

Годишнина с горчив привкус за еврото

Лоран Жак (стр. 10)

Съдебна власт и медии в българския преход

Радко Ханджиев (стр. 28-29)

МОНД

LE MONDE
diplomatique
българско издание

дипломатик

МЕСЕЧНИК

ISSN 1312-689X

Февруари 2009, година 6, брой 2 (52) 1000 София, ул. "Г.С. Раковски" 78, ет. 3, тел. (02) 980 51 70 bg.mondediplo@gmail.com www.bg.mondediplo.com 32 стр. 3 лв.

БЛИЗКИЯТ ИЗТОК Е РАЗТЪРСЕН ОТ ВОЙНАТА В ГАЗА

Изоставянето на един народ

НА 14 ЯНУАРИ т. г., след като повече от хиляда палестинци бяха убити от израелските войски, затворени на тясна ивица земя и подложени на масирани бомбардировки – по земя, море и въздух – от страна на една от най-мощните армии в света, след като бе бомбардирано едно палестинско училище, превърнато в убежище за Обединените нации (1), след като резолюция на единствената организация, която наистина представлява непрекъснатото призоваването „международна общност“, напразно настоява за спиране на военните операции в Газа, на този 14 януари Европейският съюз показва колко решително може да реагира на това изстъпление, применено с арогантност и насилие. Реши... да направи пауза в процеса на сближаване с Израел! Все пак, за да смекчи ефекта от евентуалния риск това да бъде възприето като одобрително нашепване към Тел Авив, оповести, че ставало въпрос за *техническа*, а не за *политическа* мярка. И че решението било взето от *двете страни*.

Израел има карт бланш. Преди това армията му бе разрушила по-голямата част от палестинската инфраструктура, финансирана от Европейския съюз. Едва изразено недоволство, никаква юридическа мярка, никакво искане за репарации (2). После Израел наложи блокада на бедно население, лишено от вода, храна и медикаменти. Отново нищо, ако не бром безконечните упреци, които отново оставят главните герои да се оправят помежду си под претекста, че насилието на по-силния невинно води до покорството на по-слабия. Защо Израел да не си въобрази, че безнаказаността му ще е вечна?

Впрочем, преди двадесет години еврейската държава реши да се застрахова срещу Организацията за освобождение на Палестина (ООП), като насърчи надигането на „Хамас“, един мечтан противник със средновековна харта и неясни военни качества, който не се стреми да „общува“ с общественото мнение на Запада. Когато искаш да бомбардираш и да колонизираш безпрепятствено, какъв по-добър претекст от това, че нямаш „партньор за мира“.

ВСЪЕДИНЕНИТЕ ЩАТИ също никой не смущава намеренията на правителството на Тел Авив. На 9 януари с резолюция на Камарата на представителите му бе признато *правото да се защитава срещу атаките от Газа*. Няколко часа по-рано Сенатът отново бе *потвърдил решителната подкрепа на Съединените щати за Израел в битката му срещу „Хамас“*. От грижа за равновесието, без съмнение. Тъй като в първата резолюция изказваше също и *съболезнованията си за невинните палестински жертви и техните семейства*. Приета би с триста и деветдесет гласа „за“ и пет „против“. Втората резолюция - с единодушие. Фронтът на изпълнителната власт също е в здрави ръце. Впрочем, няколко часа след обявяване на едностранното примирие Ехуд Олмерт телефонира на президента на Съединените щати, за да благодари за подкрепата му. Тя се изразява също и в безвъзмездна финансова помощ от 3 милиарда долара годишно. Много отдавна никой не е възнамерявал да я постави под въпрос, в това число и Обама.

След подобна поддръжка планът на големите израелски партии е ясен: да разруши перспективата за истинска палестинска държава, чието създаване е международно призната цел. Прорязан от стени и прегради, обиспан с колонии, Западният бряг на р. Йордан би си останал конгломерат от бантустанни, в който Европейският съюз ще налива средства. А Газа ще бъде бомбардирана всеки път, щом на съседа ѝ се прииска „да отвърне на удара“ със сила, несъразмерна с атентатите или изстрелването на реактивни снаряди. Възщност, след шестдесет и една години на поражения, унижения, изгнания, нарушаване на подписани договори, колонизиране, братоубийствени войни, когато правителствата от целия свят са ги изоставили на съдбата им и са позволили международното право, включително и хуманитарното, да бъде погазено, не е за вярване, че палестинците запазват решимостта един ден да постигнат националната си идентичност.

Ако успяват да го направят, няма да са задължени нито на европейците, нито на американците, нито на по-голямата част от арабските правителства. За кой ли път вече всички са съучастници в неспирното ограбване на един народ в Газа.

СЕРЖ АЛИМИ

(1) Е. имаше няколко неприятни случая, призна Ави Пазнер, говорител на израелското правителство (France Inter, 8 януари 2009 г.)

(2) Pierre Avril, „L'Europe paie, Israël détruit“ (Европа плаща, Израел руши), Le Figaro, Париж, 16 януари 2009 г.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Тодорина Петкова

Тайният съюз между Израел и Иран

„Война срещу Иран“: така някои израелски управляващи характеризираха нахлуването в Газа и битките, продължили двайсет и два дни. Идеята за ос между Сирия, Иран, „Хизбула“ и „Хамас“, основана на политически радикализъм и ислямизъм, беше веруюто на стратегията на кабинета на Буш в региона. Но президентът Барак Обама сякаш защитава друга идея. В речта си при полагане на клетвата той заяви, че САЩ отговорно ще оставят Ирак на неговия народ и ще постигнат мир в Афганистан. Впрочем той възна-

мерява да намери нов подход спрямо мюсюлманския свят, който да е основан на взаимен интерес и уважение. Дали тези думи ще се превърнат в реалност най-вече в Палестина, където окупацията продължава повече от 40 години? Спрямо Техеран Обама сякаш също търси друг път, който да остави в историята острите критики на неговия предшественик. В крайна сметка между 1950 и 1979 г. Иран беше важен съюзник на САЩ и Израел, съюз, който много странно продължи няколко години след ислямската революция.

АЛАСТЪР КРОУК*

НАШИТЕ ОТНОШЕНИЯ с Иран бяха много тесни и здраво внедрени в социалната структура на двата народа, отбелязва високопоставен ръководител от Външните работи на Израел, след като аятолах Хомейни се завърна в страната си през 1979 г. По онова време Техеран се явяваше естествен посредник между Тел Авив и Вашингтон. Трийсет години по-късно западните политически ръководители начело с израелците решиха, че Иран представлява заплаха. А дали тази внезапна промяна не се дължеше на погрешно тълкуване на ислямската революция?

Според нейния основател Дейвид Бен Гурион израелската държава е част от Европа, а не от Близкия изток, където по случайност се намира според географското си положение. *Ние нямаме нищо общо с арабите. Нашата политическа система, култура и отношения не са плод на този регион. Няма политически прилики между нас, нито международна солидарност* (1).

Впрочем Бен Гурион искаше да убеди Вашингтон, че неговата страна е стратегически коз в Близкия изток. Но американският президент Дуайт Ајзенхауер (1953-1961 г.) предпочете да не зачете това самонамнение, тъй като беше убеден, че САЩ са способни да защитават интересите си без израелска помощ.

На израелския президент, в отговор на този груб отказ, му хрумна идеята за „периферни съюзи“, за да балансира преимуществото на арабските страни, като се сблужи с Иран, Турция и Етиопия. Така той искаше да засили възпиращата способност на своята страна, да намали нейното изолиране и да накара американската дипломатия да възприема страната като „коз“.

Успоредно с тази доктрина Бен Гурион разви и друга идея: „съюз на малцинствата“. Като имаше предвид

*Бивш специален съветник на Хавиер Солана (1999-2003 г.), бивш член на комисията „Мичъл“, създадена от президента Бил Клинтън, за да разследва причините за Втората Интифада (2000-2001 г.).

не само турците и персийците, а и евреите, кюрдите, друзите, маронитските християни в Ливан и т.н., той твърдеше, че мнозинството от населението в Близкия изток не е арабско. Така че трябваше да се окуражава желанието за национална автономия и да се създадат островчета от съюзници в океана от арабски национализъм.

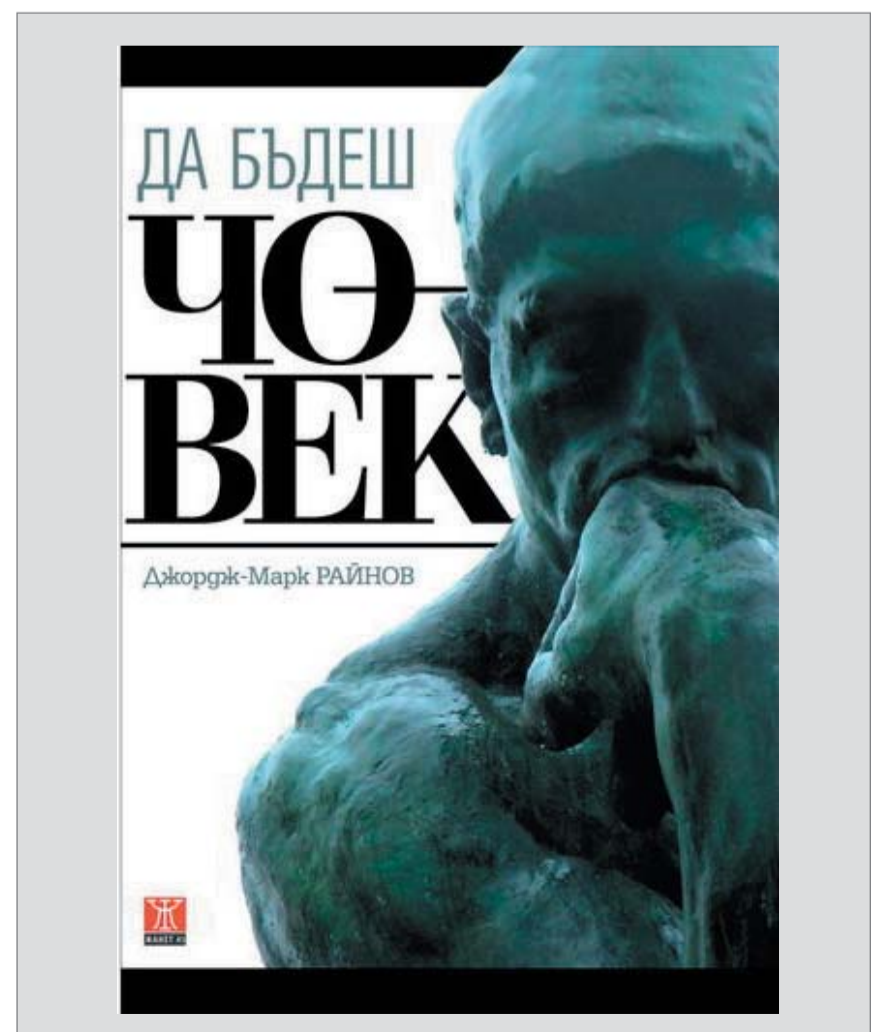
Именно в този контекст се изгради „естественият“ алианс с Иран. В своята книга *Измамният съюз* (2) университетският преподавател Трита Парси разглежда конкретни аспекти от сътрудничеството на Израел с шейха, в частност военната помощ за кюрдските бунтовници в Ирак между 1970 и 1975 г. с цел да

се разклатят позициите на страната. Израел и Иран смятаха, че имат „културно превъзходство“ над арабските нации, макар че това взаимно чувство имаше граници: шейхът, като суверен на мюсюлманска страна, настояваше тези отношения да останат дискретни, като с това предизвика раздражението на Тел Авив.

(На стр. 15)

(1) Cumuran om Abu Шаум „Israel, the Great Powers and the Middle East Crisis of 1958“, Journal of Imperial and Commonwealth History, Лондон, май 1999 г.

(2) Truma Парси, Treacherous Alliance. The secret dealings of Israel, Iran, and the U.S. (Измамният съюз. Тайните сделки между Израел, Иран и САЩ), Yale University Press, New Haven, 2007 г.

Геополитическото положение на България в условията на световната финансово-икономическа криза

ЕВГЕНИЙ ГИНДЕВ*

ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ (ЕС) се разглежда като геополитически субект, възникнал като икономическо обединение на близки по цивилизационно равнище и по икономическо развитие западноевропейски страни, което след колапса на европейската социалистическа система пое пътя на превръщане в конфедеративно цяло на територията на Западна и на Централна Европа. Ясно декларираната цел на официално равнище е създаване на почти унитарна държава върху цялата европейска територия с изключение на Руската Федерация. И единственият спояващ елемент на тази държава е съвременният ценностен апарат на модерния глобализъм на западноевропейския капитализъм от втората половина на ХХ век.

НАТО е военен съюз, който би трябвало да се трансформира във въоръжени сили на ЕС. Но тук има една особеност. При създаването си НАТО имаше евроатлантически характер на военно противопоставяне срещу социалистическите европейски лагери и включваше две неевропейски страни: САЩ и Канада. До този момент това не е променено, а дали и как ще бъде променено, не е ясно. Според документите на НАТО съюзът, също като ЕС, е изграден върху ценностен принцип. През декември 1998 г. пред Северноатлантическата асамблея беше представен доклад на председателя на асамблеята, американския сенатор Уилям Рот *НАТО през XXI век*. В него се казва: *НАТО е организиран въз основа на върховни ценности и цели, които не изискват наличието на „враг“ за потвърждаване на своята трайна значимост... НАТО е колективна отбрана на общи ценности и интереси, както и териториална отбрана*. Ценностната интерпретация, която упорито се налага в общественото пространство, може да се определи като цинична пропаганда, тъй като историята показва, че съюзите не се изграждат върху ценности, а върху интереси. Но ценностната съставка е удобна за манипулиране на обществото.

*Проф., г-р на техническите науки

В тази икономическо-военна ценностна конфигурация България се намира в нейния югоизточен край и играе двойка роля. По линията на ЕС тя е сухопътна граница в посока Мала Азия, а по линията на НАТО – морска граница към Русия и Кавказ.

България не е център на Балканите

СПЕЦИАЛНО в Балканския регион България граничи с остатъците от Югославия, които в перспектива трябва да влязат и в ЕС, и в НАТО. В пространствено отношение България се простира само на Балканския полуостров без свободна морска комуникация. В сравнение със своите съседи, тя споделя най-много предимствата и недостатъците на Балканския полуостров и е най-балканската държава. През нашата страна минава само един международно важен път – това е диагоналният път от Централна Европа (Виена) към Багдад и Индия. Проектираният меридианен път от Северна Европа и Скандинавия към Солун (т. нар. коридор № 4) в момента е изместен от меридианният път през Белград и Скопие.

Другият меридианен път Букурещ-Русе (от Русия и Украйна) свързва до южната граница на България и е военностратегически път от времето на Студената война. Съществува проект за пряк път от Албания през Македония към Кюстендил и Бургас (т. нар. коридор № 8 към Кавказ и Централна Азия), но той още е само проект и също е изместен от древния римски път „Виа Игнация“ (Вълора – Скопие – Солун – Александруполис – Истанбул). Това е причината да предупреждаваме, че България не е център на Балканите.

Ако погледнем без предубеждения и излишен патриотизъм към Балканския полуостров (прочутия кръстопът) откъм мъгливия Албион, с просто око се вижда, че Гърция е по-симпатична, Румъния – по-голяма, а Турция – по-важна от България. Това и най-големият български патриот няма да отрече. Защо един англичанин, норвежец или холандец трябва да си затваря очите за това? От алтруизъм? Няма никаква причина гледната точка на Париж, Брюксел, Амстердам да е различна.

Ако към тази кратка географска екскурзия добавим и ценностни съображения, нещата добиват завършен геополитически смисъл.

Към момента България е с обременени исторически отношения с всичките си съседи. Със Сърбия имаме сметки от времето на Симеон Велики, гърците ни смятат за варвари, македонците – за татари, а румъните – за неспособни да се управляваме сами. Дори има отдалечно предложение да бъдем окупирани от „доблестната“ румънска армия – *Ocupatiunea Bulgariei de la armata nostra* (Окупация на България от нашите войски).

Звучи изненадващо и необичайно, но най-добро отношение към българите на битово равнище има в Турция. Така беше по време на Сръбско-българската война (1886 г.), така беше и по време на Световното футболно първенство през 1994 г. Това проличава и в официално приетите национални идеали на нашите съседи: „Мегали идея“ на Гърция отпреди 170 години; „Начертанието“ (1844 г.) и „Меморандумът“ (1885 г.) на Сърбия; „Велика Румъния“ (1918 г.); „Звездата на Вергина“ (1994 г.) на Македония; „Мир в страната, мир в света“ на Турция (1925 г.).

Подобен подход не е изненада и в сегашна Европа. За по-„демократично“ западните страни хитро са заменили националните идеали с цивилизационната идентичност. И ако има някаква особеност, тя е, че като че ли напук на всякаква глобализация и бъдещо планетарно единство, повечето народи и държави са се втурнали да търсят своите исторически корени и идентичност. Англичаните са втрещени в Стоунхендж, латиноамериканците – в майте и ацтеките, албанците – в илирите, евреите – в

Библията, шведите – във викингите, румъните – в даките, македонците – в Александър Велики, гърците – в елините, италианците – в троянците, унгарците – в Чингис хан, поляците – в себе си, турците – в селджуците.

През XVII в. шведът Олф Рудбек „доказва“, че елините и римляните са шведи и че дори библейският Ной е швед. През XVIII в. друг швед, Ернст Гайер, сменя „посоката“ и обявява шведите за готи (германски племена).

През XIX в. на базата на безумната идея на Монтеско, че климатът е главният фактор за развитието на човечеството и че студеният климат формира изобретателни, предприемчиви и силни хора, възниква теорията за викингите. Тя става толкова популярна в Западна Европа, че всяка народност бърза да се обяви за потомък на викингите. На първо място са норвежците, следват ги шведите. Англичаните обявяват кралица Виктория за потомка на викингите. Тогава се намесват германците и доказват, че те са по викингите от англичаните. В края на краищата, от тази понемченна теория произлиза нацизмът, а идеята за викингите и днес е жива в Англия.

Не изоставаме и ние, българите. В България съществуват много подобни теории: че прабългарите са най-великият народ на света, че траките са елини, стари египтяни и др.

Модна тенденция сред част от научните среди и интелигенцията е *новият прочит*. Тази тенденция се отнася до история, география, литература, изкуство и т.н. Отново се „прочитат“ исторически факти и детски приказки, фолклор и традиции, произхода на Човека и на Вселената, т.е. всичко, което попадне под ръка.

Подобно мятане из историята не е толкова безобидно, колкото изглежда. Волно или неволно, то обслужва известни интереси. Точно такава „мятане“ ни доведе до днешния ни хал – от изброените балкански страни в най-тежко и неизгодно положение през годините се оказа България. От нея всички крадяха територия (понастоящем) и история (сега).

Такова беше положението преди присъединяването на България към ЕС и НАТО, такава е и сега. Нищо съществено не се е променило освен вътрешното идеологическо настъпление на съвременните „демократи“ и либерали, които ни уверяват вече 20 години, че в ЕС ще паднат всички национални граници и тогава нашите проблеми, завещани от векове автоматично ще получат решение в единната европейска нация. Разбира се, никаква единна европейска нация не се задава на хоризонта. Ето как ни съветва виден съвременен политик (Филип Боков – шеф на канцеларията на министър-председателя Сергей Станишев) по този въпрос: *В света има една супердържава и това е САЩ. Нейната цивилизационна идентичност ще бъде световната цивилизационна идентичност. Ако искаме да оцелеем и да сме горе-долу добре, трябва да се превърнем в подобие на американското гражданско общество, трябва да се „откупим“, жертвайки националното за сметка на наднационалното, трябва да забравим, че сме народ. Ако пък много искаме да останем и народ, може да станем „скрита“ народност като евреите.* (1)

Само ще отбележим мимоходом, че подобен финикийски начин за защита на рода е познат много отдавна и е пробван без успех от някои български владетели преди 600 години (по времето на Иван Шишман). Понякога

ИЗДАНИЯ НА LE MONDE DIPLOMATIQUE ПО СВЕТА

Англоезично пространство. Месечна притурка на *Gardian Weekly*, доставяна по абонамент
Аржентина. Месечник, издаван от *Capital Intellectual*
Боливия. Двумесечна притурка към *El Juguetе rabioso*
България. Месечник, издаван от *Монд дипломатик* ООД
Германия. Месечна притурка на всекидневника *Die Tageszeitung*
Гърция. Седмична притурка на всекидневника *Eleftherotipia*
Египет. Месечно приложение на всекидневника *Al-Akhar*
Индия. Приложение на месечника *Hard News* (на английски език)
Иран. Месечна притурка към списанието *Farough*
Йемен. Приложение на списание *Al-Siyassa*
Бахрейн. Приложение на всекидневника *Al-Wagt*
Бразилия. Месечник, публикуван от *Institut Polis*
Испания. Месечник, издаван от *Ediciones Sybermonde*
Италия. Месечна притурка към всекидневника *Al-Manifesto*
Катар. Приложение към всекидневника *Al-Watan*
Кипър. Месечно приложение на всекидневника *Politis*
Китай. Приложение към седмичника *Ming Pao Weekly* (Хонконг)
Колумбия. Месечник, публикуван от *Tebeo Comunicaciones*
Кувейт. Месечна притурка към всекидневника *Al-Qabas*
Люксембург. Месечна притурка (на немски език) към всекидневника *Tageblatt*
Мароко. Месечна притурка към всекидневника *Al-Sahifa-Le Journal*
Норвегия. Месечна притурка към всекидневника *Morgenbladet*
Обединени арабски емирства. Приложение на всекидневника *Al-Khaleej (Charjah)*
Палестина. Приложение на всекидневника *Al-Ayyam*
Перу. Издание на *Altermundo Comunicaciones SAC, Lima*
Полша. Месечник, издаван от *Kniuz i periodyczni izdania*
Порто Рико. Притурка към седмичника *Claridad*
Португалия. Месечник, издаван от *Sampa da Comunicacao*
Румъния. Месечник, издаван от Асоциацията *Dans le theme bateau*
Русия. Приложение на месечното издание *Россия в глобалной политике*
Саудитска Арабия. Приложение на всекидневника *Al-Riaydh*
Словения. Месечник, издаван от *Novinarski Klub*
Судан. Приложение на всекидневника *Al-Ahdath*
Сърбия. Приложение на седмичника *Nin*
Унгария. Месечно издание на дружеството *LMD Hungary*
Финландия. Тримесечно издание, публикувано във вестник *Voima*
Хърватия. Месечник, издаван от дружеството *Masmedia*
Чили. Месечник, издаван от дружеството *Aun Creemos en los Suenos*
Швейцария. Месечна притурка (на немски език) към седмичника *Woche Zeitung*
Южна Африка. Приложение към списание *Die Vrye Africaan*
Южна Корея. Месечник, издаван от дружеството *Le Monde & Corea*

Тиражът на *Le Monde diplomatique* и на неговите 42 чужди печатни издания надхвърля 2,1 милиона екземпляра. Съществуват и 28 интернет издания.

Повече информация: www.monde-diplomatique.fr/int/

„МОНД дипломатик“ ООД

Издатели
 Венко КЪНЕВ
 Георги НЕНКОВ
 Управител
 Дора ЧИЧКОВА

Вестник „МОНД дипломатик“

Директор
 проф. д.ф.н. Венко КЪНЕВ

Главен редактор
 Юрий БОРИСОВ

Зам. главен редактор
 доц. д-р Стоян АТАНАСОВ

Редакционен съвет
 доц. д-р Анна КРЪСТЕВА
 проф. д.ф.н. Боян БИОЛЧЕВ
 проф. д.ф.н. Васил ПРОДАНОВ
 доц. д-р к.к. Ганчо ГАНЧЕВ
 проф. д.ф.н. Ивайло ЗНЕПОЛСКИ
 Иван ГАЙТАНДЖИЕВ

Превод
 Десислава НИКОЛОВА,
 Ивайло БУРОВ, Лилия ГЕРДЖИКОВА,
 Марта ИВАНОВА, Методи КРЪСТЕВ, Мила
 АТАНАСОВА, Румяна СТОЙЧЕВА,
 Тодорина ПЕТКОВА

Редактор
 Мая БУКОВСКА

Печат
 ИПК „Родина“
 ISSN 1312-689X

Вестник „Монд дипломатик“ започва да излиза на български език през ноември 2004 г. под името „Свят и дипломатия“. От ноември 2005 г. българското издание носи сегашното си име.

Във Франция вестникът се издава от *SA Le Monde diplomatique*, в което акционери са *SA Le Monde*, Асоциация *Gunter Holzmann* и Асоциацията на приятелите на *Monde diplomatique*.

Директор
 Serge HALIMI
 Главен редактор
 Maurice LEMOINE

Основател:
 Hubert BEUVE-MÉRY
 Предишни директори:
 François HONTI (1954-1972),
 Claude JULIEN (1973-1990),
 Ignacio RAMONET (1990-2008)

Адрес на българската редакция
 София -1000
 ул. „Г.С. Раковски“ 78, ет. 3
 e-mail: lmdbg@press.bg
www.bg.mondediplo.com

е ефективен, в повечето случаи – не. Това особено пролича при холокоста – преди да се осигуриш чрез откупване, може да станеш на сапун.

„Новата ни цивилизационна идентичност“

НЕЗАВИСИМО от казаното, към подобна насоченост ни води цялата дандания, свързана с „новата цивилизационна идентичност“ на България. Не е трудно да се докаже, че Западна Европа – гръбнакът на ЕС и НАТО – гледа с подозрение на България и я преглъща само като територия, завършваща геостратегиите на НАТО в Европа. Подобно негативно отношение има дълбоки исторически и идеологически основания и не е за пренебрегване.

През 1203 г. българският владетел Калоян разгроми най-елитната западна армия, армията на IV кръстоносен поход. Във великата битка на България загива един от известните благородници на Франция – граф Де Ньой. Съдбата на краля на Латинската империя Балдуин Фландърски е известна: *Преди да го хвърли от кулата в Янтра, Калоян се отнесе с него като с жена* – пише с ужас френският хронист. И тази културна нация – французите – затаи мст към България, която се прояви след 720 години! Подписването на Ньойския мирен договор с България през 1918 г. става в семейното имение на графовете Ньой, в тържествената зала на замък, под парадния портрет на граф Ньой. Но французите не минават за народ с *първобитен отмъстителен инстинкт*, за което продължават да ни критикуват на Запад.

След освобождението от турско робство България беше обявена за най-проурската страна в Европа и това убеждение се затвърди по времето на Студената война – ние се водехме като най-верния съюзник на СССР.

Такива исторически факти не се забравят от лишените от *първобитен отмъстителен инстинкт* западни страни, които старателно и педантично калкулират в обществената памет всичко лошо, което им е причинено. Такова поведение е част от т. нар. *исторически колебания*, жизнеспособни с векове.

Такива отрицателни спомени за българите е натрупала и Англия. Ако някога тя (заедно с Франция) е претърпяла крупно военно поражение, приличащо на разгром, то е срещу българската армия през Първата световна война край Дойран. Американците ни наричат *диваците на Балканите* (за последен път в такъв смисъл се изразява съпругата на бившия американски посланик у нас Монтгомъри)(2), т.е. азиатци според определението на Чърчил, че *Ориентът започва там, където се пие боза и клозетите миришат*.

Във връзка с това ще напомня, че последната засега провокация срещу България носи *художествен* характер и е свързана с т. нар. пано Ентропа. Модерното пано е монтирано пред сградата на Европейския съюз в Брюксел и на него страната ни е представена като турски клозет. Както може да се очаква, въпреки официалната негативна реакция, намериха се познавачи-журналисти, които харесаха *произведението на изкуството* и обясниха на тъпия народ, че нищо не разбира от съвременното изкуство, защото, видите ли, наистина се намира в задния двор на Европа и не схваща, че това не е обида, а комплимент. Та нали в клозета и царят ходел сам, а изпълняването на физиологичните нужди било нещо, без което светът не можел (3).

Подобни факти и ситуации има достатъчно в Европа и не е чудно, че морално европейско единство няма. Няма и индикатори за общоевропейска солидарност, освен скучното брюкселско законодателство, облагодетелствало големите и икономически силни западни държави. Дори НАТО чрез своя официален говорител Джеймс Апатурай призна по повод задграничните мисии извън

Европа, че *някоя страна няма да се съгласи да прати своите младежи някъде, само защото мнозинството е решило така* (България е изключение, тя прати своите младежи „някъде“ в рамките на американската антитерористична *Коалиция на желаещите*). Различни събития от последната година показаха, че

не можем да разчитаме в периоди на сериозни кризи нито на ЕС, нито на НАТО

ТОВА ПРОЛИЧА при т. нар. „газова“ криза. Известно е видянето на българското правителство за превръщане на България в енергиен разпределителен център на Балканите. С тази перспектива бяха оправдани два важни проекта: строежът на АЕЦ „Белене“ и т. нар. „Южен поток“ – пряката ресурсно-енергийна връзка с Русия през Черно море. Ако към тях прибавим и проекта „Набуко“ – пряката ресурсно-енергийна връзка с доставчиците от Средна Азия през Азербайджан, Грузия и Турция – положението наистина изглежда впечатляващо.

Тук сериозно геостратегическо предимство има проектът „Южен поток“ поради простата причина – осъществява директна връзка с доставчика, т.е. елиминира транзиторите. Тъй като от „газовата“ криза пострадаха най-вече балканските страни, от ЕС не намериха нищо по-добро от това да ни посъветват да намалим потреблението и да не пускаме отново затворените блокове 3 и 4 на АЕЦ „Козлодуй“. И когато се усетиха каква недомислица е това, заговориха, че на България трябва да се помогне. Дано сме живи да видим.

Подобна ситуация особено остро поставя въпроса за

професионалната пригодност на българските политици и държавници

НЕ Е МНОГО ТРУДНО да се види, че в последните години те усилено пренебрегват явните изисквания на геополитиката и в нейния географски, цивилизационен и политически смисъл. Ако има висши, „божествени“ причини, те не са известни нито на обществото, нито на нацията. Опитите да използват чисто географските дадености на България прилича на прогимназиална истерия. В газовия проблем България, съзнателно или по принуда, се забърка в отдавна планирана геостратегическа операция, подържана и координирана от известна държава и насочена срещу Русия.

В изявлението си на 16.01.2009 г. президентът Георги Първанов обяви инициативата за създаване на нов Център за стратегии и развитие с *привличането на максимален брой представители на научни звена, на други подобни институти, с оглед на това в относително кратък срок да предложим на обществото за дебат нова стратегия за национална сигурност*. (4) Президентът би могъл да си спомни, че подобен проблем се разискваше преди 10 години. И тогава имаше идея за привличане на „максимален брой“ представители на интеллигенцията и на научните кръгове за решаване именно на такива задачи (т. нар. Клуб 100), но нищо не се получи.

Създаването на стратегия за национална сигурност в период на тежка международна и национална криза е необикновена новост в науката и ще бъде интересно да наблюдаваме какво ще излезе. Надявам се, че преди да започне работа по проблема, трябва да се формулират основанията на националната сигурност – националната кауза, националните цели и националните интереси. Като се има предвид, че в съществуващата Доктрина за национална сигурност самото понятие *национална сигурност* е формулирано странно (от научна гледна точка), а още по-странни са съществуващите официални тълкувания, аз предвиждам, че работата на новия Център ще бъде много трудна и с непредвидими край.

Ясно е едно – ние, българите, никога няма да отстоим националната си кауза в съгласие с близки или по-далечни съседи и съюзници. Ние ще я осъществим против тях. Така е било винаги. Не е казано, че трябва да се бием. Но трябва да знаем, че ще получим тяхното неодобрение, укори, удари в гръб, интриги, както се случва и сега, но не искаме да си го признаем. Ако ние не се откажем от това поразително преследване единствено и само с цел да запазим и защитим някакво статукво, нямаме никакви перспективи на Балканите, пък и в Европа. Трябва да имаме достатъчно сили да надмогнем това малодушие, което в течение на 50 години формулира българската външна политика – страх, малодушие, комплексираният. Виджте какво правят далече по-малки и пренебрежими държави членки на ЕС: Словакия, Чехия, Гърция, Прибалтийските държави, да не говорим за Полша. Трябва ясно и категорично да заявим: ние сме българи и нашите интереси са такива.

Предстоят тежки и трудни години, може би 3-4, може би 10. Това, което се нарича *криза*, е глобално предизвикателство, разтърсващо цялата световна капиталистическа система и е с непредвидими последици. Задълженията на гражданите, фирми и банки в най-голямата и мощна страна САЩ – гръбнака на глобалния свят и стожер на „новия световен ред“ – прехвърляха за 2008 г. стойността на БВП. (!) Имайки предвид, че 2/3 от БВП на САЩ се формира от сферата на услугите, това значи, че страната *живее на вересия* и напълно е изчерпила своя възпроизводителен национален потенциал. А за да *живееш на вересия*, отнякъде трябва да *вземаш на вересия*, т.е. да експлоатираш чужди страни.

Изходите от подобна ситуация обикновено са два: да продължава печатането на неосигурени пари, което неминуемо води до свръхинфлация и колапс на държавата; да се съживи икономиката и да се намали потреблението чрез война (5). И в двата случая ще пострадат държавите с неукрепнали или съсипани икономики, държави, които не осъзнават и не преследват своите национални интереси, а ги разменят срещу дребните политически и финансови дивиденди на управляващите прослойки.

Светът навлиза в период на нестабилност, белязан със страдания, жертви, социални сътресения, бунтове и революции, което в съвкупност може да преобърне историческото развитие. Сега обективността на процеса се измества към субективното, към готовността на народите да се борят за своите права и до появата на политически лидери на тази борба. Ето какво казва Владимир Миронов, директор на Международния център за изследвания по проблемите на висшето образование на Руската федерация: *Събитията, които се развиват в света, предизвикват тревога в сърцата на човечеството. Тревожи ме философията на шепата преситени държави (доходите на 358 най-богати хора в света се равняват на доходите на 2,3 милиарда души в Третия свят). Директно казвам, ако те пожелаеш да запазиш тази система докрай, ще има трета световна война. Народите няма да позволят да се запази системата в този вид. Този свят е несправедлив и трябва да бъде променен. Никой не смее да каже открито – както живеят 20-те западни държави, светът никога няма да живее. Просто не е възможно. Светът влезе в система на невидима концентрация на власт в ръцете на малцина. Въпросът е: или власт и нормален живот за народите, или власт на тази шепата хора. Трети път няма. Те или ние.*(6)

Къде е пътят на България?

ВНАЙ-КРАТЪК и концентриран вид българските национални интереси може да се формулират така: укрепване на националната сигурност, започвайки от *интимния суверенитет*; съхраняване на *българската цивилизационна идентичност* толкова дълго, колкото е нужно за бъдещ разцвет. Като добавка, страната

ни винаги трябва да се придържа към исторически изстрадания геополитически извод: *Може би винаги с Русия, но никога против Русия!*

Има достатъчно сведения, че т. нар. проект *Анаконда* не е забравен и продължават усилията за неговата реализация. Експанзионистичния потенциал на САЩ не е изчерпан. Вашингтон усилено подготвя създаването на формално независим от НАТО антируски *буферен* балтийско-черноморски военен съюз. Това е само първата крачка в този дух и може да се смята, че тази крачка са току-що подписаните украинско-американска харта за стратегическо сътрудничество и споразумението за стратегическо партньорство с Грузия. Предполага се, че в *новото НАТО* ще бъдат включени Прибалтийските страни, Полша, Украйна, Румъния, България, Турция и др. (7). Това вече е сериозно. Да не забравяме, че България е единствената, засега, славянска, православна държава, която влезе във враждебен на Русия цивилизационен съюз – случва се за трети път през последните 100 години. Два пъти Русия ни прощава. Ще има ли трети път?

Националните интереси не може да се измислят, те съществуват обективно и независимо от моментната *политическа воля*. Тя не може да ги промени, но може да ги пренебрегне. Тогава настъпват периодите на националните катастрофи.

България попада в руското геостратегическо ползване след завоюването на Азовското и Черноморското крайбрежие от Русия през 1774 г., по времето на Екатерина II. В резултат на победите на Румянцева, Дългоруки и Суворов по суша и на Алексей Орлов по море руската армия стъпва на българска земя. За руските държавници става ясно, че ако Русия иска да има свободна и непосредствена връзка с Мала Азия, Африка и Западна Европа по море, тя трябва да контролира Константинопол. Тя и никой друг. Ако това се окаже невъзможно, остава само един приемлив вариант – Турция да продължи да владее Константинопол. Това се превръща в аксиома за руската външна политика и по всяка вероятност такава си остава и досега. Точно тази аксиома не беше разбрана от българските националреволюционери, от българските политици до 9 септември 1944 г., и за съжаление, от сегашните български политици и държавници.

На географски език, на юг от линията Енос-Мидия, България никога нямаше и няма да бъде пусната. Официалните искания на Русия относно османското наследство през XIX век са изложени в меморандума от 4 март 1915 г. Съгласно този документ Руската империя трябва да присъедини Константинопол, турските европейски владения по линията Енос-Мидия, част от Азиатското крайбрежие от Босфора до река Сакарей и до подлежащ на договаряне пункт в Исминдския залив; островите в Мраморно море (о. Мармара) и островите Имброс и Тенерос на изхода на Дарданелите.

По този проблем за първи път се събсъват руската и българската геополитика. Причината е в историческите колебания и в цивилизационните предразсъдъци. Когато през 1912 г. победоносните български войски са на подстъпите към Константинопол, императорското правителство обявява мобилизация и изразява готовност да окупира града, за да не попадне в българските ръце. Имайки предвид резултатите от Първата световна война и факта, че Турция и България бяха съюзници на Германия, само избухването на Октомврийската революция предотврати удивителния вариант България и Русия да се окажат сухопътни съседи. Тогава и съдбата на България би била друга.

Ако Русия е искала да провежда ефикасна геополитика, трябвало е да решава преди всичко българския въпрос. Не балканския или източния въпрос въобще, а българския. От друга страна, ако България е искала осъществяването на своя национален идеал, трябвало е да се съобразява с руската геополитика. За съжаление не става нито едното, нито другото. Русия напразно търсеше някакво решение чрез Сърбия и Черна гора за евентуален излаз на Адриатическо море, за неутрализиране на натиска от Западна и Централна Европа. А България твърде много се надяваше и разчиташе именно на Западна Европа, преди всичко на Германия, която я доведе до три национални катастрофи. Като резултат нито Русия, нито България успяха да реализират своите геополитически и геостратегически цели и да отстоят до край своите непосредствени национални интереси.

Това още един път напомня колко е важна научната осигуреност на българската външна политика и по-специално на нейната геополитика. Нестоятелността на следваната доктрина играе решаваща роля при конфликти и кризи, особено когато те са ограничени и с малка интензивност. Поради невъзможността да се разберат и оценят важни факти, те се игнорират. Националната сигурност не се прося и не се залага в документи. Националната сигурност се осигурява с надеждни съюзници и с добро оръжие. Това е главното послание на геополитиката в днешния динамичен и несигурен свят.

- (1) Филип Боков - изказване на научно-практическата конференция *България: управление на външнорепубликански кризи*. София, 17.11.1998 г.
- (2) Г-жа Монтгомъри - по В. Сега от 7.10.2003 г.
- (3) Вж. статията на Мумко Нобков във В. Сега от 15.01.2009 г.
- (4) Вж. В. Дума от 17.01.2009 г.
- (5) Вж. интервюто на Михаил Хазин във В. *Нова зора* от 13.01.2009 г.
- (6) Владимир Миронов - директор на Международния център за изследвания по проблемите на висшето образование. Интервю пред В. *168 часа* от 23-29.1999 г.
- (7) Вж. Тодор Ангреев, В. Дума от 19.01.2009 г.

ПРИЗНАЕМ ЛИ СЕ ЗА ВИНОВНИ, ЕФЕКТЪТ НА МАХАЛОТО ЩЕ НИ УДАРИ

Най-добрата защита според истинските либерали е нападението

Финансовата криза не само доведе до спад на борсовите стойности, но и нанесе тежък удар на либералните идеи. И това е обяснимо: шамарът, който „невидимата ръка на пазара“ удари на неговите поклонници, завъртя много глави. Изведнъж икономистите, политиците, експертите и авторите на уводни статии, които до вчера бяха най-ревностните поддръжници на саморегулацията на пазарите, днес вече са на мнение, че нещата са „по-сложни“. Тези бивши радатели на саморегулацията дори настояват банките да намалят размера на дивидентите, които изплащат на акционерите си... Но докато идеологията им се сгромолясва, малка група френски либерали рязко променят начина си на мислене.

Ерик Дюпен*

СИЛАТА на идеологическите убеждения се измерва със способността им да устояват на язвителните удари на действителността. Опирайки се на своята идейна система, изглежда, френските либерали не са чак толкова смутени от кризата, колкото смятаме. Не свързвайте либералите с тази криза, това не е провал на либералните теории или пък на либералните механизми (1), настоява Ален Мадлен, бивш водач на френското либерално политическо крило, който се е отдалечил от партийното единборство. Либерализмът е най-добрата противостоителна срещу залитанията на колективните нагони и най-доброто ръководство за новото изграждане на капитализма през XXI век (2), уверява от своя страна Никола Баврез. Този икономист и историк има дързостта да обобщи: Ето защо либерализмът не е причината, а решението на кризата на глобализирания капитализъм.

Пазарът е с гъза нагоре (3), признава Патрик Деведжиан, един от малкото френски политици, които открито заявяват принадлежността си към либералното течение. Министърът, отговарящ за икономическия подем, е по принцип на позиция, даваща ясна представа за сериозността на кризата, която разтърсва Франция подобно на много други страни. Започва рецесия, хората стават все по-недоверчиви и навсякъде викат на помощ държавата спасителка. Ала нашите либерали нямат никакво намерение да се предават. Някои от тях дори не разбират какво точно трябва да ги притеснява във вихрещата се днес буря. Винаги е имало кризи, философства Филип Маниер. Бившият директор на института „Монтен“, много активен „мозъчен тръст“ с либерална ориентация, припомня, че процесите на натрупване съществуват от цяла вечност. Капитализмът преодолява нерав-

новесието чрез периодични кризи. Трябва да ги приемем с мъдрост.

Според други кризата дори показвала колко са ефикасни пазарите. Всички либерални механизми са налице, радва се Жерар Лонге. Сенаторът от квотата на Съюза за народно движение (СНД) от Мьоз отбелязва, че благодарение на колебанията в лихвените проценти, валутните курсове и цените на стоките и услугите ставаме свидетели на *напълно либерални корекции*. Само че, признава той, последните се проявяват чрез *емоционалността на пазарите*. И то до такава степен, че държавите са принудени да се намесят, за да оцелее цялата система...

Председателката на Либерална алтернатива Сабин Ерол подхваща същата песен, но по-ентусиазирано: *Кризата е доказателство, че пазарът се регулира*. Председателката на тази малка ултралиберална партия се радва, че *пазарът наказва безразборното поемане на рискове*. Този начин на мислене е доведен до крайност от икономиста Жан-Жак Роза. Позовавайки се на спада на цените на акциите, той смята, че *собствеността трябва да премине от частни в държавни ръце единствено на базата на икономическата оценка и на непроменените идеологически пристрастия* (4). Пазителите на либералната вяра няма защо да се притесняват от неочаквания държавен интервенционизъм. Повторната частична национализация на банките не предвещава края на капитализма, нито завръщането на етатизма, допълва Роза: *тя е отговор на рационалната икономическа оценка на различните видове инвеститори, които се опитват да се приспособят към нов вид (временен) баланс на собствеността*. Месечно издание „Онова, което трябва да бъде казано, разрушено, развито“.

Все пак трябва да се намери обяснение на тежката криза, която за малко не срине цялата световна финансова система. Трябва да се превъзмогне и раздразнението, предизвикано от систематичното поставяне под съмнение на либерализма, като например това на Жан-Мишел Фургу, депутат от квотата на СНД в Ивелин, който негодува

срещу първичната антилиберална култура, която оказва влияние върху даваните обяснения за кризата. И тъй като най-добрата защита е нападението, първият възможен отговор е, че държавата е виновна за сегашните нещастия.

Икономистът Паскал Сален без никакво колебание посочва с пръст *държавата, която се е провалила, защото не е достатъчно либерална* (5). И подобно на най-разпалените либерали той държи отговорен на първо място Федералния резерв (Фед) на САЩ: *Основната причина за кризата всъщност се крие в изключително бързо променящата се валутна политика на САЩ през последните няколко години. Когато лихвените проценти бяха ниски и лесно се отпускаха кредити, светът беше зает с ликвидности*. Финансовите учреждения бяха насърчени да отпускат кредити на все по-неблагонадеждни кредитополучатели. Това създаде благоприятни условия за издуването на „финансов балон“, който накрая се спуска. Либералният икономист категорично заключава: *Нека спрем да обявяваме капитализма за какво ли не и да се опитаме да намерим начин да освободим финансовите пазари от хватката на държавата*.

Спасително прочистване на прекалено чувствителните пазари

ЛИБЕРАЛНИТЕ прокурори отбелязват с усмивка, че кризата се разрази първо в сектор, в който дейността не беше напълно дерегулирана. Няма по-опорочен от намесата на федералната държава пазар от този на *ипотечните кредити в САЩ* (6), твърди Венсан Бенар. Председателят на института „Хайек“ в Брюксел припомня, че „Фани Мей“ в началото е била правителствена агенция, създадена през 1938 г. от администрацията на Рузвелт, за да издава *нисколиквени облигации (благодарение на федералното им покритие), които захранвали с ликвидности пазара на недвижими имоти, до който достъп имали много малка част от най-бедните семейства*. Въпреки че икономис-

тът допълва, че „Фани Мей“ е била приватизирана през 1968 г., а през 1970 г. се появява нейният конкурент „Фреди Мак“, той подчертава, че, *въпреки официалната им приватизация, двете институции винаги са били уважавани заради това, че са покровителствани от страна на държавата, и заради социалната им роля като бенефициенти на негласната гаранция на държавната хазна на САЩ*.

Бернар поставя под въпрос държавната политика, целяща да увеличи процента на собствениците на жилища сред хората с ниски доходи и най-вече сред представителите на малцинствата. Подобна политика подтиква тези институции да поемат *необмислено високи рискове*. Заключение: *В желанието си изкуствено да ускори това, което свободната икономика правеше по свой собствен ритъм, именно държавата, изпълняваща ролята и на регулатор, и на законодател, подтиква участниците в схемата на кредитиране да бъдат безотговорни, предизвика тежка финансова криза и доведе до фалит много от семействата, на които твърдеше, че помага*. Нито един от тези икономисти обаче не му хрумва, че диспропорцията между трудовите възнаграждения и получаваното от капитала може да е причина за свръхзадлъжняването на домакинствата...

„Става въпрос за провала на регулацията“

ОСВЕН ТОВА тези хипотези не отчитат поведението на частните играчи, които съвсем съзнателно се възползваха от надуването на спекулативния балон преди същият да ги отнесе. За да го обяснят, любимиците ни либерали се задоволяват само да отбеляжат слабостите на човешката природа. Какво искате, наивността е вечна! „Дърветата не растат до небето“, но хората забравиха тази тъжна истина, повтарят те в един глас. Характерният за вида ни миметизъм можеше да влоши нещата още повече. *Всички си мислеха за едно и също нещо*, казва Фургу. Егонизмът не ни позволи дори да си поемем дъх. *Всички предвидиха спукването на спекулативния балон, а ето че само си прехвърлят отговорността*, е диагнозата на Маниер.

Бившият директор на института „Монтен“, който наскоро основа собствена консултантска фирма, разкрива, че бившият председател на Фед Алън Грийнспан е наблюдавал *иррационална превъзбуда на пазарите, но не е направил нищо*, за да ги усмири. Оттогава либералите се опитват да насочат вниманието към техническите причини за кризата. *Не става дума за липсата, а за провала на регулацията*, твърди Ерве Новели, заклет либерал и държавен секретар по въпросите на търговията и занаятчийството. *Става въпрос за криза, породила се от неправилно и дори немарливо регулиране от страна на политическите и финансовите власти* (7), добавя Мадлен.

Вредните последици от едно ново регламентиране на банките щяха да задълбочат кризата. *Нови счетоводни мерки задължиха банките и предприятията да посочват в балансите си стойността на своите активи, отговаряща във всеки един момент на цената, на която биха могли да ги продадат, ако се наложи* (8), припомня бившият министър на индустрията през 1986 г. по времето на Жак Ширак. Именно това увеличава стойностите в отчетите, когато цената на активите се повишава, и ги срива в случай на криза. Мярка, която има тежки последици заради една от

т.нар. норми „Базел II“, изработена през 2004 г. Последната задължава банките да пазят определено количество от собствените си активи, равняващо се на част от задълженията им. *Когато започне криза и активите им се обезценят, разказва със съжаление Маниер, банките повече не могат да отпускат заеми*. Виновна е законовата уредба.

Нищо от това обаче нямаше да се случи, ако финансовата система беше съумяла да управлява правилно поеманите рискове. В този случай либералите признават, че новите финансови продукти са били използвани неправилно. Известно е, че деликатните механизми на „секюритизацията“ дават възможност на банките да превръщат задълженията си във финансови ценни книжа. Техният състав, който се определя посредством сложни математически модели, става все по-неясен. Вместо да намалят риска, най-накрая те го разпространяват навсякъде. *В пицата имаше развалено нарче салам, което зарази всичко, обобщава Маниер. Купихме си къща, без изобщо да влезем и да я огледаме, усмихва се Деведжиан*.

Колкото до секюритизацията, поставен под въпрос е не самият продукт, а *неправилното му използване*, уточнява Баврез. *Всичко започна да се обръква от момента, в който сам по себе си кредитът стана достатъчен, за да захрани друг, от момента, когато започнахме да търсим бедни, които да теглят заеми*. Отговорен за всичко това е само либерализмът, признава Лонге: *либерализмът предвижда осъществяването на контрол, а продуктите на секюритизацията, тези плодове на творческото въображение в областта на финансите, не бяха подвластни на никакви норми*. Според бившия министър на индустрията *секюритизацията става опасна, когато желаните резултати чувствително надхвърлят растежа в дългосрочен план*.

Но как може да се обясни тази предположеност към максимално увеличаване на печалбите въпреки икономическите реалности? Либералите не се признават за победени и критикуват асиметрията на възнагражденията във финансовия сектор. Борсовите посредници

(1) Вж. Alain Madelin, *Le talk (Разговорът)*, Orange - Le Figaro, 21 octobre 2008.

(2) Вж. Nicolas Baverez, *Le libéralisme, remède à la crise (Либерализмът, лек за кризата)*, Le Monde, 15 octobre 2008.

(3) Интервю с автора, проведено на 16 декември 2008 г. (всички цитати в тази статия без посочен източник също са извадки от интервюта).

(4) Вж. *Is n'ont pas tort... mais ils ne savent pas pourquoi (Те не са виновни... но не знаят защо)*, J-J Rosa's Blog, http://jjrosa.blogspot.com, 2 novembre 2008.

(5) Вж. Pascal Salin, *L'échec d'un Etat pas assez libéral (Провалът на една недостатъчно либерална държава)*, Les Echos, Paris, 1er octobre 2008.

(6) Вж. Vincent Bénard, *Subprime: marché accusé, Etat coupable (Високорисковият ипотечен кредит: обвинен е пазарът, но виновна е държавата)*, Le Figaro, Paris, 9 septembre 2008.

(7) Вж. Interview d'Alain Madelin par Carole Varjon, *C'est la faute à la régulation! (Регулацията е виновна)*, Le Nouvel Observateur, Paris, 2 octobre 2008.

(8) Вж. Alain Madelin, *Le mauvais procès fait au capitalisme financier (Несправедливите обвинения към финансовия капитализъм)*, Les Echos, 17 octobre 2008.

бяха заинтересовани да поемат прекалено големи рискове, отбелязва Маниер, те бяха тясно обвързани с печалбите, но нямат никакво отношение към щетите. Роза подробно анализира именно този въпрос: Самите посредници не си поделят загубите, а само печалбите. Най-тежкото наказание, което може да им се наложи, е да бъдат уволнени (9). Според него този начин на разсъждаване е валиден за цялата банка и финансовата система: Подобно на борсовите посредници банките и финансовите институции и особено онези от тях, които са прекалено големи, за да фалират, бяха подтикнати да поемат прекалено много рискове. Централните банки и регулаторите неправилно им послужиха като гаранци срещу всякакви рискове.

Доктрината е добра, но реалността отказва да се придържа към нея

КАКО към всичко това се добави и ненадеждността на агенциите за финансово оценяване, които много често отсъждат пристрастно, всичко беше налице, за да започне тежка криза. Колкото повече световният финансов дисбаланс генерираше огромни количества ликвидности, толкова повече се увеличаваше и рискът. Докато в Азия се натрупваха излишъци, в САЩ започнаха да се регистрират сериозни дефицити. Тези процеси поне не бяха новост. Не заслужава ли днешната криза признание от страна на защитниците на неолибералния капитализъм за собствена им вина? На 23 октомври 2008 г. Грийнспан, който много дълго играеше ролята на гуру, направи следното изненадващо признание по време на едно изслушване пред Конгреса: *Онези от тук присъстващите, включително и аз,*

които си мислеха, че защитата на капиталите на акционерите беше в интерес на финансовите институции, днес са стъписани. Грийнспан, който оглавяваше Фед от 1987 г. до 2006 г., признава, че е силно притеснен от факта, че системата е имала един сериозен недостатък.

Любимите ни либерали спират дотук с анализите. Директорът на списание *Комантер* Жан-Клод Казанова съжалева единствено за прекалено голямото доверие в икономическите агенти и съвременните финансови техники. Новели отправя критика и към самия себе си, макар и с половин уста: *Ако трябваше да нюансирам мнението си, със сигурност щеше да е по отношение на системния характер на кризата, преди да признае: Смятах, че реакциите на икономическата система бяха такива, че нямаше риск от срив. Беше грешка да се мисли, че пазарите могат сами да се регулират, отсича Баврез и бърза до уточни: Саморегулацията със сигурност не е либерален принцип. Неолиберален може би, но не и либерален. Според Деведжян причината за вихрещата се криза не е либерализмът, а анархията. Същата е диагнозата му и за високорисковите ипотечни заеми: Либерализмът няма нищо общо с тях; става дума за див меркантилизъм, който доста прилича на робовладелците с чернокожи.*

Държавата – пожарник, който гаси пожара и веднага се връща в казармата си

ГОСПОЖА ЕРОЛ, изглежда, е единствената, която съжалева, че държавата се е притекла в помощ на застрашените от фалит банки. *Те изстраха, зазубиха и трябваше да бъдат оставени да потънат,*

отсича тя и добавя, че е съгласна с *Оливие Безансно*, който оплаква настъпилата след приватизацията на печалбите социализация на загубите. *Подготвяме следващите кризи, предупреждава тя; а и защо им е да бъдат по-предпазиви отсега нататък?*

Повечето от либералите обаче се радват на намесата на държавата спасителка. Единствено тя може да се справя с природните бедствия, а кризата е именно такова, наивно отбелязва Фургу. *Държавата е единствената, която вдъхва доверие; това ѝ е в природата, разкрива Казанова. Едно от основните ѝ задължения наистина е това да спасява банките, допълва Маниер. Държавата има една много важна черта – непреходна е, добавя Лонге. Мадлен стига дори още по-далеч като упреква обществената сила, че е реагирала със закъснение: Национализацията на загубите от високорисковите ипотечни заеми и изолирането на засегнатите активи трябваше да започнат още в началото на лятото на 2007 г. (10).*

Да не забравяме обаче нещо много важно! Държавата не трябва да се възползва от тези злочастни обстоятелства, за да се настани в сърцето на икономическата система. *Държавите много приличат на пожарникари – трябва да гасят пожарите и после да се връщат в казармите си, предупреждава Маниер. Когато спасителната ѝ намеса вече не е необходима, държавата трябва скромно да се оттегли и да остави „невидимата ръка“ на пазарите да поведе света към всеобща хармония.*

Все пак либералите са наясно, че нещата не са толкова прости. Зрелищното спасяване на банковата система от държавата преобръща главата надолу политическите изказвания и прояви. *Много е трудно да кажеш „не“ на безработните или на земеделците, а и нямам предвид само тях, когато широко си разтворил кесията си за банките (11), натъжава се Бенар. Нуждата от намеса на държавата ще нараства все повече, дори и само в борбата с безработицата, анализира с поведо чувство Казанова.*

Ален-Жерар Слама е разтревожен. *Заради кризата обществото ще започне да мисли като кредитор. Този интелектуалец, представител на републиканската десница, който се определя като либерал по отношение на икономиката, подчертава, че засилването на присъствието на държавата отговаря на социалното търсене, тъй като кризата увеличава неимоверно нуждата от сигурност и закрила. Новели напълно осъзнава колко голям е залогът:*

– любима тема на левите, с която искат да ограничат свободата и да намалят просперитета ни – Клаус пожелава успех на чешкото председателство, като се надява, че последното ще остане вярно на лозунга си „Европа без граници“, тоест, че ще продължи с либерализацията, отмяната на търговските ограничения и премахването на протекционизма.

Вместо да увеличаваме глупаво публичните разходи, по-полезно би било да преразгледаме сериозно всички ограничения пред частната инициатива, въвеждани през последния половин век в този най-прекрасен свят на „социалната и екологичната пазарна икономика“. Днес най-доброто, което можем да направим, е да отслабим и дори да отменим различните социални, екологични и здравни норми и други „правила“, защото нищо не пречи повече на рационалната човешка дейност. „Шокова терапия“, която повечето либерали вече се въздържат да защитават със същия ентузиазъм. Странно съвпадение: седмица по-късно *Файненшъл Таймс* публикува резултатите от изследване за здравословните последици от този вид „реформи“: *Ускорените широкомащабни приватизации, осъществени в бившия социалистически блок през първата половина на 90-те години на ХХ в., са причинили преждевременната смърт на един милион души (2). Това ли е наистина „справедливата“ цена за премахване на ограниченията пред „рационалната човешка дейност“?*

Пьер Рембер

(1) Вж. *Financial Times*, Londres, 7 janvier 2009.
(2) Вж. Andrew Jack: „Според проучванията разпродаването на имущество е причинило смъртта на много хора“, *Financial Times*, 15 janvier 2009.

Тази тежка криза, която за малко едва не сриня цялата финансова система, ще стане повод за дебат с тежки последици за това откъде трябва да минава разделителната линия между държавата и пазара. И така, признаем ли се за виновни, ще постигнем балансиращ ефект. Според либералния министър, тъй като нуждата от намеса на държавата е съвсем реална според обществото, трябва да се надигнат гласове, които да потвърдят ролята на държавата като защитник на обществото, като обаче последната не трябва да се настаява в икономиката за постоянно. Новели не се колебае да определи още един риск – да не би да се повторят събитията от 1945 г. или от 1981 г....

Призрактът на поредния „Нов курс“ вече измъчва някои умове. Ето защо ултралибералният икономист Жак Гарело очаква да се случи най-лошото по време на мандата на Барак Обама. *В близко бъдеще ще започне да се осъществява строг контрол над предприятията и пазарите, които ще бъдат добре пазени от федералните агенции, ще започне подем на икономиката вследствие на огромни дози държавни инвестиции, осигурени благодарение на инфлацията и новите данъци, което без съмнение ще доведе до значително увеличаване на безработицата. Успоредно с това, подобно на ХХ в., социалната закрила ще се засили, като най-накрая ще се осъществи голямата мечта на Бил Клинтън за социално осигуряване по френски маниер (12).*

Изглежда, че умерените либерали не са толкова разтревожени. Баврез грижливо разграничава случващото се във Вашингтон от обстановката в Париж: *САЩ задължително трябва да тръгнат по „Нов курс“, за да модернизират инфраструктурата си, да увеличат данъците за богатите при задължителни удържки от 34%. Съвсем различна е ситуацията във Франция, където обществените разходи и задължителните удържки достигат съответно 54% и 44.4% от БВП (брутният вътрешен продукт) (13). Ще настъпи известен период на балансиране, е мнението на Деведжян, според когото държавата няма да си върне ролята, която е загубила в епохата на триумфиращия неолиберализъм.*

Едно нещо обаче е сигурно: изглежда, някой е дръпнал аварийната спирачка на влака на либералните реформи във Франция. *Не е възможно да държиш протекционистка реч и в същото време да провеждаш либерални реформи, възмущава се Слама. Ерол е на същото мнение. Либералните реформи са по-необходими от всякога, въздъхва тя, но ще станат невъзможни за осъществяване.*

В това отношение прагматичната гъвкавост на Никола Саркози само отчасти успокоява либералите. Крайните, които никога не са възприемали настоящия държавен глава като един от своите, са потресени и ужасени от новото му политическо говорене. *Той избира да следва кейнсиански и социалистически план, тъй като на мода са идеи като тези за „Новия курс“ и за завръщането на държавата – а нашият любим президент винаги много внимателно и находчиво следва модата (14), роптае Гарело. Икономист забавлява читателите си с разказа за това как Саркози споделил с председателя на социалистическата група в Европейския парламент, че може би е станал социалист. Иначе, либералният седмичник съобщава с по-се-*

риозен тон, че президентът просто се връща към френската традиция на намеса на държавата, за която икономическата криза се оказва много удобно извинение (15).

Призрактът на протекционизма не габа мира на Ален-Жерар Слама

МАКАР много от либералите да признават, че Саркози бързо е пренецелил кризата, активизмът му кара някои от тях да бъдат по-скептични. *Хората мислят конструктивно; те имат нужда да вярват в планове за икономически подем, съжалева Маниер. За един политик винаги е много трудно да приеме идеята, че бездействието му може да бъде по-ефикасно от действията му, вмята Ерол. Със сигурност неспокойният френски президент трудно ще възприеме подобна либерална ортодоксалност...*

Любимите ни либерали продължават да се тревожат за бъдещето на свободната търговия. Бавре смята, че световната система е нестабилна и че наистина ставаме свидетели на края на златната епоха на глобализацията. Според Слама общественият дебат, който ще се води през следващите години, ще се върти около протекционизма. *По време на рецесия протекционистката чувствителност винаги се изостря, добавя Казанова, който все пак залага на съпротивата на онези, които имат интерес от свободната търговия, а именно производителите в бързо развиващите се страни и потребителите в богатите държави.*

И накрая, най-широко разпространеното мнение сред либералите е, че тази криза няма да доведе до революция в начина на мислене, а е по-скоро труден период, който ще премине. Маниер се шегува с антилибералите, които ликуват: *Спрелият часовник показва точно време само два пъти дневно. Те трябва да се възползват от това. И въпреки че капитализмът няма да излезе неереди от тази криза, прогнозира Бавре, той ще съумее да наложи нови форми на регулация. Смятам, че държавата отново ще заеме мястото, от което беше прогонена след края на Бретън Уудс, и отново ще започне да контролира финансовата сфера, но и няма да се върнем към модела на държавата-закрилница, споделя Деведжян.*

На фронта на нова идеологическа война

РОЗА споделя вродения оптимизъм на либералите: *Живеем в епохата на изобилната информация и на децентрализацията. Много малко вероятно е през следващите години държавите да си върнат властта и да образуват широк фронт. Идеята за връщане към социализма звучи още по-невероятно. Сама по себе си кризата не е достатъчна, за да обърне посоката на една толкова дълбоко вкоренена еволюция (16). Противниците на либералите ще имат сериозни основания да не повярват, че вятърът на историята вече е променил посоката си. Сегашната криза със сигурност вече е поставила началото на период на нестабилност на идеологическите равновесия. Никой обаче не може да предскаже какъв ще бъде изходът от този нов сблъсък на идеи. Едно обаче е сигурно – либералите нямат никакво намерение да предадат оржията си.*

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Марта Иванова

II (Рузвелт II), *La Nouvelle Lettre*, Paris, 20 octobre 2008; www.libres.org/francais/nvlettre/nvlettre.htm

(13) Вж. Nicolas Baverez, *op.cit.*

(14) Вж. Jacques Gareilo, *Un plan libéral de relance (Либерален план за икономически подем)*, *La Nouvelle Lettre*, 5 décembre 2008.

(15) Вж. *Is Sarkozy a closet socialist? (Прикрит социалист ли е Саркози?)*, *The Economist*, Londres, 11 novembre 2008.

(16) Вж. Jean-Jacques Rosa, *The financial crisis in perspective (Финансовата криза в перспектива)*, *op.cit.*

Ако остане само един...

КОГАТО цунамито на кризата отнесе и онези, които разлюляха човешкото море, много либерали предпочетоха да офейкат. Ангела Меркел, Джордж У. Буш, Гордън Браун и Никола Саркози намериха убежище при Джон Мейнард Кейнс и преоткриха регламентирани, държавните инвестиции и мащабните проекти с национално значение. С изключение на Вацлав Клаус. В момента, когато страната му поема на свой ред юздите на Европейския съюз, президентът на Чешката република доказва, че каквото и да се случи, той няма да промени убежденията си. Ами кризата? Тя е „справедливата“ цена, която трябва да заплатим заради нескромното и самонадеяно поведение на политическите ръководители, които си играят с пазара. *Опитите им да обвинят пазара за всичко, а не да потърсят вината в себе си, са неприемливи и подобна практика категорично трябва да бъде отхвърляна. Да се надяваме, че чешкото правителство няма да тласне света и Европа към повече регламентирани, национализация, делиберализация и протекционизъм (1).*

Разбира се, чешките институции отреждат на Клаус най-вече почетни правомощия. В международен план обаче смутните му изказвания много често засенчват действията на неговото правителство. Клаус, който е икономист по образование, еврофоб и член на обществото „Мон Пелерен“ – известния неолиберален „мозъчен тръст“, не е далеч от мисълта, че тактическото оттегляне на колегите му не е нищо друго освен идеологическо капитулиране. Той обаче няма да отстъпи и педя. *Винаги сме имали нужда от повече пазари и от по-малко държавен интервенционизъм, обяснява той, което е очевидно на фона на днешната криза... Между две от речите си, в които избличава катастрофалните последици от глобалното затопляне*

Джордж У. Буш, президент, магистър по бизнесадминистрация

Гугъл дава вече повече от двайсет хиляди резултата, ако някой потърси на английски „Джордж Буш“ и „най-лошият президент в историята“. Това разклаща убежденията на всички, които претендират, че политиката ще изглежда по-добре, ако управниците владеят техниките на мениджмънта. Защото Буш притежава магистратура по бизнесадминистрация (МБА). Така разбираме, че американските бизнесмени предпочитат да обърнат възможно най-бързо страницата и да приветстват „стила Барак Обама“...

ИБРАХИМ ВАРД*

ПЪРВИЯТ ПРЕЗИДЕНТ в американската история с диплома от магистратура по бизнесадминистрация (МБА), получена от престижното Харвард бизнескул, Джордж У. Буш постави президентската си политика под знака на ефикасното управление. Двадесетина години след рейгъно-тачърската революция, идването на власт на един „президент-чорбаджия“ отбеляза още една крачка в разпадането на държавата-закрилница. Връщаме се във времето, когато бизнесмените бяха всемогъщи. Тогава президентите Уилям Маккинли (1897-1901) или Калвин Кулидж (1923-1929) обявяваха съответно, че *трябва да има по-малко държава в бизнеса и повече бизнес в държавата* и че *основната работа на Америка е бизнесът*.

С началото на 80-те години на XX век дойдоха на мода други формули. Тази на Роналд Рейгън - *държавата не е решението, а проблемът* - изхождаше от презумпцията, че *магията на пазара* би решила всички икономически и социални проблеми. Тази на Маргарет Тачър - *обществото не съществува*, политически вариант на принципа на *невидимата ръка* на Адам Смит - свежда обаче благодеянието до сбора от егоистични интереси. Дори до една користолобива подбуда, манипулирана от политическите управници, тъй като, според Рейгъновия икономист Милтън Фрийдман, *това, което наричаме състрадание, е само претекст политиките да харчат нашите пари* (1).

Парадоксално демократът Бил Клинтън (1993-2001) е този, който подложи държавата на най-строга диета за отслабване. Една от големите му инициативи беше *да се преоткрият правителството*, като в него се въведат методите на частния сектор. Неговата *триъгълна страте-*

гия, според която той се държеше еднакво на разстояние от крайната републиканска десница (триумфирала на изборите по средата на мандата през 1994 г.) и от демократите, се изразяваше в консервативни политики (семејство, полиция, затвори), съпътствани от строга данъчна дисциплина. Впрочем неговата администрация завърши процеса на финансово дерегулиране (2). В края на втория му мандат се очертаваше перспектива за бързо погасяване на целия държавен дълг.

По време на президентските избори от 2000 г., спечелени с мъка от Буш, идеологията на „края на историята“ бе пусната в действие. Шаблонните приказки за щастливата глобализация и „новата икономика“ уверяваха, че президентът на единствената суперсила може да се задоволява да управлява добре просперитета. Тогава дипломата МБА беше талисман. Бизнесучилищата се рояха по света; множество висши учебни заведения (особено в областта на публичната администрация) се вдъхновяваха от този модел, за да се обновяват.

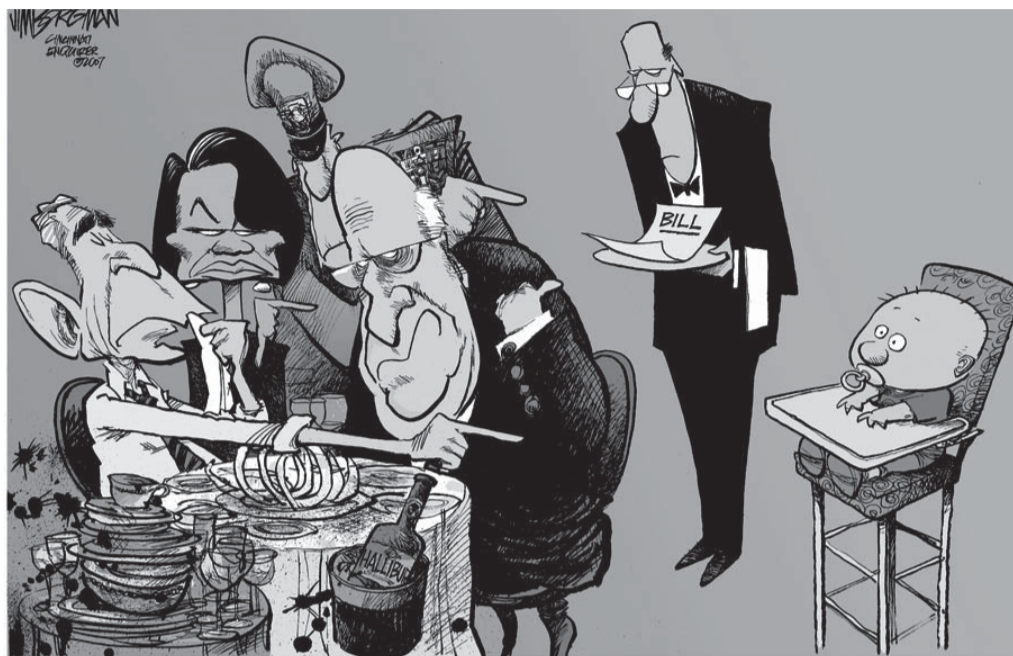
По време на финансираната икономиката множество инженери идваха в тези учебни заведения, за да допълнят образованието си. „Финансовото инженерство“ обещаваха златни постове. Уолстрийт очертаваше новия непреодолим хоризонт, а една шепа предприятия бяха водещи при финансовите новости. Едно от тях, „Енрон“, тексаски енергиен гигант, който изобретателно разпъваше границите на виртуалната икономика, не беше ли инвестирал и в политическата кариера на Буш? След като той беше избран, в обкръжението му се появиха някои от ръководителите на компанията, сред които Томас Уайт, назначен за Държавен секретар на военните сили. Той обеща *да приложи методите на частния сектор в държавния*.

„Слепец в зала, пълна с глухи“

ПО-МАЛКО от година по-късно „Енрон“ се сгромоляса, но по това време агентите от 11 септември 2001 г. бяха най-горещата тема и политико-финансовият скандал беше бързо забравен. Буш, който беше обещал *скромна външна политика*, получи „просветление“: той щеше да стане военачалник. Това измерение засенчи други аспекти на неговото президентство, особено засилването на изпълнителната власт и радикализирането на икономическата политика. Новите имперски амбиции дори се вписаха срещу принципа на реалност. Както разказа един от *основните съветници* на президента (когого разпознаваме в лицето на неговия стратег Карл Роув), пред журналиста Рон Съскинд: *Правилата на играта се промениха. Днес ние сме империя и*

когато действаме, създаваме наша собствена реалност (3).

Буш, който обичаше да припомня, че той „взима решенията“, все пак запази убежденията и стила на президент-чорбаджия. За него намаляванията на данъците бяха панацея, а потреблението - единствена движеща сила за икономиката. След като обяви „война на тероризма“, вместо да мисли как да я финансира или за самоожертвите, които тя щеше да наложи на неговите съграждани, той се задоволи да ги призовава да продължат да купуват (4). И когато през лятото на 2002 г. трябваше да започне пропагандната кампания за убеждаване на обществото в нуждата от нападение на Ирак, началникът на кабинета на Белия дом Андрю Кард, като опитен продавач, обясни, че е по-добре да се изчака началото на септември. *От маркетингова гледна точка не се въвеждат нови продукти през август*. Освен това, заседанията на президента с неговото правителство приличаха на управителни съвети, на които се потвърждават вече взети решения. Буш, противно на своя предшест-

венник, проявяваше голяма строгост към своите подчинени относно точност или облекло, но изглеждаше объркан, щом трябваше да се обсъждат конкретни въпроси. Пол О'Нийл, неговият първи министър на финансите, сподели, че впечатлението било *за един слепец в зала, пълна с глухи* (5).

Некомпетентността заемаше достойно място и в администрацията. Критерият за подбор на основните ръководни постове беше идеологичната съвместимост. Техните речи може би бяха силно отдалечени от реалността, но поне бяха съгласувани - т. нар. *talking points* („опорни точки“), съставени от политиките, бяха скляпани във всички форми и налагани с авторитет. Във вихъра на мълиненосната военна победа на американските войски Пол Бремер, също бивш възпитаник на Харвард Бизнескул, макар никога да не е стъпвал в Ирак, беше определен за ръководител на огромното начинание за умиротворяване, възстановяване и демократизация.

Две седмици на интензивни срещи във Вашингтон му бяха достатъчни, за да се обучи. Като студент в бизнесучилище, който вярва, че знае всичко, защото е прочел двайсет страници изследване на частен случай, той отлетя към сложния Изток с прости идеи (6). Напетият управник се зае веднага да премахва институциите (пропъждане на баасистите, раздробяване на армията и т.н.), преди да въведе нова политическа система. Знаем какво се получи.

Ако крахът на външната политика на администрацията на Буш беше предвидим, то можем да се чудим на многократните провали на президент с МБА в области, свързани с икономическото управление, та дори и с простата логистика. Неспособността му да се справи с последиците от урагана Катрина през септември 2005 г. породиха в общественото мнение първите съмнения относно неговата компетентност. Въпреки мащаба на бедствието, президентът намери начин да поздравя горещо пред телевизионните камери (*Heckuva job, Brownie* - „Адски добра работа, Браун!“) Майкъл Браун, директор на Федералната агенция по управление на бедствени положения (ФЕМА) и основен отговорник за провала.

Като апогей на ерата Буш последната година от втория мандат на четирийсет и третия президент беше белязана едновременно от икономическа рецесия и разпад на финансовата система, което наложи силна намеса от страна на правителството. Станахме свидетели на поредното противоречие: избирането на Барак Обама за президент предизвика бясна дейност сред поддръжниците на „всемогъщия пазар“ - с т. нар. среднощни декрети. Целта бе „бушистката“ идеология да остави своя отпечатък в области като околната среда или регулирането на заетостта, точно след като тази идеология беше

показала по най-зрелищен начин своите ограничени възможности (7).

Как можахме да стигнем дотук? Две новоизлезли книги предлагат първоначално обяснение. В първата икономистът Джеймс Голбрайт описва идването на власт на *държавата-хищник* (8). Далеч сме от *новата индустриална държава*, анализирана през 60-те години на XX век от Джон Кенет Голбрайт (баща на автора), когато бизнесмените, макар и силни, трябваше да функционират с контрасти като синдикатите или държавните власти, които бяха относително автономни. Отслабването на последните имаше обратни ефекти; твърденията на републиканската партия относно данъчната дисциплина, пазара и по-малката намеса на държавата бяха изпразнени от съдържание (9).

Още преди спасяването на цялата финансова система от държавната власт, ясно беше очертан образът на държавата като млекодайна крава, от която се захранват най-добре внедрените в политическите среди предприятия. Броят на държавните служители намаля, но възлагането на държавни функции на частни предприятия подизпълнители като например „Блекуотър“, фирма, близка до Белия дом, имаше значителен подем, особено в сферата на вътрешната сигурност и националната защита (10). Що се отнася до самия президент, син на президент и внук на сенатор, невзрачен потомък на семейство, в което политика и бизнес винаги са се смесвали (11), не дължи ли той всичко на семейните си връзки - приема си в големи университети, дипломата си за МБА, своето заботяване, въпреки поредица от обрати в бизнеса и, разбира се, политическата си кариера (12)?

(1) Вж. Richard Farnetti u Ibrahim Ward, *Le Modèle anglo-saxon en question (Англо-саксонският модел, поставен под въпрос)*, Economica, Paris, 1997 г.

(2) Вж. По-специално Gramme-Leach-Bliley Financial Services Modernization Act om 1999 г. u Commodity Futures Modernization Act om 2000 г.

(3) Ron Suskind, „Without a doubt“, (Без съмнение), *The New York Times Magazine*, 17 октомври 2004 г.

(4) Frank Pellegrini, „The Bush speech: How to rally a nation“ (Речта на Буш: Как да се сплоти една нация), *Time*, Ню Йорк, 21 септември 2001 г.

(5) Ron Suskind, *The Price of Loyalty: George W. Bush, the White House, and the Education of Paul O'Neill* (Цената на верността: Джордж У. Буш, Белият дом и обучението на Пол О'Нийл), Simon & Schuster, Ню Йорк, 2004 г.

(6) L. Paul Bremer III u Malcolm McConnell, *My Year in Iraq: The Struggle to Build a Future of Hope (Моята година в Ирак: Борбата за изграждане на едно надеждно бъдеще)*, Threshold Editions, Ню Йорк, 2006 г.

(7) Rosa Brooks, *Bush's land mines for Obama: Last-minute rules and regulations by the Bush administration could take years to undo* (Взривоопасните минуи на Буш за Обама: наредбите и законите на администрацията на Буш, претрети в последния момент, може да отнемат години за поправяне), *The Los Angeles Times* 20

Другата книга, на историка Томас Франк, озаглавена *Разрушителният екит*, описва подробно саботирането на държавната власт и на нейната администрация от радикалните консерватори, за които либералната държава (в американския смисъл на прогресивна), продукт на Новия курс на Франклин Рузвелт и на Великото общество на Линдън Джонсън, представлява опорочаване на демократическия идеал (13). В центъра на книгата са преплетени биографиите на няколко „революционери“ от 80-те години на XX век, променени

от антиправителствена идеология и пуснали корени във Вашингтон. Един от тях, Гроувър Норкуист, президент на асоциацията „Американци за данъчна реформа“ (и също завършил МБА в Харвард), твърди, че иска да намали размерите на социалната държава дотолкова, че да може да я удави във вана.

Вследствие на „чистките“, извършени под различни предлози, се появи ново поколение държавни служители, грижещи се за предприятията, които би трябвало да регулират и от които се надяват след това да бъдат наети. Щом понятието държавен интерес вече не съществува, какъв е смисълът да се прави кариера във Вашингтон, ако не за да се дои държавата - млекодайна крава? Един друг главен герой, Джек Абрамов, който някога беше лидер на младите републиканци (щедро финансирани от бизнесмените), корумпиран и корупционер, днес е зад решетките след грандиозен политически и финансов скандал.

Франк изрива цитати от време, когато бизнесмените не се притесняваха от перифрази, за да прославят добродетелите на умереността в политиката. Той цитира бившия председател на Американската търговска камара Хоумър Фъргюсън, който през 1928 г. заявил: *Най-добрият служител на държавата е най-лошият. Първокласен човек на държавната служба е разрушителен. Той унищожава нашите свободи. Колкото по-добър е и колкото повече време се задържа на власт, толкова е по-опасен* (14). Ако мерим Джордж У. Буш с този чорбаджийски аршин от миналия век, той беше един изключителен президент.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Мила Атанасова

ноември 2008 г.

(8) James K. Galbraith, *The Predator State: How Conservatives Abandoned the Free Market and Why Liberals Should Too* (Държавата хищник: Как консерваторите изоставиха свободния пазар и защо либералите също трябва да го направят) Free Press, Ню Йорк, 2008 г.

(9) Президентът Буш заещава на своя наследник дефицит от 1 200 милиарда долара и дълг, надвишаващ 10 000 милиарда долара, обявен за 2008-2009 г.

(10) Jeremy Scabill, *Blackwater: The Rise of the World's Most Powerful Mercenary Army* (Блекуотър: Възходът на най-могъщата наемническа войска в света), Nation Books, Ню Йорк, 2007.

(11) Kevin Phillips, *American Dynasty: Aristocracy, Fortune, and the Politics of Deceit in the House of Bush* (Американска династия: аристокрация, богатство и политика на измамата в дома на Буш), Penguin Books, Ню Йорк, 2004 г.

(12) Molly Ivins u Lou Dubose, *Shrub: The Short But Happy Political Life of George W. Bush*, Vintage, Ню Йорк, 2000 г.

(13) Thomas Frank, *The Wrecking Crew: How Conservatives Rule* (Разрушителният екит: как консерваторите управляват), Metropolitan Books, Ню Йорк, 2008 г.

(14) Пак там, стр. 129.

*Доцент в университета Тъфтс (Мейфърд, Масачузетс, Съединените щати). Автор на *Propagande impériale et guerre financière contre le terrorisme* (Имперска пропаганда и финансова война срещу тероризма), Agone - *Le Monde diplomatique*, Marseille-Paris, 2007.

ПРИСЪЕДИНЯВАНЕ КЪМ АМЕРИКАНСКАТА ДОКТРИНА ЗА СИГУРНОСТ

Воинствен обрат в Отава

Не без гордост канадският премиер Стивън Харпър обяви, че за разлика от предшественика си, президентът Барак Обама ще направи първата си чуждестранна визита в Отава. Избраният през 2006 г. министър-председател скъса с традиционната за страната му дипломация „на съчувствие“. За него агресивната външна политика, вписваща се в модела на американската „война срещу тероризма“, е средство да възстанови отслабналото влияние на Канада на международната сцена.

МАРК-ОЛИВИЕ БЕРЕР*

КАНАДСКИЯТ министър-председател от Консервативната партия Стивън Харпър не е изгубил вкуса си към партийните прения. След като на 14 октомври 2008 г. бе преизбран на предсрочни парламентарни избори, той веднага се опита да наложи пакет от ултралиберални мерки срещу кризата. Те предизвикаха такава полемика, че опозиция, която има мнозинство в Парламента, беше на крачка да гласува вот на недоверие и да свика нови парламентарни избори.

Харпър е напълно наясно с това. Целта му е да изкара противниците си отговорни за това бързо завръщане към урните. Идващото му на власт през 2006 г. сложи край на 13-годишен период на управление на Канадската либерална партия (КЛП), но вече два пъти Харпър не успява да събере мнозинство в Парламента. Евентуални избори през 2009 г. биха му дали възможност най-после да започне така желаната консерваторска революция по канадски. Тъй като в момента функциите на Консервативната партия най-често се изчерпват с формалното й присъствие в управлението, тя се надява, че, ако укрепи стратегията си, ще успее най-сетне да измести КЛП, доминираща на канадската политическа сцена още от основаването на държавата през 1867 г.

Битката се води най-вече на терена на външната политика. Харпър, който нареди страната си сред шампионите във войната в Афганистан, води агресивна дипломация. Промяната в курса на външната политика на Канада – средноголяма сила, губеща влияние – свидетелства за „военизирането“ на международните отношения през последните няколко години: Отава, както и Париж, преди искаше да се разграничи от Вашингтон и твърдеше, че води външна политика „на съчувствие“, възхвалявайки многостранността; в момента и двете столица изострят тона, за да си възвърнат загубения престиж.

Войната в Афганистан даде на Харпър търсения повод. През 2006 г. той бе избран с платформа, ориентирана по-скоро към вътрешната политика. Там обаче – поне преди срива на американската и светов-

„Нашата работа е да убиваме“

МАЛКО СЛЕД встъпването си в длъжност, той действително увеличава бюджета на армията с 1,1 милиарда канадски долара на година и предоставя на Министерството на отбраната 17,1 милиарда за закупуване на военно оборудване (2).

Тези разходи са направени с лека ръка, тъй като от финансовата 1997-1998 г. държавата всяка година отчита големи бюджетни излишъци. Въпреки атентатите от 11 септември 2001 г. и засилените мерки за сигурност на Запад, дотогава тези средства не са били използвани за значително увеличаване на финансирането на армията. Премиерът либерал Жан Кретен, който през 2003 г. наближаваше края на мандата си, дори си беше позволил лукса да откаже да въвлече страната си в Ирак по времето, когато се решаваше американското навлизане. Тогава

ната финансова система – цареше спокойствие: положителен баланс на държавните финанси, период на изключителен напредък, заплахата от отцепване на Квебек беше почти утихнала. Изглеждаше, че големите предизвикателства са единствено на фронта на външната политика.

Малко след изборите събитието на деня е военното участие на страната в конфликта в Афганистан. Две събития едновременно напомнят на канадите за тази често наричана тогава „забравена“ война. Първо, през февруари 2006 г. канадски военни части са преразпределени от Кабул в югозападната провинция Кандахар, където се водят едни от най-ожесточените сражения в страната – решението е взето през 2005 г. от либерала Пол Мартин. Второто са споровете относно удължаването на канадското присъствие в Афганистан, което би трябвало да приключи същата година. Харпър лесно издейства още три години (в крайна сметка, евентуалното изтегляне е определено за 2011 г.). Масовото несъгласие с тази война дълго време вълнува обществото. Харпър обаче слага край на споровете със заемствани от американците националистски лозунги от типа „Да подкрепим войските си“.

Тези любими на Джордж У. Буш призови за „война срещу тероризма“ не са чужди на канадския премиер, но тероризмът съвсем не е основната му грижа. Както отбелязва Дюан Брат: *Той искаше да използва това присъствие в Афганистан, за да върне Канада на международната сцена. Много наблюдатели отбелязваха бързата загуба на влияние на Канада. По време на визитата си в Афганистан (през март 2006 г. - това е първото му пътуване в чужбина, след като е избран) Харпър призна, че тази мисия не е там само за да пази интересите на Канада: тя беше и възможност за страната ни да се докаже като лидер. Няколко дни по-късно, в речта си по случай встъпването си в длъжност, премиерът се ангажира да наложи по-твърда дипломация, да подсили армията и канадския долар. Министър-председателите в Канада често правят подобни изказвания, но за разлика от предшествениците си, Харпър наистина направи нужните инвестиции, за да ги изпълни (1).*

Харпър беше против това решение, но впоследствие призна, че е допуснал „грешка“ в преценката си.

В известен смисъл, либералите подготвиха терена за желаната от Харпър консерваторска революция, като отслабиха значително държавата, която бяха изградили 30 години по-рано. Освободиха я от дълговете, като проведоха тежка „очистваща“ програма и осигуриха на консерваторите необходимите за промяната на страната средства.

Тези трудни години съвпаднаха с провала на водената от Канада през последните 50 години военна политика, ориентирана към операции за запазване на мира. Главкомандващият на силите на ООН в Руанда по времето на геноцида от 1994 г., генерал Ромео Далер, разказва в публикувана през 2003 г. книга как са били неспособни да попречат на клането и да мобилизират „международната общност“ (3).

Канадският военачалник генерал Рик Хилиър се оказва идеалният придружител за пътуванията на Харпър. За разлика от всичките си предшественици, той е получил образованието си в САЩ. Оттам възприема борбения дух и свободата в изказванията, присъщи на американските генерали, твърде далеч от скромността на канадските им колеги. През 2005 г. Хилиър публично защитава водената от Харпър политика и заявява: *Смятам, че светът очаква повече от Канада. Очаква Канада да поеме отговорности. Тези отговорности обаче, както и възможността за въздействие върху развитието на нещата, се получават само когато една страна е достатъчно ангажирана в дадена мисия.*

Тази мисия е Афганистан. Хилиър говори с воинствен тон, който нерядко напомня някои тексаски самохвалковци, и редовно взима думата с искания за допълнителни средства. За него талибаните са *отвратителни убийци и негодници*, а канадската армия *не е държавен орган като всички останали: нашата работа е да убиваме*. След пенсионирането му през 2008 г. поста му заема генерал Уолтър Дж. Натънчик, по-дискретен, но също получил образованието си в САЩ. Това назначение се вписва в поетия от канадската армия път на присъединяване към американската военна доктрина. А тридесет години по-рано Канада твърдеше, че е *убежище срещу милитаризма на съседката си...*

Верен на възгледите на канадските консерватори, Харпър смята отношенията със САЩ за жизненоважни за страната. КЛП не отрича напълно тази идея, но усърдието, влагано вътре в партията, за да се угоди на Белия дом, варира. Напротив, за премиера тясно сътрудничество с Вашингтон представлява главният лост за издигането на Отава като сила в света. *Бързо напредващата глобализация позволява на нови сили като Русия, Китай, Индия да се утвърдят*, обяснява Жан Додлен, специалист по канадска външна политика в университета Карлтън, Отава. *В същото време 80% от канадския брутен вътрешен продукт е погълтан от САЩ; от друга страна обаче, американците търговат все повече с други страни. Нарастващата асиметрия в отношенията между Канада и САЩ притеснява Харпър. По-сериозното ангажиране в Афганистан за него се превръща в начин да компенсират задълбочаващата се пропаг.*

Белият дом може само да се поздравява за това: канадската помощ в Афганистан отнема от товара на вече изтощените американски сили. Предоставеното подкрепление не се изчерпва с военните ресурси: то узаконява също така този конфликт пред общественото мнение, докато по същото време няколко страни от първоначалната коалиция предпочетоха да изтеглят частите си от Ирак.

Сметката на Харпър се оказва явна: в последно време Канада

наистина изигра решителна роля в различни международни ситуации. След като тази година в Отава престоят на канадската мисия в Афганистан бе удължен от независима комисия до 2011 г., когато ще пристигнат подкрепления от държавите-съюзници в борбата в югозападната част от страната, не закъсня и новината, че Франция ще изпрати допълнителни войски.

На срещата на НАТО в Букурещ през април миналата година държавите-членки посрещнаха сърдечно Никола Саркози. *Стивън Харпър смята, че 700-те военни, които Франция ще изпрати на пакистанската граница, ще позволят оттеглянето на американски сили* (които да отидат да се сражават заедно с канадските), анализира Кристиан Риу в монреалския ежедневник *Льо Дьовоар* (4). Това решение според него отбелязва и края на „историческото напрежение“ между Франция и САЩ и Великобритания.

Впоследствие отново Канада бе държавата, в която се разкри таен доклад на НАТО, акцентиращ върху липсата на снаряжение и подготовка на френските военни, убити на 18 август в засада в Афганистан. Този

Да можем да разчитаме на афганистанската карта

ДОГОВОРЪТ с Колумбия, който ще отвори още повече страната и минните й ресурси за транснационални компании, от които няма да бъдат поискани основателни дължими суми, ще доведе също и до фалита на дребните колумбийски земеделци, които скоро ще се окажат неспособни да се конкурират със субсидираните от Севера продукти. Както и с предвидими нови вълни на насилие от паравоенните, които ще се опитат да си присвоят най-хубавите земи, за да ги засеят с култури, предназначени за износ (вж. статията на стр. 24 и 25).

Тези факти бяха известни на САЩ и особено на Конгреса, доминиран от демократите, които пък помалко и отпреди бяха за свободната търговия. Буш се бори със зъби и нокти да получи одобрението за това споразумение, а Харпър не постеше усилията си да помогне. Той се обърна директно към членовете на Конгреса по време на визитата си в Ню Йорк през септември 2007 г. с молба да ратифицират договора. Впрочем Буш спомена за това в речта си пред Конгреса в защита на споразумението: *Канадският премиер Стивън Харпър каза: „Ако САЩ обърнат гръб на приятелите си в Колумбия, това би било голям удар за каузата ни, удар, който всеки южноамерикански диктатор би могъл да се надява да ни нанесе“*. Договорът между Колумбия и Канада бе подписан през ноември 2008 г., този със САЩ обаче все още не е ратифициран от Конгреса.

По време на парламентарните избори различни членове на опо-

документ, „изпълзал се“ в ежедневника от Торонто *Дъ Глоуб енд Мейл*, бе обнародван на 21 септември, точно преди дебата в Националното събрание относно оставането на френските войници в конфликтната зона. Във връзка с това премиерът Франсоа Фийон разкри *лъжите и дезинформацията* в отчета на НАТО. И все пак обяви изпращането на допълнителни войски и снаряжение.

Отклоняването на съобщението от Канада, която все още пази имиджа си на „симпатична“ страна, й позволява всеки път да избягва недоверие от Франция, което би се породило в общественото мнение, ако идваше от САЩ.

Харпър не е замесен в тази схема. И все пак, усърдието, с което поема ролята си на добрия апостол, е забележително. Отново се показва готов да лобира на чужда земя за запазване на договора за свободна търговия с Колумбия. Отава и Вашингтон се ангажираха поотделно, но в съгласие, да работят за договаряне на това споразумение с Богота. На юг от канадско-американската граница въпросът с право предизвиква широки дебати. А на север преобладава безразличието. И все пак...

зицията се опитваха да опишат Харпър като „втори Буш“. Тази карикатура обаче пренебрегва един определящ личността му аспект: силата на идеологическите му убеждения. Досега не е имало канадски държавник, който да има такива разбириания. Политическата му култура е дълбоко свързана с методите на т.нар. мозъчни тръстове, обикновено консерваторски настроени и близки до частните интереси, които ги финансират. Самият Харпър също е ръководил такъв от 1998 до 2002 г. – Нешънъл ситизън коалишън, – който е до него от самото начало на политическата му кариера.

Изтеглянето на канадските войски от Афганистан е предвидено за 2011 г. Но след като в Белия дом влезе Барак Обама, за когото тази война е най-важният фронт, на Отава ще й се наложи да преразгледа основната „борба срещу тероризма“. Защитаваната от новия американски президент многостранност само изостря нуждата на Канада да може да разчита на афганистанската карта в отношенията й със САЩ.

- (1) Дюан Брат, *M. Harper goes to war: Canada, Afghanistan, and the return of "high politics" in Canadian foreign policy*, Department of Policy Studies, Mount Royal College, Калгару, 2007 г.
- (2) 1 канадски долар = 0,60 евро.
- (3) Roméo Dallaire, *J'ai serré la main du diable* (Ръкувах се с дявола), Libre Expression, Montréal, 2003.
- (4) 4 април 2008 г.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Десислава Николова

Атлас на околната среда
Цена 12 лв.

Издавания на "МОНД ДИПЛОМАТИК"

Атлас на околната среда
Цена 5 лв.
Серж Алими, "Новите кучета пазачи"

Сърцето на американското

Навсякъде автомобилната индустрия съкращава производствата, уволнява работници и получава държавни помощи. В Европа продажбите на нови коли намаляха със 7,8%, като особено драстичен е спадът в Испания, в Обединеното кралство и в Италия. В Япония те спаднаха с 6,5% и се върнаха на равнището от 1974 г. За световния първенец „Тойота“ спадът в международен аспект е 4%. В Съединените щати намаляването на продажбите е драматично и дори е заплашено съществуването на три големи производителя.

ЛОРАН КАРУЕ*

СИМВОЛ на Американския начин на живот и на печелещата завоевателна следвоенна Америка – Чарлз Уилсън, президент на „Дженерал мотърс“ (GM), казваше през 1953 г.: *Това, което е добро за Америка, е добро за GM и обратно.* Сега трите водещи американски автомобилни компании „Дженерал мотърс“, „Форд“ и „Крайслер“, наричани Big Three (Голямата тройка), са пред фалит и има опасност да загинат.

Колкото и брутална да е, сегашната криза не е нищо друго освен завършекът на дълъг процес на упадък на фирми, водени от арогантен и болен от аутизъм мениджмънт, вторачен единствено във финансовата рентабилност, който си определяше прекомерно големи заплати по подобие на голяма част от американските мениджърски елити. Така заплатата на шефа на „Форд“ Алън Мъълби през 2007 г. е била 21 милиона долара; наследниците на създателя на фирмата са си подарили 40% от правата на глас в административния съвет, макар че притежават само 6% от капитала.

Изправени пред конкуренцията, тези ръководства се оказаха неспособни да модернизират, да обновят гамата си от продукти, да ограничат прекаленото разнообразие от модели и да правят нововъведения. Основната част от печалбите им идва от

колите със специална каросерия (SUV) и от големите джипове, изразходващи много гориво. Тези модели представляват 60% от продажбите им през 2006 г., а за „Крайслер“ дори 90% от продажбите. Това обяснява усилената им лобистка дейност в Конгреса с цел да не бъдат наложени ограничителни екологични норми.

Между 1990 – 2007 г. националното производство намаля с 26%, за да падне до 3,9 милиона коли, като в същото време търговският дефицит в сектора скочи от 46 милиарда на 125 милиарда долара. Неспособността на конструкторите да отговорят на новите изисквания на потребителите доведе до трайно подкопаване на заемания от „Голямата тройка“ дял от вътрешния пазар. При ниво 65% през 2000 г. (1) този дял падна на 51,3% през 2007 г., за да се свие до 46,5% през 2008 г. Това се случи въпреки рекламните кампании и отстъпките, понякога разоряващи, в цените. Мултиплицирането на претостъпването на филиали („Делфи“ през 1999 г., „Вистън“ през 2000 г.), социалните планове и закриването на заводи предизвика силно оръзване на работните места. В периода 2000-2007 г. работните места от 1 160 000 намаляват на 869 000, за да стигнат 732 000 през септември 2008 г. От тях 239 000 работни места губи „Голямата тройка“, 113 000 губят чуждите производители, а 380 000 доставчиците и преките подизпълнители.

Заплашени са три милиона работни места

ПРОТИВНО на това, японските фирми, по-специално „Тойота“, завоюват през 2008 г. 45% от американския пазар срещу само 9%

завоевание на европейските фирми, благодарение на разнообразно и добре ориентирано предлагане, нисък разход на гориво, добро качество и конкурентоспособност. Японските компании силно намаляват вноса и откриват 17 завода, в които работят 65 000 работници. Тяхното произ-

водство на американска територия нараства от 296 000 през 1985 г. на 3,3 милиона коли през 2007 г. Така се стига до положението 63% от продаваните в САЩ японски автомобили да са произведени на място.

Този напредък довежда до териториално изместване на новите производства на югоизток (Тенеси, Кентъки, Алабама, Северна и Южна Каролина, Джорджия...), като през същия период делът им в националното производство се удвоява, за да стигне 15%, залагайки на вялия синдикализъм, на ниските наднищи и на фискалния дъмпинг на местните административни единици и на различните федерални щати. Заслужава да се отбележи, че в президентските избори през 2008 г. тези щати са гласували за Маккейн с изключение на Северна Каролина (загуба с минимална разлика).

За една година натрупалите се структурни проблеми се превърнаха в цунами. Икономическата и финансовата криза предизвика исторически срив в годишните продажби в Съединените щати (-18% през 2008 г.) в сектор, който е много чувствителен към еволюцията на купувателната способност, към нарастването на цените на горивата, към задлъжняването и към условията за получаване на кредити, както и към вярата на домакинствата в бъдещето (2). В „Крайслер“ намаляването на продажбите е катастрофално (-30%). Оказва се, че компанията е на ръба на банкрута. Свидетелство за това е провалът на опита за обединяване с „Нисан“ или с „Дженерал мотърс“, направен през ноември 2008 г. с посредничеството на инвестиционния фонд „Серберъс Кепитъл Мениджмънт“, който след оттеглянето на германската компания „Даймлер Бенц“ държи 80% от капитала на „Крайслер“.

Положението в „Дженерал мотърс“ (-23%) също е много тежко. На 7 януари 2009 г. компанията обяви, че през следващите три месеца намалява производството си с 53%. Не по-вечешуто е положението и във „Форд“ (-21%). Само през първите девет месеца на 2008 г. тези компании – и без това вече свръхзадлъжнели и съсринали се борсови капитализации – натрупаха 42 милиарда долара загуби. Финансово задушени, те са оказват пред прага на банкрут и единственият им изход е да поискат държавата да се намеси, за да ги спаси от корабкрушение.

Центърът за изследвания в автомобилостроенето (Center for

Automotive Research) смята, че загиването на „Голямата тройка“ ще бъде истинско земетресение (3): индустриално и социално, което ще предизвика закриването на близо 3 милиона преки и непреки работни места (металургия, машиностроене, производство на пластмаси, електроника и обслужване); икономическо и фискално със загуба на 150,7 милиарда долара от заплати и социални осигуровки за икономиката на страната и на 61,1 милиарда долара данъчни приходи за държавата. Освен това главните последици от това земетресение ще ударят пряко *Индустриалния пояс* в североизточната част на страната, където хората масово гласуваха за Барак Обама. Всъщност в пояса около Големите езера – Мичиган, Охайо и Индиана – са концентрирани половината от работните места в автомобилостроенето и 80% от заводите на „Голямата тройка“.

В действителност, както подчертава Институтът за икономическа политика (Economic Policy Institute) във Вашингтон (4), катастрофата може да засегне голяма част от страната поради значението, което автомобилостроенето има за индустриалната система – Обама говори за *гръбнак на американската индустрия* и за цялата национална икономика.

Две трети от трите милиона заплашени работни места ще са съсредоточени общо в десет щата (по-специално Калифорния, Тексас, щата Ню Йорк и Флорида). Десет щата, които са икономическите и политическите бели дробове на Съединените щати и които вече с пълна сила са засегнати от кризата с високо рисковите ипотечни кредити (5). Т. е., както е видно, вече не става дума да се спасява само Детройт, а голям стратегически дял от дейността на страната. Това предопределя трудността на политическите дебати относно приемането (или неприемането) на спасителен план, за който отговорност да поеме федералната държава, и относно начините за неговото прилагане.

Противно на бързината, с която правителството на републиканците, Министерството на финансите и Федералният резерв (Фед) се мобилизираха, за да спасят финансовата система през лятото и есента на 2008 г., като осигуриха над 700 милиарда долара, евентуалното спасяване на автомобилните компании се натъкна на голяма съпротива и на много трудности. В началото на ноември финансовото министерство отказа да финансира евентуално сливане на „Дженерал мотърс“ и „Крайслер“, което беше преценено като рисковано и нуждаещо се от незабавно финансиране с 10 милиарда долара.

Напълно изтощени от бързото нарастване на финансовите им

загуби през третото тримесечие на 2008 г., трите компании искат вече помощ от 25 милиарда долара, половината от които за рекапитализация, а другата половина за здравните застраховки на 780 000 пенсионирани от автомобилостроенето. Тук не става дума за близо 25 милиарда долара, гласувани през есента от Конгреса за разработване на гама от автомобили с нисък разход на гориво, които и досега не са преведени. Разбира се, конгресмените демократи с подкрепата на Обама пишат на Хенри Полсън, по това време финансов министър, за да искат „Голямата тройка“ да стане част от бенефициентите на предназначения да спасява Уолстрийт Закон за стабилизиране, който отпуска 700 милиарда долара, като в същото време не изключват в замяна частична национализация на капиталите им. Администрацията на Джордж У. Буш първоначално отказва да направи това поради скептицизма на голяма част от общественото мнение и яростните атаки на републиканеца Ричард Зелби, сенатор от Алабама, където са концентрирани много автомобилни заводи на азиатски и европейски производители.

На 2 декември президентите на трите компании отново поставят пред Конгреса въпроса за нов план за помощ вече не за 25, а за 34 милиарда долара, като настояват за драстично съкращаване на производството и за редуциране на работните места с една трета до една втора, за реорганизация на търговската мрежа от 14 000 концесионери, за намаляване наполовина на дълга и за пускането в рамките на три години на нови по-икономични и по-екологични модели. Въпреки положителното мнение на Камарата на представителите, където демократите са мнозинство, Сенатът отхвърля идеята за възстановителен план с 52 гласа „против“ срещу 35 „за“. Това крие опасност автомобилостроителите да фалират.

(1) Federal Reserve Bank of Chicago, *Who really made your car? (Кой всъщност произвежда колата ви?)*, Chicago Fed Letter, брой 255, октомври 2008 г.

(2) *La crise des superprimes: enjeux géopolitiques et territoriaux de l'entrée dans le XXIe siècle (Кризата с високорисковите ипотечни кредити: геополитически и териториален залог на входа на XXI век)*, Café géographique. Вж. също Фрегерук Лордон, „Когато финансите взимат за залог целия свят“, *Монд дипломатик*, септември 2007 г.

(3) Center for Automotive Research, *The impact on the US economy of a major contraction of the Detroit Three Automakers (Отражението върху икономиката на САЩ след голямото свиване на тримата автомобилостроители от Детройт)*, CAR Research Memorandum, Ann Arbor (Мичиган), 4 ноември 2008 г.

(4) Economic Policy Institute, *When giants fall (Когато гигантите паднат)*, EPI Briefing Paper, брой 227, Вашингтон, 3 декември 2008 г.

За коня на Никола Саркози

РИМСКИЯТ ИСТОРИК Светоний разказва как император Калигула (12 - 41 г.) искал да провъзгласи за консул любимия си кон Инцитат (1). Това решение не било само плод на лудост, а и на желанието му да унижи Сената, който го ненавиждал. Дали и създаването по нареждане на президента на Републиката на нова катедра по „криминология“ начело с Алан Бое в Националната консерватория за изкуства и занаяти (НКИЗ) не е плод на същата логика? Докато университетите и научните среди се мобилизират срещу реформи, целящи да ограничат автономията и влиянието им, решението генералният директор на фирма по безопасност да бъде издигнат до ранга на университетски професор със сигурност е проява на нечие чувство за хумор. Тъй като Бое не е избран заради научните си знания. Дългогодишен член на Социалистическата партия, той е един от онези, които наложила промяната в политическия курс на правителството на Лионел Жоспен с цел осигуряване на по-голяма обществена безопасност, обявена по време на срещата във Вилпент през октомври 1997 г. Промяна в политиката, от която собствената му компания „Ай Би Асо-сиейтс“ значително се облагодетелства, тъй като оттогава търговският ѝ оборот се е увеличил петорно.

Речта на Бое му спечели и признателността на Никола Саркози, към когото впоследствие той се присъедини. През ноември 2003 г. същият го направи председател на Националната обсерватория за престъпността, чиято интелектуална независимост пролича, когато един от ръководителите ѝ публикува книга за равнометката от действията на Саркози като министър на вътрешните работи, чийто предговор беше написан от самия Саркози (2)...

Но за да бъдеш добър магьосник, не е достатъчно да имаш многобройни политически и административни контакти, да си бил велик майстор на Великия Ориент на Франция или

редовно да привличаш вниманието на медиите. Трябва да успееш да се окичиш и с научен авторитет. Ето защо Бое влага толкова усилия в превръщането на криминологията - с наивната или користна помощ на някои университетски преподаватели и учени - в отделна академична дисциплина, каквато за момента тя не е във Франция. Проектът му, който включва драстично ограничаване на изследването на престъпността и на наказателната област за сметка на опасностите в света и на „новите заплахи“, възмути специалистите (3).

Това обаче не попречи на Бое да се обяви за „криминолог“ и през август 2007 г. да оглави работна група, която обсъди възможностите за сближаване на образователните институции и изследователските центрове, работещи в областта на сигурността. Става въпрос за институции като Висшия институт по национална отбрана, Висшия национален институт по въпросите на сигурността, Центъра за изследвания в областта на въоръжеността и Института за изследване на промишлената безопасност. Възможността всички те да бъдат обединени в едно е сериозен залог, тъй като поставя въпроса за контрола върху знанията и авторитета на институциите в областта на изследванията. Създаването на нова катедра в НКИЗ по мярка на Бое го поставя в изгодна позиция, за да поведе тази реформа. В този смисъл тя донякъде прилича на мраморната конюшня и хранилката от слонова кост, които Калигула подарил на Инцитат.

ЛОРАН БОНЕЛИ

(1) Вж. Suetone, *Vie des douze Césars* (Животът на дванадесетте цезари), coll. "GF", Paris, 1999.

(2) Вж. Luc Rudolph et Christophe Soulez, *Les Stratégies de la sécurité* (Стратегии за сигурност), Presses universitaires de France, Paris, 2007.

(3) Вж. www.sauvonslarecherche.fr/spip.php?article2317

LE MONDE DIPLOMATIQUE

Превод Марта Иванова

Азиатското влияние

	Производство на автомобили през 2007 г. (в хиляди)	Развитие в сравнение с 1997 г. (в %)	Дял в световното производство (в %)
Световен мащаб	73 152,6	+ 37,7	100%
Азия	29 631,3	+ 68,8	40,5%
Япония	11 596,3	+ 5,7	15,8%
Китай	8 882,4	+ 462,3	12,1%
Западна Европа	16 921,1	+ 4,6	23%
Германия	6 213,4	+ 23,7	8,4%
Франция	3 015,8	+ 16,9	4,1%
НАФТА*	15 454,2	- 1,9	21%
САЩ	10 780,7	- 11,1	14,7%
Латинска Америка	3 515,4	+ 39,7	4,8%
Бивша Източна Европа**	3 063,3	+ 175,0	4,2%
Бивш СССР	1 254,4	+80,5	3,0%

* НАФТА включва Съединените щати, Канада и Мексико

** Бивша Източна Европа обхваща: Унгария, Полша, Република Чехия, Румъния, Словакия и Словения.

Източник: Международната организация на автомобилостроителите.

ЗА БАРАК ОБАМА

автомобилостроене спря да бие

При това положение Буш се оказва принуден да отстъпва. На 12 декември той се съгласява в последния момент да отпусне заем от 13,4 милиарда долара на „Дженерал мотърс“ и на „Крайслер“, като парите се взимат от фонда за спасяване на банковата система (TARP). При това договорът е придружен от драконовски и нерелигиозни условия, каквото е например изискването двете компании да възстановят баланса в сметките си до 31 март 2009 г. Към това на 31 декември се прибавя изменението в статута на „Дженерал мотърс аксептнс корпорейшън“ (GMAC), който от компания за финансови услуги и автомобилно кредитиране се преобразува във финансов холдинг, а това позволява на Министерството на финансите да инжектира в него 6 милиарда долара. GMAC дава работа на 27 000 души персонал и обслужва 15 милиона клиенти, но загуби 8 милиарда долара за две години поспециално на спекулативния пазар с рискови ценни книжа.

Наемните работници са първата и главна жертва на стратегическата немарливост на техните ръководители. Тази криза създава два големи структурни проблема – за заплащането и за общността на индустриалните работници. На първо място, освен драстичното съкращаване на персонала, се очертава повсеместно намаляване на възнагажденията, които досега се поддържат относително високи благодарение на „Юнайтед ауто уъркърс“ (UAW), създадения през 1935 г. синдикат на автомобилостроителите, който ще трябва да възприеме много по-неблагоприятните норми на заводите в американския Югоизток. Това брутално въвеждане на съперничество в начина на заплащане на труда

Верижна реакция в света

БЕЗ ДА ЧАКА официалното си встъпване в длъжност, на 6 януари Обама обяви обширен план за възстановяване в размер на 825 милиарда долара, целящ да съдейства за създаването в рамките на две години на 3 милиона работни места. Предвижда се от тези 825 милиарда долара 300 милиарда да бъдат насочени за облекчаване на данъчното бреме, за да се насърчи покупателната способност на семействата; други 300 милиарда да се използват за реконструкция на инфраструктурата и с останалите 200 милиарда да се помогне на шатите да финансират дефицита в здравните програми (Медикед) за най-бедните.

От своя страна, Федералният резерв обявява *ново усилие от 900 милиарда долара*, с което да бъде съживен базарът на кредити (недвижими имоти, автомобили,

вътре в самите Съединени щати ще означава в крайна сметка сериозно намаляване на доходите на всички наемни работници в индустриалния сектор, тъй като споразуменията в рамките на „Голямата тройка“ в много случаи служат за база за сравнение в национален мащаб.

На второ място, като се има предвид, че трите автомобилостроителни компании, както и съвкупността от големи американски предприятия, плащат пряко социалното осигуряване (здравно, пенсионно) на 2 милиона работещи или пенсионери, този начин на осигуряване ще бъде сериозно оспорен. Тази система от години често е била атакувана в името на конкурентоспособността от привържениците на по-малка социална ангажираност, тъй като тежи твърде много върху цените. Според „Бостън консултинг груп“ (Boston Consulting Group) нейната тежест върху една произведена кола в „Дженеръл мотърс“ ще бъде 1500 долара срещу 400 долара в „Хонда“ и „Тойота“, където наемането на работа е започнало в по-нови времена и пенсионната система е по-неблагоприятна (6). Едно от главните основания за критика на системата е в растящото неравновесие между броя на заетите работници и броя на пенсионерите, като се отчита и съкращаването на работни места: „Дженерал мотърс“ и „Форд“ финансират близо 750 000 пенсионери при 160 000 работници в САЩ. Споразумение от 2007 г. между компаниите и UAW доведе до създаване на специален фонд, който трябва да се заеме с пенсите и със здравното осигуряване на пенсионерите от 2010 г. Това е пример за последните от липсата на единна солидарна национална система за социална защита, каквато има в Европа.

студентски заеми и заеми за малки и средни предприятия) през първото тримесечие на 2009 г., като се изкупят обратно ценните книжа на „Фани Мей“ и на „Фреди Мак“ и на дванайсет регионални банки. Ала ако тези мерки за подкрепа могат да дадат импулс на ново потребление, те не решават по никакъв начин структурните проблеми. Поради това бъдещето на американското автомобилостроене остава неясно.

„РЕНО“ ОТКЪМ ЗАДНИЯ ДВОР. Един наеман работник в управителния съвет. Пиер Аланш. *Les Editions de l'Atelier - Editions ouvrières, Ivry-sur-Seine, 2007 г., 235 страници, 21 евро.*

Пиер Аланш е работил в „Рено“ в периода между 1990 и 2004 г. и е бил член и на управителния съвет на компанията. *От избирането ми през 1997 г. често съм повтарял, че съм нова порода, която е на път да изчезне! И наистина, аз съм един от редките синдикалисти, които са били представители на наемните работници акционери (3,6% от капитала).* Неговите спомени хвърлят особена светлина върху периода, през който президент е бил Луи Швайцер, и върху развитието на компания, която доскоро се смяташе за емблематична в публичния сектор и в работническия свят.

От приватизацията до глобализацията, като се мине през закриването на завода във Вилворд и придобиването на „Нисан“, авторът разкрива подробности за предимствата и неудобствата на неговата позиция през този период. Благодарение на информацията, с която разполага, Аланш се заема да бъде *противовес на изискванията на финансовите кръгове.* Ала последните демонстрират ненаситност и в много случаи управителният съвет се оказва само регистратор на техните желания. Удовлетворено от идването на Карлос Госн за директор на компанията, административното ръководство се превръща в негов инструмент. Въпреки че държавата държи 15% от капитала на компанията, на нея й е много удобно да играе ролята на украшение.

ЖЕРОМ ГРИЛИЕР

Рухването на „Голямата тройка“ води и до стърсение в международната търговия. В много кратък срок рязкото свиване на най-големия световен пазар ще има много сериозни последици поради факта на асиметричната взаимна зависимост, създадена от интернационализирането на производствените и търговските системи на транснационалните компании. Японските групировки „Тойота“, „Хонда“ и „Нисан“ реализират в Съединените щати между 60% и 70% от световните си печалби и този пазар поглъща съответно една трета от европейския износ и една втора от японския.

В рамките на Североамериканското споразумение за свободна търговия (НАФТА) двата производствени центъра - Мексико и най-вече Канада, са най-засегнати от заплахата за заетостта и за производствения сектор: техният голям съсед поглъща между 80% и 90% от износа им, а „Голямата тройка“ играе централна роля в този сектор с водещо положение в националните им икономики. В Канада той осигурява 12% от брутният вътрешен продукт (БВП) и 150 000 работни места, разпределени в 416 завода, които са съсредоточени главно в Онтарио. В Мексико неговият дял в БВП е 15% и осигурява работа на 14% от активното население в 673 завода. Тази зависимост обяснява защо на 20 декември 2008 г. – точно един ден след американския план на Буш – канадското правителство обяви план за подпомагане на трите автомобилостроителни компании на стойност 2,3 милиарда долара, при условие, че не посегнат на работните места.

Но силното индустриално присъствие на американските филиали в Европейския съюз, където автомобилната индустрия осигурява пряка заетост на 2,25 милиона души и вторична заетост на 10,3 милиона, създава също голяма заплахата за някои страни като Обединеното кралство с „Воксхол“ (GM), Германия с „Опел“ (GM) или Швеция (през 1999 г. „Форд“ купи „Волво“, а „Сааб“ е филиал на GM от 1989 г.). В тези страни политическите битки бушуват и около въпроса за формата на обществена намеса.

Независимо дали ще бъде спасена или не, „Голямата тройка“ ще трябва във всички случаи силно да свие световната си производствена система, особено в Европа и в Азия. След като през март 2008 г. „Форд“ отстъпи английските компании „Ягуар“ и „Ленд Роувър“ на индийската групировка „Тата“ (тя се възползва от кризата, за да поиска през декември 2008 г. помощ от британското правителство в размер на 1 милиард лири (приблизително 1,1 милиард евро), сега „Форд“ предлага и да отстъпи „Волво“. Това решение идва след продажбата за 538 милиона долара (7) на 33,4% от капитала, който „Форд“ притежаваше в японската компания „Мазда“. От своя страна, „Дженерал мотърс“ търси възможност да отстъпи „Сааб“, след като окончателно се оттегли от капитала на японската компания „Сузуки“.

За шест месеца кризата в автомобилостроенето обхваща целия сектор в световен мащаб. Свидетелство за това са трупачите се плановете за уволнения, закриванията на предприятия и предизвикването на изкуствена безработица по технически причини в Европа и Азия, или пък планът, приет по спешност от Бразилия през декември 2008 г., за финансова помощ от 2,3 милиарда долара в подкрепа на националното потребление. Този срив няма да може да прикрие сериозните геоикономически стърсения, които тази индустрия преживява от десетина години.

И наистина според данните на Международната организация на автомобилостроителите световното производство на автомобили, което през 1997 г. е възлизало на 53,1 милиона, до 2007 г. е нараснало на 78,1 милиона коли (+37%). През 2008 г. то спада на 67,9 милиона (-7%), като по този начин бележи края на

Френски план за помощ

РЕНО И СИТРОЕН приключиха годината с ръст на продажбите (съответно +3,5% и +4,3), достатъчен, за да решат да разпределят дивиденди – при това с лош ефект в момент, когато двете компании претендират за средства от публични фондове. „Пежо“ от своя страна регистрира спад в продажбите с 1,6%. През последното тримесечие обаче и трите марки бяха в състояние на свободно падане. Експертите прогнозира допълнително намаляване с 15% през тази година и силно съкращаване на работни места (обявени са осем хиляди плюс загубата на временни работни места). Във Франция автомобилостроенето осигурява седемстотин хиляди преки работни места и близо два милиона и половина подизпълнителски.

Френското правителство, което на 20 януари събра в Париж ръководителите на автомобилните компании, обеща план в размер на 5 до 8 милиарда евро в помощ на националните производители, които ще добавят към вече взетите мерки: 1 милиард евро заеми с ниска лихва за кредитни фирми на производствени (75% от продадените автомобили са на кредит), 300 милиона евро за подизпълнители, 400 милиона за научни изследвания за проектиране на „чисти автомобили“ и за бонуси от 1000 евро за всеки купувач на нова, по-малко замърсяваща околната среда, кола, което в началото на годината увеличи продажбите.

И докато се пилеят пари, докато расте безработицата поради липса на работа и работните места се съкращават, правителството отбеляза, че ще иска компенсации. Министър-председателят Франсоа Фийон обяви, че няма да се помага на предприятия, които *чисто и просто ще закриват производствени центрове във Франция.* Няколко часа преди това неговият държавен секретар по промишлеността Люк Шател изрази мнението, че *в дадени случаи увеличаването на капитала може да стане разменна монета (Фигаро, 19 януари 2009 г.).* Ръководството на „Рено“, в която държавата държи 15% от капитала, остави вратата отворена за такава възможност.

Но председателят на борда на директорите на „Пежо“ Кристиан Стрейф прикани министър-председателя да си подаде оставката, като отхвърли всякакво решение, което би променило *разпределението на нашия капитал, независимостта ни и свободата ни на действие. (...) Държавата не трябва да измества мениджмънта на компанията, нито нейните акционери, добави той, като подчерта, че на тях принадлежи правото да намират най-добрите равновесия между нужда от финансиране, компенсиране на капитал и пазарни очаквания (Фигаро, 20 януари 2009 г.).* Пари, да. Общественият и социален контрол върху тяхното използване, не. Шефът на компанията дори обяви, че ще продължава да закрива производствени линии, за които се установи, че не са конкурентоспособни.

Що се отнася до ръководството на „Рено“, по-учтиво в изказа си, то също се опитва да се възползва от кризата, смята Общата конфедерация на труда (ОКТ), за да *преразгледа почти всички фирмени споразумения.* И ако засега не възнамерява повече да делегалитизира производствата (1), във Франция тя и без това произвежда само 44% от автомобилите, продавани на вътрешния пазар.

Френският план трябва да получи одобрението на Европейската комисия. И въпреки че във всички страни се наблюдава намаляване на продажбите (през декември спадът в Германия беше 6,6%, в Италия 13,3% и 49,9% в Испания...), не всички от тях обмислят да прибягнат до същите решения.

МАРТИН БЮЛАР

(1) Вж. Стефан Люсон, „Румънските работници принуждават „Рено“ да отстъпи, *Mond diplomatik*, юни 2008 г.

един изключителен ръст, който беше придружен с брутално разместване на световните равновесия. През последните десет години бяхме свидетели на относителна устойчивост на производството в зоната на НАФТА, като спадът в американското производство беше компенсиран с ръст в Мексико, както и в Западна Европа, дори и при наличието на големи национални различия. Но със срива в световното производство тяхната относителна тежест намаля от 60% на 44%.

Противно на това през същия период на Азия, която от 33% стига до 40,5% от световното производство, се падат две трети от световния растеж. В същото време Латинска Америка, бившата Източна Европа, станала производствен придатък на западноевропейски модели от средната и ниска гама, и Русия се радват на нова динамика. Докато развитите държави от Триадата (Съединените щати, Европейския съюз, Япония) притежават относително наситени с нововъведения пазари и с много конкурентоспособни свръхпроизводствени възможности, нововъзникващите икономики се радват на много бързо развитие. Последното отговаря на огромните социално-икономически нужди: ако степента на моторизация в САЩ е 824 на 1000 и 593 на 1000 в Европа, в Бразилия тя пада на 127, в Китай на 28 и в Индия на 13 на 1000.

На световните пазари засега остават да доминират няколко големи групировки от Триадата. От петдесетте главни сред тях първите пет („Тойота“, „Дженерал мотърс“, „Фолксваген“, „Форд“, „Хюндай“) осъществяват 48% от световното

производство, а първите десет, сред които са и „Фиат“, „Рено“ и „Пежо“ – 70%. Но подобно на Япония и после на Южна Корея, властите в бързо развиващите се икономики се стремят да изграждат постепенно собствени индустриални и технологични основи и да създават свои водещи компании (8). Някои измежду тях като индийската „Тата“ започват да се интернационализират и да се включват в мрежите от индустриални и технологични обединения.

Като емблематичен пример за настъпващите промени в световните геоикономически и геополитически равновесия, сривът в „Голямата тройка“ поставя пред новата американска администрация напълно нови предизвикателства за водене на публична и индустриална политика: да се създаде хомогенна, динамична и носеща иновации автомобилна индустрия е важна стратегическа цел за една световна сила.

(5) *Crise des subprimes, un nouveau foyer de guerre économique (Криза с вискорисковите ипотечни кредити, ново огнище на икономическа война)*, Actes du Festival international de géographie de Saint-Dié, октомври 2008 г.; http://figst-die.education.fr/actes/actes_2008

(6) Nathalie Brafman, *Detroit. Laissez-nous notre gagne-pain quotidien (Детроит. Не ни взимайте всекидневния хляб)*, *Le Monde*, 4 декември 2008 г.

(7) *Ford considers sale of Volvo („Форд“ обмисля продажбата на „Волво“)*, *International Herald Tribune*, Париж, 1 декември 2008 г.

(8) Вж. Огайра Намухей, „Азиатски сблъсък за японския автомобил“, *Mond diplomatik*, октомври 2008 г.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Методи Кръстев

Годишнина с горчив привкус за еврото

На 1 януари 2009 г. Словакия стана шестнадесетата държава, която възприе единната европейска валута. „Еврото е стабилно, евро, което защитава нашите икономики и нашите съграждани, към които се присъединиха словашките ни приятели!“, възкликна Брюно Льо Мер, френски държавен секретар по европейските въпроси. Въпреки това, финансовата криза разкрива както слабостите, така и козозетите на родената преди десет години валута. Икономическите основи на монетния съюз се клатят и той започва да се пропуква.

Лоран Жак*

ЩЕ СЕ РАЗКЛАТИ ли устойчивостта на еврото от финансовата буря, която опустошава международната икономика? Защитниците му са уверени в обратното. Те се аргументират с това, че за десет години Евронзоната се е превърнала в пристан на спокойствие и стабилност, който предлага на втората световна икономика, ако не стабилна, то поне силна валута. На 1 януари 2009 г. Словакия стана шестнадесетата страна, която се присъедини към Евронзоната. Най-хубавото е, че държавите, които се противопоставяха на въвеждането на единната валута през 1999 г. (Дания, Великобритания и Швеция), изглежда, са на път да преразглеждат позициите си; датската крона дори може в скоро време да се присъедини към еврото.

Поддръжниците на единната валута добавят, че Европейската централна банка (ЕЦБ), която ревностно отстоява независимостта си от политическата власт, съумя да овладее растежа на паричната маса, като сведе инфлацията до около 2%; средните нива на номиналните лихвени проценти са установени на 2,5%, докато реалните лихвени проценти отбелязват най-ниските си нива от 60-те години насам. Премахвайки рисковете по обмена на валута (1) и позициите за транзакции, отменянето на националните валути раздвижи търговията и вътрешните инвестиции в Евронзоната, които допринасят значително за нейния брутен вътрешен продукт (БВП).

Десет години след въвеждането на европейската валута, тя достигна през 2008 г. рекорден обменен курс спрямо долара, докато главолонният спад на британската лира и банкрутът

Два, така да се каже, „асиметрични“ угара

ВЪВЕЖДАНЕТО на единната валута през 1999 г. се основаваше на политическа воля, а не на икономическата теория за оптималната валутна зона (ОВЗ). Според тази теория група от държави или региони може да образува ОВЗ, когато техните икономики са силно обвързани както по отношение на обмена на стоки и услуги, така и на мобилността на производствените фактори (труд и капитал). Съединените щати са най-завършеният пример за ОВЗ. Как стои този въпрос в Европейския съюз? Търговският обмен, който се осъществява в него, представлява около 15% от БВП на Евронзоната, което е много слабо в сравнение със случващото се отвъд Атлантика. Ако мобилността на капитала в Евронзоната е нараснала много, то мобилността на труда в сравнение със Съединените щати остава много ограничена (без оглед на факта, че тя е слаба дори и вътре в Щатите).

Пренебрегвайки тези съществени въпроси, Договорът от Маастрихт създаде единна валутна политика, управлявана от ЕЦБ, като лиши всяка страна от два (от трите □) инструмента за икономическо управление: независима национална валутна политика и гъвкавост на цената

на Исландия засилват позициите на държавите-членки. Освен това, Евронзоната се явява като алтернатива на всемогъществото на доларовата зона: „силното“ евро съставлява повече от една четвърт от резервите на Централните банки и се утвърждава като предпочитана валута за записване на международните облигации. Както ентусиазирано обобщава президентът на ЕЦБ Жан-Клод Трише, *ние допринасяме ежедневно за създаването на все по-високо ниво на благосъстояние и по този начин играем важна роля за обединяването на Европа* (2).

Пред тази слънчева картина човек може едва ли не да забрави многобройните фактори, които я помрачават. Евронзоната преживя едно по-скоро трудно десетилетие, безлязано от слаб растеж, висок ръст на безработицата, а бюджетният дефицит на някои от икономиките ѝ често превишаваше предела от 3% за БВП, определен с Пакта за стабилност и растеж (3). Поразителен е контрастът с Великобритания, Швеция и Дания - три страни, които са извън Евронзоната и които отчетоха по-нисък ръст на безработицата, по-високи темпове на растеж и ограничен дефицит (дори излишък).

Към днешна дата единната валута почти не е успяла да премахне европейските икономически затруднения, дължащи се главно на структурни проблеми, за които тя никога не се е смятала за панацея. Обаче надеждите за оживяване на дейността и намаляване на безработицата не се сбъднаха, тъй че няма как да не се запитаме доколко еврото е отговорно за икономическите затруднения през изтеклото десетилетие и дали ще излезе то невредимо от очертаващата се жестока криза?

на националната валута. Третият инструмент, бюджетната политика, който остава национална компетентност, се ограничава от Пакта за стабилност. Той определя дефицита на всяка държава-членка на максимум 3% от нейния БВП. Освен това, националният дълг се ограничава по принцип до 60% от размера на БВП, макар на практика това грубо да не се спазва, например от Италия и Гърция, където той достига вече съответно 104% и 95% от БВП. Поради тези различия между държавите членки, автономният характер на техните икономически политики се превръща в сериозен въпрос, ако някоя от тях претърпи особен удар, който не засяга останалата част от Евронзоната.

Ако Евронзоната наистина беше ОВЗ, държавата, която изпитва затруднения, щеше да се регулира посредством мобилността на работната ръка в останалата част на Евронзоната, гъвкавостта на заплатите и на цените и/или бюджетен трансфер за възстановяване на равновесието от Брюксел към засегнатата държава-членка. При създаването на еврото не бе изпълнено нито едно от тези три условия, а оттогава бяха въведени малко структурни реформи, предназначени да „придадат гъвкавост“ на пазара на труда, с цел създаване на ОВЗ. Третото условие – най-лесното за изпълнение – изисква известна

доза фискален федерализъм и наличието на централизирана икономическа власт, която би неутрализираща независимостта на ЕЦБ. Тези цели остават далечни, защото поставят под въпрос суверенитета на всяка държава. В действителност Съюзът, който разполага само с ограничени средства (таванът на бюджета му е определен на 1,27% от неговия БВП, но на практика се задържа на 1,23%), не може да извършва бюджетни трансфери, за да поема ударите върху националните икономики.

Това положение силно контрастира със съществуващото в Съединените щати, където 60% от публичните разходи се извършват на федерално ниво и където трудовата мобилност и гъвкавостта на заплатите са доста по-високи от европейските стандарти. Дори обединена Германия, която през 1991 г. сля източната със западната марка, не успя да създаде ОВЗ за тази валута: въпреки масивния трансфер на 200 милиарда евро от 1991 г. насам, в източната част на страната се поддържа ръст на безработицата от над 20 %.

През първото си десетилетие еврото трябваше да се изправи пред два т. нар. асиметрични удара, тъй като те не засягат държавите-членки по един и същ начин: първо, „скъпият“ или прекалено завишеният долар в периода от 1999 до 2002 г., а наскоро и рязкото покачване на цената на петрола от 2005 до 2008 г. В първия случай държавите, силно ориентирани към международната търговия (вместо към останалите страни от Евронзоната), много по-бързо пострадаха от внесената отвън инфлация (висока цена на вноса, поради скъпия долар), в сравнение със страните, чийто обмен е насочен главно към Евронзоната. Така в периода 1999-2002 г. ръстът на инфлацията в Ирландия достигна 4,1%, докато в Германия, която е ориентирана повече към вътрешноевропейския, отколкото към международна търговия, той остана 1,2%.

Освен това, четирикратното повишаване на цената на петрола за барел не засегна по един и същ начин растежа и инфлацията в страните: във Франция например, поради производството на ядрена енергия, едва 35% от енергийните ѝ запаси зависят от петрола, за разлика от Гърция, Испания и Италия, където този процент надхвърля 55%.

За съжаление, в резултат на комбинацията от централизирана валутна политика и децентрализирана бюджетна политика се получават различия в инфлацията, което води до неравенство в покупателната способност на еврото и конкурен-

тоспособността между държавите членки. В рамките на една система от „национални“ валути, този ефект би могъл лесно да се коригира посредством „конкурентна“ оценка или преценка на валутата. Това вече не е възможно, понеже валутата парализира инструментите обменни курсове, като в същото време премахва независимостта на националните валутни политики.

Поради тази невъзможност за коригиране на инфлационните разлики, покупателната способност на еврото в някои страни намалява в сравнение със средната стойност в зоната и в Германия. Например между януари 1999 г. и септември 2008 г. на базата на различни разходи за заплати еврото в Италия бе надценено с около 40% спрямо еврото в Германия, а Испания и Гърция се нареждат плътно след нея.

Коригирането на тези кумулативни разлики е трудна задача, понеже намаляването на трудовите възнаграждения изглежда взривоопасно в политически аспект. Тенденцията може да се обърне само от производствената печалба; Германия и Холандия успяха да го направят. Затова не е учудващо, че много предприятия са избрали да разрешат „проблема“ си, като делектирират (или като заплашват да го направят) дейността си към страните от Централна и Източна Европа.

И накрая, нещо, което допълнително усложнява положението, е, че изборите (президентски, парламентарни и общински) в Съюза се провеждат по различно време. Това засилва липсата на синхрон между националните икономически цикли, доколкото изборите главно се предшестват от експанзионистична бюджетна политика.

Докато светът затъва в една дълбока криза, обуздаването на силното повишаване на ръста на безработицата, който би могъл лесно да прехвърли 10-12%, ще се превърне в главна цел. Такъв е случаят в Испания, където той рязко се покачи до 13% през последните шест месеца.

В битката с безработицата неминуемо ще се премине през масивни фискални дефицити, които ще пробият трудните за запущване пробойни в Пакта за стабилност и ще поставят под въпрос стабилността на единната валута: плановите за съживяване на икономиката покачват пределните стойности на дефицита до 3%, а на дълга – на 60% от БВП. Те ще поставят под въпрос независимостта на БВП. Но за някои икономики, които вече са силно разклатени от инфлационните разлики, това съвсем няма

да е достатъчно и те ще се изкушат да последват примера на скорошната внезапна девалвация на британската лира. Тогава Испания, Гърция, Италия и Португалия (където ръстът на безработицата често надхвърляше 10% през последните десет години) няма да приемат вечно да остават в положението на „неконкурентоспособни“, поради надценяването на „тяхното евро“.

Колкото и да е „травмиращо“ да се върнат към националната си валута, някои страни биха могли да решат да се откажат от еврото, за да си възвърнат икономическата конкурентоспособност. В действителност, този сценарий е само едно завръщане към големите валутни кризи от отминалите времена на системата Бретън-Уудс в периода между 1944 и 1971 г. и на европейската валутна система (ЕВС) между 1979 и 1999 г. (4): в краткосрочен план това е твърде малко вероятно – дори само поради факта, че националният дълг в евро ще се превърне в труден за финансиране в една нововъзстановена и девалвираща валута за страната, която ще е напуснала зоната. При все това, всяко влошаване на вече хрекия социален климат (илустрация за което е насилието, съпровождано неотдавнашните масови демонстрации в Гърция) (5), изострено от внезапно засилване на темпа на безработицата, би могло да засили в някои страни желанието да се прибере до тази крайна мярка.

(1) Тези рискове са свързани с променящите се валутни курсове. Преди валутното обединение инвеститорите редовно спекулираха с френския франк, италианската лира и британската лира стерлинга. През септември 1992 г. Джордж Сорос усвои огромни печалби, като заложи на ангажирания лира в момент, когато Великобритания затъваше в икономическа криза.

(2) Жан-Клод Трише, интервю пред *Ди цаит*, Хамбург, 23 юли 2007 г.

(3) Пактът за стабилност и растеж възприема критериите за конвергенция, определени с Договора от Маастрихт; в него се поддържа целта за намаляване на публичните дефицити, която е заложена с оделг пристъпяването към Икономическия и валутен съюз (ИВС).

(4) Целта на създадената през 1979 г. Европейска валутна система (ЕВС) е стабилизиране на европейските валути. Всички валути бяха фиксирани към валутна единица (екю), чиято стойност се изчисляваше на базата на стойността на валутата на всяка страна членка.

(5) Вж. Валиа Каймаки, „На банките дават пари, на младите подаряват ... куршуми“, *Монд дипломатик*, януари 2009 г.

* Професор във Флетчърското училище към Тъфтския университет, САЩ.

СРЕЩУ ОФИЦИАЛНАТА ИСПАНСКА ИСТОРИЯ

Битка за републиканската памет

В Испания обикновени граждани и маестрати обединяват усилията си, за да разтърсят „пакта на забравата“, с който отдавна са покрити жестокостите, извършвани по време на франкисткия режим. В страна, дълбоко разделена по този въпрос, активисти търсят неуморно общите гробове, в които са били хвърляни разстреляните от диктатурата републиканци и се опитват да съживят спомена за победените въпреки глухата съпротива, на която се натъкват.

ЖАН ОРТИС*

В ГОЛЯМА част от Испания това, което наричаме гражданска война, беше само репресия; държавният военен преврат (на генерал Франсиско Франко) бе последван веднага от план за изтреление (1). Успехите на движението за съживяване на спомена, една галактика от активисти и доброволци извън политическите партии, както и работата на историци, позволяват да се погледне по различен начин на това, което откъд Пиренеите досега беше смятано само за гражданска война. Достатъчно е само да се прегледат картите за местонахождението на разкритите през последните години общи гробове, в които са погребани републиканци, за да се установи, че те съвпадат с регионите, където въоръженото въстание постигна лесна победа.

Целта на франкистите не беше само да спечелят войната: Републиката трябваше да бъде затрита напълно. Това се съдържа в смисъла на думите: „прочистване“, „пречистване“, „изчистване“, „умиротворяване“. Жестокостите впрочем продължават и след края на конфликта. Петдесет хиляди републиканци са разстреляни

през месеците след него. Франко реши да напредва бавно, за да бъде изключена всякаква възможност за отстъпление, пише английският историк Пол Престън (2).

От десетина години споменът за „червените“ раздира тишината на една наложена забрана и разтърсва испанското общество (3). Погазван до смъртта на диктатора през 1975 г., този спомен за републиканците не беше реабилитиран по време на демократичния „преход“ (1975-1982 г.), нито след победата на Испанската социалистическа работническа партия (ИСРП) на парламентарните избори през 1982 г. *Решихме да не говорим за миналото* (4), отбелязва ретроспективно тогавашният премиер Фелипе Гонсалес, но и признава: *Чувствам се в известна степен отговорен за нашата забрана* (5).

С идването си на власт през 1996 г. Народната партия на Хосе Мария Аснар не поднови дебатите и „битката за паметта на републиканците“ не престана да противопоставя същите действащи лица – едни пленници на политико-историческия консенсус за прехода, а другите – на франкисткото си минало.

„Необходимостта да можем да забравяме“

ЗА ИСПАНСКАТА десница този силен изблик на съживяване на спомена и на връщане към историографията става непоносим, тъй като припомня кървавото зараждане на франкизма. Тя постоянно повтаря „да не отвярваме старите рани“. Писателят Алфонс Сервера подчертава, че това е аргументът, използван от всички, които излизат полза от преврати и насилие. Залогът, изглежда, е голям, защото онова, което историците наричат „идеологически“ или „социологически“ франкизъм, се е загнездило като киста в част от десния електорат, но и в църквата, правосъдието, армията, работодателите и банкерите. То е основание за историка Хулиан Касанова да смята, че испанската католическа църква сега е по-консервативна, отколкото по

време на „прехода“: тя отказва по-конкретно да признае своята *роля на палач* и че *одобрява законното изтреление* (6).

Разбираемо е при това положение защо монсеньор кардинал Антонио Мария Роуко, архиепископ на Мадрид и председател на Епископската конференция, говори за *необходимостта да можем да забравяме* (7). Но, както изглежда, такава памет е селективна, защото в същото време испанската църква канонизира или провъзгласи за блажени деветстотин и деветдесет правотверни, предимно духовници и членове на религиозни ордени, станали жертва на „червен терор“ (1934-1938 г.) (8)... Що се отнася до армията, тя постоянно се противопоставя на всякакво отдаване на почит към паметта на военните лоялисти, разстреляни, защото са се противопоставили на надигането на фашизма.

Парламентарните избори на 13 март 2004 г. доведоха на власт

ИСРП. Но тя изглежда доста плаха в очите на политически сили като Izquierda Unida (Обединена левица) (9) или Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) (Каталунска републиканска левица), както и в очите на повечето сдружения, борещи се за съживяване на спомена, които я обвиняват в двойна игра.

На 12 октомври 2004 г., когато се отбелязва националният празник, по време на манифестацията министърът на отбраната накарва бивш фашист от „Синята дивизия“ и ветеран републиканец от „2-ра Бронетанкова дивизия“ на генерал Леклерк да дефилират един до друг в името на „мира и съгласието“. В края на октомври 2007 г. министърът на външните работи присъства в Рим на беатификацията на „жертвите на червените“, а на 20 ноември 2008 г. ръководителят на правителството Хосе Луис Родригес Сапатеро заявява в двореца Монклоа: *Всичко, което може да помогне на испанското общество да забрави това, е добро дело (...), макар че има някои, които са по-склонни да забравят от други* (10).

Все пак активизирането на движението за възкресяването на спомена, което макар и разединено, е динамично, започва да постига успехи. То става причина за зараждане на движение за колективно самоанализиране и накрая принуждава социалистическото правителство след три години колебание да приеме закон „за историческата памет“, одобрен от парламента на 31 декември 2007 г. Това несъмнено е напредък, но по мнението на мнозина закъснял и боязлив. Той не съдържа термина „република“, както и не осъжда ясно франкизма. Извънредните съдилища и техните присъди са наречени само *несправедливи* (а не „незаконни“) и франкистият мавзолей в „Долината на падналите“ (Valle de los Caídos) (където е погребан диктаторът Хосе Антонио Примо де Ривера, основател на Фалангата – фашистката партия) си стои почти непокътнат.

Законът позволява премахването на франкистките символи от обществените сгради, изисква от местните администрации да съдействат на сдруженията да издирват безследно изчезналите и открива възможност за един милион и половина деца и внуци на „заточеници“ да получат испанско гражданство, при условие че положат клетва за вярност пред конституцията и пред краля. Това за потомците на републиканците е парадокс...

Въпреки че има местни инициативи по въпроса, законът почти не

срещу човечеството (11). Заповедта разпорежда да бъде изработена подробна карта на общите гробове, да бъде съставен подробен списък с имената на всички изчезнали и незабавно отваряне на двайсет гроба, сред които и емблематичният гроб на поета Федерико Гарсия Лорка. Тя не зачита закона за амнистия от 15 октомври 1977 г., който възпрепятства всякакво разследване.

Решимостта на съдията Гарсон стана повод за зловни атаки срещу него от страна на десните политически и съдебни среди. Главният прокурор на Върховния съд, най-висшата съдебна институция в Испания, Хавиер Сарагоса, обвини Балтасар Гарсон, че иска *нова Инквизиция* (12) и се зае с отстраняването му от случая. Притиснат и изолиран от съдебните среди, Гарсон сам изостави делото, но без да се отрече от становището си. Той препрати въпроса за евентуалното отваряне на гробове към провинциалните съдилища и настоя да се разследва съдбата на хиляди изчезнали деца на републиканци. От своя страна, Върховният съд наложи вето на разследването за извършения от франкистите държавен преврат.

Зад този съдебен сблъсък се крие всъщност политически залог. Начинанието на Гарсон отнема сакралния характер на един всъщност демократичен преход, който е обявен за модел и изнесен точно в Латинска Америка. То развенчава мита, който е в основата на този модел: помирението срещу амнезията; граждански и социален мир срещу политически пакт за забрана между десницата и левицата, принудена да приеме беззаказността на палачите. Някои сектори на съдебния апарат и на политическите партии, както и църквата, се опитват да блокират едно движение, което задължава да бъде направен нов прочит на общите теми: за гражданската война, за отказа да се вземе страна по въпроса франкисти-републиканци, за „прехода“ като първа препратка към въпроса за демокрацията или за размиването по линията монархия-демократия.

Да се каже премълчаното

НА ТЯХ им е по-удобно да сложат преграда пред движението, преди то да е извадило на бял свят други табути като експроприациите, униженията, ограбването на победените или плячкосванията през 40-те години на миналия век. Ами натрупаните огромни публични и частни богатства с труда на стотици хиляди политически затворници, което продължи до 60-те години на миналия век? А какво да кажем за „изгубените деца на франкизма“, които диктатурата е отвлечала от родителите им републиканци? Има още черни дупки за осветяване.

Но в крайна сметка това, което тревожи защитниците на „пакта на забравата“, е да не се постави отново на дневен ред дилемата монархия или република. За философа Карлос Парис *беше прието Испания да е монархия, но монархията всъщност е наследство от франкизма* (13). Развиващото се движение е критично настроено срещу договора за преход и срещу отмятаната на левицата. В последна сметка отстоява републикански искания.

(1) Francisco Espinosa, *Historia, memoria, olvido: la represión franquista (История, памет, забравата: франкистката репресия)*, в книгата на Arcángel Bedmar González (отговорен редактор), *Memoria y olvido de la guerra civil y la represión franquista (Спомен и забравата за Гражданската война и за франкистката репресия)*, Delegación de Publicaciones del Ayuntamiento de Lucena, Коргоба, 2003 г., стр. 101-102.

(2) Paul Preston, *La Guerra civil española, (Испанската гражданска война)* Duskycia, Магпуг, 2006 г., стр. 313.

(3) Виж José Maldavsky, *Les charnières de Franco (Костициите на Франко)*, *Le Monde diplomatique*, януари 2003 г. Виж също на 21 февруари в 15,50 часа, по France 3 Aquitaine, филма на Dominique Gautier, *Fils de Rojo* (Син на Рохо).

(4) *El País*, Магпуг, 20 април 2001 г.

Контранастъплението на десницата и на църквата цели да бъде запазено статуквото и да бъде увековечена една половинчатата демокрация. За водача на консерваторите Пио Моа – автор на произведението, за което Аснар казва, че е настоящата му книга – *победата на Франко в Гражданската война спаси Испания от травматизиращо революционно преживяване* (14). Отново веят ветровете на войната...

Връщането назад обаче изглежда трудно. Сдруженията не смятат да се отграничат в тесните рамки на закона. Те продължават да изравят онова, което е било заровено и вече са отворили близо двеста общи гробове, в които са открили четири хиляди трупа. Някои от сдруженията дори изискват да се създаде комисия за истината. В този смисъл те помагат да се разбере, че ако се поставя въпрос за политическите залози на настоящето, които обуславят тълкуването на миналото, опресняването на паметта представлява централен елемент дори на упражняването на демокрацията.

LE MONDE DIPLOMATIQUE

Превод Методи Кръстев

(5) Felipe González u José Luis Cebrión, *El Futuro no es lo que era (Бъдещето не е това, което беше)*, Aguilar, Магпуг, 2001 г., стр. 37-38.

(6) *El País*, 26 ноември 2008 г.

(7) *El País*, 16 октомври 2008 г.

(8) Мишел Кул, „Франките епископи се противопоставят на Бенедикт XVI, *Монд дипломатик*, февруари 2007 г.

(9) Коалиция, създадена около Испанската комунистическа партия (ИКП).

(10) *El País*, 21 ноември 2008 г.

(11) *El País*, 17 октомври 2008 г.

(12) *El Mundo*, Магпуг, 29 октомври 2008 г.

(13) *Diario Independiente*, Магпуг, 8 октомври 2008 г.

(14) Pio Moa, *Los Mitos de la guerra civil (Митовите за гражданската война)*, La Esfera, Магпуг, 2004 г., стр. 534.

Ел Левел 3 ББК
ВАШИЯТ НАДЕЖДЕН ПАРТНЬОР

Левел 3 ББК ООД е Ваш партньор в областта на реализацията на офсетни сделки в България, изграждането на мрежи водещи енергийни обекти, предоставянето на водещи енергийни технологии в областта на безжичните телекомуникации и информационните технологии.

София 1000, ул. Раковски 78
тел. 980 5170, факс 980 5261

Неочаквани превратности във войната срещу палестинците

Израелското правителство започна нападението срещу Газа не само за да се опита да догони десницата в надпреварата за насрочените за 10 февруари избори. То искаше също да вземе реванш за претърпяното от армията си поражение в Ливан през 2006 г. от "Хизбула". Постигнатото обаче е далеч от очакванията. Проучванията дават предимство на водената от Бенямин Нетаняху партия "Ликуд"; "Хамас" устоя на нападението; имиджът на Израел бе очернен от множеството жертви и разрушения.

АЛЕН ГРЕШ

В СЕ ОЩЕ ИМА военни, които продължават да живеят във времената на Войната за независимост (от 1949 г.) или Синайската кампания (от 1956 г.). За тях всичко се свежда до танкове, до овладяване на територии или до това да знаят кои територии са овладени, до превземането на това или онова възвишение. Но всички тези неща са без значение. (...) Войната в Ливан (от 2006 г.) ще остане в историята като първата офанзива, по време на

която военното командване осъзна, че класическите средства за водене на сражения вече са остарели (1).

Тези думи от септември 2008 г. не са на някой израелски пацифист, а на самия Ехуд Олмерт. Тук би била необходима помощта на Жак Лакан, за да се разгадаят подсъзнателните мисли на израелския министър-председател, виновен за катастрофалния развой на войната в Ливан от 2006 г. Той обаче прави същата грешка в Газа, като същевременно твърди, че страната му трябва да изостави ограничените си възгледи за сигурността.

Той вероятно споделя с повечето израелски високопоставени лидери следното виждане, ясно изразено през 2002 г. от тогавашния началник на Генералния щаб генерал Моше Аялон: *Трябва да дадем на палестинците да разберат, да набием дълбоко в съзнанието им, че са победен народ* (2). Както при всяка нова война, тези лидери пак запяват старата песен: арабите разбират само от сила, да им дадем „един добър урок“ и мирът отново ще бъде възможен. *Ще държим пръста на спуска*, (3) заяви израелският министър на външните работи Ципи Ливини. Ехуд Олмерт и правителството му са привърженици на мира, но на този мир, който бе наложен на индианските племена през XIX век от американското правителство.

На 18 януари оръдията временно замлъкнаха. Израелското правителство искаше армията му да се изтегли от Газа преди въстанието в длъжност на Барак Обама. "Хамас" пък даде една седмица на Израел да изтегли войниците си и да отвори граничните пунктове с Газа. Като се абстрахираме от безпричинно разрушените жизненоважни инфраструктури – ми-

нистерства, пожарникарски казарми, сградите на парламента и университетата – платената от населението цена ужасява от телевизионните екрани зрителите по целия свят. Дори френските медиите, които до този момент бяха доста плахи, не могат вече да крият мащабите на катастрофата. Като оставим настрана моралните съображения и извършените престъпления, за които някой ден израелските лидери може би ще бъдат изправени пред международен съд, трябва да се запита каква местна и регионална политическа картина се очертава след битката?

Основната цел на израелското правителство бе трайно да отслаби "Хамас" във военно и политическо отношение – то твърди, че я е постигнало и че е дало на „терористите“ „добър урок“. Но дали това действително е така? Тактиката на масирани бомбардировки и избягване на близкия бой – третата фаза от операцията, която така и не бе приложена, включваше нападения на пехотата в самите градове – ограничи загубите на армията, но не позволи да бъде разцепено военното ядро на "Хамас", включващо между 3 и 5 хиляди опитни и добре обучени бойци. Подобно на "Хизбула" през 2006 г. до последния момент организацията имаше възможност да изстрелва ракети и да си осигурява, макар и не толкова редовно, доставка на оръжия.

Каквито и да са критиките, отправени към стратегията на ислямистката организация заради изстрелването от нея ракети срещу цивилното население, огромна част от палестинците хвърлят вината за разрушенията върху израелското правителство. Както споделя бившата посланичка на Коста Рика в Израел Елена Клейбо, понастоящем хуманитарен работник в Газа, за

първ път от години насам омразата към Израел е толкова силна. И хората се смеят, когато Израел твърди, че това е война срещу "Хамас", а не срещу цивилното население (4).

Палестинците упрекват палестинската власт и заради пасивността й по време на войната. Вътрешната криза във вече разединената групировка "Фатах" се задълбочи въпреки призивите за единство и оказване на съпротива, които Марван Баргути отправи от затвора (5). Президентът Махмуд Абас се оказа изолиран и с разклатен авторитет. Той бе принуден да призове за създаване на правителство на националното единство. Утре Газа ще остане под контрола на "Хамас" или ще бъде управлявана от национален орган, в който "Хамас" ще играе ключова роля. Това ли бе целта на Израел?

Възстановяването като първостепенна цел

С ЛЕДВАЩАТА цел е възстановяването на Газа, която израелското правителство иска да контролира директно: нито един проект няма да бъде приет и нито един долар няма да влезе в територията на Газа без нашето съгласие, твърдят израелските управници и добавят, че трябва да се попречи на "Хамас" да се облагодетелства от тези помощи. По този въпрос Израел получи подкрепата на комисаря по външната политика на Европейския съюз Бенита Фереро-Валднер (6). Но понеже в Газа не съществува друга власт освен тази на "Хамас", възстановяването може да се ограничи само до хуманитарната помощ. При това положение ще бъдат налице всички условия за подновяване на обстрела над Израел:

наложената блокада на Газа бе една от основните причини за последното ескалиране на напрежението.

Тази война промени коренно картината в региона, но не така, както желаеха израелските лидери. Най-напред тя потвърди, че палестинската власт се намира в изолация. Тя помогна и за оформянето на стабилен съпротивителен фронт около Катар (където е разположена най-голямата американска база в региона!) и Сирия. Този съюз се създаде по време на срещата от 16 януари в Доха с участието на 12 арабски държави (сред които Алжир, Мароко, Ливан и Ирак, смятан за съюзник на САЩ), към които се присъединиха Сенегал, председателстващ Ислямската конференция, Турция, Индонезия, Венецуела и Иран. Подобно на Венецуела и Боливия, Мавритания реши да прекрати дипломатическите, а Катар икономическите си отношения с Израел.

На 19 и 20 януари по време на арабската среща на върха в Кувейт бе постигнато леко затопляне на отношенията по инициатива на Саудитската Арабия, която се опитваше да възвърне имиджа си. Кайро и Риад искаха да отговорят на все по-остро обществено мнение в арабските страни и да изпратят послание до новата американска администрация за спешната необходимост от намиране на изход от израелско-палестинския конфликт. Президентът Хосни Мубарак, разгневен от това, че Израел и САЩ са подписали меморандум за борба срещу внасянето на оръжия в Газа, без да потърсят неговото мнение, започна отново да посредничи между Израел и "Хамас" за постигане на трайно примирие. Като повечето арабски лидери, той също желае да помогне за затоплянето на отношенията между "Хамас" и "Фатах".

ДОМИНИК ВИДАЛ

ИЗРАЕЛСКИТЕ управници явно са извлекли поуки от войната в Ливан през лятото на 2006 г., защото офанзивата в Газа в много отношения напомня за нея. Поуките не са стратегически, тогава те най-сетне би трябвало да вземат прословутите „болезнени решения“ – същност просто прилагане на международното право, – които биха установили траен мир с техните съседи. За сметка на това те се постаряха да не повторят същите грешки във военно отношение, както и в областта на комуникацията. Към строгата вътрешна блокада и забраната за достъп в ивицата Газа, която спестява на телевизионните зрители кадри от страданията в Газа, се добави външна пропаганда във всички посоки.

За да се влияе на медиите, бе създадена нова Дирекция за информация, която постигна известен успех, разкрива британският всекидневник *Обзървър*. А когато започна атаката (...), вълна от дипломати, групи за натиск, блогове и други привърженици на Израел започнаха да коват поредица от грижливо подготвени послания (1) Бившият посланик в Обединените нации Дан Гилеман, организатор на тази пропагандна машина, свидетелства: *Никога не бях виждал (...) Министерството на външните работи, Министерството на отбраната, кабинета на министър-председателя, полицията и армията да работят толкова координирано и ефикасно.*

• **Самоотбрана.** Това е ключовата дума. Някоя държава, повтарят фанатичите

от Израел, няма да се съгласи да стои със скръстени ръце и да остави населението си да живее в страх – от есента на 2000 г., когато имаше израелско присъствие в Газа – от чужди бойни ракети. Безспорно е, че изправено пред подобна ситуация, всяко правителство би реагирало, но как? Като започне още по-кръвопролитна война или като преговаря, за да сложи край на битките? Вече шестдесет и една години Тел Авив влиза във война с твърдението, че „няма избор“ – на иврит *ейн брера*. Тук повече от всякога става въпрос за неистина: няма палестинците не признаха своя съсед и окупатор още от 1988 г. и нима арабският свят не му протегна ръка още през 2002 г., като предложи на Израел пълно нормализиране в замяна на оттеглянето му от окупирани територии? Да не забравяме, че и палестинците като израелците имат право на самоотбрана...

• **Скъсване.** Но, повтарят дипломатическите и журналистически говорители, "Хамас" наруши примирието, забравяйки, че според признанието на Ехуд Барак, подготовката на операцията „Закалено олово“ е започнала шест месеца по-рано. Никой не отрича, че до края на октомври ислямистките бойци бяха прекратили стрелбата, дори израелското Министерство на външните работи го признава на сайта си. Но през ноември те отново започнаха да стрелят. И имаше защо: често „забравяна“ подробност, на 4 ноември 2008 г. израелската армия проведе операция, която отне живота на шестима бойци на "Хамас". Той отвърна на удара... Друг рядко споменаван момент: спирането на военните действия трябваше да върви успоредно с вдигането на блокадата на ивицата Газа и отварянето на нейните граници. Израел никога не се съгласи на това. Нещо повече, през пос-

ледните месеци ембаргото стана почти пълно, до такава степен, че преди самата офанзива четири пети от населението пряко зависеше от хранителните помощи, изпращани от Обединените нации. След израелската атака често няма дори вода, мазут, електричество и храни от първа необходимост.

• **Обсада.** Същност, би трябвало да се върнем към януари 2006 г. На парламентарните избори, състояли се тогава по искане на Квартета за мир на Близкия изток и контролирани от повече от деветстотин наблюдатели, "Хамас" получи мнозинство. Логично би било Тел Авив да се съобрази с това и да гледа на новия министър-председател като на партньор в преговорите. А той не само бойкотира правителството. Като се позоваваше на отказа на "Хамас" да признае Израел, успя да присъедини към бойката Съединените щати, след това и Европейския съюз. Блокадата не бе вдигната и когато правителството за национално обединение "Хамас-Фатах", сформирано през март 2007 г., прие за своя програма създаването на палестинска държава на окупирани територии – подход, който ислямисткото движение е потвърждавало многократно (2).

• **Несъразмерност.** На сайта на израелското Министерство на външните работи Бен Дрор Йемини твърди: *Някои от най-върлите противници на Израел писаха, че на всеки убит израелец се падат стотина убити палестинци. Хората казват, че половин истина е по-лоша от лъжата. Но това дори не е половин истина, това е измама. Месеците и годините на обстрел-*

ване с бойни ракети на гражданско население наистина не са въпрос за преброяване на загубите. Като не може да прояви и най-елементарно съчувствие, израелският Андре Глюксман (3) би могъл да приеме поне цифрите: за три години, от оттеглянето на Израел от ивицата Газа до започването на тази война, ракетите "Касам" са убили единадесет израелци, а израелската армия отне живота на хиляда и седемстотин души. Да добавим и жертвите на „Закалено олово“ – хиляда и триста души; а от страна на израелците загинаха тринадесет души. Както историкът Ави Шапим пише: *библейската максима „око за око“ сама по себе си е твърде жестока. Но бясната офанзива на Израел срещу Газа сякаш следва логиката на „око за миля“* (4). За щастие, Бернар-Анри Леви ни успокоява: *Газа не е срината, а зашеметена* (5)...

• **Равновесие.** Загрижени за равноставеното отразяване на конфликта, а може би и за да не разсърдят Елисейския дворец, по-голямата част от френските телевизионни редуваха кадри на цивилни израелци, бягащи към скривалищата в Сдеро, и на цивилни палестинци, обстрелвани от Ф-16 или от танкове. Вярно е, че да вземем на прицел цивилни граждани, е самата същност на тероризма или най-малко се смята за нарушение на Женевската конвенция. Но може ли да поставим на една и съща плоскост няколкото къщи, повредени от бойни ракети ръчно производство, от една страна, и разрушените училища, бомбардираните болници, изпепелените хранителни складове, обстрелвани с най-модерни бомби и снаряди, от другата страна?

Колкото лъжата

• **Цивилни граждани.** Съзнаваща какво вълнение предизвикват ужасите, говорителката на посолството на Израел във Франция Нина Бен Ами успокоява: *„Хамас“ се цели в цивилни граждани, ние правим всичко, за да ги щадим* (6). Аргументът изглежда странен. Ивицата Газа е една от най-гъсто населените територии в света: милион и половина души на 370 км². Трябва човек никога да не е стъпвал там, за да твърди, че бойците биха могли да бъдат някъде другаде, а не сред цивилното население. А да се претендира, че бомбите биха отделили зърното от плевела, е черен хумор: две трети от жертвите на израелската офанзива не са бойци; една трета са под 18 години. И това е напълно разбираемо: видяхме, че самолети и танкове обстрелват обществени места и жилищни сгради. Сметчаващо обстоятелство, пледира Бен Ами, *ние пускаме листовки, с които съобщаваме за бомбардировките и апелираме към жителите да избягат*. Но къде? Никой не може да напусне територията нито по море, нито по земя.

Впрочем, ако Израел наистина искаше да защити хванатото в капан население, най-малкото би улеснявал работата на Червения кръст. Но, както твърди Антоан Гран, неговият ръководител в Газа, *ние изпитваме най-големи трудности да получим бързо зелена светлина от Израел, за да се намесим след бомбардировка. Това понякога трае от шест до дванадесет часа и влошава вече катастрофалната хуманитарна обстановка* (7). Още по-тежко: армия, загрижена за правата по време на война,

вителиство, че няма да остави "Хамас" да бъде унищожена.

Западните администрации изпитват единствено пренебрежение към мнението на протестиращите араби. Те доказаха това, като не признаха резултатите от демократичните избори през януари 2006 г. в Палестина и победата на "Хамас". Те вдигнаха рамене, когато в комюнике от 12 януари саудитското правителство осъди *расисткия геноцид* в Газа. Те са в неведение за мащабите на протестите в арабския и мюсюлманския свят и по-конкретно в Египет (въпреки почти обсадното положение в Кайро) и Афганистан. Кое арабско правителство ще може обаче да говори в бъдеще за мир с Тел Авив? Саудитският крал обяви, че инициативата от 2002 г., предвиждаща глобален мир между арабския свят и Израел, както и създаването на независима палестинска държава в окупираните през 1967 г. от Израел територии, няма да остане дълго на масата за преговори.

Съвпадението бе поразително. На 18 януари, докато първите западни журналисти показваха кадри от превърнатата в лунен пейзаж Газа, на телевизионните екрани министър-председателят Олмерт се радваше в компанията на шестима европейски лидери, сред които и Никола Саркози, на *тяхната изключителна подкрепа за израелската държава и на грижите им за нейната сигурност*. В нито един от конфликтите от 1967 г. насам европейската позиция и най-вече френската не е изглеждала толкова произраелска (вж. *уводната статия на първа страница*). Ретроспективно погледнато, засилването на отношенията между Европейския съюз и Израел, започнало в началото на декември 2008 г., изглежда като зелена светлина за операцията в Газа: каквото и нападение да предприеме Израел, Европа (и Франция) ще задълбочава двустранните си взаимоотношения с Тел Авив (9).

Ще защити ли Франция окупаторите?

БОРБАТА срещу "ислямския тероризъм" е в основата на този западен съюз, намиришващ на кръстоносен поход. Без да стига до крайности като Силвио Берлускони

(който заяви в Йерусалим: *когато чувам, че са били изстреляни ракети по Израел, чувствам известна заплахата за Италия и за целия западен свят*) (10), като директора на *Експрес* (който написа, че израелската армия защитава *нашето спокойствие*) (11) или като част от десницата (който твърдеше още през 80-те години, че правителството на апартейда се бори „за нас“ в Южна Африка срещу комунизма, Съветския съюз и Куба), президентът Саркози разясни неколккратно, че "Хамас" носи сериозна отговорност за тази война, защото е нарушила примирието, което въобще не е истина (вж. *статията на Доминик Видал*).

Въпреки многобройните пътувания и совалки на своя президент, Франция загуби голяма част от кредит си на доверие, за което свидетелстват безпрецедентните нападки на арабската преса, включително и в по-умерените страни, където за нея вече се говори по същия начин, както за САЩ при управлението на Джордж У. Буш. На 11 януари саудитският всекидневник *Ел Уатан* написа следното: *Всички големи сили подкрепиха израелската позиция, включително и Франция, която досега бе гарант за равновесие чрез съдържаното си поведение при регионални кризи*. И решението на Париж да участва в борбата срещу контрабандата на оръжия в Газа може да бъде изтъквано само като действие в защита на окупатора: никой не настоя Израел да спре да се превъоръжава...

Британският седмичник *Обзървър* излезе на 18 януари със заглавие „Една безпредметна война доведе до морално поражение на Израел“. Нападението над Газа доведе всъщност до падането на всякакви морални задръжки в Израел. Това се илюстрира от популярното в страната изречение: *Шефът полудя*, разтълкувано от бившия национален съветник по сигурността на Израел Гиора Ейланд: *Ако нашите граждани бъдат нападени, ние няма да отговорим със същото по сила противодействие, а с всички средства, с които разполагаме, за да причиним такива щети, че следващия път всеки да се замисли добре, преди да ни нападне* (12). Тази тактика бе приложена през 2006 г. в Ливан под названието „доктрината Дахия“ по името на южния квартал на Бейрут, където се намира щафът на "Хизбула". Тя се състои в разрушаването на цял квартал или село, при положение че в него се крият стрелящи по Израел терористи.

Незаинтересоваността към противниковите жертви сред цивилното население вече е официално заявена

от Израел. В писмо до министър-председателя Олмерт бившият върховен сефардски равин Мордехай Елиаху обясни през 2007 г., че не съществувала *никаква духовна забрана да се избиват безразборно мирни граждани по време на евентуална офанзива срещу Газа, целяща да предотврати изстрелването на ракети* (13). Колкото по-дълга е окупацията, толкова повече тя вреди на окупатора. Можем да си представим в какво щяха да се превърнат моралните свободи и правила във Франция, ако войната в Алжир бе продължила 40 години.

С доста голяма доза решителност правителството на ЮАР осъди израелското нападение над Газа. Опитът от дългата борба срещу апартейда е научил ръководителите на Африканския национален конгрес, че западната политика по отношение на насилието и тероризма е лицемерна. Припомняйки своите преговори с бялото южноафриканско правителство и настояванията си за прекратяване на насилието, Нелсън Мандела пише следното: *Твърдя, че държавата е отговорна за насилието и че винаги потисникът, а не потиснатият определя формата на борба. Ако потисникът използва сила, потиснатият няма друг избор освен да отговори със сила. В нашия случай силата бе просто един вид законна самоотбрана* (14).

- (1) *The New York Review of Books*, 4-17 decembre 2008.
- (2) Цитиран от Рашид Халиди (*Rashid Khalidi, What you don't know about Gaza (Какво не знаете за Газа?)*, *The New York Times*, 7 януари 2009).
- (3) Интервю за *Вестник Монг*, 19 януари 2009 г.
- (4) Mel Frykberg, *Retour de l'aide humanitaire à Gaza (Завръщане на хуманитарната помощ в Газа)*, Inter Press Service, 20 janvier 2009.
- (5) Вж. сайта на *Вестник Юманите*, www.humanite.fr
- (6) Декларация от 19 януари 2009 г.
- (7) *Today's Zaman*, Ankara, 29 decembre 2008.
- (8) Цитиран от Трита Парсу (*Trita Parsi, Israel, Gaza and Iran: Trapping Obama in imagined fault lines*, *The Huffington Post* (blog), 13 janvier 2009).
- (9) Европейският съюз реши със съгласието на Израел да прекрати за момента това „засилване“ на отношенията.
- (10) Haaretz.com, 19 janvier 2009.
- (11) Christophe Barbier, *L'Express*, Paris, 14 janvier 2009.
- (12) *The International Herald Tribune*, Paris, 20 janvier 2009.
- (13) *The Jerusalem Post*, 30 mai 2007.
- (14) Nelson Mandela, *Un long chemin vers la liberté* (Един дълъг път към свободата), *Le Livre de poche*, Paris, p. 647.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Ивайло Буров

е по-голяма ...

би ли прибягнала до фосфорни бомби, което вече е установен факт (8)? Тази война е *най-крвавата и най-бруталната в нашата история* (9), пише историкът Зеев Стернхел.

• **Омраза.** Израелският министър на външните работи Ципи Ливни редовно се вълнува, не без цинизъм, от надигането на *омраза към Израел*. Но кой я разпали? Ще се учудим ли, че гледката на разкъсани тела на жени, деца и старци предизвиква гняв срещу израелските управници, дори срещу всички израелци изобщо, като се има предвид, че по-голямата част от тях подкрепят операцията? И макар да не одобряваме генерализирането – основано на принципа на колективната отговорност, който не бе прилаган дори и към германците – как да не доловим коя е причината за това? Юри Авнери, най-възрастният израелски пацифист, прави точна преценка: *В съзнанието на света като с нажежено желязо ще се отпечата образът на Израел, кърваво чудовище, готово във всеки един момент да извърши военни престъпления и неспособно да изпълни каквото и да е морално задължение. Ето кое ще определи тежките последици за нашето бъдеще в дългосрочен план, нашия образ в очите на света, нашите шансове за мир и спокойствие. В крайна сметка тази война е престъпление и срещу израелците, и израелската държава* (10).

• **Общностна принадлежност.** Вълнението от ужаса се стоварва не само върху израелците, но и върху евреите

изобщо. Разбира се, нищо не оправдава подобно смесване: французите с еврейско вероизповедание и култура не са отговорни за престъпленията, извършени от Цахал, както и французите с мюсюлманска религия и принадлежност не отговарят за деянията на "Ал Кайда". Впрочем, коя личност може да бъде сведена само до едно измерение, религиозно или културно? Трябваше ли и самите ръководители на така наречените „общности“ да подхранват чувството за принадлежност към общността? Учудващо е противоречието в думите на председателя на Представителния съвет на еврейските общности във Франция Ришар Праксие, който апелира да не се внася *конфликтът във Франция*, като в същото време декларира *безусловната си солидарност* (11) с Израел, след като е потвърдил, че *95% от еврейската общност във Франция са съгласни с политиката на Израел и с действията на неговата армия* (12).

• **Антисемитизъм.** Събитията в Газа послужиха за претекст на известен брой антисемитски действия във Франция. Ако към синагогите и лицата, идентифицирани като евреи, наистина бяха извършени сериозни актове на насилие, списъкът на изброяваните факти съдържа също обиди и графити, не по-малко неприемливи, но очевидно по-малко тежки. Опитът от втората Интифада би трябвало да предизвика в медиите бдителност и ... предпазливост: *въпнатата на насилие срещу евреите от 2001, 2002 и 2003 г., погрешно приписвана на младежите, произлизащи от средите на имиграцията* (13), скоро бе придружена от антиарабска и антимюсюл-

манска вълна; след това под въздействието на взетите от властите мерки, а също и благодарение на мобилизацията срещу расизма и двете се отдръпнаха. Манifestациите на солидарност към търсенето на справедлив мир не само не подтихват никого към расова омраза, а обратно на онова, което се мислеше, позволяват всеки да изрази чувство, което в друг случай би подтикнало този или онзи към безотговорни действия.

• **Мир.** Израел претендира, че действа в името на мира: като наанеса сурови удари на "Хамас", уж улеснявал мира с „умерените“. Този анализ никак не е убедителен. Дори ако операция „Закалено олово“ отслаби ислямисткото движение във военно отношение, тя ще го укрепил политически и в Палестина, и в региона. Както "Хизбула" през 2006 г., и съпротивата на "Хамас" без съмнение ще го пре-

- (1) *The Observer*, Лондон, 4 януари 2009 г.
- (2) Вж. интервюто на Халед Мешаал "Искам държавата в границите от 1967 г.", *Монд дипломатик*, януари 2009 г.
- (3) Вж. "Gaza, une riposte excessive?" (Газа, прекален отговорен удар?), *Le Monde*, 6 януари 2009 г.
- (4) Вж. Avi Shlaim, "How Israël brought Gaza to the brink of humanitarian catastrophe" (Как Израел доведе Газа до ръба на хуманитарна катастрофа?), *The Guardian*, Londres, 7 януари 2009 г.
- (5) *Le Journal du dimanche*, Paris, 18 януари 2009 г. Според BBC четири хиляди сгради са били унищожени, а двадесет хиляди сериозно повредени...
- (6) По време на дебат по France O, на 12 януари 2009 г., в 22 ч. 30 мин.
- (7) *Libération*, Paris, 6 януари 2009 г.
- (8) Вж. *The Times*, Londres, 8 януари 2009 г. Според специалистите белият фосфор е токсично вещество, което може да предиз-

върне в герой за арабско-мюсюлманския свят. От друга страна, ако Ехуд Олмерт и неговите министри, и Ливни, и Барак, искрено искаха да преговарят с палестинските власти, защо не изпълниха обещанията си от ноември 2007 г. в Анаполис? Не знаем пропускателните пунктове да са премахнати, нито заселничеството да е замразено, нито евакуациите по определени цели да са прекратени...

Укрепнал "Хамас", дискредитирана палестинска власт - без съмнение този е резултатът от войната в Газа, който израелските стратегии са си поставили за цел. За да отложат и този път, ако не и да направят завинаги невъзможно създаването на палестинската държава.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Тодорина Петкова

- вика изгаряния по кожата и да увреди черния дроб, сърцето и бъбреците. Ако не е забранен с международно споразумение, протокол III от споразумението от 1980 г. за конвенционалните оръжия забранява употребата му срещу гражданско население или срещу военни сили, установени сред гражданско население.
- (9) Haaretz, Tel-Aviv, 18 януари 2009 г.
- (10) <http://zope.gush-shalom.org/home/en/channels/avnyery/1231625457>
- (11) В предаването "Parlons net" (Да говорим ясно), по France Info, на 16 януари 2009 г.
- (12) *Le Figaro*, Paris, 5 януари 2009. Праксие впоследствие се отказа от цифрата 95%. В интервю по радио France Info той говори за *преобладаващото мнозинство евреи във Франция*.
- (13) Според последните доклади на Националната консултативна комисия за правата на човека, две трети от антиеврейските актове на насилие не са дело на французи от северноафрикански или африкански произход.

ПОГАЗВАНЕ НА ПРАВОТО

1947-2009 г.

Безнаказаност, която продължава

РЕЗОЛЮЦИИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ (ООН), КОИТО НЕ СА СПАЗЕНИ ОТ ИЗРАЕЛ

Общо събрание, (изпълняващо функцията на орган, вземащ решенията)

Резолюция 181 (29 ноември 1947 г.). Приемане на плана за разделяне: Палестина е разделена на две независими държави, едната – арабска, а другата – еврейска, а Йерусалим е под управлението на ООН.

Резолюция 194 (11 декември 1948 г.). Бежанците, изразили желание, трябва да могат да се върнат по домовете си възможно най-бързо и да живеят в мир със своите съседи; другите трябва да получат обезщетение за имотите си като компенсация. Създаване на Помирителна комисия на ООН за Палестина.

Резолюция 302 (8 декември 1949 г.). Създаване на Агенцията на ООН за подпомагане и настаняване на палестинските бежанци (UNRWA).

Съвет за сигурност

Резолюция 236 (11 юни 1967 г.). След войната през юни 1967 г. Съветът за сигурност иска примирие и незабавно спиране на всякакви военни действия по конфликта, който противопоставя Египет, Йордания и Сирия на Израел.

Резолюция 237 (14 юни 1967 г.). Съветът за сигурност изисква от Израел да гарантира *сигурност, благополучие и безопасност за жителите на зоните, където е имало военни операции, и да улесни връщането на бежанците*.

Резолюция 242 (22 ноември 1967 г.). Съветът за сигурност осъжда *придобиването на територия чрез военни действия и иска оттегляне на Въоръжените сили на Израел от окупираните територии*. Съветът утвърждава *териториалната неприкосновеност и политическата независимост на всяка държава в региона*.

Резолюция 250 (27 април 1968 г.). Израел е приканен да не организира предвиденото за 2 май 1968 г. в Йерусалим военно шествие, като смята, че това *(ще увеличи) напрежението в региона*.

Резолюция 251 (2 май 1968 г.). Съветът за сигурност изразява съжаление за провеждането на военното шествие в Йерусалим *въпреки Резолюция 250*.

Резолюция 252 (21 май 1968 г.). Съветът за сигурност обявява за *недействителни* мерките, предприети от Израел, включително *отчуждаването на земя и недвижимо имущество, които целят да променят статута на Йерусалим и призовава Израел да се въздържа от предприемането на подобни мерки*.

Резолюция 267 (3 юли 1969 г.). Съветът за сигурност осъжда *всички мерки, предприети (от Израел) с цел да промени статута на Йерусалим*.

Резолюция 340 (25 октомври 1973 г.). След Войната в Рамадан и Кипур, създаване на втора Сила за бързо реагиране на ООН (FUNU-II), за да се *контролира примирието между египетските и израелските сили и да се осигури реорганизация на същите тези сили*.

Резолюция 446 (22 март 1979 г.). Съветът за сигурност иска прекратяване на *израелската практика за установяване на колонии на палестинска територия и на територията на други арабски държави, окупирани от 1967 г. насам* и иска от Израел да спазва Женевската конвенция за защита на гражданите по време на война.

Резолюция 468 (8 май 1980 г.). Съветът за сигурност обявява за *незаконно* експулсирането на видни палестинци от Хеброн и Халхул от израелските военни власти и иска от Израел да прекрати тази практика.

....

В битката за Газа Голиат е евреин

.../...

Резолюция 592 (8 декември 1986 г.). Съветът за сигурност припомня, че Женевската конвенция за защита на цивилни по време на война се прилага на палестинска територия и другите арабски територии, окупирани от Израел през 1967 г.

Съветът за сигурност осъжда израелската армия, която след като открива огън, убива или ранява студенти от университета Бир Зейт.

Резолюция 605 (22 декември 1987 г.). Съветът за сигурност осъжда Израел за това, че нарушава човешките права на палестинския народ в окупираните територии, особено факта, че израелската армия открива огън и убива или ранява цивилни палестинци.

Резолюция 607 (5 януари 1988 г.). Израел трябва да се въздържа от експулсиране на цивилни палестинци от окупираните територии и трябва да спазва задълженията, наложени му от Женевската конвенция.

Резолюция 608 (14 януари 1988 г.). Съветът за сигурност иска от Израел да отмени заповедта за експулсиране на цивилни палестинци и да осигури незабавно и безопасно връщане на всички, които са били експулсирани.

Резолюция 636 (6 юли 1989 г.). Съветът за сигурност иска от Израел, съгласно резолюциите на Съвета за сигурност и Женевската конвенция, да прекрати незабавно експулсирането на цивилни палестинци и да осигури безопасното връщане на вече експулсираните.

Резолюция 641 (30 август 1989 г.). Съветът за сигурност изразява съжаление, че Израел, окупационна сила, продължава да експулсира цивилни палестинци и го призовава да осигури връщането на всички експулсирани.

Резолюция 672 (12 октомври 1990 г.). След жестокостите на Площада на джамии на Върха на храма Съветът за сигурност осъжда проявите на насилие от страна на израелските сили за сигурност в Ал-Харам Ал-Шариф и по други свещени места в Йерусалим и иска от Израел съвместно да спазва юридическите си задължения и поетите отговорности спрямо цивилните граждани от окупираните територии.

Резолюция 673 (24 октомври 1990 г.). Съветът за сигурност осъжда отказа на Израел да спази Резолюция 672.

Резолюция 681 (20 декември 1990 г.). Израел е призован да приложи Женевската конвенция.

Резолюция 694 (24 май 1991 г.). Съветът за сигурност заявява, че експулсирането на още четирима цивилни палестинци през май 1991 г. от израелските сили е нарушение на Женевската конвенция.

Резолюция 799 (18 декември 1992 г.). Съветът за сигурност осъжда новата вълна на експулсиране през декември 1992 г., като подчертава, че тя е в разрез с международните задължения, наложени на Израел от Женевската конвенция. Съветът отново потвърждава независимостта и териториалната цялост на Ливан.

Резолюция 904 (18 март 1994 г.). След клането в Хеброн Съветът за сигурност иска от Израел да вземе необходимите мерки, за да предотврати противозаконните прояви на насилие от страна на израелските заселници спрямо цивилните палестинци.

Резолюция 1322 (7 октомври 2000 г.). След началото на Втората интифада Съветът за сигурност изразява съжаление си за проявите на насилие и осъжда прекомерното използване на сила срещу палестинците. Исква от Израел да спазва своите задължения съгласно Женевската конвенция.

.../...

Голяма част от еврейското население на Израел одобри водената война в Газа и не изрази особено състрадание към съдбата на хилядите жертви. След провала на мирния процес от Осло и възхода на "Хамас" те вече не вярват в мира.

ТОМ СЕГЕВ*

БИВШАТА министър-председателка на Израел Голда Меир бе заявила по време на своето управление, че мрази арабите. Защо ли? Защото карали израелците да се отнасят с тях... по същия начин, по който и те се отнасят към израелците. Последното израелско нападение над Газа напомня фарисейското й поведение, но също и нейната злоба и песимизъм. Меир никога не е вярвала в мира с арабите. Повечето израелци също вече не вярват.

Очакваната и практически неизбежна операция "Закалено олово" започна в идеалния момент: изстрелваните от Газа ракети на "Хамас" падаха в южните израелски градове, а общественят натиск върху правителството постепенно нарастваше с приближаването на насрочените за 10 февруари избори. От друга страна, правителството използва смяната на властта във Вашингтон и новогодишните празници, разсеяли вниманието на „международната общност“. И накрая, прогнозите за хубаво време позволяваха почти непрямо да бъдат нанасяни въздушни удари.

Точните цели на операцията не станаха много ясни, но при всички положения се смяташе, че на палестинците „трябва да бъде даден урок“, както често се случваше в миналото. Още със създаването си ционисткото движение винаги е смятало, че възпитаване справедливостта, прогреса и разума и така се е поставяло над примитивната и необузdana арабска паплач. За това на арабите трябваше „да бъде дадено да разберат“ истинската същност на ционистката мечта и по-конкретно решимостта на последователите й да я осъществят на всяка цена.

Митът за героичната съпротива

МИНАВАЩИТЕ за поддръжници на арабите представители на Международната ционистка организация, а впослед-

*Израелски журналист и историк, автор на 1967. *Six jours qui ont changé le monde* (1967 година. Шест дни, които промениха света), Denoel, Paris, 2007.

СВИДЕТЕЛСТВА НА ЕДИН ОЧЕВИДЕЦ ОТ РАМАЛЛА

ПАЛЕСТИНСКАТА кауза се завърща на международната сцена и хора от целия свят се тълпят по улиците, за да изразят своето недоволство. Ужасът на войната в Газа разпали протести не само в арабския свят, но и в Европа, САЩ, Латинска Америка и Австралия. Гневът на народните маси обаче въобще не впечатли правителствата. Никой, дори и Обединените нации, нямаше волята да сложи край на този ад... 91% от еврейското население на Израел одобряват своето правителство. Арабските страни пък се оказаха неспособни да приемат обща позиция.

Най-тежко ми бе да констатирам царящото навсякъде около мен безсилие. Хората излизат по улиците. Но броят на протестиращите в Рамалла не бе по-голям от този в Бостън. Въпреки че Халед Мешал призовава от Дамаск към трета интифада, нищо подобно не се случи. Гневът на хората от Западния бряг, станал причина за първата и втората интифада, бе овладял или по-скоро убит в зародиш. Палестинската полиция патрулира навсякъде, за да предотврати всякакви бунтове. Искях да видя дали привържениците на "Хамас" ще се мобилизират на Западния бряг, но всички те са или в нелегалност, или по палестинските затвори, или в израелските лагери.

Палестина може скоро да си остане само една идея. Хората се бунтуват, но не намират в

вие и на израелското правителство, не спряха да окуражават „умерените“ сили в арабските страни и най-вече палестинците да се откажат от националистките си искания. Тази стратегия на обещания и заплахи, служеща си със средствата на рекета и корупцията, бе определена от някои като политика, преследваща целите си „с мир или със сила“.

Израел многократно е насочвал действията си срещу цивилни палестински граждани с надеждата, че те ще се обърнат срещу лидерите си и ще ги заменят с „по-умерени“ водачи. Тази политика никога не е давала резултати и още веднъж се провали в Газа.

Когато "Хамас" пое контрола над ивицата Газа през юни 2007 г. след кратка и ожесточена борба с противниците си от "Фатах", Израел наложи блокада, поставила милион и половина палестинци на ръба на хуманитарна катастрофа. Така той отне всяка надежда за достоен живот на цяло едно поколение жители на Газа. А това само даде нови сили на "Хамас".

Нападението с ракети над израелски градове е също толкова жестоко, колкото и нападението над Газа, а Израел, както всяка друга страна, трябва да защитава своите граждани. Египет носи голяма отговорност за последните събития, защото некомпетентността и корупцията в страната позволиха на "Хамас" да прехвърли нелегално арсенала си в ивицата Газа.

"Хамас" обаче е не само „терористична“ организация, както твърдят Израел, Европейският съюз и САЩ, но и истинско национално-религиозно движение, подкрепяно от повечето жители на Газа. Опитът на Израел да заличи движението, като бомбардира бастиона му, ня-

маше особени шансове за успех.

Въпреки огромните човешки загуби, погубването на цели семейства и стотици деца, "Хамас" отказа да се предаде, което доведе до увеличаване броя на жертвите, но и до преоткриване на мита за героичната съпротива. Така "Хамас" може да използва изобилието от митологични сюжети, свързани с историята на Израел, като се започне от неравните сражения, битките между силни и слаби, двубоя между Давид и Голиат. В Газа през последните дни Давид е арабин.

Тази война отново привлече журналисти от цял свят в региона. Много хора се питат защо израелци и палестинци просто не се разберат как да поделят тази земя. Израелските управници се обявяват в подкрепа на решението за създаване на две държави, което някога бе лансирано само от крайната левица. Палестинските лидери, с изключение на ръководителите на "Хамас", също подкрепиха това решение. Така на пръв поглед изглежда, че само трябва да се уточнят детайлите по споразумението. За съжаление обаче проблемът е много по-сложен.

Конфликтът не се води единствено за земя, вода и взаимно признаване. Той се подклажда също и от националното самосъзнание. Израелският и палестинският народ се самоопределят като неделима част от Светите земи. Всякакъв териториален компромис би накарал двете страни да загърбят част от своята идентичност.

Последната вълна на насилие вероятно ще остане в съзнанието на много хора като нов етап от дългата и абсурдна акция, започната през 1967 г. Веднага след края на Шестдневната война израелското правителство планира да премести стотици хиляди палестинци от Газа на Западния бряг, на по-малко от три часа път с кола. Това щеше да направи днешната ситуация не толкова взривоопасна. Само че този проект така и не видя бял свят: най-влиятелните министри от израелското правителство и по-конкретно Менахем Бегин и Моше Даян мислеха да запазят Западния бряг за еврейските колонии.

Това е може би най-голямата грешка на Израел. Присъствието на близо 300 хиляди израелци в Западния бряг и на още 200 хиляди в някогашните арабски квартали на Йерусалим прави почти невъзможно прокарването на разумни граници и установяването на мир. Тъй като освен непреодолимите трудности,

свързани с евентуално изтегляне на Израел от Западния бряг и поделяне на Йерусалим, палестинците настояват също и за „правото на завръщане“ в Израел на избягалите или прогонените от домовете си по време на сраженията от 1947-1949 г. Много от тях живеят в Газа с потомците си.

Прекалено разминаващи се позиции

ВЪЗХОДЪТ на "Хамас" и все по-радикалните настроения на някои еврейски заселници през последните години придадоха на този ирационален конфликт по-религиозен оттенък, а това го прави още по-трудно разрешим. За ислямските и еврейските фундаменталисти контролът над Светите земи се превърна в неделима част от вярата им, поставяна от тях дори над човешкия живот.

Така, докато много израелци, европейци и други водят безсмислени морални спорове за вината на едните и другите, все повече израелци вече не вярват в мира. Те знаят, че без мир Израел може и да не оцелее, но след всичките тези войни са загубили своя оптимизъм. Също като мен.

Аз съм от поколение, което винаги е хранело надежда за мирна развръзка на конфликта. През 1967 г. в края на войната бях на 23 години и не се съмнявах, че 40 години по-късно арабско-израелската война вече ще е приключила. Днес вече не вярвам, че конфликтът може да бъде разрешен. В момента просто позициите на двете страни твърде много се разминават.

Вярвам обаче в едно по-добро овладяване на конфликта, включително и чрез преговори с "Хамас". Повечето правителства заявяват, че не желаят да преговарят с терористични организации, но накрая всички са принудени да го правят. Вече имаме този опит. Преди много години Израел отказа да води разговори с Организацията за освобождение на Палестина на Ясер Арафат. Мирни израелски активисти дори бяха арестувани за подобни действия. Накрая през 1993 г. Арафат, Ицхак Рабин и Шимон Перес, съответно министър-председател и министър на външните работи на Израел по онова време, си стиснаха ръцете пред Белия дом във Вашингтон.

Израелците очакват много от новия екип на Барак Обама, който твърди, че е приятел на Израел. Неговата администрация би могла да бъде по-успешна от предходната, ако просто се постарее да постигне една скромна, но неотложна цел: да направи по-поносим живота на израелци и палестинци.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Ивайло Буров

„Вече ни остана само търпението“

безпътница поради липсата на истински лидери. Бях убедена, че прогресивните сили ще се събудят. Те обаче можаха само да изразят подкрепата си към жителите на Газа. Много хора отново настояха за разпускането на палестинската власт, други пък изтъкнаха евентуалните тежки икономически и политически последици от подобно решение. Всеки иска да се предпази от сценарий, подобен на този в Ирак, от гражданска война без ясни цели.

Все още не съществува политическа сила, способна или желаеща да използва сегашната мобилизация на народните маси за създаване на ясна политическа програма. "Хамас" си остава единствената партия от съпротивата с широка подкрепа. Силите на движението обаче са изцяло насочени към двете водени от него войни: срещу Израел и срещу палестинската власт. Другите групировки са прекалено слаби или изпреварени от събитията, за да се организират. Подобно на всеки средно-статистически палестинец, те могат единствено да изразят недоволството и разочарованието си чрез организиране на протести.

В същото време палестинската власт продължава да води преговори около развалините на рухналия мирен процес от Осло. Тя спекулира с мълчанието на една трета от населението, зависещо от доходите,

които тя му осигурява, със страха на много хора от нова израелска офанзива след тази от 2002 г. и с възможностите на палестинската полиция да запуши устата на опозицията. Тя очаква падането на "Хамас", за да започне възстановяването на Газа и да организира нови избори, финансирани от Европейския съюз. Лидерите й никога не са изглеждали толкова слаби, а законността й по-разклатена.

Всички чакат. Но какво? Още ли не е ясно? Може би чакат Господ да се смили над тях? Или тези, които са на власт да останат, или да си тръгнат? Чуждестранните сили да поемат нещата в свои ръце? Да се появи като по чудо някой нов лидер? Барак Обама да намери някакво решение? Никой не знае. Връщаме се към политиката на търпение, от която палестинците никога не са се отказвали. Този път обаче ни остана само търпението.

Това, което палестинците знаят, е, че те са тук, за да живеят. Да живеят върху това буре с барут или в щедро предоставените им от политическия апартейд бантустанни, където все още е останало и някое друго маслиново дръвче, докато Божията благодат не ги осени.

Лейла Фарсах

Професор от Бостънския университет (Масачузетс)

Тайният съюз между Израел и Иран

(От стр. 1)

Колкото и да е изненадващо, тези отношения продължиха и след иранската революция, като дори подтикнаха израелските ръководители от десницата – министър-председателя Менахем Бегин – да протегнат ръка на новите управляващи в Тегеран. Прагматизмът на аятолах Хомейни във външната политика оправдаваше тяхната позиция. След като бяха нападнати от враждебно настроени араби (войната с Ирак започна през 1980 г.), иранците осъзнаваха прекрасно необходимостта от приятелски отношения с Израел и технологичните предимства, които можеха да очакват, най-вече във въоръжението.

За Йоси Алфер – бивш ръководител на Мосад – логиката за периферията е била така дълбоко вградена в израелския манталитет, че се е превърнала в инстинкт (3). До такава степен, че Израел убеди САЩ да снабди Тегеран с оръжие в средата на 80-те години, прелюдия към скандала "Ирангейт" (4).

Победата на изборите на Бегин и десницата през 1977 г. затвърди една по-екстремистка визия от тази на лейбъристите: наложиха се възгледите на ционисткия водач ревизионист Владимир Жаботински. В своята прогнута статия от 1923 г. за „желязната стена“ (5) той твърди, че е невъзможно да има разбирателство с арабите: *Едва когато вече няма никаква надежда да се отърват от нас (...), именно в този момент (...) ще свалят своите екстремистки лидери и ще се появят „умерените“, които ще се съгласят на взаимни отстъпки.*

Също като Жаботински, Бегин смяташе, че Израел няма по какъв друг начин да се наложи освен с военно надмощие – разбира се, с американска подкрепа.

Същевременно десницата се опита да приложи стратегията за „съюз на малцинствата“ в региона. През 1982 г. Ариел Шарон започна инвазията в Ливан с цел да прогони оттам Организацията за освобождение на Палестина (ООП) и да установи маронитската власт в Бейрут – като по този начин предизвика разгрома на Сирия. Опасна стратегия и погрешни сметки, понеже тази стратегия ускори залеза на маронитите и даде начален тласък на шиитската мобилизация на юг и в долината Бекаа, където се зароди "Хизбула". Пробуждането на малцинствата щеше да се обърне срещу Израел...

Какви са възгледите за новото време?

ПАРАЛЕЛНО с провала на ливанските премеждия, отношенията на Израел с периферията – или поне с Иран – се влошаваха. Този обрат се дължеше на лошо

тълкуване, което впрочем важеше и за САЩ: ислямската революция, която на Запад бе възприемана като изоставане спрямо историческата тенденция на секуларизация на модерността, се смяташе за отклонение, което времето щеше да коригира. Смяташе се, че идеологическата основа на ислямската революция е „безсъдържателна“ и „прагматичните“ скоро ще я върнат в правия път на материалния прогрес – единствена възможна опция за Запада. Тел Авив и Вашингтон трескаво търсеха „умерени“ и признаци на прагматизъм в Тегеран... Признаците, които иранските управляващи проявиха във външната си политика, само засилиха виждането, според което този „прагматизъм“ в крайна сметка се превърна в съюз с Израел.

В действителност, изискването за материалистична „модерност“ по западен маниер най-много се отхвърляше от иранските управляващи, загрижени да видят успеха на друго схващане за съвременното, според което мюсюлманите ще предопределят своето политическо и социално бъдеще. Но въпреки че управляващите в Тегеран изцяло се противопоставиха на западната представа за обществото, както и на западните усилия за пропаганда в региона на материалистична и икономически либерална светска култура (много иранци смятаха този подход за архаичен, с привкус на колониализъм), това изобщо не означава, че искат да смажат Израел. Революцията не е имала агресивни амбиции за района. Не е застрашавала Израел или САЩ в конвенционално военно отношение.

През 1988 г., след 8-годишна хаотична и абсурдна война, Иран подписа примирие с Ирак. За периода 1990-1992 г. две събития имаха отзвук върху целия район: разпадането на Съветския съюз и разгромът на Саддам Хюсеин по време на войната в Залива (1990-1991 г.). Така едно-

ременно отпаднаха руската заплаха над Иран и иракската заплаха над Израел. Тегеран и Тел Авив вече бяха противници в региона, когато САЩ се обявяваха за единствена и безспорна суперсила.

Освен това Израел се опасяваше, че може да бъде сметнат за пречка от САЩ – по време на войната в Залива през 1990-1991 г. Вашингтон упражни натиск над Ицхак Шамир, за да може армията да не отговаря на иракските ракети. От друга страна, перспективата за регионално господство на Иран можеше да бъде единствено заплаха за военното надмощие на Израел и отворяше възможност за опасно сближаване между Тегеран и Вашингтон.

През 1992 г., когато лейбъристкото правителство, ръководено от Ицхак Рабин, пое властта след новите избори, то взе решение да загърби стратегията за „периферията“ и да сключи мир с арабите. Това бе коренен обрат.

Иран трябва да бъде обявен за враг номер едно, заяви за *Ню Йорк Таймс* Йоси Алфер, тогавашният съветник на Рабин. Оттогава Израел и неговите съюзници в Америка не спреха да обвиняват Тегеран, че се опитва да разработва атомно оръжие. Шимон Перес предупреди международната общност, че през 1999 г. Иран притежавал атомна бомба.

При все това редица членове на кабинета на Клинтън и няколко личности от израелския щаб останаха скептично настроени. Бившият офицер от израелските разузнавателни служби Шломо Бром обясни на Трита Парси с ироничен тон: *Припомнете си, че иранците все са на 5 или 7 години от бомбата. Времето минава, а те все стоят на 5-7 години от бомбата* (6). Според американските разузнавателни служби през 2009 г. иранците още са на 5-7 години от бомбата...

Затова Израел реши да преговаря с Ясер Арафат, чието влияние доста отслабна след войната в Залива (1990-1991 г.) Рабин и Перес се възползваха от демонизирането на Иран, за да отклонят силата на американското еврейско лоби: то бе съсредоточено върху смъртната заплаха, която представляваше Иран, вместо да атакува израелските лидери, които „бяха вечеряли с врага“ и бяха предали Жаботински.

САЩ развиха паралелна стратегия: предизвикаха прозападно политическо преориентиране на някои арабски държави, мобилизирани срещу враговете по „периферията“ – варвари, нападащи ценностите, институциите и свободата на западната цивилизация, на

първо място Иран. Тази стратегия се активизира след победата на Джордж Буш през ноември 2000 г.

„Глобално споразумение“ между Тегеран и Вашингтон

АМЕРИКАНСКАТА ВЛАСТ ще бъде инструментът, който ще обяви края на иранската революция според формулата, използвана през май 2003 г. от Уилям Кристол, виден коментатор конзерватив. Като се разгъне Иран, с един куршум да се улучат два заека: ще се сломи духът на арабите и мюсюлманите и ще се неутрализира силите на ислямската съпротива. Арабите ще станат покорни и целият Близък изток ще се преобърне верижно.

Затова не е изненадващо, че въпреки сътрудничеството между Тегеран и Вашингтон по време на войната в Афганистан (2002 г.) и в Ирак (2003 г.), всички ирански опити да се стигне до „глобално споразумение“ със САЩ бяха отхвърлени или компрометирани от видни членове от кабинета на Буш. Иранското предложение от 2003 г. да се започнат преговори между двете страни по всякакви теми – ядрена програма, подкрепа на „Хамас“ и „Хизбула“, признаване на Израел, американско вмешателство и др. – беше нюансирано преформулирано на предишно предложение за установяване на партньорство и започване на разговори по всички въпроси, които са предмет на разногласия.

Но приемайки епизода от 2003 г. като признак за това, че *натискът действа* над Иран, че окупацията на Афганистан и Ирак беше подтикнала Тегеран да предложи да се разхлабят връзките със съпротивата и да се приеме Израел, се дължи на лошо тълкуване от страна на Вашингтон, което почива на манихейско схващане: „умерените“ от региона срещу ислямисткия „екстремизъм“. Тази схема доведе до разделяне на два блока. Опитите на САЩ и техните европейски съюзници да разбият съпротивата на мюсюлманския свят със своето либерално виждане за бъдещето доведоха до масови мобилизации срещу техните планове и крайно изостриха враждебността спрямо Запада. Въображаемата антипатия можеше да се превърне в съвсем реална.

(3) Трита Парси, цит. съч., стр. 91.

(4) Този скандал разкламаше кабинета на Рейгън в средата на 1980 г. и извади на бял свят продажбата на американски оръжия на Иран и финансирането на никарагуанската Контра, при положение, че и двете действия бяха забранени от Конгреса.

(5) Целият текст може да се прочете в *Sionismes. Textes fondamentaux*. (Ционизъм. Основни текстове), събран и представен от Дени Шарбит, Albin Michel, Paris, 1998.

(6) Трита Парси, цит. съч., стр. 167.

LE MONDE DIPLOMATIQUE

Превод Лилия Герджикова

Армения, Афганистан, Ирак...

Отвъд насилието в Близкия изток

ЕДИН БЕГЪЛ поглед върху актуалността в Близкия изток показва депресиращата илюзия за непрестанно подновяващи се цикли на спяло насилие. Кризата била фатална, проблемите неразрешими, а вендетата ще взема до безкрай кръвния си данък от обществата и народите. Тази есенциалистка и песимистична визия изключва всякаква възможност за поглед в перспектива и за политически процес. Ето защо книгата на Хамит Бозарслан (1) е навременна: тя разглежда днешните конфликти в контекста на век и повече. Наистина арменските кланета от 1895-1896 г. в Анатолия представляват безпрецедентен факт, защото *османската власт въздига едновременно смислената и парадоксална двойка „религия-нация“ в елементи на своята идентичност, като използва едното или другото понятие, за да подчинява, да налага разлики и да разделя.*

Тази „хомогенизация чрез кланета“ продължава след разпадането на Османската империя в революционните режими, които под прикритието на борба срещу вътрешния или външния „враг“ се установяват в постколониалните граници. Бозарслан изтъква поврата, олицетворен от трагичната съдба на Сайед Кутб, първоначално съюзник на *праведната и добродетелна диктатура* на Гамал Абдел Насър, а след това жертва на неговото ожесточение, от годините в затвора до мъченическото бесило.

„Голямото сътресение“ от 1979 г. (иранската революция, израелско-египетския мир, въстанието в Мека и съветското нахлуване в Афганистан) подхранва нови революционни възгледи, макар и авторът да подчертава сходството на теориите за фоко (партизанско огнище, типично за привържениците на Кастро през 60-те години на XX век) и ислямистките партизани, чак до тяхната неспособност да преценят точно държавното насилие. Така нашият век се отваря за жертвени изгнания, при които активисткото отричане на собствената идентичност върви заедно с премахването на другия, твърде здраво пуснал корени и следователно ненавиздан. Сакрализацията на „каузите“, били те политически, религиозни или изповедни, води до банализиране и оправдаване на най-крайно насилие. Но като се спира последователно на условията за поява на съвременното насилие, Бозарслан ни приканва да вникнем и в неговия преходен характер. Това е една от съществените заслуги на книгата.

Актуалността може да бъде осветлена от историята, но е добре също тя да бъде погледната от журналист, проследяващ съдбата на всички тези анонимни цивилни, чието всекидневие не е обект на медийно внимание.

Ан Нива, вече добре позната с репортажите си от Чечения и Централна Азия, се завръща в Ирак с *Багдад червена зона* (2). Далече от „зелената зона“, където са се оградил американците и техните съюзници, Нива

навлиза в „червената зона“ на двайсет и петте милиона обикновени иракчани. Така тя събира ценни свидетелства за психологическото и социалното затваряне на населението, което в Багдад е още по-силно, отколкото в шиитския юг: *Освен оловния похлупак, спуснат над града, най-притесняващи са незнанието и липсата на информация: затворен в своята къща, квартал, зависим от всяка банда или отряд, човек може само да търпи безучастно ситуацията.*

Международните медии не се интересуват от повечето иракчани, които стават жертва на слухове. А от тях покълва и терорът. Да благодарим на Нива, че се опита да вдигне това модерно ембарго.

ЖАН-ПИЕР ФИЛИУ
доцент по политически науки (Париж)
Последна издадена книга: *L'Apocalypse dans l'Islam* (Апокалипсис в исляма) (Fayard, 2008)

(1) *Une histoire de la violence au Moyen-Orient* (История на насилието в Близкия изток), La Découverte, Париж, 2008 г., 324 стр., 24 евро.
(2) *Bagdad zone rouge* (Багдад червена зона), Fayard, Париж, 2008 г., 288 стр., 18 евро.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Мила Атанасова

.../...

Резолюция 1397 (12 март 2002 г.). Съветът за сигурност призовава към *незабавно прекратяване на всички прояви на насилие, включително на всички прояви на терор и провокации, подстрекателства и разрушения и иска съдействие от израелците и палестинците, за да се подновят преговорите.*

Резолюция 1402 (30 март 2002 г.). Съветът за сигурност иска *незабавно примирие и оттегляне на израелските войски от палестинските градове.*

Резолюция 1405 (19 април 2002 г.). Съветът за сигурност *иска, че спешно трябва да се осигури достъп на медицински и хуманитарните организации до цивилното палестинско население.*

Резолюция 1435 (24 септември 2002 г.). Съветът за сигурност *изисква бързо оттегляне на израелските окупационни сили от палестинските градове. Съветът иска от палестинската власт да призове на съд авторите на терористични актове.*

Резолюция 1515 (19 ноември 2003 г.). Съветът за сигурност *подкрепя идеята за регион, в който две държави – Израел и Палестина, си съжителстват, като имат сигурни и признати граници и вследствие на това иска от двете страни на конфликта да изпълнят своите задължения от „пътната карта“ на Четворката.*

Резолюция 1544 (19 май 2004 г.). Съветът за сигурност *иска от Израел да спазва задълженията, които му налага международното хуманитарно право и задължението да не разрушава жилища.*

Резолюция 1850 (16 декември 2008 г.). Съветът за сигурност *подкрепя процеса Анаполис и иска от страните да се въздържат от всякакви мерки, които могат да накърнят доверието и да не поставят под въпрос изхода от преговорите.*

Резолюция 1860 (8 януари 2009 г.). След нахлуването на израелската армия в ивицата Газа Съветът за сигурност *изисква незабавно установяване на трайно и спазвано примирие, което да доведе до пълно оттегляне на израелските сили от ивицата Газа.*

Иска да не се възпрепятства достъпът на медицинските и хуманитарните организации до Газа и да се попречи на незаконния трафик на оръжия.

От 1947 година досега Вашингтон е наложил вето на 39 резолюции на Съвета за сигурност, свързани с израело-палестинския конфликт.

Нашите предишни статии

• „Двойната власт“, която разкъсва палестинците от Амира Хас (октомври 2008 г.).

• Как светът погребва Палестина от Ален Греш (юли 2007 г.).

• Как Израел конфискува Източен Йерусалим от Филип Рекаевич и Доминик Видал (февруари 2007 г.).

• „Хамас“ – изпитание на властта от Уенди Кристиансен (юни 2006 г.).

• Да напуснеш Газа, за да опазиш Източния бряг на река Йордан, от Мерон Рапопорт (август 2005 г.).

Вж. също:

• *Manière de voir*, Histoires d'Israël (Истории за Израел) (N° 98, април-май 2008 г.)

Куба в търсене на нов социалистически модел

На 1 януари 1959 г. бунтовническата армия влиза в Хавана и сваля диктатурата на Фулхенсио Батиста. Петдесет години по-късно Фидел Кастро официално напуска властта, а неговият брат Раул заема мястото му. Този период е свидетел на енергични дебати върху бъдещето на социализма както сред противниците му, така и сред тези, които го защитават и желаят неговото развитие.

ЖАНЕТ АБЕЛ*

ДА ИЗЛЕЗЕШ от хаоса, без да попаднеш под ударите на закона на джунглата. Така социологът Аурелио Алонсо изразява стоящата пред Куба дилема. Половин век след вземането на властта от бунтовническата армия, островът отново се намира пред ключов момент от своята история. „Временно“ отсъстващият от юли 2006 г. поради здравословни причини Фидел Кастро вече не е президент, откакто се отказа от задълженията си на такъв през 2008 г. Той обаче си остава първи секретар на Кубинската комунистическа партия (ККП) до следващия конгрес, насрочен от брат му Раул Кастро за есента на 2009 г.

Този политически сценарий е безпрецедентен. *Аз не си отивам. Искам само да се боря като боец на идейния фронт. Ще продължа да пиша под заглавие „Мисли на другаря Фидел“.* Може би ще бъде чут. Ще внимавам (1), уточни кубинският лидер на 19 февруари 2008 г., обявявайки, че се оттегля от политическата сцена. По време на поемането на властта 5 дни по-късно Раул Кастро поиска от Националното събрание разрешение да се консултира с по-големия си брат по важни стратегически въпроси като отбраната, международната политика и социално-икономическото развитие. Депутатите приеха предложението единодушно чрез гласуване с вдигане на ръка.

Според някои наблюдатели този вот дава на Фидел Кастро един вид право на вето, което обяснява бавния ход на реформите. Оттогава бившият президент излага все повече „размисли“ в медиите. Брат му Раул получава тежко наследство.

Едва започналото приемане на властта се сблъсква с много неочаквани и едновременно появили се конюнктурни трудности (повишение на цените на земеделските суровини, катастрофални последици от три поредни циклона (2), световна финансова криза, спад на икономическия растеж) и структурни проблеми (силна зависимост от вноса, слаба продуктивност, липса на единна валута (3), прекомерна централизация на бюрократичната власт). Ограничено е и полето за маневриране във финансовата сфера, необходимо за успешното извършване на обявените през 2007 г. промени с цел модернизирани на производствения апарат. През 2008 г. вносът на хранително-вкусови и петролни продукти би трябвало да възлиза на поне 5 млрд. долара, което е половината от сегашния износен потенциал на Куба, в който се включва и предлагането на услуги във Венецуела (4).

Децентрализацията на земеделските канали, правото на ползване на необработваеми земи, дадено на някои дребни земеделци, политиката на замяна на вноса, развивана от частни земеделци, и новата политика по отношение

на работните заплати (5) са част от вече приетите от новата изпълнителна власт значими мерки. Според някои икономисти трябва да се освободят производителните сили, както Виетнам направи това успешно. Според тях настоящата система не може да бъде основа за развитие. Икономистът Педро Монреал изтъква необходимостта от *икономическа, социална и политическа реформа* (6).

Все пак подкрепата за частния сектор и последиците от евентуално разрастване на пазарната икономика биха могли още повече да увеличат социалното неравенство, което вече никак не се харесва на населението. В същото време заплатите са недостатъчни, както публично призна Раул Кастро, а неформалната икономика и черният пазар процъфтяват.

Никога пропастта между младите и старото поколение революционери не е била толкова дълбока

ПАЗАРНИТЕ икономически реформи от 90-те години дестабилизираха населението и предизвикаха ново социално разслояване. Кубинската социоложка Мария Еспина констатира, че *бедното градско население, чиито основни нужди не са задоволени, е нараснало от 6,3% през 1988 г. на 20% през 2000 г.* (7). *Дребната градска и селска буржоазия изниква отново въз основа на неформалната икономика, самостоятелна трудова дейност и разширяването на пазарните механизми при разпределението. В неформалната икономика могат да се наблюдават някои дейности, функциониращи като дребни предприятия, в които е възможно ясно да се различат шефът или работодателят, служителите, семейните помощници и дори чираците* (8).

Постигнатото равенство и преодолените различия в обществото в началото на революцията вече не са така очевидни, а същевременно си остават добре утвърдени социални ценности.

дебат един студент сподели разочарованието си пред председателя на Националното събрание Рикардо Аларкон. Защо е необходимо разрешение, за да пътуваме? Защо достъпът до интернет е ограничен?

**Два основни въпроса:
икономиката и участието
на народа в управлението**

АМЕРИКАНСКАТА историчка Мишел Чейз подчертава в едно свое проучване, водено в продължение на няколко месеца, че основните критики са насочени срещу липсата на дебат и склерозата на институциите (11). Няколко млади студенти и учени наблегнаха върху необходимостта от „социализиране на властта“ (12). През 2007 г. те организираха в Хаванския университет обществен дебат върху Октомврийската революция, в който участваха 600 души. Като нейни наследници те се обявяват за последователи на социализма и препроцитат „класиците“ на марксистката мисъл. Но може би времето си казва думата и никой от тях не се определя за последовател на Фидел Кастро.

Признавайки публично, че системата не функционира добре, че заплатите са недостатъчни, че са необходими „структурни реформи“, Раул Кастро събуди много надежди. Призовавайки сънародниците си да участват в широк национален дебат, новият президент отвори пространство за изразяване на различни гледни точки. Въпреки че никакво резюме на дискусиите не бе публично оповестено, се знае, че активистите са се обявили за по-демократичен социализъм с по-голямо участие на населението. Населението и на първо място противниците на режима настояват най-вече за повишаване на жизнения стандарт. Необходимо е нещата да се променят. Но кои, кога и как?

В Куба има оживление, сегашният модел е в криза, коментира младият изследовател Ариел Дакал. От две години насам има явни колективни критики към лошото функциониране на институциите и направените равнометки. През януари 2007 г. по време на възстановяването на Фидел Кастро едно телевизионно предаване, ласкаещо някогашните цензори от 70-те години, стана повод за съставяне на обща петиция, наречена „войната на имейлите“ поради това, че се разрази за пръв път по интернет. Този текст, подписан от много културни и политически личности (като Алфредо Гевара и Мариела Кастро, дъщеря на Раул Кастро), както и от представители на духовенството (в лицето на кардинал Карлос Мануел де Сеспедес), бе последван от редица конференции и една книга, подлагаща на критичен анализ „годините на ужаса“ (13).

За първи път, отбелязва Десидеро Наваро, редактор на списание *Критериос*, се създаде *обществена сфера, компенсираща бездействието на големите медии*. Дебатите продължиха през април 2008 г. по време на конгреса на НСКП, на панаира на книгата, на срещите, организирани от списание *Темас* и в образователните центрове като центъра „Мартин Лутър Кинг“. Интернет-сайтът *Kaosenlared*, разпространяващ кубински текстове, позволява отразяването и увеличаването на обмена на идеи до невиджани досега размери.

За какво се дискутира? С какво са свързани различията? Активисти, учени, интелектуалци и някои студентски кръгове са в търсене на алтернативен социализъм. Това търсене става чрез връщане към реалния социализъм и към равнометката от разпадането на СССР, чийто анализ, както припомня писателят Амбросио Форнет, винаги е бил отлаган, *за да не се застраши единството и за да не се дадат*

*Университетска преподавателка във Висшия институт за Латинска Америка в Париж

контрааргументи на противника. Но тук става въпрос само за едно привидно единомислие (14): Алфредо Гевара заклеява превръщането на идеите в ритуал, в приказки, церемония, често срещано нещо в историята при бюрократите и опортюнистите.

Два важни въпроса са в центъра на дебатите. Икономиката и липсата на участие от страна на народните маси.

Защо икономиката не върви? Какви са отношенията между държавата и пазара в една икономика на преход към социализма? Какви поуки могат да се извадят в Куба от китайския и най-вече от виетнамския опит? Привържениците на Раул и на Фидел дават различни отговори. И въпреки че и едните, и другите не ангажират непременно съответния лидер, те все пак са доказателство за разногласия по високите етажи на властта.

До къде може и иска да стигне Раул Кастро? Като прагматик, той набляга на необходимостта да се извади икономиката от трудното положение, да се повиши земеделският добив (над 50% от земите не се обработват), обявявайки се същевременно за по-организирано и по-качествено функциониране на институциите, което често бива затруднявано от по-големия му брат. Чрез тези икономически реформи той се опитва да направи политическата система непреходна, без да я дестабилизира, за да подготви идването на посткастристката епоха. Оттам и интересът към виетнамския опит, който, изглежда, доказва, че от капитализма може да се вземе това, което е ефективно, като пазарната икономика например, без да се поставят под съмнение политическата и еднопартийната система.

Но може ли този опит да се пренесе в Куба? И биха ли понесли кубинците неговата обществена цена след толкова трудни години? След като бе отхвърлена всякаква идея за шокова терапия, на дневен ред е перспективата за бавен и постепен преход. Все пак Раул Кастро вече е на 77 години и времето му е преброено.

Тъкмо обратното, противниците на пазарните реформи се боят от опасността, която те предполагат за системата. Фидел Кастро никога не е крил резервите си към тези „капиталистически механизми“, страхувайки се от политическите последици от тях. Той винаги е залагал на доброволното участие и мобилизацията на обществото. Политологът Хуан Валдес Пас синтезира различията по следния начин: *За някои революцията е исторически процес, който напредва с големи скокове и който, за да върви напред, трябва да предложи невъзможното. Това е много силно идейно течение, може би най-силното в революцията. Други революционери се оказват по-големи реалисти: те разбират, че има ситуации, които революцията няма средствата да преодолее. Това е интересен дебат между утописти, да ги наречем така, субективни марксистки и по-реалистично мислещи активисти, стремящи се към постигане на конкретни цели и отчитащи обстоятелствата.*

Показателно е, че теоретичното и политическо списание на Централния комитет на ККП Куба социалиста преиздаде две някогашни речи на Фидел Кастро (15). Едната от тях, произнесена през 1988 г. и все още актуална според издателя, подчертава колко са важни националната отбрана и идеологическата битка: *Някои се питат понякога дали не е по-добре да се посветят всички усилия и всички средства на изграждането на социализма, на развитието на страната... Това обаче би било голяма заблуда, престъпна заблуда (да не се направят), защото такава е цената, която нашият народ трябва да плати за своята революция, за своята свобода и независимост.* Това беше

преди кризата; а тогава кубинската икономика вече изпитваше затруднения.

Кой управлява в Куба? Този болезнен въпрос е задаван с половин уста. Фидел Кастро заяви, че няма да бъде лидер на нито една „фракция“. Все пак типографското оформление на броя на Гранма от 19 ноември е показателно. В горната част на първа страница четем написаното с големи червени букви заглавие „Фидел посреща Ху Дзингао“. Чак в долната част на страницата обаче и с по-малки черни букви се уточнява, че срещата е между действащия кубински президент и китайския му колега: „Официални разговори между Раул и Ху Дзингао“. Трудно можем да си помислим, че става въпрос за обикновена грешка в макета, като знаем какъв контрол над пресата упражнява Централният комитет на ККП.

Рисковете, произтичащи от китайския модел: неравно разпределение на доходите

НЕ Е лесно да се открият еднородни сектори в държавния апарат. Въоръжените революционни сили няма как да бъдат пренебрегнати. Раул Кастро бе техен ръководител почти половин век. Те контролират пряко или косвено две трети от икономиката. Предприемците им са в основата на много промени, управляващите ги военни експериментираха с капиталистически методи на управление и може да се мисли, че те ще натегнат в полза на реформите. Не трябва все пак да се прибрзва със заключенията. Някои партийни и синдикални кадри, както и членове на народни организации, изразяват своите резерви. Някой синдикален лидер пък изтъква пред нас рисковете, които крие феноменалният напредък на Китай, изправен пред *неравното разпределение на доходите, бедността, голямата разлика между градовете и селата и унищожаването на околната среда*. Селиа Харт, политически ориентирана към Фидел Кастро, заяви през август 2008 г., че се бои *Куба да не поеме посоката на развитие на Китай* (16). Един висш кубински чиновник цитира бившия полски министър-председател Тадеуш Мазовеcki: *Никой нямаше опита на прехода от социализъм към капитализъм. Ако знаех, че ще има 18% безработица, може би нямаше да действам толкова бързо.*

Въпреки че никой от управляващите не предлага политически промени, под влиянието на латиноамериканската левица се чувства стремеж към демокрация с участието на народа и към социализъм, основан на самоуправлението. *Населението критикува прекалено бюрократичните институции и настоява за по-голямо обществено участие*, коментира Хуан Валдес Пас. Теоретизирано от интелектуалците, това искане е придружено и от критика към ролята на ККП. *Партията не може да управлява държавата, народът трябва да управлява*, заявява един активист. *Трябва да признаем, струва ми се, че изработихме прекалено държавен и много бюрократичен проект с твърде ограничено участие на народните маси в системата на вземане на решения*, уточнява Аурелио Алонсо.

За първи път „програмни предложения“ за Шестия конгрес на ККП, предвиден за края на 2009 г., бяха публикувани на сайта *Kaosenlared*. Под наслов „Куба има нужда от демократичен социализъм с участието на народа“, тази платформа е представена от „кубински комунисти и революционери“ и движена от Педро Кампос, бивш дипломат, работил в миналото в Министерството на вътрешните работи. Кампос живее бедно и отказва да дава интервюта, но се съгласи да се срещне с нас. Нямащите достъп до интернет могат да получат от него текста с 13-те „предложения“, които осъждат авторитарния „държавен социализъм“. Според авторите на този текст, трябва да се създадат работнически съвети, които да контролират вземаните в работните центрове решения, да се промени изборната система, за да се осигури по-голямо участие на народните маси в демократичните процеси, да се преразгледа разпоредбите на наказателното право, даващи право да се издават присъди по политически причини, да се обявят за незаконни „помощите“ от чуждестранните правителства, дадени за покупки, и същевременно да се узакони свободата на словото и сдруженията.

Накрая текстът се обявява в подкрепа на идеята за комунистическа партия, приемаща съществуването на различни течения вътре в нея. Няколко много популярни искания допълват общата картина като премахването на разрешителното за напускане на страната и неограничения достъп до интернет. Видни кубинци изразяват мнението си в това дискусивно пространство, обсъждайки отношенията между държавата и собствеността, самоуправлението и пазара, социализма и демокрацията в момент, когато наближава краят на един исторически цикъл.

Очертаващата се епохална промяна, включително и заради идването на власт на Барак Обама, променя настроението неусетно; появяват се политически разногласия. Директорът на списание *Темас* Рафаел Ернандес си задава въпроса как да се възстанови консенсусът.

(1) *Message du commandant en chef (Послание от върховния водач)*, *Granma*, La Havane, 19 février 2008.

(2) През 2008 г. циклоните Густаф, Аїк и Палома нанесоха щети на над 400 000 домакинства, оставиха за известно време без подслон 200 000 души и унищожиха над 55 000 хектара с различни насаждения.

(3) Обикновеното песо се използва най-вече за изплащане на заплати и за покупки от първа необходимост. Конвертируемото песо (заменило долара през 2004 г.) се употребява от туристите и е необходимо за закупуването на много блага.

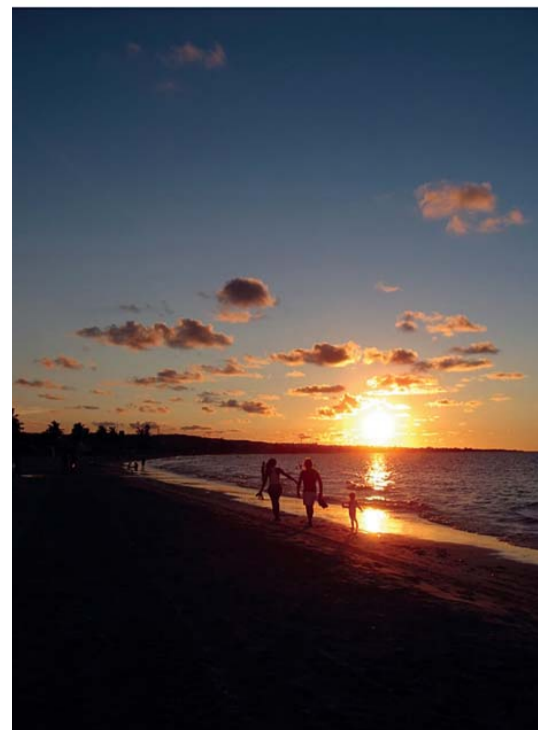
(4) Philippe Colombani, *La Lettre de La Havane*, n° 82, Ambassade de France, mission économique, juin 2008.

(5) Работниците вече ще получават заплати, чийто размер ще зависи от постигнатите от тях резултати; основната им заплата ще бъде фиксирана, без да се вземат предвид националните схеми на заплащане и така в предприятията ще могат да съществуват едновременно различни системи за възнаграждение.

(6) *Espacio Laical*, La Havane, février 2008.

(7) Mayra Espina, *Políticas de atención a la pobreza y la desigualdad (Политика на внимание към бедността и неравенството)*, CLACSO, Buenos Aires, 2008.

(8) Mayra Espina, *Viejas y nuevas desigualdades en Cuba (Нови и стари неравенства в Куба)*, *Nueva Sociedad*, n° 216, La Havane, juillet-août 2008.

Всеки разрыв сред управляващите би застрашил цялата система. Как да се заменят взетите досега решения от харизматичния (и *незаменим* по думите на брат му) лидер Фидел Кастро? Чрез по-колегиално управление, отговаря новият президент, наблягайки на необходимостта от правилно функциониращи институции. Той вече остави настрана „талибаните“, смятани от него за фанатизирани младежи, с които се занимаваше бившият президент през последните години.

Не се знае дали историческото поколение, което все още заема ключовите постове във властта, може да реформира това, което то самото е създадо, или, изплашено от промените, ще реши да бездейства. Фактически сегашното управление не е по-младо от предишното, то дори е... по-възрастно. Някои смятат, че са необходими нови действащи лица, за да вдъхнат промените повече доверие. Историята още не се е произнесла в полза на тези, чието време е преброено, или на тези, които са притиснати от него.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Ивайло Буров

(9) Alejandro de la Fuente, *Race, inequality, and politics in twentieth-century Cuba, A nation for all. (Паса, неравенство и политика в Куба през XX век. Нация за всички.)*, Chapel Hill & London, 2001.

(10) Сегми конгрес на ККП, 1 април 2008 г.

(11) Michelle Chase, *Cuba's generation gap (Пропастта между поколенията в Куба)*, *Nacla Report*, New York, novembre-décembre 2008.

(12) Julio Cesar Guanche, *Todo lo que existe merece perecer (Всичко, което съществува, е достойно да умре)*, 15 septembre 2008 ; <http://www.kaosenlared.net>

(13) *La política cultural del periodo revolucionario, memoria y reflexión (Културната политика по време на Революцията, спомени и размисли)*, серия конференции, организирани от Културния център „Крипериус“, Хавана, 2007 г.

(14) *El quinquenio gris: revisitando el termino (Сивият петгодишен мащаб: преразглеждане на термина)*, Ibid. in *La política cultural*, op. cit.

(15) *Cuba Socialista*, avril-juin 2008, N° 47, Fidel Castro *Defendernos en el terreno militar y en el terreno ideológico* (Да се защитим Военно и идеологически), 1988.

(16) Смп. 12, Буенос Аїрес, 25 август 2008 г. Дъщеря на двамата исторически лидери на кубинската революция – Армандо Харт и Хайди Сантамария – Селиа Харт бе отстранена от ККП. Тя загина трагично при автомобилна катастрофа.

План „нулева заетост“ в Ардените

Досега срочният договор за периода на трудово преустройство (СДПП) засягаше безработните само от някои региони на страната. След като случаите на масови уволнения зачестиха, на 28 октомври 2008 г. Никола Саркози обяви, че обхватът на СДПП ще бъде разширен. Настъпват тежки времена за работниците...

Тома Льомайо*

ГОВОРИТЕЛЯТ на синдикатите си е глътнал езика. На 10 ноември 2006 г. в Нузонвил (Ардени), от няколко часа насам събраните в двора на окупирания завод работници на „Томе Жено“, производител на машинни части, чието имущество се разпродава след издадено съдебно решение, усетиха, че вятърът променя посоката си. И когато накрая с мегафон в ръка представителят им се решава да се покати върху купчина алтернативи, то е за да съобщи, че очакваната с такова нетърпение среща с правителството и с местни народни избраници не е послужила за нищо. В мрака се усеща негодуванието на присъстващите. После се чува вик: *Щом е така, нека се свърши веднъж завинаги, да изгорим заводи и всички да гушваме букета. Има ли смисъл да продължаваме?* В другата част на завода протестиращите вече са запалили туба с машинно масло.

Държавата предлага на тези триста и двадесет шлосери, останали на улицата заради злоупотребите на един предприемач, а именно на американския инвестиционен фонд „Каталина“, да подпишат срочен договор за периода на трудово преустройство (СДПП). Този инструмент за социално осигуряване на безработните, най-разпространената мярка от „системата за осигуряване на гъвкавост и сигурност на пазара на труда“, се прилага най-вече в случаите на масови уволнения на персонал заради финансови затруднения на предприятията с по-малко от хиляда служители, от април 2006 г. се прилага както в Шарлвил-Мезиер, така и в шест други региона на страната (Монбелиар, Морле, Сен Дие, Тулон, Валенсиен и Витре).

Социален и ганъчен дъмпинг

ПРЕДЛАГАМ ВИ да се откажем от отказа. Месец по-късно, на 18 декември 2006 г., в Шарлвил-Мезиер, този департамент на Ардените, където толкова пъти вече се е решавала съдбата на цялата нация, кандидатът на Съюза за народно движение (СНД) за президентските избори Никола Саркози отправя тържествен призив към страданицата Франция. По време на тази обиколка той за първи път приема ролята на спасител на заводите – тези светилища, които дават хляб на мъжете и жените вече цели десетилетия – и стожер срещу капитулирането на обществото. В долината на р. Мьоз, която се намира на югоизток от Шарлвил, Саркози обещава най-вече да превърне Ардените в лаборатория за целенасочена икономическа и социална политика: срещу работодателите мошеници ще се използва цял арсенал от съдебни инструменти, целият департамент ще бъде превърнат в огромна безмитна зона, държавните помощи ще се отпускат директно на предприятията, а работниците, останали без работа заради закриването на производства, ще бъдат включени в оптимизирана програма за преквалификация.

Две години по-късно, в Ардените, които все още са на деветдесет и шесто място (от общо деветдесет и

Мярката осигурява за период от дванадесет месеца компенсации, равняващи се на 80% от брутното трудово възнаграждение (срещу 57.4% по общия режим на изплащане на обезщетения при безработица). Тези компенсации са обвързани с по-сериозни за квалификация, мобилност и намиране на нова работа.

Работниците от „Томе Жено“, които са добре информирани за катастрофалните опити за преквалифициране на персонала на „Селатекс“ (1) в Живе, и които упорито отказват да се превърнат в „опитни зайчета на СДПП“, предпочитат измеримите в пари резултати на момента пред прекрасните обещания за по-висока сигурност на работното място в дългосрочен план. *Искаме да получим някакви пари, обясняваше тогава един от синдикалистите. Наясно сме, че това няма да подсири бъдещето ни; тук няма работа, заводите се затварят и масово се уволняват работници, но поне ще си тръгнем с високо вдигнати глави...* И тъй като изборите приближаваха, правителството на Доминик дьо Вилпен беше принудено да отстъпи. В края на този изтощителен конфликт, шлосерите успяват да се договорят всеки, който подписа СДПП, да получи еднократна премия в размер на 25 000 евро, която се изплаща отделно от обезщетенията, полагащи се по закон при уволнение. В протокола за споразумението, подписан на 20 ноември 2006 г., държавата формално се задължава да *осъществи набелязаната цел „нулева безработица“ за работниците от работилниците на „Томе Жено“ в департамента в срок до дванадесет месеца.*

шест департамента) в класацията на департаментите (на метрополията) с добър жизнен стандарт, местните управници припаят на президента на Републиката по партитурата на тема „прах в очите на народа“. *Предприятията в цялата страна настояват за намаляване на данъчната и осигурителната тежест; в триста шестдесет и две общини на Ардените това вече беше направено, с голяма гордост пише в една рекламна брошура Жан-Люк Варсман, депутат от квотата на СНД в Седан и автор на изменението на Закона за освобождаване от плащане на данъци, социални осигуровки, професионални такси и поземлени данъци за компаниите, които се настаняват или които започват да инвестират в департамента. Подарък, който Търговско-промишлената палата (ТПП) оценява на 30 000 евро на работник, получаващ минимално трудово възнаграждение.*

Подтиквана от самата ТПП, от Съвета на десницата в департамента и от асоциацията „Ардените – безмитна зона“, ръководена от млад симпатизант на СНД, в местната преса често се говори за откритите стотици нови работни места благодарение на *безпрецедентен за цяла Европа механизъм за съживяване на региона*. В действителност, по думите дори на най-ревностните му последователи, този механизъм за осигурителен и данъчен дъмпинг,

установен с поправката Варсман, служи най-вече за финансирането на някои разходи на най-дребните местни производители: закупуване на служебна кола, обновяване на сграда или модернизиране на машини. *В известен смисъл може да се каже, че сме разочаровани от постигнатите резултати, признава Жеро Спир, председател на ТПП, след което обвинява за случващото се кметовете, които поради липса на компенсации от страна на държавата за постъпилите в хазната й приходи от данъци, отказват да освобождават от въпросните плащания живущите на територията на техните общини.*

Намаляването на работните места в индустриалните производства в департамента продължава със същите темпове. В повечето малки населени места в долината на р. Мьоз броят на безработните превишава с четири до пет пункта средното ниво за страната. Правят се все едни и същи социални планове. Същото важи и за конфликтите: работниците, на които държавната власт не обръща никакво внимание, заплашват, че *ще пратят всички по дяволите* и ще изсипят киселина в реките. На мястото на работодателя-мошеник идва друг, който много често се радва и на подкрепа от страна на държавата: ето как в Нузонвил, брoени дни след разграбването, което доведе до съдебното решение за разпродаване на имуществото в работилниците на „Томе Жено“, Съветът на департамента купи машините на предприятието за 1 милион евро, след което ги предостави на „Арден Форж“ в замяна на назначаването на част от уволнените от „Томе Жено“ (само тридесет от общо триста и двадесет работници). През юли 2008 г., след като новото ръководство на завода решава да спре плащанията, имуществото на предприятието е разпродадено на търг. В „Жайо“, малък филиал на „Томе Жено“ в Жеспонсар, териториалната общност отпуска субсидии в размер на 300 000 евро на друг собственик на завод, като последният обещава да запази десет работни места; три месеца по-късно същият обявява фалит, след като е присвоил държавните пари. *Такива хора идват с една-единствена цел – да зарежат каквото могат, възмущава се Линда Полито, която преди е работила в „Томе Жено“. Предоставят им се златни възможности и веднага щом получат достъп до клиентите и до някакво ноу-хау, или изчезват, или изнасят производството. И накрая плащат все едни и същи хора. Регионът е наистина обещаващ за крадците...*

Забравени от политиците и залечени от статистиките за безработицата, бившите металурзи от долината на р. Мьоз, които официалната терминология вече определя като „подписали“ СДПП, на цената на ловка подмяна на обществените настроения са обявени за саботьори, които искат да провалят усилията да се започне диалог, целящ да се възстанови добрият имидж на департамента. Лапусът в местната преса – която през ноември 2006 г. прекръсти предприятието от страна на правителството действия в защита на работниците от „Томе Жено“ *план нулева заетост* – се оказва пророчески. А равностойката за ефективността на

СДПП грижливо беше пропусната. В Шарлвил-Мезиер, в самия надзорен съвет, представителите на държавната власт дискретно си правят гаргара с резултатите около средното ниво за страната, а именно, че официалният процент на безработните, които са се върнали на работа „за постоянно“, е 56% – на срочни и безсрочни трудови договори, както и на временни договори при заместване за повече от шест месеца.

След като сам проучва нещата, вицепрезидентът на асоциацията на бившите служители на „Томе Жено“ Шарл Ре прави съвсем друга равностойка, а именно, че по-малко от 20% от работниците, подписали след уволнението си от завода СДПП, са успели да преминат на безсрочни

трудова договори. *В началото на октомври от тридесет и седмната присъстващи на събранието ни само трима си бяха намерили постоянна работа, уточнява той.*

И докато в повечето вестници непрекъснато се пише за *ефикасната, макар и скъпоструваща мярка*, Главната инспекция по социални дейности (ГИСД) смята, че е желателно *правилата за обезщетяване да се коригират*, тъй като според нея могат да обезкуражат някои от подписаните СДПП. В самия надзорен съвет представителите на работодателите, които рядко присъстват на заседанията, не пропускат случай да заклеймят *прекалено дългите и прекалено доходни за безработните периоди на изплащане на обезщетения.*

Заводу, превърнати в „макулагору“

КЛОД ШОКЕ, говорител на сто и тридесет уволнени работници от „Леноар-е-Мерни“, конгломерат от малки фабрики за болтове и гайки в Бони-сюр-Мьоз, които са били закрити през пролетта, след като станали жертви на собственик мошеник, смята, че СДПП е не само най-големият виновник за изпращането на работниците у дома – принудени заради него да се откажат от финансовите си претенции и желанието си да получат по-голяма сигурност след назначаването си на работа, – но и механизъм за прикрито отпускане на помощи на предприятията. *Възхваляването на СДПП не трябва да омаловажава преживяното от работниците, предупреждава той. Разбира се, за срок от една година получаваме 80% от брутната заплата, докато сме били на работа, но това се оказва единственото предимство. Защото срещу тези пари от нас се изисква постоянна ангажираност, СДПП ни задължава толкова, колкото докато бяхме на работа по тридесет и пет часа седмично. Постепенно ни принуждават възможно най-бързо да се хванем на каквато и да е работа. И накрая, много остават с празни ръце.*

Реми Петижан, отговорник за изпълнението на поръчките в работилниците на „Томе Жено“, се смята за пример за „успех“ и за възплъщение на „ефикасността“ на новия договор, тъй като остава на СДПП само няколко седмици. Подобно на близо тридесет от другарите си, той бързо си намира друга работа. Всъщност я познава като дланта си: назначен е на същата длъжност и в същия завод, когато последният става собственост на „Арден Форж“. Без да задава въпроси, той приема за стотина дни да бъде оценен в работна среда, а след това да премине обучение преди назначаването си. Чак след това подписва безсрочен трудов договор на минимална работна заплата с полагащите му се по закон осигуровки при безработица, които трябва да компенсират загубата на трудово възнаграждение за период от две години.

Когато се сетя за това, се ядосвам сам на себе си, че съм бил толкова наивен, обяснява той. Ръководството на завода е взело от програмата за СДПП пари за компютърни обучения, които е трябвало да се проведат на компютри, с които предприятието дори не разполагаше. Трийсетината работници от „Арден Форж“, според които отклонените средства се равняват на близо 300 000 евро, подават жалба за „неизпълнение на поетите задължения“. От декември 2007 г. насам въпреки че представителите на държавната власт в надзорния съвет на СДПП започват да споменават в докладите си за *злоупотреби от страна на работодателите с отпусканите суми за изплащането на компенсациите и обезщетенията при уволнение*, същите позволяват това институционално прекатегоризиране да продължи.

В заводите в долината, които все още не са превърнати в оставени на произвола на съдбата индустриални зони или в музеи на металургията, спасените работници се опитват да

спрат превръщането на департамента им в *макулагору* (2). В „Ателие де Жанв“, заводът в Бони-сюр-Мьоз, където на 18 декември 2006 г. Саркози предложи на слисаните работници *да работят повече, за да печелят повече*, в началото на юли 2008 г. близо петдесет работници – от общо двеста и петдесет – започват яростна стачка, на която пресата не обръща никакво внимание, като се обявяват против *задължителните допълнителни работни часове*, в защита на подписания от тях договор за тридесет и пет часова работна седмица и настояват да бъдат открити нови работни места (3).

Когато ръководството на завода привиква двайсетина от съпротивляващите се служители на предварителен разговор, за да бъде доказана вината им и да бъдат наказани, ковачите от Жанв спонтанно спират работа. *При нас всъщност собственикът не прави подаръци на никого*, смята Норбер Малисе, синдикален представител на Общата конфедерация на труда (ОКТ). *Производствената верига е такава, че тези, които издават заповедите, непрекъснато се опитват максимално да спечелят от цените и искат производството да не бъде спирано изобщо. Ето защо за ръководството съществува само едно решение: то трябва да стегне юзките на работниците и да създаде условия за по-голяма гъвкавост. Мечтата на всеки работодател по нашия край е да успее да прескочи споразумението за намаляване на работното време, без да се налага да го предоговаря: така ще има натоварени периоди, през които здраво ще се работи, и по-слаби като този в момента, през които работниците ще трябва да преустановяват работа.*

Един от стачкуващите добавя: *Когато дойде Саркози, той ни засипа с обещания за работна заплата от 1200 евро независимо от трудовия стаж. Твърдеше, че единственото, което се иска от нас, е да работим допълнително. Като че ли имаме някакъв избор! Проблемът сега е, че и с прословутите 1200 евро на месец стърбаме все същата попара. Работодателите плащат все по-малък членски внос, отпускат им се държавни помощи, а нас ни стискат все по-здраво за гушата. И не ни дадох стотинка отгоре.*

(1) През юли 2000 г. сто петдесет и трима работници пре вземат завода и заплашват да го взривят. След приключването на конфликта и отварянето на завода, работниците получават полагащите им се обезщетения при уволнение, което е и едно от основните им искания след това за подновяването на дейността, но неясните обещания да бъдат върнати на работа никога не са реализирани. Вж. Christian Larose (sous la dir. de), *Cellatex, quand l'acide a coulé* („Селатекс“, когато омама кувелината), Syllepse, Paris, 2001.

(2) Завод подизпълнител в Мексико и Централна Америка.

(3) Тази форма на борба се среща по-често, отколкото се предполага. Вж. Софи Бери, Жан-Мишел Дьон, Гийом Дьозаж, Батист Жиро и Жером Пелас, „Какво разкриват официалните данни за социалните конфликти“, *Монд дипломатик*, октомври 2008 г.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Марта Иванова

НАПРЕЖЕНИЕ МЕЖДУ АФГАНИСТАН, ИНДИЯ И ПАКИСТАН

Опасни връзки в Южна Азия

„Ние сме болният човек на Азия“, заяви през декември 2008 г. новият пакистански президент Асиф Али Зардари, който настоява за помощ. Той се е заел да унищожи ислямското движение „Лашкар-е-Тайба“ (Л-е-Т) и свързаните с него групировки, обвинени от Индия в извършване на нападенията от 26 ноември в Бомбай. Ще стигне ли той докрай? Всичко зависи от армията, част от която се страхува от евентуален съюз между Ню Делхи, Кабул и Вашингтон срещу Исламабад.

ГРЕЪМ УШЕР*

ОЩЕ на 7 декември 2008 г. силите за сигурност затвориха тренировъчен лагер в Азад Кашмир (окупираната от Пакистан част на Кашмир), свързан с пакистанската ислямска групировка „Лашкар-е-Тайба“ (Л-е-Т). Пакистанското правителство забрани също и нейната „благотворителна фондация“ Джамаат-уд-Дава (Дж-у-Д), поставена от Обединените нации в списъка на терористичните организации. Сто бюра бяха закрити, а петдесет лидери – арестувани, сред които и ръководителите на ислямската групировка „Заки-ур-Рехман“ Лахви и Зарар Шах, както и основателят на движението и „емир“ на Дж-у-Д Хафиз Саед.

Преди да бъде арестуван, Х. Саед отхвърли всички обвинения, наричайки ги *индийска инсинуация*, и обеща да отнесе проблема до Пакистанския върховен съд. Той обаче не призова към демонстрации или прояви на насилие като ответна реакция. *Ние не желаем да се конфронтираме*, заяви един от членовете на Дж-у-Д. *Разбираме, че правителството трябва да поддържа добри взаимоотношения с Индия*. През 2002 г. Л-е-Т и други радикални пакистански групировки бяха забранени, а 2000 активисти арестувани по обвинение в нападение срещу индийския парламент. Повечето от тях бяха освободени същата година. Пакистанската армия, която сама решава каква политика да води срещу „забранените“ групировки, може да си мисли, че бурята ще отmine за пореден път. Все пак е малко вероятно това да се случи отново. По дипломатически път Индия и САЩ използваха принуда срещу Исламабад. Те са решили да прекъснат всички съществуващи връзки между пакистанските тайни служби и групировки като Л-е-Т. Но в крайна сметка всичко ще зависи от решенията на армията.

*Писател, журналист в Исламабад и автор на *Dispatches From Palestine: The Rise and Fall of the Oslo Peace Process* (Официални съобщения от Палестина: раждането и разпадането на мирния процес от Осло), Pluto Press, Londres, 1998).

Ще напомним, че Л-е-Т бе създадена през 1989 г., за да води от името на Пакистан сраженията в Афганистан и Кашмир, територия в Хималаите, към която Ню Делхи и Исламабад предявяват претенции още от поделянето ѝ и която стои в основата на три войни между двете държави. Каква е целта на Л-е-Т? Създаване на „чиста ислямска държава“ в Южна Азия, включително и на територията на Индия. А тази на пакистанските тайни служби? Използване на посредници, които да „пуснат кръв“ на Индия и да я принудят да отстъпи от контролираната от нея част на Кашмир (Джаму-и-Кашмир).

През 90-те години връзката между тайните служби и организацията бе очевидна. Л-е-Т набираще бойци от цял Пакистан и най-вече от Пенджаб (откъдето се предполага, че идва голяма част от извършителите на атентатите в Бомбай). През 1999 г. те се сражаваха заедно с пакистанските войници в Каргил (в Джаму-и-Кашмир): това бе третият и последен път, в който индийската и пакистанската армия се опитаха да сложат край на конфликта чрез оръжие. Но нещата се промениха – или поне така изглежда – след нападението от 2001 г. над индийския парламент. Тогава Пакистан и Индия избегнаха на косъм войната, след което подписаха примирие. През 2004 г. те дори започнаха процес на помирение.

Пакистанските тайни служби демобилизираха 12 000 бойци в Азад Кашмир. Шест военни дивизии бяха преместени от източната граница с Индия към западната с Афганистан, където Исламабад воюваше срещу разбунтувалите се пакистански талибани. Така не се стигна до нахлуване в Джаму-и-Кашмир.

Войната от името на Пакистан обаче не бе изоставена най-вече от групировки като Л-е-Т. Техните лагери бяха преместени във вътрешността на територията или на границата с Азад Кашмир и преименувани на „центрове“ на Дж-у-Д. Понеже бойците се извиха като отлични спасители по време на земетресението от 2005 г. в Кашмир, някои изтъкнаха

пред един пакистански генерал това като доказателство, че борещите се за джихад все още не са „демобилизирани“. Последният пък отвърна: *Няма да ги разформираме. Ако решим да го направим, Кашмир би могъл да загуби интересите си, а Индия да ги заличи завинаги* (1).

През 2008 г. все повече бойци преминаваха демаркационната линия, разделяща Кашмир, и редовно влизаха в престрелки. В Пенджаб се появиа отново хора на Л-е-Т и Дж-у-Д, за да набират бойци и проповядват свещена война. На едно погребение това лято в Бахаулпур проповедник на Дж-у-Д произнесе хвалебствено слово за *шестдесетима мъченици* от местността, повечето от които загинали в Кашмир.

Новата политическа линия, вероятно налагана от тайните служби, се появи в промеждутъка от време между края на военния режим на генерал Первез Мушараф и установяването на новото цивилно правителство през февруари 2008 г. (2). Тя обаче не обяснява масовите демонстрации за независимост, разтърсили Джаму-и-Кашмир през лятото на 2008 г. в резултат на отрицателните настроения на местните мюсюлмани към Индия.

Всъщност пакистанските тайни служби се отказаха от контрола си над Л-е-Т заради Афганистан. През последните две години сраженията между пакистанската армия и ислямските бойци на афганския фронт причиниха смъртта на над 1000 войници. Епицентърът на бунтовете се намира в пушунските племенни зони, простиращи се от двете страни на известната линия Дюран. Трасирана от британците през XIX век и считана за западна граница на Пакистан от времето на териториалната подялба, въпросната линия не е призната от нито едно афганско правителство. Затова евентуално поражение в тази зона би положило основата на „независима“ пушунска ислямска „държава“, обяснява един пакистански офицер.

Така пакистанските действия въобще не са еднопосочни. В племенната зона Баджаур наказателни въздушни бомбардировки, придру-

жени от сухопътни нападения, цялът връщане на завладени от „неприятеля“ територии. В Северен и Южен Вазиристан са сключени примирия с представители на проталибански племена, често с посредничеството на талибанското командване на Джалаудин Хакани и сина му Сираджудин.

Кашмир все още е отворена рана

СПОРЕД НЯКОИ военни представители индийското правителство влияе прекалено много върху политиката на САЩ спрямо Афганистан. Цитират се два примера за това. На първо място се изтъква подкрепата на Вашингтон за твърденията на Индия, че пакистанските служби са „замесени“ в атентатите от юли 2008 г. срещу посолството ѝ в Кабул, при които загинаха 50 души. Оттогава ЦРУ взе решение да не обменя повече информация с пакистанските служби за сигурност. Вторият пример касае проникването през юли 2008 г. на разположените в Афганистан американски специални части на територията на Пакистан и по-конкретно в Северен и Южен Вазиристан. Според ЦРУ тези зони представлявали убежище на „Ал Кайда“ и талибаните, където прииждат бойци от всякакви народности, за да се присъединят към борещите се за джихад... Това са също едни от малките зони, в които пакистанската армия и талибаните не воюват помежду си.

Вашингтон твърди, че пакистанското правителство е дало своето „мълчаливо“ съгласие за бомбардировките. Исламабад отрича. Армията настоява, че става въпрос за нарушаване суверенитета на страната, което би могло да има *обратен ефект*. Тя смята също, че Ню Делхи има пръст в това. *Американците искат Индия да наложи своето господство в региона*, заявява един представител на силите за сигурност. Освен това, голяма част от *бойците от племенните зони са финансирани от Индия и Афганистан*.

С каква цел? Според армията два възможни сценария могат да обяснят подобни намерения. В по-умерения става въпрос за опит за създаване на напрежение в племенните зони, за да могат ЦРУ, силите на НАТО и афганската армия да навлязат в тях и да си върнат контрола над някои пушунски зони, към които Кабул отдавна предявява претенции. Според другата (и най-лоша) хипотеза целта е да се отслаби ядрената мощ на единствената мюсюлманска страна в света, притежаваща атомно оръжие. *Индия мисли, че ако Пакистан бъде разделен, това би могло да намали заплахата*, твърди друг представител на силите за сигурност. *Колкото повече разговарям за (военните) власти, толкова повече се убеждавам, че страхът и омразата към Индия се увеличават*, заявява пакистански анализатор, пожелал анонимност. *А сега към Индия се присъедини и Америка*.

Това означава ли, че пакистанските тайни служби са замесени в нападенията срещу Бомбай и Кабул? Не е задължително; това подчертава само колко е недалновидно да се разчита на посредници или скрити съюзници, които Исламабад не може да контролира напълно. Само привържениците на теорията за заговора мислят, че тези жестокости могат да помогнат на Пакистан да постигне

Армията твърди, че няма възможност да преговаря едновременно с всички талибански групировки. *Ако влезем в конфронтация с всички, ще загубим контрола, който притежаваме*. Освен това, армията смята, че в Баджаур става въпрос за антипакистански бунт, ръководен от пакистански талибани и членове на „Ал Кайда“ и подкрепян от „агенции“ в Индия и Афганистан. В двете части на Вазиристан племената подкрепят афганските талибани, но не са смятани за враждебно настроени към Пакистан за разлика от бойците в Баджаур. *Ние сме един и същи народ*, заявява едни офицер.

От своя страна Ню Делхи отрича всякакво присъствие в племенните зони. *В Афганистан не сме строим пътища*, посочва индийски дипломат. В действителност Индия строи в партньорство с Иран пътна мрежа. Тя участва също и в обучението на афганската армия и отпуска на Кабул помощи в размер на 2,1 млрд. долара.

целите си в региона. Разбира се, тези атентати могат да са добре дошли за подкрепящите идеята за „независими действия“ в племенните зони (като талибаните и „Ал Кайда“) или за „сблъсък на цивилизациите“ в Южна Азия между индуси и мюсюлмани (като Л-е-Т).

Този път пакистанското правителство може наистина да успее да елиминира Л-е-Т и Дж-у-Д. Но използването на принуда във водената от него дипломатия със сигурност няма да му помогне. Не е разумно също Вашингтон и Лондон да загворничат срещу вече разклатеното ново цивилно правителство с цел да изтръгнат политиката по отбраната от ръцете на армията и тайните служби. Афганистан, Индия и ядрените оръжия са били тяхна запазена територия цели 30 години. И те няма да я изоставят точно сега, когато на източната и западната граница ври и кипи.

За да не бъде армията толкова вглъбена в тази политика, трябва да бъде даден отговор на регионалните ѝ интереси. В случая с Афганистан това означава, че Кабул и Вашингтон трябва да признаят линията Дюран за законна граница на Пакистан и всички операции на Исламабад, насочени срещу бунтовниците, да останат единствено от компетентията на пакистанската армия. В случая с Индия това означава разрешаване на проблема с Кашмир. Двата въпроса са взаимосвързани, твърди един анализатор. *Скорошният опит на армията с Индия е много горчив*, посочва той. *След 2004 г. тя намали с 95% проникването на бойци от Кашмир*. *Решението на Индия бе да не говори за Кашмир с мотива, че въпросът е приключен*. *Армията смята, че нещата биха могли да се развият по подобен начин и в Афганистан, ако изостави афганските талибани*. Преди атентатите в Бомбай не само специалистите правеха тази връзка. Миналата година още като кандидат за президент уточни, че мирът между Индия и Пакистан е жизненоважен. Прекъсването на отношенията между Ню Делхи и Исламабад, до което могат да доведат атентатите в Бомбай, би било много опасно.

(1) Това изречение, както и цитатите на групи военни и представители на силите за сигурност, са взети от разговори, проведени в Исламабад през септември 2008 г.

(2) Жан-Люк Расин, „Пакистанският президент се поддава на различни вълнения“, *Монд дипломатик*, ноември 2008 г.

(3) Barack Obama, „Renewing American leadership“ (Възстановяване на американското лидерство), *Foreign Affairs*, New York, juillet-août 2007.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Ивайло Буров

ТАЛОН ЗА АБОНАМЕНТ

в. „Монд дипломатик“,
българско издание на „Le Monde diplomatique“

Уважаеми читатели,

В редакцията на в. „Монд дипломатик“ можете да направите своя абонамент за изданието с избор на начална дата, от която да го получавате.

Бих желал да се абонирам за в. „Монд дипломатик“ от месец2009 г.

Желяя да получавам изданието в продължение на

6 месеца (18 лв.) 12 месеца (36 лв.)

Внасям по сметка на изданието суматалв.

Внасям парите:

по сметката на в. „Монд дипломатик“ в Централна кооперативна банка
IBAN: BG17 CECB 9790 1092 4196 00

по Интернет чрез системата ePay – www.mondediplo-bg.com/abonament.php

София-1000, ул. „Г.С.Раковски“ 78, ет.3
тел. 980 51 70, 980 52 61 e-mail: bg.mondediplo.com; lmdbg@press.bg
Редакция на в. „Монд дипломатик“

Абонамент за България	6 месеца	12 месеца
	18 лв.	36 лв.

АДРЕС ЗА ДОСТАВКА

Получател:

.....

Ул.№

Град:

Пощенски код:

Телефон за контакт:

НА ФОНА НА ПОЛИТИЧЕСКАТА ПАРАЛИЗА

Алжир вече не вярва на обещания

Абделаиз Бутефлика току-що извърши реформа в алжирската конституция, с която премахна ограничаването на президентските мандати. Въпреки че сам признава „провала“ на своята политика, през април 2009 г. той възнамерява да се кандидатира за трети път. А обществото, загрижено и отчаяно от влошаване на всекидневния живот във всяко едно отношение, е загубило напълно интерес към подготвяните избори. Метежите, симптоми на климата на недоволство, зачестиха през последните години.

Али Шибани*

ВЛАРБАА НАТХ ИРАТХЕН (в Кабилия) може да се отиде само по стръмни пътища (1), върволица от завой по тесни шосета. Само хълмове. Ясенови, маслинови или други плодни дървета зеленееят под ярка светлина. Безразборно разхвърляни боклуци загрозяват, уви, красивото място: земята е осеяна с бутилки, торби и други отпадъци. Гледката на разрушението отразява духовното състояние на обществото по цялата алжирска земя, в града или селото.

Наричан някога от французите Фор Национал, и градчето Ларбаа Натх Иратхен не е пощадено от безогледното застрояване. Стради никнат като гъби навсякъде в страната. По правило богатите хора или висшите чиновници разполагат с много апартаменти и така продължават жилищната криза. Затова хората буйно изразяват своето възмущение.

По тротоарите на града, който с порутените си колониални сгради сякаш е от други времена, се тъпчат бездействащи младежи – хитисти (2). Но от десетина години правителствата едно след друго тръбят, че размерът на безработицата не надхвърля 12%.

Вярно е, че след идването на Бутефлика има повече работни места, твърди Омар Ашур, 23-годишен безработен. Седнал на сянка, той прекарва времето си, като държи тавла, остъклена стара сергия, където има цигари, тютюн за смъркане и захарни изделия, колкото да припечели нещо. Двама мъже купуват две цигари. Ашур става, за да сложи парите в зелена, разядена от ръжда каса. *Моят идеал ли?* - пита той. - *Да намеря работа. Ако не стане, мисля да напусна страната.* Както на повечето млади алжирци, и неговата молба за френска виза е била отхвърлена. Това е довело до появата на *харагасите*, *пътниците-самоубийци*, които се мъчат да се доберат до Европа с паянтови лодки и рискуват живота си.

* Журналист

За да напуснат Алжир, жените искат учебна виза или търсят емигрант, за когото да се омъжат, разказва София. Двадесет и седем годишната жена не вярва, че безработицата е намалала. *Напротив, виждам все повече хора без работа. Погледнете всички тези младежи, които се шляят. Без работа са и дипломираните.* Тя работи в „телефонна будка“, но не е щастлива. *За едно момиче е важно да не остава затворено в къщи. За да спечеля 5000 динара на месец (50 евро), работя от 8 до 16 часа, без обедна почивка (3).*

Това е положението на алжирската жена, тя е експлоатирана, както впрочем и тъмнокожите африкански имигранти. *Жената не договаря заплатата си. Работодателите предпочитат да наемат жени, вместо мъже, защото те отказват да работят при условията, при които ние работим.* Секретарка в социална асоциация, тридесетгодишна жена печели 3000 динара на месец. *Заплата не ми стига за нищо. Пътните разходи до работата ми плащат моите родители.* Въпреки обвинението към управляващите за *разхищаването на петролната манна*, учудващо е, че смята управлението на Бутефлика по-скоро за положително. *Лично за мен нищо не се промени, но чувам доста хора да говорят добро за него. Нали именно той въведе помощи за безработните младежи и жилища за семейства със скромни доходи...*

Социалната мрежа? Прах в очите на хората! Според Хосин Лунис, кмет на Ларбаа Натх Иратхен от листата на Обединение за култура и демокрация (ОКД), обезщетението за дейност от общ интерес (ОДОИ), в сила от 1994 г., и субсидията за дейност и социална интеграция (СДСИ), съответстващи на 2700 и на 3000 динара за период от шест месеца, са експлоатация. *На дипломиран младеж или на служител да плащам по 3000 динара на месец! Това отново ни връща към безработицата. При мен в кметството 80% от служителите на гишета са назначени по програмата на ОДОИ. С други думи, на всеки шест месеца трябва да сменям 80% от чиновниците.*

Подобна програма принуждава кметовете да заобикалят закона. *Налага се отново да вземам същите хора. Как да уволня вдовиците, които болят в училищните столове? Те хранят децата си само с тази нищожна заплата.*

Погледнете всички тези младежи, които се шляят. Дори хората с дипломи са без работа

ЛУНИС е бил кмет от 1997 г. до 2002 г., а през 2007 г. е избран отново. Смята, че вече не може да се възползва от всички свои права, защото Бутефлика намали свободите. *Държавата не иска кметовете да работят в полза на народа. Проектите за строителство или за местна данъчна реформа се изпълзват от управителя на населеното място... Кметът се е превърнал в придатък на администрацията. Всичко зависи от шапката.* Шапката са министерствата и вилаетите (областната администрация), които решават за проектите и прилагането им в населени места, за които нужди нищо не знаят. *Всички партии, всички алжирски кметове са против това положение, разказва кметът на Ларбаа Натх Иратхен. Правителството оправдава строгата централизация с извънредното положение.*

В действителност правителството не е единственият виновник за разрухата в управлението на общините. За това много са допринесли и кметовете, и техните заместници. Няма административна услуга, която да не е под властта на корупцията и „връзките“. Обикновеният гражданин е подложен на постоянен шантаж. Ако спешно му трябва административен документ, ако го проверява строг инспектор, той трябва или да прибегне до своите „връзки“ (високопоставените си приятели), или да се бръкне в портмонето. Дда Идир (4), 76-годишен активен борец от войната за независимост, който е воювал за един друг Алжир, различен от днешния, признава, че господства неправдата. *Лишен сте от всякакви права,*

ако нямате кой да ви помага. Познавате ли чиновник в кметството, отивате когато си поискате и минавате пръв. Всичко можете да получите с познати. Виждал съм например хора, които не са излизали от селото си по време на войната, а получават пенсии за активни борци.

Това явление струва невероятни суми на държавния бюджет, особено в период на избори. Званието „активен борец“ от войната за независимост или син на *шахид* (5) е като карта за „предимства“ в търговски център: обезщетения до живот, освобождаване от някои такси, намаления от пътнически агенции... Партията, която държат властта – Фронт за национално освобождение (ФНО) и Национално демократично обединение (НДО) – ги раздават за спечелване и запазване на избиратели. Така човек може да срещне „бивши активни борци“, които... са били твърде млади, за да воюват между 1954 и 1962 г. Чрез министерството на активните борци сегашният президент лично заклеми измамниците. *Бутефлика говори много хубави неща, коментира Дда Идир. Ама не изпълнява обещанията си. Вижда се отчаянието на стария човек, който моли Господ да направи нещо, да помогне поне на отчаяните младежи, които търсят спасение в наркотика!*

При идването си на власт през април 1999 г., Бутефлика обнадежди хората с речите си. Говореше на алжирски арабски (6) и на френски, правеше пряка връзка с амазигските (7) корени на Северна Африка, изброяваше социалните трудности във всекидневието на обикновения гражданин, караше бездействащите си министри да се размърдат и в очите на населението бяха като човек, изпратен от провидението (8).

Политиката не ме интересува, мисля само за хляба

НО КАТО ВИДЯХА, че прекарва по-голямата част от времето си в чужбина, хората бързо се разочароваха от него. Протестното движение на Черната пролет в Кабилия (април-май 2001 г.) бе удадено в кръв и сто двадесет и шест души, от които петима в Ларбаа Натх Иратхен, бяха убити в взривяващи се куршуми, а хиляди бяха ранени (9). Сега по цялата територия на страната всеки ден избухват „метежи“. Хората вече нямат доверие в обещанията на президента, не слушат нито

(1) Кабилска поговорка, възхвалена романа *Стръмните пътища*, от писателя Мулуд Фераун, (Seuil, Paris, 1957).

(2) Хитисти (от „hit“, стена на арабски език) – безработен, който цял ден стои, опрял гръб на стена.

(3) Средната алжирска заплата е от 15 000 динара.

(4) „Дда“, израз на уважение към по-възрастни.

(5) С термина „мъченици“ се наричат мъже, убити в битка. Смята се, че броят на хората, признати за „бивши мъджаци“ или имащи право на това, достига до 2 500 000.

(6) Неговите предшественици говореха на литературен арабски език, който дори арабски говорещите алжирци не разбират.

(7) От Амазиг – според традицията, патриарх на берберския народ.

(8) Мохамед Беншику прави нелицеприятен портрет на президента в *Бутефлика: алжирски самозванец* (Editions Le Matin, Alger, 2003; et J. Piccolec, Paris, 2004). Журналистът и директор на всекидневника *Льо Матен* получи като репресивна мярка присъда от две години строг затвор; издването на вестника му бе забранено.

(9) Вж. Farid Alilat et Shéhérazade Hadid, *Vous ne pouvez pas nous tuer, nous sommes déjà morts. L'Algérie embrasée* (Не можете да ни убиете, ние вече сме мъртви. Изпепеленият Алжир), Editions 1, Paris, 2002.

него, нито останалите политици. *Политиката не ме интересува, мисля само за хляба*, казва пенсионер, който седи в централното кафене, но не поръчва, а тридесетгодишни млади мъже играят на карти със седемдесетгодишни старци. *С пенсията си не мога да изхранвам петте си безработни дъщери*, признава той. *Понякога ядем, понякога трърим.*

По-голямата част от населението трябва да проявява подобно търпение. Скокът на хранителните продукти е безпрецедентен. Торба с 25 кг грис струва 800 динара, пет литра олио са 650 динара, килограм маруля е 130 динара, основните хранителни продукти са недостъпни за човек със средна заплата, особено по време на Рамазана, месец на безсрамно търговско печалбарство, когато цената на продуктите се удвоява, дори утроява. *В Алжир всичко се променя от днес за утре, само мизерията ни си остава същата*, оплаква се пенсионерът, който не знае, че отдавна се готви реформа на конституцията.

До тезяха друг пенсионер, бивш работник във Франция, бавно отпива от лимонадата си. След известно колебание той се впуска да говори: *Нямам какво да кажа на управниците. Те знаят всичко, но не правят нищо за подобряване на живота ни... Но бих искал да попитам френската държава, защо намали (в известни случаи) обезщетението за вдовство, с което засегна покупателната ни способност.* Страна ситуация, в която човек се надява да бъде чут от чужда държава, а не от своята. Все пак събеседникът ни признава, че за десет години положението с осигуровките се е променило. *От бандитизма се боим повече, отколкото от тероризма. Тук могат да ви убият за десет динара. Откъде дойде това? Не знаем... Но може би не е случайно?*

Не е случайно! Израз на френски език, който през последните години може да се чуе

от устата на кабилите. Те обвиняват държавата, че улеснява бандитизма, наркотиците, протестуцията – внезапно появили се явления – и че е привлякла групите на “Ал Кайда” в Магреб, за да застави населението да приеме завръщането на жандармерията, премахната след Черната пролет на 2001 г. Истина или параноя? Трудно е да се отговори, защото няма как да проверим причините, на които се позовават, за да изразят тези обвинения.

Страхът обаче наистина е навсякъде. През 1990 г. в Кабилия можеше да се излиза по всяко време. *През зимата сега спирам работа в 18 часа, за да избегна фалишивите баражи на банди-*

тите, които задигат колите и вещите на пътуващите, признава Карим. Освен бандитизма (10), обхванал и другите области на страната, този шофьор на пътнически фургон рискува всеки ден и живота си. Според признанието на един полицейски комисар *пътищата в Алжир водят право в гробището*. Карим обяснява повишения процент от пътни злополуки *с лошото състояние на твърде тесните пътища, липсата на знаци и неспазването на правилника за движение. Но главната причина е, че хората не се страхуват от смъртта. Нищо не очакват вече от живота!* От десет години алжирската преса почти всеки ден съобщава за случаи на самоубийства. Обикновено са млади мъже и жени.

Между държавата и народа вече има не пропаст, а суха пустиня. Никой не иска да я прекося, за да стигне до другия. За десетте години президентство на Бутефлика, докато бедността обхваща все по-голяма част от населението, един буржоазен елит се утвърждава в близост до държавната машина. Ислямистите са видимо по-могъщи, отколкото през 90-те години. „Покаляте се” или освободени от затвора терористи са облагодетелствани с работни места и обезщетения, макар че никой не подкрепя жертвите на интеграционното варварство.

Трагичното стигна до ирационалното: голям брой младежи се предадоха като терористи само за да се възползват от щедростта на държавата след въвеждане на „гражданското съгласие” (11), превърнало се в „проект за национално помиряване”. Разбираемо е защо реформата на конституцията, която за пореден път обещава електорален фарс в страна, чието бъдеще рискува да бъде по-мрачно от миналото, изобщо не интересува алжирците. *Най-много бих искал да има мир, заключава Карим. Една наша поговорка казва: „Мирът е по-ценен от всякакви изобилия.* Но хич не си прави илюзии.

(10) Освен това „бандитите” отвлечат и държат като заложници шефовете на предприятия и търговеците, които освобождават след плащане на откуп.

(11) Гласуваният през 1999 г. закон прегвужда спирането на съдебните преследвания срещу „покаляли се” терористи, които не са обвинени в проливане на кръв. Те получават работа и обезщетения. За да им осигури защита, държавата дори осигурява полицейски ескорт на бившите емири и регионални ислямистки шефовете. Вж. Лахуари Аги, „Алжир – от въоръжения конфликт до обществено насилие”, *Монд дипломатик*, април 2006 г.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Тодорина Петкова

В замъгленото огледало на малкия екран

ОБЛЕЧЕН В ГАНДУРА (1), с подрязана брада и с тюрбан на главата, Хаджи Лакхдар отива в едно учреждение. *Директорът не е тук!*, подхвърля му момче на десетина години. Той не отстъпва и продължава, но е спрял от портиерката, защото току-що е измила пода. Но и сега „героят” не отстъпва и влиза в кабинет, където чиновникът подстригва началника си. *Хаджията е отпратен към колежката, която мърмори: Имам да храня семейство!* На бюрото ѝ има газов котлон и зеленчуци, а тя приготвя вечеря. Най-накрая „директорът” го приема в кабинета си, където играят децата му.

Това е епизод от хумористичния сериал „Имарат Хадж Лакхдар” („Градът на Хаджи Лакхдар”), излъчван през първата половина на месеца на Рамазана от Националната телевизия, единственият алжирски канал. Сблъскал се с арогантността на чиновниците, храбрият Хаджи Лакхдар ги гълчи, за да им припомни техните задължения (2): *За това ли ви плаща държавата!*

Макар в технически план да е твърде посредствен, „Имарат Хадж Лакхдар” по бурлесков начин показва трудностите от всекидневния живот. Историята се развива в сграда, собственост на главния герой, който непрекъснато е в някаква гротескна ситуация, предизвикана от неговите наематели. Според встъпителните надписи на филма всеки епизод представя един „проблем”: бюрократията, нелегалната емиграция или пък безработицата... Телевизионната програма няма друга продукция, която макар и частично да отразява алжирската действителност.

Хаджи Лакхдар играе ролята на моралист или страшен торбалан: *Живеем в 2008 година*, казва той. *Сега е време на прогрес и новости.* В друг епизод героят иска да цивилизова наемателите си. Заповядва им да свалят сателитните антени от балконите и да изнасят боклука си, когато минават сметосъбирачите. Университетският преподавател е единственият, който не се възмущава от тези решения. Но човек не може да

избяга от природата си. Щом Хаджи Лакхдар си тръгва, университетският преподавател въздиша: *Боже мой, спите си нощем, а на сутринта той ви вади нови закони!* Виждаме, че погледнат под лупата на националния канал, алжирецът е човек, който не се поддава на развитие и цивилизоване.

Собственикът на сградата е възплъщение на „бащата на нацията”. *Макар и строг, той ни е бащица!*, признава един от наемателите. Той е националната съвест, господар на къщата, който проявява внимание и грижа към своите деца *безделници* и търпение с неудобните наематели...

ВЪПРЕКИ привидната си рязаност „Имарат Хадж Лакхдар” не престъпва границите на цензурата. Критиката е изместена от политическото към гражданското от една съвест, която разглежда само симптомите, а не първопричините за злото: управниците и религиозният интегрим изобщо не се споменават. *Няма цензура*, изтъква Джамел Бенрабах, програмен директор на Националната телевизия. *Това е сценарият, който е предложил авторът. Ако е искал да подхване темата за диктатурата или за религиозния интегрим, пак щяхме да излъчим сериала.* После уточнява: *Все пак Хаджи Лакхдар се обръща също и към управляващите.* Това става в епизод, където вместо пролог, *хаджията* говори за положението на студентите, които са без пукнат грош, докато други безделни младежи се разхождат в открити коли. *Хаджи Лакхдар се обръща към държавата студентите ни да не бягат от страната*, добавя Бенрабах. *Той, общо взето, ни казва, че е добре да си образован. Човек е жалък, ако е богат, без да е учил!*

Във всеки случай, сериалът създава чувство за вина у гражданина. Подобно на президента Абделаиз Бутефлика, обвиняващ младите, че предпочитат да работят като нощни пазачи, за да спят през деня, и Хаджи Лакхдар обвинява обществото, че като не разбира своите управници, само си е виновно: той управлява своята сграда доброжелателно и с „железна ръка”, защото иначе няма

как. А когато журналистката Фарида отива една вечер на рожден ден и оставя мъжа си Амин сам, макар че се противопоставя на новите закони за гражданско съзнание, той признава: *Само Хаджи Лакхдар ще те върне в правия път.* Съпругът с „нежна ръка” е безсилен.

„Градът на Хаджи Лакхдар” е излъчен в първата част на вечерната програма, точно по времето, когато алжирското семейство се събира около масата след края на постите. Поради това сериалът отбелязва най-висок процент зрители и със своите *расистки* забегки предизвиква всеобщо възмущение. Ферхат Мехени, председател на Движението за автономия на Кабилия (ДАК), осъди окаркатурирането на кабилския герой – дебил, зависим от тъста си Хаджи Лакхдар – по същата причина, която накарва регионалния всекидневник *Ла Денеи ъо Кабили* да смята, че сериалът създава чувство за вина у хората, като в случая показва *архаичността и детинщината на онези, които са различни* (3).

Феминистките организации и Нуара Саадия Джафар, делегиран министър, отговарящ за семейството и положението на жената, съжалиха за сексистките намеци в сериала. Неговите герои Фарида и Амин представят живота на семейство по западен образец, в което доминира жената. Взаимоотношенията се обръщат след намесата на магьосник. Преди да я изгони от апартамента, Амин заповядва на жена си да му измие краката. Обляна в сълзи, Фарида казва на Хаджи Лакхдар, че мъжът ѝ току-що я е бил. *Станал е мъж*, радва се бъдещият застъпник.

ГОРД ОТ УСПЕХА на програмната си политика, Хамрауи Хабиб Шавки, тогавашен директор на Националната телевизия, отговаря на полемиката: *Аз лично не съм съгласен с някои неща от програмите, с известни неща, казани за жените или за бившите муджахидини. Но въпреки това и някои други трудности с техниката или по сценария, като цяло съм доволен. Представихме на алжирците добри алжирски продукции и те ги харесаха* (4). Нещо повече, Бенрабах обяснява

волностите: *Ако бяхме казали: „Не бийте жените си”, нямаше да бъде интересно. Дебатът за жените се състоя благодарение на Хаджи Лакхдар.* И жените го оцениха...

Друг сериал, друг свят. Далече от бедността на алжирците, действието на *Воюващи сърца* се развива сред буржоазията на град Алжир. Там любовта е възможна – дори извънбрачната; мъжете и жените са равни. Разпределението на ролите е строго, особено за младите актриси, които са много красиви. Трябва да отбележим техническия успех на сериала, постигнат от Назим Канди и останал незабелязан поради съдържанието му. Твърде много съспенс и твърде много нови сюжетни линии, което отблъсна публиката.

Главният герой във *Воюващи сърца* Юсеф (Мустафа Лариби), млад шеф на предприятие, трябва да преодолее развода си. След като случайно убива Махмуд, той превръща двамата си сътрудници в детективи, които да разследват починалия. Скоро долавяме излишествата на натъркания с какво ли не сценарий, който се развива по схематични двойки: магия-гонене на духове; приятелства-предателства; щедрост-бандитизъм; съюзвания-убийства; разум-лудост; раздели-събирания... И всичко това в един и същи епизод, на фона на полицейско следене и съвети на сводници. След трийсет минути телевизионният зрител губи ориентация: *Не съм сигурна дали разбирам всичко*, обяснява една зрителка. *Така че спрях да гледам тази драма.* Емоционалните проблеми на героите са изместени от фикс-идеята за пари. Във *Воюващи сърца* има златни часовници, в луксозни апартаменти се пушат пури и се говори за милиони и милиарди динари. Там дори затворническите килии и болниците са чисти. Какво чудо!

Във всяко общество има бедни и богати, коментира Бенрабах. *В това отношение нашият канал не измисля нищо ново. „Воюващи сърца” показва, че някои богаташи са почтени, други - не.* След като е поучавала гражданина с *Градът на Хаджи Лакхдар*, Националната телевизия продава мечта и предлага два начи-

на за забогатяване: да бъдеш шеф на предприятие с риск да загубиш цялото си богатство, или да бъдеш трафикант на наркотици с риск да те арестува полицията.

ПОРАДИ ОГРАНИЧЕНИ СРЕДСТВА режисьорите хитруват с публиката, за да удължат сцените (5), но понякога всичко се спасява от актьори като Разика Ферхан, чието представяне във *Воюващи сърца* е изключително. Значимостта на артистите се усеща най-вече в *Джемаи Фемели*. Заглавнието на първия алжирски ситком би могло да бъде *Джемаи шоу* или *Омъжена и с четири деца*. Успехът му лежи главно на плещите на звездата Салах Угрут, който изпълни главната роля. Талантлив актьор, със своите мимики и жестикация той е нещожко като алжирския Мистър Бийн. Ролята му толкова тежи, че останалите актьори само му подават репликите. Той е в центъра на всички случки и създава всички сюжетни линии на един ситком, чиято главна цел е да разсмее, макар и да е технически успех. Това го прави извънредно наивен и безинтересен.

След Рамазана ръководството на канала продължава да се наслаждава на историческия си зрителски интерес, оценяван на повече от 70 процента дял от пазара. Прави се, че не вижда как след това публиката се изпарява към западните и източните канали и така изоставя родния канал, който заради бедните си програми има прякор „канал нула”, а също и „сирачето”.

A.Ш

(1) Гандура - арабска тунка без ръкави (бел. пр.).

(2) Задължения, които Националната телевизия на Алжир първа забравя. Отпращани от една служба към друга, ние трябваше да постоянстваме два месеца, докато някой приеме да отговори на въпросите ни.

(3) *La Dépêche de Kabylie*, Tizi Ouzou, 23 септември 2008 г.

(4) *Liberté*, Alger, 15 октомври 2008 г.

(5) Заставката на *Воюващи сърца* трае шест минути (в началото и в края) от общо тридесет. В нея има ефекти, които спускат до двадесет секунди.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Тодорина Петкова

„Монсанто“ превзема

Кризата за хранителни продукти от 2008 г. поднови дебата за биотехнологиите, от които се очаква африканското земеделие да стане по-продуктивно. Но западните алтерглобалисти, както и техните колеги, селяните от Черния континент, се страхуват от здравните и социалните последици от генно модифицираните организми. За да ги наложи, американският производител на семена „Монсанто“ реши да приложи радикални средства с помощта на Блез Компаоре, президента на Буркина Фасо. Организира се съпротива.

ФРАНСОАЗ ЖЕРАР*

МАЛКА ДЪРЖАВА, една от най-бедните в света, Буркина Фасо дискретно започна да отглежда генно модифицирани организми (ГМО), по-конкретно памук Bt (1). Партньорството между Уагадугу и американския производител на семена „Монсанто“, станало публично през 2003 г., разгорещи спора сред селяните и местните асоциации, тъй като е и тест за разпространяване на ГМО в цяла Западна Африка. Как Буркина Фасо започна да работи с предприятие, прочуло се с хербицида си „Раунд Ъп“ и своя „оранжев агент“ (2)? Изглежда, че неприкосновената „борба срещу бедността“, в която ГМО биха дали своя принос чрез раздвижване на земеделието на страната, има як гръб и истинските мотивации на партньорите започват да излизат най-едва след натиска на асоциациите...

Първите опити на Буркина Фасо с памук Bt започнаха в най-голямата тайна през 2001 г., в нарушение на Конвенцията за биоразнообразието от 1992 г. и на Протокола от 2000 г. за биосигурността, подписан в Картаген.

Тези международни договори постановяват, че страните, за които се отнасят, трябва да приемат съответната нормативна уредба и да

*Журналистка, Уагадугу

вземат най-строги предпазни мерки, преди да започнат отглеждането на ГМО. Освен това страните, подписали договорите, се ангажират да информират населението за опасностите и да не вземат нито едно решение без широко обществено обсъждане.

Лигата на потребителите научи едва през 2003 г. за подобни опити по време на един стаж по въпросите на биосигурността в Уагадугу и разгласи информацията, която Институтът по околна среда и селскостопански изследвания (ИОССИ) бе прикрил. „Монсанто“ заяви, че опитите били извършени в „заградени площи“. В действителност ставаше въпрос за парцели, заградени с разкъсани мрежи.

Така че Буркина Фасо влезе в правия път, макар и постфактум, след като през април 2006 г. парламентът на страната ратифицира Режима за сигурност при биотехнологиите. Седемдесет и петте члена на този закон биха могли да успокоят противниците на ГМО, ако той не постановяваше, че неговата цел е *гарантиране на сигурността на хората, животните и растенията и защита на биологичното разнообразие и околната среда* (чл. 22), като Националната агенция за биологична сигурност е натоварена с оценката на рисковете. А според техните противници ГМО са оспорвани именно защото рисковете са неконтролируеми (3)...

„Монсанто“ избра Буркина Фасо, защото тя е преди всичко най-големият производител на памук в Западна Африка, пред Мали, Бенин и Брега на слоновата кост. А пък географското ѝ разположение я превръща в Троянски кон за биотехнологиите в региона. Границите са пропускливи: знае се, че фабриците за ронене на памук помагат за неволни размени. „Случайното“ заразяване на растението с ГМО е изгодно за проникващите фирми, защото едно заразено растение не може да се върне към предишното си състояние, а с просто око не се различава дали то е генно модифицирано или не.

Освен това, твърде скъпият технически контрол не е по силите на селските общности. Така че ГМО по-

лека-лека се налагат без знанието на гражданите. Бенин продължи с пет години мораториума върху ГМО, но Мали наскоро се поддаде на натиска и разреши опитите с памук Bt.

Буркина Фасо бе слабото звено на региона: нейният президент, Блез Компаоре, се стремеше да се сближи с „международната общност“,

(1) Памук Bt е местен вид, към който е добавен ген, извлечен от една почвена бактерия, *Bacillus thuringiensis*, смъртоносна за някои вредители по памука.

(2) Прякор, даден на хербицид – извънредно смъртоносен за човека – най-употребявания от армията на Съединените щати във Виетнам за унищожаване на реколтите и обезлюдяване на горите. Вж. Франсис Жандро, „Във Виетнам „оранжевият агент“

след като активно бе поддържал бившия президент на Либерия, Чарлз Тейлър (4) в кървавата гражданска война от 90-те години на миналия век. Подозираха го, че е участвал в трафика на оръжие и диаманти, извършван в подрегиона. За няколко години държавата му се превърна в примерен ученик на международните финансови институции и на

про дължава да убива, *Монд дипломатик*, януари 2006 г.

(3) Вж. Орелен Берние „Прах в очите на оценителите на ГМО“, *Монд дипломатик*, ноември 2006 г.

(4) Тейлър сега е изправен пред Специалния трибунал за Сиера Леоне за подкрепата си на Обединения революционен фронт в тази страна, бунтовническо движение, обвинено в престъпления срещу човечеството.

Когато едно убийство става гържавен скандал

ВЕНСАН УАТАРА*

ТОВА се случи на 13 декември 1998 г., в 16 часа. Смъртта чака журналиста Норбер Зонго и спътниците му (1) в едно градче на име Сапуи, на около 100 километра южно от Уагадугу, столицата на Буркина Фасо. Джипът, с който пътуват, е овъглен. Телата също. Аферата разтърсва Буркина Фасо (2).

Още на 16 декември се създава Група на демократичните организации и политическите партии (НКР). Натискът от страна на народа води до създаването на 18 декември на независима комисия за разследване. Тя е от единадесет души, трима са представители на властта, останалите – на различни асоциации. След известно колебание НКР също приема да участва в нея.

Докладът на НКР от 7 май 1999 г. свидетелства, че мотивите за смъртта на Норбер Зонго са чисто политически и са свързани с разследванията му за убийството на Давид Уедраого, шофьор на Франсоа Компаоре, брат на президента. Обвинен в кражба от своя „господар“, Уедраого бил предаден на войниците от президен-

* Преподавател в университета Куугу (Буркина Фасо), автор на *L'Ere Compaoré. Crimes, politique et gestion du pouvoir* (Ерата Компаоре: престъпления, политика и управление на властта), Klanba Editions, Paris, 2006.

тската гвардия, които го измъчвали до смърт. Докладът посочва шест заподозрени лица и препоръчва предприемането на съдебни мерки. Но двама от държавните представители в НКР не са съгласни с тези заключения...

Под натиска на уличните манифестации, които искат правосъдие, президентът Блез Компаоре оповестява, че делото е предадено на съдебен следовател, полкът за охрана на президента е реформиран, а семействата на Зонго и на убитите му спътници получават социални помощи. Но напрежението не спада: през август 2000 г. петима души от президентската гвардия са обвинени по аферата „Уедраого“. Сред тях са Марсел Кафандо, Едмунд Коама и Усейни Йаро, заподозрени и по аферата „Зонго“. Те са признати за виновни.

Осъден на двадесет години затвор за мъчения и убийство в аферата „Уедраого“, Кафандо се разболява тежко и през август 2001 г. се възстановява у дома си. След оздравяването му очакват да бъде осъден по делото „Зонго“, но за всеобща изненада на 19 юли 2006 г. на основание на отказа от предварителни показания на един от свидетелите по обвинението, съдията Венсеслас Илбудо го оправдава по липса на доказателства. На 16 август съставът на Окръжния съд в Уагадугу потвърждава решението за оправдаване, като уточнява, че само *нови доказателства* биха могли да възобновят разследването.

НОВИ ДОКАЗАТЕЛСТВА биха могли да се намерят във фалшифицирания доклад на НКР: изтрили са били именно онези пасажки, в които се виждат противоречията в показанията на Франсоа Компаоре. Същото се отнася и за ролята, която играе свръхбогатият бизнесмен Умару Каназое, който без съмнение се ползва от щедростта на властта. Но на 18 юли 2006 г. прокуратурата отхвърля молбата за възобновяване на делото предвид тези факти.

На 20 октомври 2008 г., по случай 10-ия национален Ден за свобода на пресата, Националният президентър „Норбер Зонго“ отправя петиция; на десетата годишнина от смъртта му хиляди манифестиращи хора също поискваха възстановяване на разследването. През 2008 г. бяха организирани петнадесет митинга, три дни на „мъртви градове“, два дни на траур.

РЕШИМОСТТА на населението се засилва още повече от кървавите престъпления, които години наред се извършват в страната, но остават без последствия, а в същото време „международната общност“ поздравява властите и дава почетни титли на президента. На 1 февруари 1992 г., или два месеца след убийството с граната на университетския професор Умару Клеман Уедраого в самия център на града, Висшето училище за международни изследвания в Париж връчи на президента Компаоре званието доктор хонорис кауза. В Париж държавният глава на Буркина Фасо се радва на значителна поли-

тическа подкрепа, а някои мечтаят да му присъдят Нобелова награда за мир за ролята му в „разрешаване“ на конфликта в Кот д'Ивоар (3).

Изправено пред непрестанно засилващото се народно недоволство, в началото на 2001 г. правителството е принудено да организира „съвет на старейшините“, който да разкрие причините за кризата. Съветът препоръча: истина, справедливост и национално помирение. А правителството създаде комисия, натоварена с въвеждане на тези принципи. Така на 30 март 2001 г. се състоя националният Ден на прошката. Церемонията, която получи одобрението на обичайните светски и религиозни власти, се отнасяше за всички престъпления, извършени през периода след получаване на независимостта на страната. Групата на демократичните организации и политическите партии отказа да подкрепи този ден и почете гробовете на жертвите.

След оправдателното решение на правосъдието движение „Жени в черно“ се събира всяка първа неделя от месеца в гробището Гунгхин (в Уагадугу), където са погребани журналистът и спътниците му. В този ден те се молят и искат ново разглеждане на делото. Макар че ги заплашват и притесняват, те искат да потвърдят присъствието на жените в борбите за еманципация и гражданско общество. Зонго освободи словото. В памет на жертвите се организират конференции, на тяхно име са учредени награди и др.

Музикантите от континента се присъединяват към борбата за справедливост на народа на Буркина. Убитият журналист е цитиран в *Мъчениците* на певеца от Кот д'Ивоар Тикен Жак Факоли (4). Друга емблематична фигура на реге, Алфа Блонди, му посвети песен с припев: *Щом изгрей луната, дай ми ти перо, ще напиша дума за моя Зонго...* Певци, музиканти, асоциации... всички искат едно и също: да се сложи край на безкаказаността, да се спре политическото престъпление в Буркина Фасо и в целия континент.

Разбраха ли властите на Буркина Фасо какво става в тяхната страна? Разбраха ли какво разкрива вълнението, предизвикано от убийството на Зонго, на неговите спътници и на много други, за чиито гробове понякога и не се знае?

(1) По-малкият му брат Ернест Йемби Зонго, шофьорът му Абдулайе Никуема, наричан Абласе и един от неговите служители, Блез Илбудо.

(2) Вж. Bruno Jaffré „L'affaire Zongo ébranle le Burkina Faso“ (Аферата „Зонго“ разтърси Буркина Фасо), *Le Monde diplomatique*, август 1999 г.

(3) Социалистът Ги Пен и бившите министри от десницата по въпросите на сътрудничеството Мишел Русен (отговарящ днес за Африка в компанията „Болоре“) или Жак Годфрен (министър по въпросите на сътрудничеството в правителството на Жюле) са сред тези мощни политически покровители.

(4) В албума *Урок по история*, издаден в Кот д'Ивоар през 1999 г.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Тодорина Петкова

ПРЕДИЗВИКВА ГНЕВА НА АФРИКАНСКИТЕ СЕЛЯНИ

Буркина Фасо

Световната търговска организация (СТО). Партньорството с "Монсанто" бе и политически жест към Съединените щати, твърде недоволни от поведението на Компаоре.

След 2003 г. генно модифицираният памук стана боен кон на министъра на земеделието Салиф Диало. Националният съюз на производителите на памук в Буркина (НСППБ), ръководен от Франсоа Траоре, промени мнението си срещу 30% от Дружеството за текстилни влакна (ДТВ), основно дружество за производство на памук в страната, приватизирано по искане на Световната банка. Пак по това време, през 2003 г., селяни-дисиденти създадоха Националния синдикат на работниците в земеделието и скотовъдството (НСРЗС), яростно противопоставящ се на ГМО. Усман Тиендребеого, един от селските лидери, се възмути: *При нас има само земеделие: нямаме право да играем на руска рулетка с бъдещето си.*

Срещу НСППБ стоят три дружества за производство на памук: „Софитекс“, Дружеството за текстилни влакна в област Запад, Дружеството за производство на памук в Турма („Сокома“, бившо „Дагрис“) от област Изток и „Фасо Котон“ в областта Център. Заедно с НСППБ те определят годишната цена: 165 франка АФО (франкове на Африканската финансова общност, 0.25 евро) за килограм памук „първа ръка“ през 2008 г. Те доставят на кредит необходимите суровини, инсектициди и хербициди, а когато реколтата узрее, идват на полето да я приберат и да я откарат във фабриката за ронене.

„Поемането на разходите“, наследено от колониалната система, е нож с две остриета, защото не оставя никаква самостоятелност за

производителя. Като собственик на парцела си, на теория той може да се откаже от памука, ако печалбата му не е достатъчна, и да започне да отглежда друга, по-доходоносна култура, например сусам (5). Но на практика неговата задължителност и ниско образование, а и доставянето на продукти от памукопроизводителните дружества, го правят твърде зависим от системата. Йезума До, производител, разказва: *Дойдоха с властите и жандармите и ни казаха, че следващата година ще отглеждаме памук Вt, защото е по-добре за нас. Но не казаха цената на семето. А ако откажем, НСППБ ни предупреждава, че няма да можем да роним конвенционалния си памук в областта.* След като му е дошло до гуша, подобно на много от съседите си, Йезума До възнамерява да се откаже от отглеждането на памук.

НСППБ и памукопроизводителните дружества учредиха Обща асоциация на памукопроизводителите в Буркина (ОАППБ). ОАППБ контролира, съгласува с изследователите от ИОССИ „Монсанто“, обучението на техниците и производителите. Тя ще определя и цената на семената за памук Вt през 2009 г. Кръгът е затворен. След като НАБ (Национална агенция на Буркина) издаде търговско разрешително за производство на памук Вt през 2009 г., за производството на семена за 300 000 или 400 000 хектара през 2008 г. бяха засети 12 000 хектара памук Вt от типа „Болгард II“.

Какво реално ще излезе от всичко това? Ако цената на конвенционалния памук е само 900 франка АФО (1.37 евро) от реколтата за декар, интелектуалните права (ИП), дължими на „Монсанто“, могат и да надвишат 30 000 франка АФО (45 евро) за хектар (6). Задоволяват се да успокояват селяните, като им дават обещания, че цената няма да е непосилна.

Фронт анти-ГМО

УЧРЕДЕН Е фронт анти-ГМО: Коалиция за запазване на генетичното наследство на Африка (Козгена). В нея участват групировки от съседните страни: Бенин, Мали, Кот д'Ивоар, Нигер, Того и Сенегал. Макар да е с ограничени финансови възможности, през февруари 2007 г. Козгена организира обиколка с каравана из подрегиона, за да събуди интерес и да информира хората за опасността, която ги заплашва. Проявата завърши с протестно шествие из улиците на Уагадугу. На плакатите бе написано: „Не на диктата на мултинационалните компании“, „Истинската защита на околната среда е отглеждане на биопродукти“, „Договорите за икономическо партньорство (7) и ГМО не са решения за Африка, те са дори против нас: спри-помисли-съпротивлявай се“.

Един участник обобщава проблема така: *Ако ГМО са такива, не ги искаме! Управниците ни работят ли наистина за наше добро? Трябва още сега да разпространим навсякъде информацията и да предупредим за ГМО: никога няма да ги пуснем в Африка... И се безпокои от въздействието на „пропагандата“ на привържениците на генно модифицирания памук.*

Фронтът про-ГМО наистина не жали средства и се възползва от подкрепата на правителството: пресконференции, изцяло финансирани учебни пътувания, разходки до терена, „информационни“ филми... Лъскавите проспекти на „Монсанто“ описват идиличен свят, извлечен от статистиките на ИОССИ. Те твърдят, че посевите ГМО „Болгард II“ ще донесат: средно увеличаване на добива от 45%, намаляване на пестицидите от шест на две пръскания, намаляване на разходите с 62%, откъдето идва икономия от 12 525 франка АФО за хектар (или 20 евро) и следователно ще въздействат благотворно върху здравето на земеделците и на околната среда.

Но няма по-несигурно нещо от „среден добив“ в страна, подложена на капризен режим на валежите. Ако не вали, случва се селяните да засяват по два, дори три пъти. Ако цената на семената не е висока, остава „само“ допълнителна работа. Ако трябва да се изплащат и интелектуалните права (ИП), каква ще бъде цената на хектар памук? Освен това става ясно, че чудотворният ген е чувствителен към сушата и постепенно дегенерира по време на растежа. Последно разочарование: по време на един симпозиум, ръководен от Европейския съюз, в който участва и Траоре, на памукопроизводителите бе препоръчано да имат налични количества пестициди „за всеки случай“. Това означава, че намаляването на употребата на химически продукти не е абсолютно сигурно.

Наистина, две неща могат да се случат: поява на устойчиви на гена гъсеници (след четири или пет години) и на вторични вредители, към които той е безсилен. Съединените щати и Индия се сблъскаха с този проблем. Любопитно е, че по време на заседанието на Комитета на международния съвет за памук (КМККП) в Уагадугу (8) на 17 и 21 ноември 2008 г. имаше много хвалби за сензационния успех на индийския памук Вt (нарастващи добиви през шест последователни години), но никой не спомена за вълната от самоубийства на дребни производители, разорени от добиви, много по-ниски от онези, които са ги примамвали.

Що се отнася до разходите, много е рисковано да се изтъква цифра, докато „Монсанто“ ревниво пази в тайна цената на ИП, която ще се добави към цената на суровините и хербицидите. Ако предположим, че добивите ще са по-добри (9), разликата не ще позволи друго, освен да се покрийт повишените разходи за ИП.

Аргументът, който най-силно действа на производителите и с

който „Монсанто“ ги примамва, все още е намаляването на пестицидите. В дните, когато ги разпръскват, земеделците често спят на полето заедно с цялото си семейство и така се излагат на високата токсичност на тези продукти. А може да се използва естествен инсектицид, извлечен от индийския люляк, дърво, което често се среща в Западна Африка. Опитите, проведени от Малийската компания за текстилно развитие (МКРТ) върху 10% от площите в Мали, засети с памук, показват, че е достатъчно да има техническо ръководство. С цел да намали, дори да премахне употребата на пестициди, през 2001 г. Организацията за прехрана и земеделие на Обединените нации (ФАО) също започна Проект за съвместно управление на производството и борбата с вредителите (СУПБВ). Но нищо не бе направено, за да може програмата на СУПБВ да излезе от фазата на пилотните експерименти. Нещо повече, на село НСППБ се държи като милиция и укрепва политиката на Дружеството за текстилни влакна, което ни налага суровини и инсектициди, без да ни дава възможност за отказ, протестира Йезума До.

Сред вариантите срещу въвеждането на ГМО е отглеждане на равностоен памук био, който асоциацията „Хелветас“ лансира в Мали през 2002 г., в Буркина Фасо през 2004 г.: никакви химически продук-

ти, органично торене (безплатно), първокласна реколтата... Вместо да деградира, почвата се възстановява. Производителят получава за килограм памук 330 АФО франка (0.50 евро), вместо 165 АФО франка (0.25 евро), както е при конвенционалния памук. В мрежата за неговото производство вече има около пет хиляди дребни производители с около 7000 хектара, намиращи се в трите части на Буркина - регионите Запад, Център и Изток. Изглежда, че разпространението му се спира от много фактори: освен шумния и внасящ неувереност натиск на „Монсанто“, съюзил се с финансовите институции, транспортът на органичен тор изисква магаре и каруца. Малко са селяните, които разполагат с такива.

Според Абдулае Уедраого, ръководител на сектора за памукопро-

(5) Италианска асоциация лансира програма за много изгоден за производителите износ. От страх да не конкурира памука, управляващите я проваляха.

(6) Вж. сайта на асоциацията Grain, която разполага с много пълна информация: www.grain.org

(7) Договорите за икономическо партньорство (ДИП) са икономически съюз се опитва да развие свободния обмен със страните от Юга. Поради противопоставянето, изразено от населението и от голям брой асоциации, презорните, започнали през 2000 г., в

изводство в „Хелветас-Буркина“, ГМО нямат бъдеще тук. Първо, заради климата. След това, защото дребните производители никога няма да изпълняват указанията. Те се грижат първо да напълнят хамбарите и да изхранят семейството: памукът е на второ място. Тук не е като в Съединените щати, където площите, засети с една култура, са докъдето поглед стига.

Тогава усърдието на привържениците на ГМО се обяснява не само с волята на транснационалните компании, но и с обогатяването на една привилегирована класа в ущърб на интереса на страната.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Тодорина Петкова

някои страни останаха безрезультатни. Вж. страницата „Да спрем ДИП“ на сайта на Attac (Асоциацията за цените на финансовите трансакции за подпомагане на гражданите): france.attac.org/spir.php?rubrique1039

(8) Всяка година КМКК събира най-големите производители в света и техните партньори. Прогнозите му за 2009 г. са песимистични.

(9) Диало, министър на земеделието, обещавахе добиви от три до три и половина тона от хектар... От най-успешните опити с ГМО се получава само по тон и треста хиляди килограма средно от хектар.

NC NENKOV CONSULTING CORP

**Управление и реализация
на български и чужди инвестиции
във външната реклама**

гр. София, Бул. „Цариградско шосе“ 23; тел.: 02/944 34 81

След освобождаването на Ингрид Бетанкур на 2 юли 2008 г. Колумбия напълно изчезна от дневния ред на медиите и престана да бъде грижа на „народите“ и на политическите мъже и жени, които до този момент живо се интересуха от тази страна. Както и от съдбата на останалите заложници, държани от партизаните, и от темата за хуманитарната размяна. Разбра се дори, че на 13 януари президентът Алваро Урибе е получил във Вашингтон от американския си колега Джордж У. Буш – в края на един катастрофален мандат – президентския орден за Свободата. Колко много символика ...

ПАОЛА ОРОСКО-СУЕЛ*

ЦЕНТЪРЪТ на Богота. На входа на небостъргач, наблюдаван от две камери, охранител механично пита: етаж, повод за посещението, документ за самоличност и номер на телефон. Срещу това получавате пропуск, който ви позволява да преминете през фойето, да бъдете старателно пребъркани и да получите достъп до асансьора. На двайсет и петия етаж друг охранител задава същите въпроси. Най-накрая, след като преминете през две блиндиращи врати и през камера за сигурност, се озовавате пред входа, който води към различни канцеларии на организация за защита на човешките права, на профсъюзи, на политически партии или на независими организации. Понякога освен телохранителите линейка следи движението на даден политически опонент, който се придвижва в блиндирана кола.

Дали пък „демократичната сигурност“, силовата политика на дошлия на власт през 2002 г. президент Алваро Урибе Велес, не е измишльотина? Както изглежда, така мислят много съдии, членове на неправителствени организации, синдикалисти, политически мъже и жени и дори някои журналисти. Според Алирио Урибе, защитник на правата на личността, от тази политика на президента полза могат да имат само няколко привилегирани слоеве – „елитът“, фирмите, многонационалните компании. Но всички, които критикуват политиката на президента или се противопоставят на неговия режим, са демонизирани. Или чисто и просто убивани. Тихомълком, защото медиите са много заети.

Много са заети, когато изразяват легитимна емоция – „Ингрид Бетанкур заложница на Въоръжените революционни сили на Колумбия (ФАРК)“ (23 февруари 2002 г.); споделяно облекчение – „Ингрид е на свобода!“ (2 юли 2008 г.); когато стигат до екзалтация – „Бетанкур се среща със Саркози“, „Света Ингрид при папата“, „Бившата заложница се връща в Колумбия“, с единствената загриженост (неоспорима впрочем) *No mas secuestros!* Никакви отвлечения повече! ФАРК държат

*Журналистка

още двайсет и осем „политически затворници“, цивилни, военни или полицаи, като възнамеряват да ги заменят за арестувани партизани.

На 28 ноември 2008 г. стотици хиляди демонстранти, носещи тениски с надпис *Colombia soy yo* (Колумбия, това съм аз), манифестираха по улиците на главните градове на страната и на някои чужди столици (Париж, Мадрид и т.н.). Както и в други случаи, манифестацията, която получи (мъглява) подкрепа от колумбийското правителство и открита подкрепа от националните и чужди медии, посочи с пръст само едно действало лице в колумбийския конфликт – партизаните (1).

Любопитното е, че на 6 март същата година демонстрация срещу държавното насилие не привлече вниманието нито на прожекторите, нито на камерите. *Протестираме срещу общите гробове, срещу кланетата, убийствата, изчезванията и разселването на хора, защото се бе наложило разбирането, че трябва да се покаже по-голяма солидарност със заложниците и по-специално с една от тях, а не с жертвите на държавата и на паравоенните формации*, обяснява Хорхе Рохас, ръководител на неправителствената организация Служба за проучване на човешките права и на насилственото разселване (СПЧПНР). В същото време Хосе Абдулио Гавирия, първи братовчед на Пабло Ескобар (покойния наркочобарон) и съветник на президента Урибе, окачестви тази демонстрация като *шестие, инспирирано от ФАРК*, а „Черните орли“, ново название на паравоенни формации, отправяха смъртни заплахи срещу организаторите и участниците. Убедени, че гражданското общество не трябва да се стъпва *всеки път, когато паравоенните или президентът го заплашват*, както възкликна един от демонстрантите, над триста хиляди колумбийци участваха в протеста въпреки опасността.

Седмица по-късно шестима организатори на шестия бяха убити. Десет синдикалисти бяха застигнати от подобна съдба през същия месец. Единственото успокоение е, че *макар без институционална, финансова и медийна подкрепа, каквато беше оказана на демонстрацията срещу ФАРК и в която ние участвахме*, споделя един от организаторите, *шестият на 6 март опроверга налаганото виждане, че насилието идва единствено от партизаните*.

Противник на всякакъв диалог с въоръжената опозиция, от момента на идването си на власт държавният глава предпочете пътя на войната. Между 2002 и 2007 г. умряха тринайсет хиляди шестстотин трийсет и четири цивилни граждани, станали жертва на политическото насилие (2). Според СПЧПНР от четирите милиона колумбийци, насилствено разселени след 1985 г., три милиона са при управлението на Урибе (3).

За адвоката Серхио Ролдан това разселване не е случайно: *Селяните, които отказват да отглеждат кока, са изселвани, от което облага имат наркотрафикантите. Използвани като стратегически коридор за пренос на оръжие, земите се прочистват от местното население в полза на въоръжените групировки. Не на последно място тези земи се използват и за експлоатация с търговски цели. За националната и международна индустрия тяхната концентрация е източник на печалба, в която участва и държавата*.

Президентът на СПЧПНР Марко Ромеро е на мнение, че са били експроприирани или *продадени незаконно от корумпирани чиновници шест милиона и осемстотин хиляди хектара земи*. Случаят с Чокó, регионът по Тихоокеанското крайбрежие, където живее афроколумбийско население, е емблематичен в това отношение. Хиляди селяни, подгонени от насилието, са изоставили земите си, които *ще бъдат използвани за осъществяване на ме-*

Не всички

гапроекти за засаждане на африканска палма, от която се произвежда биогориво (4).

„Урибисткият“ период, казва Даниел Маестре, изселен от общината Канкуамо, е *най-репресивният, който нашето (индианско) население познава. Да отстояваме правата и земите си, признати от конституцията от 1991 г. и от международните документи, е много трудно*. Според Колумбийската национална организация на индианците (КНОИ) през последните шест години над хиляда и двеста индианци са били убити, като в 60% от случаите в убийствата са участвали паравоенни, партизани и армията. *„Демократичната сигурност“ изтребва повече хора, отколкото са хората, на които помогна, констатира Хайро Чикама, индианец ембера катио (5)*.

Близко четирийсет хиляди индианци се надигнаха след 12 октомври 2008 г. с искане правителството да защита живота им и да започне с тях диалог. Подложени на насилие от органите на реда – четирима убити и стотина ранени в селището Ла Мария Пиендамó – индианците опровергават обвиненията на президента Урибе, с които бяха оправдани действията на военните. *Нашето движение е мирно и не е свързано с ФАРК*, заявява Айда Килкуе. *Но ако всички, които страдат от дълбоката социална криза, са престъпници, партизани, както казва президентът, тогава всички колумбийци са членове на ФАРК!*

Джесика Ойос, млада активистка от сдружението „Синове и дъщери“, което се бори против забравата на миналото и срещу безнаказаността, казва същото. *Трябва да припомним кои бяха нашите родители, защото те умряха в пълно забвение. Те не бяха терористи, а хора, които искаха с труда или с убежденията си да подобрят тази страна. Ала, ако някой каже дума срещу Урибе, се превръща в антипатриот, в партизанин. За това има толкова много убити и толкова много хора, прокудени в изгнание*.

Земите са прочиствани от обитателите им в полза на нелегалните групировки

ДЪРЖАВНИЯТ глава отказва да приеме, че има политически конфликт в страна, в която от 50-те години на миналия век се води вътрешна война. На него „терористичната заплаха“ му стига като обяснение. За да „умиротвори“ страната, армията отдавна се е спогодила с паравоенните, които безмилостно воюват ... със селяни, студенти, преподаватели, синдикалисти, защитници на човешки права, журналисти и политически активисти.

Семействата на жертвите, които бяха възложили всичките си надежди на съдебните дирения, предвидени от закона, наречен „справедливост и мир“, приет през 2005 г., за да „демобилизира“ паравоенните формации и да хвърли светлина върху техните престъпления, много бързо угаснаха (6). Обединени около Националното движение на жертвите на държавни престъпления (НДЖДП), днес те се борят срещу забравата и *предумишлената безнаказаност на президента*. Той екстрадира четирийсет от ръководителите на най-могъщите паравоенни формации в Съединените щати, където ще бъдат съдени за контрабанда

Бойни подвизи

ПРИ темпото, с което властите тиражират комуникетата, всеки внимателен наблюдател на колумбийския конфликт би трябвало отдавна да е стигнал до изненадващо заключение: партизаните са изчезнали! Според данните, представени от Министерството на отбраната, сто и четирийсет хиляди членове на нелегални групировки – партизани и паравоенни – са били убити (над деветнайсет хиляди), били са заловени или са се предали през последните шест години.

Но в апогея на тяхното могъщество в края на 90-те години на миналия век се смяташе, че Колумбийските революционни въоръжени сили (ФАРК) наброяват осемнайсет хиляди бойци, Армията за национално освобождение (АНО) – седем хиляди, и паравоенните на Колумбийските обединени сили за самозащита (КОСС), срещу които армията никога не се е сражавала – дванайсет хиляди. Дори да се вземе предвид „демобилизацията“ на паравоенните и хипотетично масово увеличаване на контингента на въоръжената опозиция – макар да се смята, че тя е в безпътница! – сметките „не излизат“. Самохвалство? Сигурно. Но не само.

От дълго време социалните движения обвиняват, че избиването на селяни или на ръководители на общности е било представяно от силите на реда като ликвидиране на „поддривни елементи“ по време на сблъсък. Тази практика се потвърди, когато правосъдието започна разследване за изчезването на единият младежи от Соача, в покрайнините на Богота. Телата им бяха открити през септември 2008 г. в общ гроб в Северен Сантандер на четиристотин километра от споменатото място.

Скандалът, наречен „фалшивите свидетелства“, разкри, че това е била обичайна практика. Някои командири са насърчавали подчинените си да „правят бройки“. Бедняци, чието изчезване е нямало да направи впечатление, са били отвлечани или вербувани с лъжливи обещания за работа. След това са били отведени в селски район, където се е инсценирал сблъсък, за да може с техните трупове да бъдат надувани данните за резултатите от „борбата срещу тероризма“, а военните да получават премии, компенсации и ордени. Съдебното преследване предизвика уволняването на двайсет и седем военни, сред които трима генерали, и оставката на главнокомандващия на сухопътните сили генерал Марио Монтойа на 4 ноември 2008 г., който чака назначение ... за посланик в Доминиканската република.

МОРИС ЛЬОМОАН

Колумбийци се казват Ингрид

на наркотици. Ако бъдат обвинени в Колумбия за престъпления срещу човечеството, има опасност да направят тягостни признания за миналите си връзки с политическата класа.

Над седемдесет държавни служители вече са замесени в скандала, кръстен "параполитика" – термин, с който се обозначава тайното съгласие между паравоенни, политични и местни избраници, близки или принадлежащи към обкръжението на президента. Сред тях са Хорхе Ногера, бивша дясна ръка на държавния глава и директор на Дирекцията за сигурност (ДАС) (7), арестуван (после освободен), защото е поставил тази институция в услуга на паравоенните и им е предал списък с имената на синдикални ръководители, на университетски преподаватели и на опоненти, които да бъдат ликвидирани (8); Гилиермо Косио, прокурор в департамента Антиокия и брат на министъра на вътрешните работи и на правосъдието, уволнен заради връзките си с разпространителите на наркотици; Карлос Гарсия, председател на прекалено урибистката партия У...

Трийсет и шест депутати от мнозинството и двама бивши председатели на Сената са арестувани, а шейсет и пет депутати от мнозинството са разследвани. Арестуван беше генерал Рито Алехо дел Рио, бивш командващ 17 бригада, базирана в Карепа (община Ураба, подчинена на администрацията на Антиокия, департамента, който беше управляван от Урибе в периода 1995 – 1997 г.). Генерал Дел Рио според паравоенния шеф Евер Велоса, наричан още „Х.Х“, е отговорен за широкото разпространение на „парамилитаризма“ в страната.

Парадоксалното е, казва председателят на НДЖДП Иван Сепеда, че тези факти правят дейността ни още по-трудна. Президентът защитава хората, свързани с паравоенните и мафията. А ние ставаме тяхна мишена. Двайсет от нашите ръководители бяха убити от 2005 г. насам. По-конкретно в департаментите Сукре, Антиокия и Кордоба, където като налагат обстановка на терор, местните паравоенни решават кои да са политическите представители, собствениците на университетите, чиновниците и т. н. В един от тези региони се намира имението на президента в съседство с това на (паравоенния бос) Салваторе Манкусо. Ние можем уверено да твърдим, че този, който живее в региона, го познава и знае какво се случва в него.

Въпреки демобилизацията, паравоенните структури продължават свободно да действат с благословията на елитите (9) в двацет и два от общо трийсет и два департамента. Преследваните от държавата, които са били изпратени на заточение или са избягали, не могат да се чувстват сигурни дори в чужбина, казва Сепеда. Обвинявани, че са от ФАРК, те са преследвани от дипломатическите служби на Колумбия.

„Трудно е да гласува с въоръжен ескорт“

ПОДОБНО на всекидневника *Ел Тиемпо*, източник на информация за чуждестранния печат и собствено на семейството на вицепрезидента (Франсиско Сантос) и на министъра на отбраната (Хуан Мануел Сантос), телевизионните канали RCN (Радио Кадена Насионал) и Caracol (Кадена Радикал де Колумбия) изпълняват функцията на предаватели за правителствената пропаганда. За тези, които в името на независимия печат се борят срещу фалшифицираната представа за действителността, срещу безкритичното единодушие и срещу урибизма, като Антони Моралес, който след шест години изгнаничество се завърна в страната и работи като директор на новия вестник *Поло*, трудностите започват с кампанията, които целят да пречат на разпространението на вестника и на достъпа до реклама. Други, като Олман Морис, журналист в телевизионното предаване *Contravía* (Обратен смисъл), са заплашвани със смърт. С една дума, констатира Олман Морис, единственият избор, който имаме, е да живеем с тези заплахи или да си наложим автоцензура. Не се налага да се уточнява, че в паравоенните зони свобода на словото и политически плюрализъм няма.

Все пак, отбелязва Густаво Петро, сенатор от партията Алтернативен демократичен полус (АДП), въпреки че над всички нас висят смъртна заплаха и че сме подвластни на разрушителната воля на президента, левите и опозиционните партии ги има в градовете. Трудно е да бъдат избити всички хора по улиците или да бъдат съпровождани с оръжие хората, които отиват да гласуват. Това донякъде обяснява защо в трите големи метрополини на страната Богота, Меделин и Кали [за кметове бяха избрани хора от опозицията. В регионите Сесар и Магдалена, припомня гордо сенаторът, феодални владения на паравоенните, където

имаше само един кандидат (техният!), на изборите победи бялата бюлетина.

Въпреки че мирните протести на гражданското общество се засилват, страховете от кървави репресии остават. С авторитарно и нетолерантно правителство като това на Урибе невъоръжената политическа опозиция е изложена на голям риск, казва Карлос Гавирия, председател на АДП, той ни смята за злина за демокрацията, а не за нужно присъствие. Атакувана от нападите на президента и напалена от многото убийства на нейни ръководители, тази нова партия, която обединява колумбийската левица, помни изстреблението на четири хиляди активисти на Патриотичния фронт през 80-те години на миналия век (10). Как при такива събития, с които е безлязана политическата история на Колумбия, човек да не си помисли, че съществува държавна логика, която тика гражданското общество към въоръжена борба?

Воден от непреодолимото желание да се кандидатира за трети мандат, президентът очевидно мечтае да разпердуши конституцията от 1991 г. Той веднъж успя да предизвика нейното преразглеждане, което не мина без купуването на гласовете на някои парламентаристи, и така си осигури преизбирането през 2006 г. (11). За Фернандо Сифуентес, прокурор от Върховна прокуратура, методите на президента, нарушаването на конституционните текстове и „параполитиката“ представляват незначителни на основополагащите принципи на демокрацията. Ако това продължава, ще стигнем до тоталитарна диктатура.

Според изказваните мнения избирането на Урибе за държавен глава в никакъв случай не донесе повече справедливост. Правителството оказва истински натиск върху нас с икономически и с политически средства, негодува Есперанса Делгадо, председателка на „Асонал Худисил“, синдикат на магистрати в департамента Валие дел Каука. Независимостта на правосъдието не се защита. Някои прокурори, назначени от главния прокурор, самият той избран от президента, трябва да действат под диктат, в противен случай са уволнявани или убивани. По отношение на „параполитиката“ висшата съдебна инстанция разполага с доказателства и със свидетели, за да съди депутатите. Но вместо да я остави да си върши работата, президентът я напада винаги, щом му се отдале случай.

„В тази страна е по-лесно да се създаде партизанско движение, отколкото профсъюз“

СОБЕНО показателен е случаят със сенаторът Марио Урибе, братовчед на президента. Обвинен и осъден през април 2008 г., само след четири месеца той е освободен от заместник главния прокурор „поради липса на доказателства“. Прокурорът Рамиро Марин, който е издал заповед за негово арестуване, подава оставка не защото Марио Урибе е пуснат на свобода, а защото по време на процедурата беше погазена независимостта на съда, а с нея и моята лична, семейна и професионална чест. За мене беше ясно, че има достатъчно валидни доказателства, за да се пристъпи към арест (12).

И докато правосъдието си служи със закона, за да се опитва да се бори с президентския абсолютизъм, правителствените стратегии за комултиране на служителите на Върховния съд се коват в Каса де Нариньо – президентския дворец. От няколко месеца висши държавни функционери се срещат с паравоенни емисари. Каква е мисията им? Да се търсят доказателства срещу вероломните превратджии, които играят по свирката на партизаните и на тероризма. Така Урибе окачествява магистратите и следователите, които водят разследвания относно „параполитиката“. Подобни машиници, заявява г-жа Делгадо, са заплаха за живота ни и поставят под съмнение доверието в институцията и в нашите действия. След като държавният глава се подиграва с правосъдието, представяте си какво е отношението на престъпниците!

Вече се състояха общи стачки на служители от сферата на правосъдието в цялата страна и тези действия се засилват, защото расте възмущението. През септември 2008 г. в продължение на четирийсет и четири дни 80% от работещите в съдебната сфера участваха в протестни действия в защита на независимостта на правосъдието и с искане за повишаване на възнаграденията. Отказващ всякакъв диалог, държавният глава отговори с обявяване на извънредно положение.

В случаите, когато не действа армията, недоволството се неутрализира от анонимния терор. През нощта на 31 август бомба разруши съдебната палата в град Кали. Загинаха четири-

ма души и изгоряха следствени дела за повдигане на обвинения срещу престъпници. Не се чувстваме сигурни, споделя прокурор. Президентът побърза да каже, че това е атентат на ФАРК. Данни за такова нещо нямаме. При мене имаше преписки за наркотрафикантите, за паравоенните и за политичите. Разпитите бяха насрочени за същата седмица. Сега не разполагам с нищо. Канцеларията ми е напълно разрушена.

Според синдикатите тази ожесточена война срещу „тероризма“ има за цел да прикрие провалите на управлението: растяща безработица, западаща икономика, 70% бедност и 27% ръст на насажденията с кока (13). В такава обстановка защо Урибе да предприема диалог или преговори с въоръжената опозиция? Без ФАРК, заявява синдикалистът Луисано Санин, неговата политика няма да има никакъв смисъл. Той трябва да поддържа тезата за терористичната заплаха, за да оправдава мерките си за „демократична сигурност“, военните разходи (6% от брутният вътрешен продукт) и липсата на инвестиции в социалната сфера.

Обвинявани от президента, че destabilизират държавата, синдикалистите се чувстват заплашени както никога досега. Политическата култура на Колумбия винаги е отхвърляла синдикализма, продължава Санин, но за първи път имаме толкова неолиберален и репресивен режим. Според Националната синдикална школа (НСШ) две хиляди шестстотин осемдесет и четири синдикалисти са били убити за двацет и две години. От тях четиристотин седемдесет и трима през двата мандата на Урибе (четирийсет и един през 2008 г.).

Действията на синдикатите пред американския Конгрес накараха демократите да отложат подписването на Договора за свободна търговия между Колумбия и Съединените щати, което беше главна цел на Урибе. Настъпният неприятен обрат обяснява в известна степен репресиите. Но за президента на Единната централа на трудещите се (ЕЦТ) Гарсио Мора президентът иска (също) да осъществи неолибералната мечта: да разполага с евтина работна ръка, която да може да бъде безпощадно експлоатирана, без права и без синдикати по подобие на Обединените трудови кооперативи (ОТК), където работодателите са освободени от всякакви задължения за колективни преговори и от плащания на здравни и пенсионни осигуровки.

(1) Участието обаче беше много по-слабо в сравнение с предишната манифестация на 20 юли в подкрепа на задолжителните, в която участваха четири милиона души.

(2) Неправителствените организации в Колумбия обвиняват държавата за „повече нарушавания на човешките права“, *Le Monde*, 27 септември 2008 г.

(3) През 2007 г. около трисата и пет хиляди души са станали жертва на насилствено разселване през 2007 г. и двеста и седемдесет хиляди през първото тримесечие на 2008 г., вж. Amnesty International, „Colombie. “Laissez-nous en paix !” Les civils pris pour cibles dans le conflit armé interne“ (Колумбия. Оставете ни на мира! Гражданите са превърнати в мишена във вътрешния въоръжен конфликт), Париж, 28 октомври 2008 г.

(4) *El Nuevo Herald*, Маями, 15 октомври 2008 г.

(5) Според Колумбийската национална организация на индианците (КНОИ) от един милион трисата и петдесет хиляди индианци – сто и две народности, шейсет и четири езика, 4% от населението – 45% нямат земя, 80% живеят в крайна бедност и близо петдесет и четири хиляди са били насилствено разселени.

(6) Според адвокатския колектив Хосе Алвар Респредо от трийсет и една хиляди шестстотин и седемдесет и един демобилизирани паравоенни само сто и шестнайсет са погледени под съдебна отговорност, но нито един не е осъден.

(7) Едновременно политическа полиция и разузнавателна служба.

Ограничаването на правата на работниците и отслабването на синдикатите е инструментът, който управлява армията работници от захарните фабрики във Валие дел Каука. Без никаква социална защита те режат захарна тръстика с мачете по четирийсет часа на ден седем дни в седмицата за малко над 200 долара (147 евро) на месец. По време на стачка, обявена на 15 септември, близо осемнайсет хиляди резачи на тръстика поискаха да им бъдат създадени поносими условия на труд и да се сложи край на системата ОТК. Трябваше да бъде прекратена работата за петдесет и шест дни, за да се стигне до споразумение с министъра на социалната защита за подобряване на условията на труд. Междувременно правителството представи протеста като действие на престъпници, внедрени от ФАРК и армията се намеси със сила, ранявайки над сто души.

Същото се случва и в другите сектори на икономиката. От деветнайсет милиона трудеци се, подчертава Мора, по-малко от пет милиона могат да разчитат на социална защита. Организираните са само осемстотин и петдесет хиляди и един на сто души разполага с колективен трудов договор. Според НСШ в продължение на пет години министърът на социалната защита отказва да регистрира петстотин и петнайсет нови синдикални организации, което потвърждава думите на Сенед Ниньо, председател на Колумбийската федерация на преподавателите (КФП): В тази страна е по-лесно да се създаде партизанско движение, отколкото профсъюз.

„След като държавният глава се подиграва с правосъдието, представяте си какво е отношението на престъпниците!“

ИЗЛАГАЙКИ на опасност своя живот и живота на семействата си, колумбийските синдикалисти всъщност извършват самоубийствена дейност. Трябва да се крия, да пазя себе си и живота на децата си, да напускам дома си всеки път, когато го претърсват и да получавам смъртни заплахи, разказва един ръководител. Да бъда синдикалист, е най-лошото нещо, което може да се случи на семейството ми в тази страна.

Що се отнася до жените, жестокостите, на които те са подлагани, са по-страшни от схемите, които характеризират политическото насилие, обяснява Пилар Руеда, преподавателка в университетга Салие (в Богота). Наръзва ги с ножове, за да инсценират престъпление от ревност, жертви са на сексуално насилие, припущавани са на каторжен труд и съставляват 70% от разселеното население. С една дума, заключава г-жа Руеда, под претекст, че се води борба с партизаните, паравоенните воюваха срещу невъоръжено гражданско общество.

Ако няма гаранции за защита на своите права, мирната борба на колумбийското общество, което иска да гради истинска демокрация в страна във война, заприличва на хазартна игра. Въпреки това страната бърза от индивидуални и колективни инициативи, подхранвани от надеждата един ден да получи подкрепата на международната общност. Ние не можем да съперничим на медиите, на оръжията, на парите и на властта, заявява Лилия Солано, защитничка на правата на личността, но можем да продължаваме борбата си. Не знам дали не сме обхванати от някаква колективна лудост, но никога няма да престанем да се съпротивяваме.

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Методи Кръстев

(8) Освен това през 2004 г. Ногера заедно с паравоенния бос Родриго Товар, наричан още „Хорхе 40“, е подготвил план за дестабилизиране на Венецуела. По време на изборите през 2002 г. пък е ръководил голяма изборна фалшификация, без която Урибе нямаше да бъде избран на първия тур.

(9) През 2007 г. комисията за национално възстановяване и помирение споменава между три хиляди и петстотин и пет хиляди бойци, участващи в дисидентски, превъоръжени и нови групировки в двеста общини (от общо хиляда и деветдесет и осем) в двайсет и гба департамента; Amnesty International, цит. стч.

(10) Вж. Ivan Cepeda Castro и Claudia Girón Ortiz, „Comment des milliers de militants ont été liquidés en Colombie“ (Как хиляди активисти бяха ликвидирани в Колумбия), *Le Monde diplomatique*, май 2005 г.

(11) Тъй като конституцията не позволява на държавния глава да управлява гба последователни мандата, Урибе е подкупил Игис Медина, член на Конгреса, да гласува в полза на реформата. Текстът е бил одобрен само благодарение на нейния глас.

(12) „Por que renuncié“ (Защо отказах), *Semana.com*, 30 август 2008 г.

(13) Системата на ООН за установяване на размера на площите, засадени с кока, оповестява през юни 2008 г., че зоната, в която тази култура е била отглеждана през 2007 г., се е разширила с 27%, като подчертава, че отглеждането на кока е възстановило нивото си от 2002 г.

Поради своя цвят на кожата или произход, сексуална ориентация или религиозна принадлежност, цели общности от населението се оказват повече или по-малко отделени от обикновените граждани и жертви на дискриминация. В редица страни наистина съществуват културни черти и чувство за принадлежност, връзки на солидарност, обединяващи членовете на дадена група в една обща история. Така че за едно общество не може да се съди единствено по класовите отношения. Да вземем например горчивия опит на сандинистите в Никарагуа в началото на 80-те години на XX век: подтикнати от благородни, но твърде яacobински и централизаторски идеи, те игнорираха специфичната култура

на индианците мискито и влязоха в конфликт – война! – с тях, довел до пагубни последици. От друга страна, „Обамоманията“, заляла Франция, отново изведе на дневен ред дебата за „невидимостта“ на „видимите малцинства“ и дългия път на „френските Обама“. След като назначи Рашида Дати, Рама Яд и Фадела Амара в правителството, президентът Никола Саркози обяви на 17 декември, че Язид Сабег поема новосъздадения пост комисар по разнообразието и равните шансове. Така разликата е призната и оценена! Дори подчертавана! С риск да се засилят общностните или религиозните граници, докато, както изтъква Уолтър Бен Майкълс, основният проблем е търсенето на икономическо равенство.

Свобода, братство... разнообразие?

Уолтър Бен Майкълс*

ПРЕЗ 2001 г. въпросът за разнообразието дори не се поставяше, докато днес дебатите са започнали (1). Тази забележка на ежедневника *Либерасион* приветстваше нарастващия (все още скромно) брой на кандидатите от лявата, привърженици на „разнообразието“, по време на местните избори през март 2008 г. Но лявата няма монопол по въпроса за разнообразието във Франция. В края на краищата Никола Саркози беше човекът, който няколко месеца по-рано предложи тази ценност да се впише в Преамбула към конституцията; и наистина, държавният глава възнамерява да ускори значително проявата на етническото разнообразие (2) сред елитите.

Изправен пред тази френска динамика, американецът изпитва смесени чувства.

* Професор по литература в Университета на Илинойс в Чикаго, автор на *La Diversité contre l'égalité* (Разнообразието срещу равенството), която ще излезе на 19 февруари в изд. *Raisons d'Agir* (Париж). Настоящият текст е откъс от увода на книгата.

На първо място изненада: вече на практика тридесет години разнообразието заема все по-централно място в политическия, социалния и най-вече икономическия живот на Съединените щати; как французите са могли толкова да изостанат? След това разочарование: защо, по дяволите, Франция най-накрая реши да навакса това „изоставане“? Тази книга няма да даде отговор на първия въпрос, който очевидно е обект на изследване за историците. Тя обаче се занимава с втория. По своята широта палитрата на откритите защитници на разнообразието – от „Туземците на Републиката“ (3) до държавния глава – е вече начало на отговор.

Можем да уточним нейните очертания, като разгледаме един въпрос, поставен от активист на движението „Туземците на Републиката“. Той се отнася не за разнообразието, а за равенството: *Какво точно означава парадоксалното твърдение за някакво равенство между богати и бедни, буржоазия и пролетариат, работодатели и работници, господари и слуги, бели и чернокожи, мъже и жени, хетеросексуални и хомосексуални?* (4). Тук е важна самата форма на запитването, особено структурното приплъзване, което се получава, когато поставим в един и същ план противопоставянето между „господари и слуги“, от една страна, и между „бели и чернокожи“, от друга. Всъщност неравенствата

между бели и чернокожи – и между жени и мъже, хетеро и хомосексуални... – са най-вече плод на дискриминация и предразсъдъци. И тъй като те произхождат от расизъм или сексизъм, за да се премахнат, би било достатъчно да се изкоренят расизмът и сексизмът.

Но неравенствата между богати и бедни, работодатели и работници, не произлизат нито от расизма, нито от сексизма; те произтичат от собственическите отношения и от капитализма. По отношение на икономическото неравенство расизмът и сексизмът функционират като системи за подбор: те не създават самото неравенство, но разпределят ефектите от него. Ето защо дори и най-пълната победа над расизма и сексизма няма да запълни бездната между богати и бедни, тя само ще промени тяхното разпределение по пол, сексуална ориентация и цвят на кожата. Ако във Франция имаше повече богати чернокожи, тя не би била икономически по-равнопоставена: само пропагта между бедни и богати чернокожи ще бъде по-дълбока.

Наистина положението във Франция си има своите особености: след края на Втората световна война до края на 70-те години на XX век преобладаващите леви течения се занимаваха само с икономическо равенство. Въпросите, свързани с феминизма, расизма,

хомосексуалността и т.н., бяха принизени до ранга на „второстепенни противоречия“ или просто игнорирани. Но от четвърт век насам ситуацията се промени до такава степен, че приоритетите вече се степенуват различно: след либералния обрат от 1983 г. борбата срещу дискриминацията (представена най-вече от SOS-Расизъм) замени „скъсането с капитализма“ в йерархията на целите. Замествайки често борбата за равенство (вместо да я допълни), обвързането с каузата на разнообразието отслаби политическите диги, които донякъде съдържаша либералното движение.

Тенденцията се приема с консенсус, доколкото не предполага никакви преразпределения на богатството

ЖЕЛАНИЕТО да се изкоренят расизмът и сексизмът се оказва съвместимо с икономическия либерализъм, докато желанието да се намали (без дори да се говори за премахване) пропагта между богати и бедни, не е. Френската управляваща класа афишираше своята ангажираност към разно-

Иван Чомаков
изпълнителен директор на ТВ Евроком България

„Целта на ТВ Евроком България и напред ще бъде да задоволява зрителския интерес, като се фокусира върху икономиката на Пловдив и региона, без да изпуска от поглед останалите сфери на обществения живот. Амбицията на телевизията е да разрасне своя национален обхват чрез откриването на офиси и студия във всички големи градове в страната.“

ТВ Евроком България ще бъде една конкурентна национална медия, която разпространява качествена телевизионна продукция, отговаряща на високите европейски технологични стандарти.“

ЕВРОКОМ БЪЛГАРИЯ

Национална телевизия Евроком България се излъчва чрез сигнал от спътник и достига до цяла Европа и части от Северна Америка, Канада, Азия и Африка. Телевизията е включена и в цифровите пакети на ITV Partners и Булсатком.

Разпространението на ТВ Евроком България чрез кабелна мрежа осигурява покритие на територията на: 95% от България, 75% от Македония, 75% от Сърбия и 60% от Румъния.

4000, гр. Пловдив, ул. „Гладстон“ 1
032/631 563, 631 663, 631 763
www.evrocom.tv

Вашият морски приятел!

www.radiobravo.com

BRAVO
RADIO

Варна, Бургас, Несебър, Добрич, Шумен, Търговище...

образието (борейки се с предразсъдъците, но също възхвалявайки „различията“) и в същото време засили склонността си към либерализъм. Тази тенденция, типична за десницата (нима Саркози е възплъщение на друго?) се открива често при хора, твърдящи, че са от лявницата. Всъщност, колкото повече въпросът за „националната идентичност“ засилва влиянието си във френския интелектуален живот – независимо дали го възхваляваме (президентът на Републиката), или се борим срещу него (“Туземците на Републиката”), – толкова повече той прикрива увеличаването на икономическите неравенства, характерни за световния неолиберализъм.

Тук моето намерение, естествено, не е да поддържам, че позитивната дискриминация (или ангажирането с разнообразието като цяло) увеличава неравенствата. По-скоро искам да покажа, че самото понятие за социална справедливост, което предполага и борба за разнообразие – нашите фундаментални социални проблеми идват по-скоро от дискриминацията и нетолерантността, отколкото от експлоатацията, – се основава на неолиберален възглед. Впрочем става въпрос за една пародия на социална справедливост, задълбочаваща икономическата пропаст между богати и бедни, доколкото богатите наброяват (съответно) толкова чернокожи, латиноси и азиатски тип, колкото и бели, толкова жени, колкото и мъже, толкова хомосексуални, колкото и хетеросексуални. С други думи, това е „социална справедливост“, която приема несправедливостта, породена от капитализма. И която дори оптимизира икономическата система, като разпределя неравенствата без оглед на произхода или пола. Разнообразието не е начин за установяване на равенство; то е метод за управление на неравенството.

Въпреки късното им присъединяване към каузата на разнообразието и неолиберализма, френските ръководни класи възприемат бързо. В годишния доклад за 2006 г. на Висшия орган за борба срещу дискриминацията и за равенство неговият председател Луи Швайцер излага своето уникално разбиране на понятието за равенство: *Ако вярваме в равенството, то липсата на разнообразие е признак за дискриминация или за недобре гарантирано равенство на шансовете* (5). Накратко, ако тези, които печелят повече от останалите, са само бели и мъже, има проблем; ако сред тях има и чернокожи, латиноси и жени, проблем вече няма. Ако вашият произход или пол ви лишава от шансове за успех, които другите имат, има проблем; ако бедността ви лишава, няма проблем.

Някои коментатори смятат, че самият източник на тези размисли е спорен. От една страна, първата управителна колегия на Висшия орган включваше много малко представители от „видимите малцинства“. От друга страна, Луи Швайцер беше дълго време ръководител на „Рено“, предприятие, което неведнъж е било осъждано за синдикална дискриминация. Всъщност, тези две възражения не достигат до целта си. Проблемът на Висшия орган не е в липсата на разнообразие в колегията, която го ръководи. Дори да допуснем, че Висшият орган съперничил по разнообразие на отбора на Франция, станал световен шампион по футбол през 1998 г., френското общество няма да е по-малко неравнопоставено в икономически план, отколкото след гол на Зинедин Зидан или на Лилян Тюрам.

Проблемът също не в това, че Луи Швайцер е проявил синдикална дискриминация: няма нищо лицемерно в това да се противопоставяш на синдикалите от лявницата и в същото време да поддържаш разнообразието. По същия начин няма никакво противоречие в запазването на елитите и в тяхното разнообразяване: полагаме усилия да ги разнообразим, за да ги оправдаем, а не за да ги премахнем.

Като опитен бизнесмен, Швайцер знае, че подкрепата на разнообразието е въпрос както на мениджърска стратегия, така и на политическа позиция. Впрочем каузата предизвиква еднакъв ентузиазъм в търговските училища и сред „Туземците на Републиката“. В стремежа си да предоставят на бъдещите ръководители на предприятия една „глобална“ перспектива за *предприемателния аспект в бизнеса*, Карлос и Хавиер Рабасо издадоха през септември 2007 г. *Въведение в межкултурния мениджмънт. За управление на разнообразието* (6). Тази книга от поредицата със заглавия като *Маркетинг на обслужващия сектор*, *Пазарни финанси*, *Финансова стратегия* и *Коучинг в пет етапа*, крие изненади за читателя, който навлиза в сърцевината на главите за разнообразието: на практика всеки ред е можел да бъде написан от „левичарите“ в движението „Туземци на Републиката“.

Например упректът, който един от ръководителите, Садри Хиари, отправя към „обединената левица“ (да се грижим за *културното разнообразие в световен план*, но не в *самата Франция*) (7) повтаря упрека, отправен от братя Рабасо към европейските правителства, които поддържат разнообразието, но не в *рамките на националните граници* (стр. 168). И както

„Туземците“ призовават *държавата и обществото да преосмислят критически егалитаристкия универсализъм, утвърдил се по време на Френската революция* („Апелът на Туземците на Републиката“), нашите двама преподаватели в търговското училище се обявяват за *нова френска революция*, като се опират на *спорните теми за разнообразието, дискриминацията и позитивните действия* (стр. 194).

Какво може да означава фактът, че хора от света на бизнеса и потомци на *робии, колонизирани и третирани като животни*, споделят една и съща визия за света? Това, че разнообразието в най-широкия смисъл на думата (*етнически произход, пол, инвалидност, възраст, сексуална ориентация*) е придобило това, което финансовият ежедневник *Лез еко* нарича *статут на икономическия императив* (8) и че лявницата се оказва също толкова ентузиазирани от този нов „императив“, колкото и десницата.

С други думи, това означава, че логиката, според която главните социални въпроси се свеждат до зачитане на идентичностните различия, а не до намаляване на икономическите разлики, започва да процъфтява във Франция, както някога в Съединените щати. Тук, както и там, неолибералната десница най-накрая намери неолиберална левица, изискваща това, което десницата плаче да й предостави. И когато става въпрос да се повиши ефикасността на пазара на заетостта и на борсата, като се засили разнообразието в предприятията („икономическият императив“), тази „обновена“ левица дори проявява нетърпение да играе ролята на авангард.

Разрешаваме социалния проблем, представяйки го като въпрос на културна идентичност

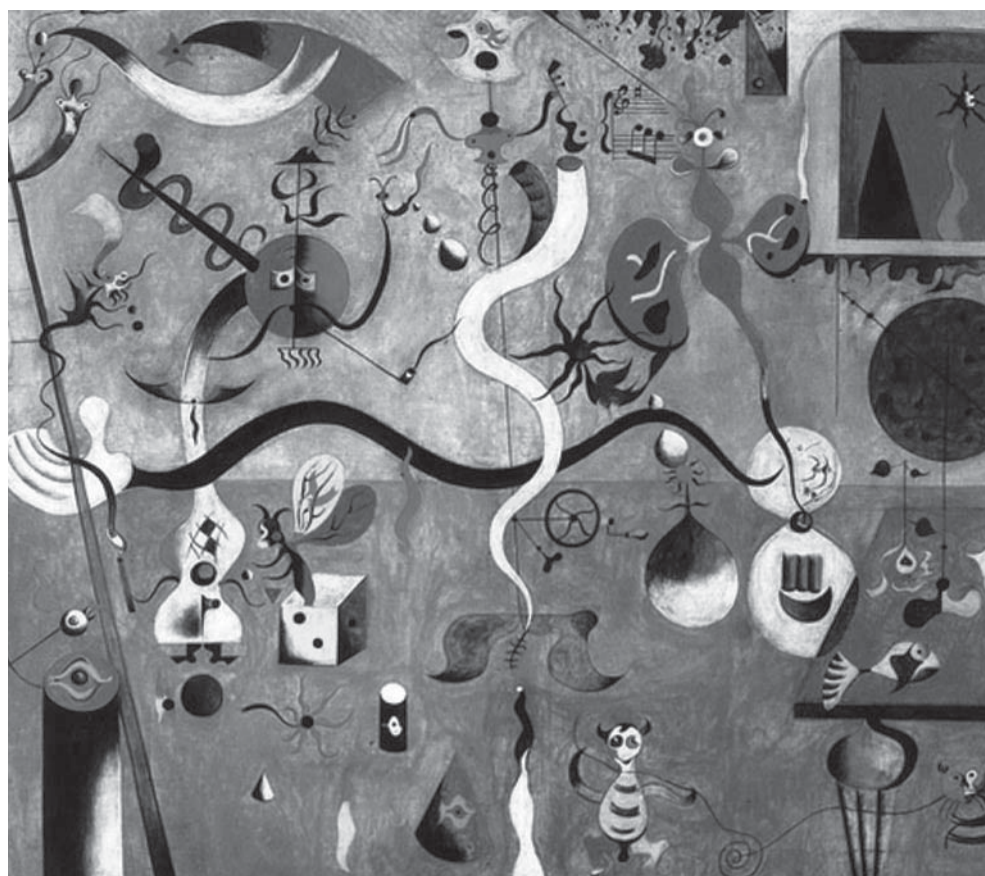
МОЖЕ БИ е изненадващо да се говори за сходство между неолибералната десница и неолибералната левица по отношение на разнообразието. В крайна сметка не беше ли Саркози избран през 2007 г. с програма, възхваляваща националната идентичност? Не омая ли той по време на предизборната си кампания най-консервативните интелектуалци като Ален Финкелкрот? И след като беше избран, не побърза ли да създаде Министерство на имиграцията и националната идентичност? Въпреки това, малко след създаването на министерството, Саркози заяви през януари 2008 г.: *Разнообразието е добро за всички*. Преди да обяви, че тази борба ще е основна за неговия мандат.

Вследствие на това обаче неолибералната левица не е отслабила критиките си към Саркози сякаш той е наистина расист. Обяснението е едновременно просто и логично: ако неолибералната левица не описва неолибералната десница като преоблечена някогашна ксенофобска десница, нищо вече не позволява на първата да се различава от втората. Което обяснява защо директорът на в. *Либерасион* Лоран Жофрен изпада във възторг всеки път, когато Саркози роптае относно имиграцията и националната идентичност.

Всъщност самата неолиберална левица е много по-близка до Саркози, отколкото той е до Жан-Мари Льопен: и лявницата, и Саркози са поддържници на (умерения) капитализъм, на (регулираната) пазарна икономика и на (разумния) свободен обмен. Наистина френският президент има едно малко предимство: той признава открито това. Докато Социалистическата партия – както самият Жофрен отбелязва с известна тъга – винаги иска да даде на *думата социализъм определение, което да е едновременно модерно и ясно разграничаващо се от политиките на СНД* (Съюз за народно движение) (9).

Тук целта е да казвам, че си от лявницата, без да приемаш на практика лява политическа позиция, знаеши, че радикалната критика на капитализма никога не минава за много „съвременна“. Но ние, американците, намерихме решението. Караме се неспрестанно по въпросите на идентичността като измисляме разлики от рода на: противопоставянето на позитивната дискриминация (защото, претендират републиканците, това е дискриминация спрямо белите!) било ясна позиция, а поддържането на позитивната дискриминация (защото, отвърщат демократите, това е компенсация, която дължим на чернокожите, за годините дискриминация, на които сме ги подлагали!) било лява позиция. Накратко, имаме си занимавка.

Достатъчно е да сравним задълженията, свързани с разнообразието (всички трябва да са любезни с всички), с тези на равенството (някои трябва да се откажат от богатството си), за да разберем до каква степен обвързването с каузната на разнообразието промени политическия проект на американската левица в програмата, целяща цветокожите богаташи или тези с „различна“ сексуална ориентация да се чувстват „по-удобно“, без да засяга онова, което най-вече прави живота им „по-удобен“ – техните пари.

Това невинаги е било така. През 1966 г. съоснователят на Партията на черните пантери в Съединените щати, активистът за граждански права Боби Сийл, предупреждаваше своите другари: *Тези, които се надяват да замъглят нашата борба като изтъкват на преден план етническите различия, подпомагат продължаването на експлоатацията на масите: бедни бели, бедни чернокожи, бедни латиноси, бедни индианци, китајци и японци*. За Сийл нещата са били ясни: *Ние няма да се борим срещу капиталистическата експлоатация чрез капитализма на черните. Ще се борим срещу капитализма чрез социализма* (10). Трябваше ли отдалечаването от тази перспектива да доведе до обединяването около един „черен капитализъм“?

Ние не се задоволяваме да претендираме, че истинският ни проблем е културното различие. Проблемът е в икономическото различие. Започнахме да разглеждаме второто, сякаш самото е културно различие. Това, което се очаква днес от нас, е да покажем повече уважение към бедните и да спрем да ги считаме за жертви – тъй като подобно отношение би било проява на низкохождение към тях и отричане на тяхната „индивидуалност“.

Но ако се убедим, че бедните не са хора, които се нуждаят от пари, а индивиди, които се нуждаят от уважение, тогава проблемът е нашето „отношение“ към тях, а не тяхната бедност. Така можем да съсредоточим усилията си за реформа не в премахването на класите, а в изкореняването на онова, което ние, американците, наричаме „класизъм“. С други думи, разковничето е да анализираме неравенството като последица от нашите предразсъдъци, а не от нашата социална система: така на мястото на проекта за създаване на по-равнопоставено общество искаме да накараме индивидите (ние и най-вече другите) да се откажат от техния расизъм, сексизъм, класизъм и хомофобия.

Да разпределим или да премахнем неравенствата без оглед на произхода и пола?

ФРАНЦИЯ има свободата да реши дали също ще приеме тази стратегия. В тази връзка безкрайният дебат около „въпроса за забрадката в училищата“ може да се счита за обещаваща репетиция. Всъщност в известен смисъл тук става въпрос, както подчерта Пиер Тевианиан, за един „псевдодебат“ – няколкото момичета, които ходеха със забрадки, не представляваха никаква заплаха за Франция или за френската образователна система и тяхната цел не беше да нарушават принципа за светска държава. Защо тогава дебатът доби такива размери? За Тевианиан отговорът се крие в *един ламентен расизъм, който откриваме във всички социални среди и всички политически семейства* (11). Но този отговор е в най-добрия случай само частично – бихме могли дори да кажем симптоматично – верен. Защото дебатът около забрадката също поднови привлекателната сила на „антирасизма“ на едните, а впрочем и на „антисексизма“ на другите.

Всеки лагер се вживя безрезервно в този дебат, като единият обвиняваше другия в расизъм, а той пък упрекуваше първия в сексизъм: „Вие сте срещу носенето на ислямската забрадка само защото пренебрегвате правата на мюсюлманите!“ „Вие го подкрепяте само защото пренебрегвате правата на мюсюлманските жени!“ Това, което допринесе за подобен успех, е, че, точно както полемиката около позитивната дискриминация в Съединените щати, този дебат никога не излизаше от въпроса за идентичността.

Поводите за нови спорни теми от този род няма да липсват; всъщност, полемиката около паметта и историята на Франция предлага модел, който може да се възпроизвежда безкрай. Докато лявницата „на организираният движение“ осъжда – чрез гласа на Туземците, – че Франция пренебрегва напълно *реабилитацията и насърчването на нашите истории в публичното пространство* (курсивът мой), консервативната десница – чрез гласа на Ален Финкелкрот и сие – смята, че туземците или трябва да гледат на историята на Франция като на своя, или да си спомнят, че *имат правото да си тръгнат* (12).

И макар че Финкелкрот проявява недоволство спрямо тези, които настояват за френско „разказание“ за извършените в миналото злодеяния и престъпления, неговите ученици от Висшето политехническо училище (който като началници на предприятия никак няма да искат да видят как цялата тази евтина работна ръка ще упражни „правото да си тръгне“), бързо ще научат урока, който техните американски колеги са усвоили отдавна: да се проявява уважение към хората – към тяхната култура, история, сексуалност, вкус на обличане и т.н. – е много по-евтино, отколкото да им се плаща добра заплата.

Съавтор на книга за *Разнообразието в предприятието, как да го постигнем?* (изд. Organisation, 2006 г.), Язид Сабеж, шеф на предприятието и милионер, обяви манифест с дръзкото заглавие „Да, ние можем!“ (13); месец след това държавният глава го назначи за комисар по разнообразието и равните шансове. *Америка потвърди валидността на един демократичен модел, основан на равнопоставеността и разнообразието*, се твърди в манифеста, подписан от известни личности както от десницата, така и от лявницата, и подкрепен от Карла Бруни-Саркози. Тя смята, че *трябва да се помогне на елитите да се променят*. Не за да се постави под въпрос дори и малко техният статут на елит, а за да станат те по-чернокожи, по-мултикултурни и по-женски – американската мечта.

- (1) *Либерасион*, Париж, 8-9 март 2008 г.
- (2) Associated Press (AP), 27 ноември 2008 г.
- (3) Движението „Туземците на Републиката“ (ДТР) е създадено през януари 2005 г. след издъването на „Присуи на Туземците на Републиката“. ДТР се бори срещу *расовите неравенства, които обичат чернокожите, арабите и мюсюлманите на статут, аналогичен на този на местните в бившите колонии*, както и срещу *всички форми на господство на белите в международен план*. То иска да създаде политическа партия. Вж. www.indi-genesrepublique.fr
- (4) www.lmsi.net, октомври 2005 г.
- (5) www.halde.fr/rapport-annuel/2006
- (6) Carlos A. et Javier Rabassó, *Introduction au management interculturel. Pour une gestion de la diversité* (Въведение в межкултурния мениджмънт. За управление на разнообразието), Ellipses, Париж, 2007 г., стр. 7.
- (7) Sadri Khari, www.indigenes-republique.org/, 18 ноември 2006 г.
- (8) „Mieux gérer la diversité dans l'entreprise“ (По-добро управление на разнообразието в предприятието), *Лез Еко*, Париж, 22 февруари 2008 г.
- (9) *Либерасион*, 31 март 2008 г.
- (10) Bobby Seale, *Seize the Time. The Story of the Black Panther Party and Huey P. Newton* (Възползването се от момента. Историята на Партията на черните пантери и Хюи П. Нюътън) (1970), Black Classic Press, Baltimore, 1991 г., стр. 71.
- (11) Pierre Tévanian, *Le Voile médiatique. Un faux débat: "l'affaire du foulard islamique" (Мегишката забрада. Един псевдодебат: въпросът със забрадката в училищата)*, Raisons d'agir, Париж, 2005 г., стр. 12.
- (12) Alain Finkelkraut, „Quelle sorte de Français sont-ils?“ (Що за французи са те), Разговор Drog Mishani и Aurelia Smotriez, В. Хаарел, Тел Авив, 17 ноември 2005 г.
- (13) *Журнал дю диланс*, Париж, 9 ноември 2008 г.

Съдебна власт и медии

Някъде в далечната 1979 г. свързаните с медиите институти бяха събрани на инструктаж в отдел "Средства за масова информация" към тогавашния ЦК на БКП. Указанията бяха да се засили критичността към стопански ръководители, които не спазват годишните планове, не съблюдават финансовата дисциплина, проявяват безстопанственост, склонни са към корупция и други подобни явления, които бяха зачестили в сферата на икономиката. Десетилетие по-късно щеше да се окаже, че тези явления са били симптоматични за началото на процеса на заграбване на публичното богатство от висшата стопанска номенклатура. Но през 1979 г. указанията бяха за коригиране чрез критика.

РАДКО ХАНДЖИЕВ*

ВХОДА НА обсъждането тогава поставих въпрос, който смятах за напълно логичен: *Доколкото зачестилите проблеми представляват по същество нарушаване на законността, защо медиите трябва да критикуват нарушителите, а не съдебната власт, не магистратите и в частност прокуратурата, за това, че не изпълняват конституционните си задължения да санкционират нарушаването на законността?*

В залата настъпи гробно мълчание. Оказа се, че съм навлязъл

*Д-р по история, Bulgarian Press Pool – Будапеща. Доклад, представен на международната научна конференция "Състояние и развитие на медиите след промените от 1989 г. в страните от Централна и Източна Европа", София, 5-7 декември 2008 г.

в много деликатна зона: дадох ми да разбере, че съдебната власт се ръководела "отгоре". При това по целесъобразност, не от закона. Санкционирането ставало също "отгоре". И то, ако магистратите са пренебрегнали указанията "отгоре". Не защото не са изпълнили разпоредбите на закона. Магистратите бяха свещените крави на режима и само режимът можеше да се разпорежда с тях. За медиите те бяха недосегаеми. С други думи – табу!

След 1989 г. страните от бившето просъветско пространство претърпяха радикални политически, икономически и социални промени. Също така радикално се промениха и медиите, демократизираха се и се разнообразиха, влиянието им в обществото неизменно нарасна. Някои от тях се възвисиха до разбирателство за "четвърто съсловие", четвърта власт, четвърти стълб на държавността. За разлика от преди 30

години, медиите започват да възприемат критичен подход спрямо поведението и действията на съдебната власт, особено след приемането на България в Европейския съюз. Констатации като приведените по-долу напоследък присъстват осезателно в заглавията на водещи медии:

„Съдебната система е на ръба” (1); „Следователите бездействат” (2); „Прокуратурата е пощенска кутия, Следствието е в клинична смърт” (3); „Прокуратурата е „черна дупка” за много от корупционните случаи” (4); „Прокуратурата не иска да разследва” (5); „Прокуратурата е параван на мафията” (6); „Съдилищата постановяват решения против законите на страната” (7); „Съдебната власт имитира дейност” (8); „Съдебната власт не борови с истината и закона” (9); „Съдебната власт е главният мазол на България” (10); „Българската правосъдна система е „дясна ръка на мафията и на организираната престъпност” (11); „Няма правосъдие в тази държава” (12).

Отзвук очевидно има. Но тези критики са общи, визират повече не състоятелността на съдебната власт като институция, отколкото поведението на нейните представители. Магистратите продължават да бъдат недосегаеми. Както и преди 30 години, те са свещените крави на властта. Конкретните им имена и деяния продължават да са табу. Журналистите се страхуват да ги разкриват, отбягват истинските разследвания. Обяснение за това може би се съдържа в десетките случаи на преследване, малтретиране, дори убийства на журналисти; в поведението на т. нар. съдебна власт, която реагира като корпорация и по-често се явява инструмент на престъпния свят за репресия срещу журналистическата общност; както и в постепенната симбиоза между власт и медии.

В действителност контролът върху медиите не бе премахнат осезателно. На мястото на указанията на тоталитарните "отдели" започнаха да се налагат предписанията на новите собственици. Техните интереси, частично или изцяло свързани с медийната индустрия и най-вече с корпоративния бизнес и властта, не предвиждаха свободни, граждански отговорни, действително демократични медии. Към края на века контролът се затяга напълно. Във вътрешнополитическите рубрики започват да присъстват едни и същи лица от престъпния свят и протежиращите ги политически мутри. Но не и автентични представители на гражданите, на народа, на Върховния суверен на Република България. Все по-агресивните корпоративни интереси и свързаната с тях организирана

престъпност започват да диктуват на медиите пълна свобода на криминалните хроники, насилието, голите тела, забавленията, рекламите, хазарта, дезинформацията и откровената лъжа. Надделяват емоциите, не информацията. Съдържанието на рубриците се идеологизира и политизира. Истината, кардиналните проблеми на развитието, съблюдуването на върховенството на закона, трансформирането на властта в управление са подложени на жестока цензура, дори на пълно информационно затъмнение. Постепенно се оформя и медийна аристокрация – постоянно присъстваща щедро заплащана група от водещи журналисти за сервилно обслужване на властта.

Съдебната власт, която би трябвало да гарантира съблюдуване на

Информацията – право или стока

ТУК Е УМЕСТЕН въпросът: правото да се получава и разпространява информация стока ли е? Ако е право, а не стока, каквото е правото на живот, правото на свобода и сигурност, правото на здравеопазване, образование и т.н., както е записано в чл. 10 на Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи, може ли да се допуска злоупотреба с това право?

В Конституцията на Република България правото да се получава и разпространява информация (1) е разписано като неотменимо човешко право, не се допуска злоупотребата с него, нито упражняването му, ако това накърнява права или законни интереси на други. (2) Но няма да намерим изричен текст, който да санкционира нарушаването, по-точно престъпването на конституцията. А в правовите държави, доколкото ни е известно, престъпването на върховния закон, нарушаването на неговите разпоредби е въздигнато в престъпление срещу държавността! Логичен е следващият въпрос: какво трябва да направим, за да отстояваме неотменимите си права?

След като разпространението и получаването на информацията е право и след като е забранена злоупотребата с това право (както и с останалите човешки права), от една страна, а от друга страна, правата, според философията на Евросъюза, ни се дължат и осъществяването им трябва да става за сметка на данъците и таксите, които плащаме; логично възникват третият и следващите въпроси: трябва ли медиите да застъпват частни, корпоративни интереси? Няма ли противоречие между обществен характер на правото на получаване и разпространение на информация и частният характер на медийния бизнес? Ако приемем, че може да има частно притежание на медии, следва ли собствениците им да могат да използват информацията като стока против правата на човека, против правото на получаване и разпространение на информация, с което е забранено да се злоупотребява? И ако въпреки това се злоупотребява, не представлява ли тази злоупотреба драстично нарушаване на Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи?

Накрая, но не на последно място, възниква вековечният въпрос "Какво да се прави"? Какво трябва да направим ние, журналистите, хуманитарната общност, хората на интелектуалния труд, за да се възприеме разбирането за потребността от нов международен информационен ред, нови универсални правила за осъществяване правото на получаване и разпространение на информация в интерес на хората, в интерес на глобуса, в интерес на устойчивото развитие на планетата?

Въпросът не е просто реторичен. През втората половина на ХХ век все по-натрапчиво се налага дискусиата кому принадлежи информацията: на властите, на журналистите или на гражданите? Все по-убедително назрява и разбирането, че информацията е основно човешко право (*droit essentiel*,

fundamental right), а не стока. Колкото повече и по-силен е натискът върху медиите и стремежът за тяхното безконтролно притежаване, толкова по-аргументиран става отпорът на университетските и научните среди, на медийната общност, изразен най-вече в стремежа да се изработи и обоснове цялостна научно-практическа концепция за същността на информацията. Впрочем, този стремеж не е чужд и на политиките, когато става въпрос за постигане на определени утилитарни цели.

Така например, когато в разгара на Студената война бе разкрито тайното финансиране на радиостанциите "Свободна Европа" и "Свобода" от Централното разузнавателно управление (ЦРУ) на САЩ и през 1971-1972 г. американският Конгрес предприема мерки за спиране на радиопредаванията, комисия, назначена от президента Никсън, защитава дейността на ЦРУ с аргумента, че гражданите на Източна Европа и на Съветския съюз имат право на информация, когато такава им е отказана. В публикувания доклад от около 90 страници, озаглавен "Правото да се знае" (3), фактически се отстоява тезата, че информацията е право.

Две десетилетия по-късно, през 1993 г. Съветът на Европа с категорична резолюция приема, че информацията представлява основно право (*droit essentiel, fundamental right*). *Това право принадлежи на гражданите, които притежават също и произтичащото право да изискват предоставената им от журналистите информация да бъде достоверна, когато се отнася до новините и честна, когато се отнася до мненията, без да се допуска намесата на публичната власт или на частния сектор.* (4)

Публичната власт не може да смята, че притежава информацията... (5) продължава по-нататък текстът на резолюцията. *Нито издателите, нито собствениците, нито журналистите трябва да смятат, че са собственици на информацията. Информационните организации трябва да третират информацията не като стока, а като основно право на гражданите.* (6)

Не е трудно да се забележи тревога в тона на резолюцията. Тревога, произтичаща от засиления натиск на корпоративните интереси от края на ХХ и началото на ХХI век да монополизируют информацията, да я превърнат в стока, в неконтролируем бизнес и оттам – в продукт за дезинформация за владее на обществото. С други думи – да превърнат информацията в нещо, което няма нищо общо с обществен интерес. А това вече е сериозна заплаха за обществен ред, за демокрацията, за фундаменталните човешки ценности. Защото комерсиализацията на информацията заплашва да разкъса връзките между човешката цивилизация като цяло.

В България както на теоретично равнище, така и в средите на журналистическата общност, има разбиране

за необходимостта от освобождаване на медиите от корпоративния диктат. Най-системно този въпрос е разглеждан в монографията на Светослав Терзиев. (7) Очевидно българската журналистическа общност споделя тревогата, загатната в резолюцията на Съвета на Европа. Петнадесет години оттогава обаче, тенденцията е към по-нататъшна комерсиализация и монополизиране, към отказ от правото да се получава и разпространява достоверна и честна информация, към суспендиране, по същество, на резолюцията на Съвета на Европа.

Оказваме се в омагьосан кръг. Няма съдебна власт, която да наложи съблюдуването на законността. Няма независими медии, които да напомнят на съдебната власт задълженията ѝ по съблюдуването на законността. Няма и солидарност в журналистическата общност, която да мотивира действия в защита на законността. Можем ли при това положение да наричаме управлението си демокрация? Не е ли по-точно да наричаме *демократура* преходният период, когато, според концепцията на проф. Филип Шмитър, в процеса на демократизацията отделни демократични форми се нагаждат към все още съществуващата практика на авторитаризма и се създават демократични институции като парламент, изпълнителна власт, съдебна власт, но те не действат в съответствие с върховенството на закона? (8)

Демокрацията е лишена от глас, ако медиите, вместо да принадлежат на света на журналистиката, а следователно и на публичното пространство, излизат от него и се превръщат в икономически предприятия, чиято политика се ръководи от парите, предупреждава през януари 1994 г. и Ален Турен. (9)

Очевидно предупрежденията на известните европейски социолози не са били без основание.

Какво да се прави тогава?

P.X.

(1) Конституция на Република България, чл. 41. (1)
 (2) Pak mam, чл. 57.
 (3) The Right to Know
 (4) Resolution 1003 (1993) on the Ethics of Journalism, Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Assembly debate on 1 July 1993 (42nd Sitting) (see Doc.6854, report of the Committee on Culture and Education), Art. 8.
 (5) Ibid, Art. 9.
 (6) Ibidem, Art. 15.
 (7) Светослав Терзиев (2006). Агенционна журналистика. Университетско изд. "Св. Климент Охридски", с. 67 и сл.; 159 и сл.
 (8) С този неологизъм проф. Филип Шмитър от Европейския университет във Флоренция дефинира преходното състояние в бившите социалистически страни или т.нар. нови демокрации.
 (9) Alain Touraine (1994), Qu'est-ce que la démocratie?, Edition Fayard, p. 177.

В българския преход

върховенството на закона, правата и свободите на гражданите, вкл. правото на свободно разпространяване и получаване на информация, наблюдава съучастнически потъпкването на законността. На практика тя се е обявила за независима не само от другите две власти, но и от върховния суверен, от народа, превърнала се е в дясна ръка на организираната престъпност. Неслучайно *магистратите оглавяват класацията за най-подкупните служители в държавата* (13); а корупцията, обхванала всички сфери на държавния, политическия и обществен живот (14), се проявява най-видимо в т. нар. съдебна власт. (15)

Някой може би ще попита: защо се сипят упреци само срещу пред-

ставителите на съдебната власт? Нима другите власти не са корумпирани? Нима всеки ден не излизат разкрития за един или друг представител на законодателната или на изпълнителната власт?

Сигурно е така. Но съдебната власт не е просто трета власт или една от трите власти. Нейното място и нейните функции в системата на съвременната държавност са специфични. Докато законодателната власт трябва да нормотвори, а изпълнителната – да изпълнява волята на народа, така както е разпоредено в конституцията, главната роля на съдебната власт е да санкционира другите две власти, когато закононарушават. Такъв е смисълът на нейното създаване.

Такова е предназначението на съдебната власт в съвременните демократични общества: да утвърждава фундаменталните правни принципи и норми; да бъде страж на законността, най-действено средство за опазване на гражданите и обществото от произвола на чиновници, обявили се за държавата; да следи за съблюдаване върховенството на закона, както непрекъснато подчертават от Брюксел. Ролята на съдебната власт за поддържане на една здравословна законодателна власт, както и за една здравословна изпълнителна власт, е фундаментална. Затова и упреците към съдебната власт са най-остри, когато се поддаде на корупция и престане да съблюдава конституционните си задължения. Защото тогава държавността се разрушава.

Точно такава е ситуацията в момента в България. Трикракото столче, ако си позволим по този начин да изобразим държавността с трите ѝ стълба – законодателният, изпълнителният и съдебният – на практика се крепи на два крака. Защото съдебната власт фактически не функционира. В това се убедихме не само от приведените по-горе констатации на сегашни и бивши министри на правосъдието, депутати, правозащитници, видни юристи, евродепутати. Същата констатация направи преди време и генералният секретар на Европейската комисия Катрин Дей. (16) Основателно, впрочем, след като досега няма наказани по най-високите етажи на властта, където е истинската организирана престъпност. Нито пък санкционирани магистрати. А най-големи подкупи се дават в съда, сочи доклад на Transparency International. (17)

Оказваме се в омагьосан кръг. Престъпността продължава да се

вихри. Магистратите продължават да бъдат недосегаеми. Медиите продължават да мимикрират около задължението си да бъдат инструмент за демократична промяна и абдикират от предназначението си да бъдат съвестта на нацията, да изпълняват ролята на четвърти стълб на обществото. Стореното зло продължава да бъде ненаказано.

Трябва ли да се чудим тогава, защо непрекъснато се проваляме? Защо ни нарочват за лошото дете на Европа? Защо ни отнемат, вместо да ни дават пари за развитие? Напълно естествено, след като няма кой да възпира голямата корупция по върховете. След като липсва ефективна съдебна власт. След като трикракото ни държавно столче се крепи само на два крака. Как да не се издънваме постоянно тогава?

- (1) В. Сега, 2 май 2007 г.
- (2) Според М. Тачева, министър на правосъдието, в. *Пари*, 23 юли 2008 г.
- (3) Според Б. Рашков, бивш шеф на Следствието и настоящ зам.-министър на правосъдието, сп. *Правен свят*, април 2008 г.
- (4) Според генералата Б. Велуков, председател на парламентарната Комисия за борба с корупцията, в. *Монитор*, 25 юли 2008 г.
- (5) Според Йонко Грозев, агвокат-правозащитник, в. *Труг*, 29 юли 2008 г.
- (6) В. *Пари*, 28 юли 2008 г.
- (7) Според Костадин Паскалев, бивш заместник министър-председател и настоящ кмет на Благоевград, прег телевизия Бялгубу, 25 юли 2008 г.
- (8) В. *Дума*, 29 юни 2005 г.

В този смисъл ролята на медиите е решаваща. Ако искаме България да се превърне в права държава, разбира се. Преди това обаче самите медиите трябва да се трансформират в отговорни граждански медиите. Да се освободят от корпоративния дух и съпътстващите го бизнесинтереси. Да станат инструментални за създаване и утвърждаване на необратим граждански сектор. Да се превърнат реално в четвърта власт, в четвърти стълб, в четвърти крак на държавността. За устойчивост. Само така малкото двукрако столче ще може да се превърне в солиден стол на четири крака. Като в нормалните граждански общества, към които така ревностно се стремим.

БЪЛГАРСКА РЕДАКЦИЯ

- (9) В. Сега, 2 май 2007 г.
- (10) Според еврогенералата Евзени Кирилов, в. *Дума*, 25 юли 2008 г.
- (11) В. *Земя*, 23 юли 2008 г.
- (12) Според проф. Георги Петканов, екминистър на правосъдието, в. *Поглед*, 10 декември 2007 г.
- (13) Доклад на парламентарната комисия за борба с корупцията, в. *Монитор*, 25 юли 2008 г.
- (14) Според генералата Бойко Велуков, в. *Труг*, 5 март 2007 г.
- (15) В. *Дума*, 8 декември 2006 г.; в. *Поглед*, 10 декември 2007 г.
- (16) Интервю с Катрин Дей, генерален секретар на ЕК, в. *Труг*, 29 ноември 2008 г.
- (17) В. Сега, 8 декември 2006 г.

МОНД MOISSE
дипломатик

120 години

СОФИЙСКИ
УНИВЕРСИТЕТ
СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ

ORGANISATION
INTERNATIONALE DE
la francophonie

Международна научна конференция
"Състояние и развитие на медиите след промените от 1989 г.
в страните от Централна и Източна Европа"
София, 5-7 декември 2008

НАХЛУВАНЕТО НА ЧАСТНАТА ТЕЛЕВИЗИЯ В ИНФОРМАЦИОННИЯ СВЯТ

1989 г.: Една различна стена падна в Гърция

Корина Василопулу*

ПРЕЗ 1989 г. - годината, в която падна Берлинската стена, една различна „стена“ падна в Гърция: стената на държавния монопол върху телевизията. Последните от това бяха много, и не само за аудиовизуалните медиите. Двете събития бяха възприети по един и същи начин от гръцката публика, а метафората „стена“ бе употребявана, за да онагледят съживяването на свободата на словото. Но, разбира се, не може да има революция без странични щети. И както обикновено, нужно е време, за да си дадем сметка за тях.

В началото всичко изглеждаше много обещаващо: информацията, контролирана дотогава от правителството, отстъпи място на телевизионните вестници и информационни програми; макар и невинаги да бяха по-обективни, те несъмнено бяха по-разнообразни. Същото се случи и със сериалите: по-свежи сюжети, по-новаторски език... Би могло да се каже, че нещо от първоначалните елементи на съживяване и ентузиазъм съществува и днес. Но отрицателните последици се виждат все по-ясно: характерни за частните телевизии са тъпите шоу-програми а ла Берлускони, лесното впечатляване, грубото отношение към езика, липсата на уважение към частния живот, диктатурата на сондажите върху популярността на програмите.

*Журналистка, *Кириакатики Елефтеротики*, заместник главен редактор на в. *Монд дипломатик*, Гърция. Изказване пред международната научна конференция "Състояние и развитие на медиите след промените от 1989 г. в страните от Централна и Източна Европа", София, 5-7 декември 2008 г.

Новост, която частната телевизия внесе в света на информацията, са „прозорците“ при вечерните телевизионни вестници. За онези от вас, които не познават тази практика, ще е добре да отворя скоба, за да я обясня: водещият на телевизионния вестник е заобиколен и говори с трима, четирима, петима или повече гости наведнъж, които могат да бъдат в студиото и на екраните ни благодарение на технологиите. Всички заедно коментират и анализират актуалните събития. Много често се сърдят, карат се и накрая информацията се превръща само в шум. Друга новост е един вечерен телевизионен вестник, чийто единствен сюжет е онова, което американците наричат „лайфстайл“. Но, разбира се, това явление се наблюдава не само в Гърция.

Последствията се наблюдават не само по телевизията. Печатът може би плати най-високата цена. Първо, по отношение на тиража на вестниците. В 1989 г. за пресата започна безкрайна криза. През тази година имаше 17 всекидневника (срещу 18 днес), чийто среден тираж бе около 1,1 милиона екземпляра дневно. Това бе последната година на толкова щедри продажби за пресата. През 1996 г., седем години след началото на частната телевизия, средният тираж на всекидневната преса падна до 605 900 екземпляра дневно. Десет години по-късно този тираж наброява едва 276 770 екземпляра. Това означава, че за период от десет години всекидневниците са загубили повече от половината си читатели. Тенденцията към спад продължава. Процентът на читателите на вестници в Гърция е сред най-ниските в Европа: 22%. Обратно, ние отчитаме най-високите проценти по отношение на телевизионните зрители: гръците прекарват по четири и половина часа дневно пред

малкия екран. Сравнен с населението на страната, което не надхвърля 11 милиона жители, броят на телевизионните канали също е несъразмерно голям. Има 10 национални и 257 местни телевизии. При спортната преса, чийто тираж се увеличи, както и при неделните вестници с тираж, който се колебае между 900 000 и един милион екземпляра, нещата са по-положителни. Но според някои експерти продажбите на неделните вестници не трябва непременно да се смятат за точна мярка за доброто здраве на печатната преса, защото хората, които ги купуват, са по-скоро потребители на CD-та и DVD-та, отколкото читатели в истинския смисъл на думата. Вярно е, че предлагането на „екстри“, особено при неделните вестници, е такова, че човек понякога се пита дали вестниците се купуват заради съдържанието им.

Тук виждаме още една последица от появата на частната телевизия: в усилието си да спечелят отново изгубените читатели, за да конкурират телевизионния спектакъл, вестниците започнаха да предлагат различни форми на спектакъл: CD и DVD, литературни издания, туристически пътеводители и т.н. Във време на икономическа криза като сегашната, предлагането може да е по-разнообразно: вече се намират не само CD, DVD или книги, а и по-практични неща: купони за намаление в супермаркет или за спечелване на ваканционна къща на гръцки остров. Предлаганите „екстри“ вече са неразделна част от вестниците и са пряко свързани с продажбите. Често срещано и лесно обяснение за намалените продажби от няколко седмици дори при най-престижните вестници е качеството на предлаганите подаръци: „DVD-то на другите бе много по-добро от нашето“.

Ако наблюдаваме паралелните пътища на частната телевизия и на печатната преса, лесно е да припишем кризата във втората с присъствието на първата. Но само телевизията ли трябва да обвиняваме за кризата? Би било пресилено и донякъде несправедливо. Трябва да добавим и други фактори, като все по-широката употреба на интернет, покачането на цените (един всекидневник струва 1,20 евро, един неделен вестник 2 евро за самото издание и 4 евро с допълнителните приложения) и, разбира се, криза в доверието към вестниците, тъй като една доста голяма част от тях са изцяло свързани с политически и финансови интереси. Трябва да отбележим, че 1989 г. е не само годината, в която частната телевизия влезе в живота ни, но също и период на много големи политически и финансови скандали, които засягаха социалистическото правителство на Андреас Папандреу. Популисткият, скандален и безотговорен начин, по който някои вестници често разглеждаха тази тема, според много експерти отбелязва началото на нестихваща криза.

Година по-късно продажбите на вестници бяха спаднали до 24%. Заради частната телевизия ли, заради скандалите ли или и заради двете неща? Трудно е да се отговори.

Освен това вярно е, че пресата се радва на много добро здраве по време на криза или на политическо и обществено съживяване. След падането на диктатурата през 1974 г., след възстановяването на демокрацията и появата на нови вестници, тиражът на всекидневниците бе повече от един милион екземпляра дневно. Още през следващата година продажбите започнаха да намаляват, за да се увеличат значително няколко години по-късно, през 1891 г., с издигането на социалистическата партия

в правителството начело с Андреас Папандреу. След 1980 г. започна „златна епоха“ за пресата, тъй като тиражът почти никога не падаше под 900 000 екземпляра дневно. На два пъти продажбите надхвърлиха един милион екземпляра - през 1985 г., по време на изборите, на които социалистите бяха преизбрани, и през 1989 г., по време на големия политико-финансов скандал.

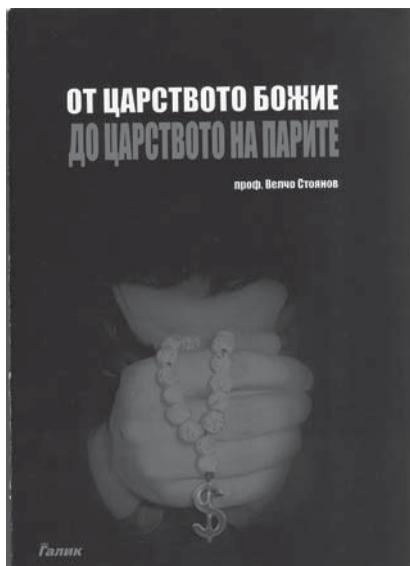
Това ли бе последният интересен период в политическия и обществен живот на Гърция? Не, разбира се. Но оттогава силното присъствие на аудио-визуалните медиите така кореново промени информационния пейзаж, че е много трудно да се правят сравнения с миналото. И тук отново виждаме типично гръцки парадокс: въпреки кризата в пресата, от време-навреме се появяват нови вестници и... остават. Преди три години, когато един неделен вестник направи впечатляващ дебют, всички предричаха края му. Но той все още е един от най-популярните в страната.

И друг неделен вестник, чийто директор е много известен телевизионен журналист, се появи преди две седмици с твърде обещаващ тираж от 90 000 екземпляра. Затова журналистът бе лице на рекламната на новия вестник.

В същото време има вестници, които преживяват незнано как и защо, като продават по 1 000 екземпляра на национално ниво или дори по-малко... Австралийският магнат Рупърт Мърдок предвижда неизбежния край на вестниците, които познаваме сега. Но, изглежда, в Гърция медиите не са онези, които знаем...

БЪЛГАРСКА РЕДАКЦИЯ
Превод Тодорина Петкова

Монуменална биография на Марсел Пруст

От царството Божие до царството на парите

Проф. Велчо Стоянов
Изд. ГАЛИК, С., 2008 г.
12 лв.

Целта на изследването – както сам сочи авторът – е да се разкрие как и защо царството Божие се трансформира в царство на парите...

Книгата съдържа обилна информация, съпроводена с научни доказателства (за царството Божие и царството на пазара и парите, а така също за новия световен ред) (...) Няма да скрия, че заглавието буди мигновен интерес. Уверявам тези, които ще разгърнат страниците на книгата след мен, че съдържанието на този наистина фундаментален труд (...) е още по-заинтригуващо.

Това се подсказва и от четирите глави на структурата (съдържанието) на труда:

- Царството Божие и неговите земни измерения и проявления;
- Пазарът – разширяващото и утвърждаващо се царство на парите;
- Царството на пазара – фактическото царство на парите;
- Пазарът, парите и „брактът“ им по сметка с политиката – генератор на нов световен ред.

Проф. Делчо Порязов

Жан-Ив Тадие
Марсел Пруст. Биография
Изд. Рива, 2008, 792 стр.,
цена 30 лв.
Преводач Толя Радева

Шедьовърът на Марсел Пруст *По следите на изгубеното време* все още не е станал достояние на българската публика с всичките си седем части. Наред с така и неиздадения на български език роман на Робер Музил *Човекът без качества*, това е може би най-сериозната празнота в нашата книжнина по отношение на модерния роман. Затова можем да се радваме, че с *Биографията* на Пруст, дело на Жан-Ив Тадие, българският читател разполага вече с един богат документиран труд, който е и мост към гениалните творби на френския писател.

Жан-Ив Тадие е проникновен изследовател на Марсел Пруст (*Прочити на Пруст* - 1971 г., *Пруст и романът* - същата година, *Пруст* - 1983 г.), без да забравяме заслугата му за новото критическо издание на френски език на *По следите на изгубеното време*, което съдържа много обяснения и коментари, както и подготвителните бележки на писателя и техните варианти.

Животът на Пруст е представен със строгите критерии на научната биография. Изложените факти са подкрепени с документи. За разлика от американската школа в биографията, в това число и от най-пълната биография на Пруст от Джордж Пейнтър, която привилегирова житейските обстоятелства и превръща живота на писателя в самостоятелен предмет на интерес, изследването на Тадие е обърнато към творчеството на гениалния творец. Забележителният принос на Тадие е в умението на биографа да положи всеки житейски факт в творческия път на Марсел Пруст, да види в него прелюдия към дадена творба или отзвук от нея. Друга, не по-малка заслуга на Тадие, е в проследяването на редица съществени житейски съдби, тези на близките и приятелите на Пруст. Наред с това Тадие описва големите събития, които оставят траен отпечатък във френското общество и в съзнанието на Пруст. Представата на широката публика за Пруст като писател на чисто субективното и психологичното остава в сянка факта, че Пруст е безспорно и най-значимият социален писател на своето време. Изследването на Тадие детайлно проследява връзката между интимното и социалното както в живота, така и в творчеството на Пруст.

Не противоречи ли настоящата *Биография* на твърдението на Пруст, че произведението не може да се обясни с външните обстоятелства на живота на писателя, понеже *книгата е дело на един "аз", различен от този, който проявяваме в навичките си, в обществото, в пороците си?* Тадие няма претенцията да тълкува тук една или друга творба

на Пруст. Неговата цел е да подготви читателя и коментатора за подобно тълкуване.

Ерудицията на биографа съперничи с тази на Пруст. Тадие описва изграждането на интелектуалната вселена на писателя, като я включва в културата на епохата. Цитирането на изворите за философските идеи, на кореспонденцията, както и на подобрени варианти от ескизите, осветлява определени аспекти от мисълта на Пруст и допринася за разбирането на романа.

Социалният и вътрешният свят на писателя са тясно свързани, първият подхранва втория, макар и младият Марсел да не разбира това в началото. Воден от непреклонно желание за установяване на истината и подчинен на стремежа да се обосновават всички твърдения, Тадие се позовава на богата колекция от архиви (писма, статии, дневници на свидетели на епохата) и представя социалния живот на писателя само до толкова, доколкото допринася за вътрешното му израстване и обслужва създаването на творбата. Действителният и художественият свят са тайнствено преплетени, образуват своеобразен огледален свят. Любовта на Суан е преживяна от самия Пруст много преди да предопредели парадигмата от любовни изживявания на разказвача в *По следите на изгубеното време*. Събитията и срещите, целият опит (от детските години до смъртта) ще бъде изследван и транспониран, ще послужат като материал за създаване на персонажи и интриги, непрекъснато актуализирани и преработвани, от

Удоволствия и дни, Жан Сантъой и *Против Сент Бъво* до големия роман.

Тадие проучва сложната амалгама от реалност и фикция, датира въвеждането на определена тема, образи и герои и проследява преминаването им през ранните произведения, представени като предварителни текстове. Изследвайки генезиса на творбата, авторът онагледява твърдението на Пруст, че писателят няма нужда да измисля книгата си, защото тя вече съществува дълбоко в него. Сътворяването на тази книга Пруст сравнява с работата на преводача, тоест на преноса на натрупания опит и на индивидуалната чувствителност от дълбините на несъзнателното и интуитивно до повърхността на творбата.

Биографът сякаш е възприел подхода на романиста. Действителни личности са представени като работни скици пред фреската на литературните си пресътворения така, както персонажите на Пруст често се открояват на един пейзажен фон. В Монтеско читателят разпознава чертите на барон Дьо Шарлюс, но също така и тези на Дез Есент, героя от *Заднешком* на Юисманс. Подобно на Пруст, Тадие непрекъснато съпоставя действителност и изкуство, документи и художествено творчество в една сложна игра на пречупени отражения. Границата остава видима, но само за да бъдат обогатени и обяснени по-добре двата свята, които тя разделя толкова, колкото и свързва, а удоволствието на читателя произтича от знанието за единия и другия.

Книгата отдава заслуженото и на редица критически изследвания на творчеството на Пруст. Защото тази металитература е също път към истината. Тадие не пропуска да отбележи, че за един писател четивата могат да се окажат по-важни от срещите, както и интригите в произведенията на Расин, Балзак и Бурже – от тези в живота. Ако пейзажи от действителността преминават в творчеството, то красотата им е почувствана благодарение на поети и художници (Бодлер, Уислър). В *Протритото време* разказвачът признава неспособността си да види хора или неща, ако желанието му не е било пробудено преди това от някоя книга. Истината и красотата, според Пруст, а също и според Тадие, могат да бъдат доловени и изразени чрез литературата, стига тя да е сътворена с онази всеотдайност и талант, които Пруст олицетворява в най-висока степен.

Във времето на таблоидите, сериалите и четивата за еднократна употреба, творчеството на Пруст впечатлява със своята мащабност и дълбочина. Нужно е много време и духовно съредоточаване този океан на словото да бъде прекошен и опознат. За читателя, готов да предприеме дългото пътуване, *Биографията* на Тадие ще бъде незаменим спътник и водач.

МАГДАЛЕНА ПЕТРОВА
БЪЛГАРСКА РЕДАКЦИЯ

Една книга за асиметричната война

„Женският самоубийствен тероризъм“

Доц. д-р Татяна Дронзина
Военно издателство

КОГАТО преди доста години за първи път получих поръчка от един български всекидневник да напиша статия за жени, осъществили религиозно легитимирани самоубийствени терористични актове, дълго се колебах за заглавието – знаех, че са убийци, но не ги нарекох по този начин, а предпочетох по-мекото „Резервната армия на джихада“. Така станах лош пример за себе си – въпреки че се занимавам професионално с проблема, реагирах на посланията на женския самоубийствен тероризъм, така, както биха реагирали повечето хора – емоционално и със съчувствие към извършителите, въпреки че истинският обект на съчувствие следва да бъдат жертвите... Каквато и да е оценката ни за женските самоубийствени терористични актове – моята е, че са престъпления, сравними с престъпленията против човечеството – пише д-р Дронзина в книгата си на стр. 16.

Позволих си този неин цитат, защото бях поразен от искрителния и решителен преход от искрицата на емо-

ционалната човешка амбивалентност към рационалния и безкомпромисен научен анализ в книгата „Женският самоубийствен тероризъм“. Той е максимално насочен към разрушаване на митове, стереотипи и предрасъдъци поради политически, национални, етнически и религиозни пристрастия, съотносими към проблема.

С творбата си д-р Дронзина е реализирала нелеката задача да изследва един от най-одиозните и нечовешки по своята същност и с най-висока степен на обществена опасност социални феномени – тероризъмът и в частност женският самоубийствен тероризъм. Затова бих нарекъл книгата ѝ – книга за войната! За асиметричната война, защото най-добрите военни и воини се обучават в школите и академиите, а най-добрите оръжия се създават в изследователските институти и военно-промишлени комплекси. Асиметричната война – школуваният конвенционализъм срещу неконвенционалната и неподражаемо-самоубийствена армия на терористите.

Книга за войната, чиято основна цел е да се предизвиква непредказуемо зло и страх извън територията на военните действия. И това, че не се случва все още на територията на страната ни не би трябвало да ни кара да си позволяваме да ни затрупва мълчанието на индиферентността. Съвременните разбирания и дискусии (особено през последните 30-40 години) в научните и експертни среди обикновено свързват самоубийствените атентати с отделни ислямистки и радикално-политически формации. Схематизирането на религиозно легитимирания тероризъм като резултат на буквален и обикновено неадекватен прочит на низпосланите аяти от Коран-и Керим ни връщат в лоното на религиозно противопоставяните шаблони. Шаблоните на отчайващо непреодолимите догми на непоправимите фундаменталисти – наследници Аврамови и последователи на трите непримирими помежду си монотеистични религии.

Затова д-р Дронзина се дистанцира методологически последователно от превръщането на религията, национализма и конфликтите за съхраняване на идентичност в окончателно определящи абсолютности – детерминиращи природата и характеристиките на женския самоубийствен тероризъм.

Оттук произтича енциклопедичният характер на нейната творба – от първите страници, посветени на термините и логиката на понятиятната употреба, през многопластовите проблеми на рекрутирането на терористки на организационно и индивидуално ниво до географията на зоните на асиметричната война и обектите на посегателство като средство за постигане на телеологично обосновани резултати.

Това е книга и за някои от историческите корени на тероризма – от древните еврейски зилоти и сикариите, през религиозно или политически мотивираните освободителни движения, до „месианските традиции“ и идеологическите конфликти.

Д-р Дронзина разрушава решително предварителните ни нагласи за употреба на умозаключения и на готови, лесно постижими формули, предопределящи отношението ни към всеки пореден, за голямо съжаление не последен, терористичен акт.

Изследвайки терористични прояви на жени от Европа, Турция, Близкия изток, Чечения, Шри Ланка в книгата си тя дава отговори, без претенции за универсална валидност, на въпросите кои и какви са жените терористки – „богоизбраните посветени“, непоправими фанатички, „ревнителки на идеята за свобода и равноправие“, организирания „озлочестени“ или отмъстителките на отчаяните.

Изключително значими са страниците, които д-р Дронзина е посветила на изследването си за съотношението на обемите на понятията – самоубийство – жертва – саможертва, ислям – ислямизъм – радикализъм – фундаментализъм.

...Задълженията на мюсюлманите могат да бъдат разбрани чрез три централни концепции: ислям, джихад и умма – пише д-р Дронзина в стремежа си да ни накара да разберем другостта.

Не ми остава нищо друго освен да добавя: Да! Но само при условие, че успеем да разберем какво те разбират чрез тези три концепции, а не онова, което ние разбирате или поне ни се струва, че сме разбрали!

Това, според мен, е акцентът на посланието.

Позволих си да нарека тази отворена книга книга за асиметричната война, защото съм убеден, че колкото и да се вглеждаме в личностните особености, в мотивационните нагласи, въпреки педантичния си взор, трудно бихме могли да дадем приоритет на личностната девиация и женската стигма, мотивиращи женския самоубийствен тероризъм.

Знанията и опитът ми ме карат да мисля, че сред тях има хора с необичайна за нас кауза и мотивация. Затова тази книга е книга за отчуждението – отчуждението на жената от най-органичната ѝ и неповторима по своята уникалност същност – да зачева живота, да го носи и пази до раждането му, когато ще го даде като продължение на своята животвореща същност на времето и хората. Това е отчуждението, което предефинира тази сакрална същност и превръща жената в средство, в оръжие за унищожение, в мислещо повече за смъртта, отколкото за живота същество.

„Женският самоубийствен тероризъм“ на д-р Татяна Дронзина не може да бъде прочетена лесно, ако не се изучава задълбочено. Позволявам си да мисля, че тя е едно необходимо помагало при подготовката на квалифицираните служители и експерти от ДАНС, НРС, Служба „Военна информация“ на МО и МВР. Теоретично разработената проблематика, сравнителните анализи и богатият емпиричен материал са неоспоримо полезни и за българските воини, участващи в задгранични миротворчески мисии.

АНГЕЛ МИТРЕВ
БЪЛГАРСКА РЕДАКЦИЯ

Имаме ли право да критикуваме Новата вълна

Като настояваше за голяма свобода и скъса с някои установени практики, едно ново поколение режисьори – Новата вълна – от края на 50-те години на XX век, вдъхна свеж въздух на седмото изкуство. Макар и съществуването на движението да е мимолетно, неговото влияние върху френското кино се чувства и до днес. За добро или за зло?

ФИЛИП ПЕРСОН*

АКО ОТВОРИМ учебник по история на главата за Франция след Втората световна война, има голяма вероятност да намерим една до друга, като пример за раждането на Петата република, снимка на генерал Де Гол и на младо момиче с къси коси, продаващо *Ню Йорк Хералд Трибюн* по Шанз-Елизе. Надписът под снимката несъмнено ще бъде: „Новата вълна: Джийн Сибърг в *До последен дъх* на Жан-Люк Годар“.

Новата вълна, зародила се символично през май 1959 г., когато *Четиристотинте удара*, първият филм на двацет и седем годишния режисьор Франсоа Трюфо, получава триумфални отзиви на фестивала в Кан, ще стане важно историческо събитие. Тя вероятно е била едновременно предвестник на всички протести от 60-те години на XX век, на навлизането на младото поколение в киното, на естетическа революция и на началото на постиндустриалната модерност.

Всичко това е твърде много за десетината филма, поставили началото на явлениято, и за шепата режисьори, които почти не осъзнават, че принадлежат към движение, лишено от каквото и да било програмен манифест. През 1959 г., когато Годар снима *До последен дъх*, а приятелите му киномани Франсоа Трюфо и Клод Шаброл пускат един след друг *Хубавият Серж*, *Братоведите* и *Четиристотинте удара*, те още не се интересуват от социологическото измерение или значението на своите творби. Имат друга амбиция: да променят погледа на зрителя, да се възползват от изобретяването на по-леки камери и ленти, пригодени към естествената светлина, за да освободят киното от студията, където наложилите се режисьори го държат затворено, и така да предложат гледката на парижките улици и свежия въздух на своето време.

Ако Новата вълна има историческо измерение, то е, защото със сигурност е първата модерна медийна конструкция. Когато през 1959 г. терминът, измислен от Франсоаз Жиру, за да характеризира младежта през 50-те години на XX век, се съсредоточава върху киното, той става веднага рекламен аргумент, за да се продават филми, нямали нищо общо помежду си, освен ниския бюджет и факта, че са дело на млади хора, сред които Ален Рене, който със своите 39 години изглежда като пралядо. Оттогава всичко във френското кино става Нова вълна, без задължително да се разбира смисълът на този етикет.

Трюфо, Годар, Шаброл, както и другите режисьори, идващи от редакцията на списание *Каие дю синема*, не са склонни да възразяват. Докато малко преди това са били още строги критици, сега те поддържат тази двусмисленост на движението, привличащо всичко, като не издават нито един текст, съдържащ каквато и да била насока. Тъкмо напротив: те се оставят на вълната до нейния отлив през 1962 г., като тактично лавират с поевата, а след това и изчезването на стотина неопитни млади конкуренти, които напразно ще поемат по техния път. Защото като излиза от студията, работи с малки екипи, не използва нито един известен сценарист и предпочита актьори от младото поколение вместо утвърдените звезди, Новата вълна е изключително печеливша за продуцентите, които умножават нискобюджетните проекти.

* Писател.

Това е и моментът, когато новият министър на културата Андре Малро поема контрола над Националния киноцентър, въвежда авансовото плащане според приходите и вижда в това процъфтяване на млади режисьори силна карта за представяне на положителната страна на режима на Де Гол, докато една друга френска младеж патрулира по улиците на град Алжир.

В този контекст десетки неизвестни кинодейци ще се хвърлят надолу с главата в капана на Новата вълна. Те са първите от много дългия списък, който и до днес не е завършен, на хора, за които авторското кино става кино „на първия филм“, привилегировано до парадоксалност липсата на професионален опит и автобиографичния нарцисизъм като гаранция за творческа автентичност. Каго следват буквално изявленията на Годар и Трюфо, които твърдят – без задължително самите те да са съгласни, – че за да се прави кино, не е нужен сценарий и техниката няма значение, почти всички те ще си счупят врата и ще обхванат масовата публика, която завинаги ще загуби вкус към авторското кино, в нейните очи синоним на аматьорство и скука.

През 1962 г. Новата вълна се свежда до бившите критици от *Каие дю синема*, към които се добавят няколко симпатизанти (Жак Деми, Аньес Варда) и отделни свободни валенции (Крис Маркер, Жан Руш). Почти всички ще имат изключително дълга кариера, което удължава значително живота на Новата вълна като духовно присъствие. Тяхното творчество има също заслугата да превърне статута на режисьора от занаятчия в артист, от което обаче той става и по-уязвим. Занапред режисьорът, носещ пълна отговорност за своето творение, което струва значително повече, отколкото книга или картина, зависи от приема на публиката. Независимо от таланта си, той често е обречен на самота и маргиналност. След Новата вълна режисьорите, които ще творят в нишата на „авторското“ кино, се броят на пръсти, а малцината успели, като например Морис Пиала, ще трябва да се задоволят с кратка филмография.

Привърженик на „камерата-писалка“ и единствен командир, режисьорът пренебрегва сценариста

ИЗОБИЛИЕТО от авторски филми свършва в гробището на негледани и безперспективни творби. Оттук изникват някои въпроси. Но *Каие дю синема*, *Телерама*, *Монд*, *Либерасион* и *Ле Енрокуптибл*, завладени от духа на Новата вълна, постоянно предпочитат да изкарват на преден план манихейския дебат за изкуството и търговията. Като стават защитници на едно „взискателно“ кино, което бранят от развлекателната продукция, тези медии се представят твърде лесно за прогресивни, критични към преобладаващата действителност и привърженици на модерността. В крайна сметка именно те дават смисъл на една „школа“, която не може да дефинира себе си, очертават на практика нейните естетически и интелектуални контури и най-вече я продължават, като обявяват други за нейни приемници, сочат влияния, залози, полемики. Те позволяват на Новата вълна, която така и не успява да достигне до широката публика, да остане поне в центъра на кинематографското поле.

Всезнайковците по „авторската политика“ обясняват едновременно класицизма на Трюфо и хепънингите на Ривет. Игривите галантности на Ромер никога няма да бъдат обявени за старомодни, Шаброловите описания на света на буржоата винаги ще са признак за остър поглед, а уроците по кино на Годар винаги безупречни. Тази безусловна подкрепа на критиката осигурява на Новата вълна и влиятелни посредници в институциите, които дават помощи, и в училищата, където се преподава киноизкуство. Така че съществува едно всеобщо, дори абсолютно съгласие относно авторското кино, че то трябва да се прави и защитава и че то не е далеч от първите филми на Новата вълна.

Петдесет години по-късно можем ли само да си представим възможността да се напише срещу това наследство текст от естеството на прочутата статия на Франсоа Трюфо „Относно една тенденция във френското кино“, излязла през 1954 г. в *Каие дю синема*, за да се направи

„френското качество“ на пух и прах? Ако един кандидат-студент във Висшето национално училище по киноизкуство (Fémis) (1) каже, че не се интересува от Годар, дали ще има и най-малкия шанс да бъде приет? Ще може ли например да критикува предполагаемите наследници на движението или да смята филмите на Арно Деплешен за префърцунени?

Това, че не можем да преминем „момента Нова вълна“, вече е един от основните проблеми на френското кино. Ето защо да се говори, че 2008 година би трябвало да бъде изключителна за френското кино, със „Златната палма“ на *Между стените*, с наградата „Оскар“ за Марион Котийар за нейното пресъздаване на Едит Пиаф в *Едит Пиаф: животът в розово* и с рекордната публика на *Добре дошли в Кристиан*, означава да се продължава петдесетгодишната стерилна полемика между „комерсиално“ и „авторско“ кино.

Фактът, че популярен филм като този на Дани Боон продава двацет милиона билета във време на слаба посещаемост, веднага подклажда отново упреците срещу киното без естетически претенции, което неумело прикрива финансовия си апетит с алибито на смеха. След като „Едит Пиаф: животът в розово“, биография от висша класа, позволи на главната актриса да получи „Оскар“, призракт на „френското качество“, навремето силно критикуван от Трюфо, веднага се завръща, за да обсеби френското кино. Накрая, като връчи първата френска Златна палма от 1987 г. на сам на Лоран Канте, Шон Пен, председател на журито в Кан, поздрави *един режисьор с остро чувство за света, в който живее*, завръщането на „лявата фикция“, толкова поругавана от критиките на Трюфо и Годар, когато пишеше в подчертано дясно ориентираното списание *Ар*, отново възкръсва.

Ала ситуацията през 2009 г. не е много благоприятна за продължаването на това схематично противопоставяне. С повече от двеста и осемдесет филма, излезли през 2007 г., срещу едва половината преди десет години, френската продукция никога не е била толкова обилна. Очертават се два полюса: от една страна, няколко големи продукции, т. нар. *блокбъстър*, от друга, „безброй“, „нискобюджетни“ филми, които стоят все по-далече от модела „art et essai“ (изкуство и опит) и чиято основна функция е да се вписват в счетоводните планове на телевизионните канали, които са допринесли за тяхното производство и по този начин са ги „форматирани“ по модела на собствените си телевизионни сериали.

В този контекст една скорошна инициатива на режисьорката Паскал Феран и нейния Клуб на 13-те се противопоставя на тази поляризация. С цел да се възстановят връзките между различните фамилии в киното, тя отдава голямо внимание на „средните филми“, продукции със средно висок бюджет, които са на изчезване. Това, което изглежда проява на здрав разум, може да се окаже първата стенобойна машина срещу наследството на Новата вълна, тъй като в доклада „Феран“ се подчертава необходимостта от по-голяма помощ за сценаристите, за да се разреши проблемът с незадоволителното качество на филмите.

Знаем, че въпросът за сценария е крайтъглия камък на Новата вълна. Бившите критици от *Каие дю синема*, привърженици на „камерата-писалка“, презираха сценаристите, като се опираха на „авторската политика“. Последната се явява

теоретична рамка на тази неприязн и превръща режисьора, майстор на погледа, в единствен създател на филма. За господстващата мисъл завръщането към първостепенното значение на сценария, особено в името на качеството на филмите, означава завръщане към критикуваното от Новата вълна кино. Означава също да се признае, че паралелно с нея винаги е съществувало и друго авторско кино, което не се свежда до Ален Рене или Луи Мал. Мишел Дьовил, Клод Соте или Жан-Пол Рапно създадоха лично творчество, без да обругават традиционната фикция и в същото време се адаптираха към комерсиалните правила. Естествено, грешката на тези режисьори е, че дълго време са упражнявали неблагодарния занаят на асистент-режисьор, вместо благородната професия на кинокритик. Затова те никога няма да получат „картата“ Нова вълна. Същата санкция е наложена и на Бертран Таверни или Ален Корно от следващото поколение, за разлика от Андре Тешине, който е приет, тъй като също идва от *Каие дю синема*.

Марка, отваряща вратите за помощи и влиятелни медии

ТАКА НОВАТА ВЪЛНА спомогна за раздояване на френското кино на съпернически групички и котерии, и допринесе за създаването на нов герой, чувствителния режисьор, изживяващ трудно низвергването, на което смята, че е подложен (Пиала) или обличащ дрехите на прокълнат артист (Йосташ). Без етикета, който отваря врати към спечелване на помощи и към влиятелните медии, желанието да се направи филм ще е често мисия невъзможна. Петдесет години след бляскавия си период, Новата вълна може би се е превърнала в нов оловен похлупак.

Но за студента по киноизкуство, да мечтае, че ще принадлежи към една хипотетична следваща Нова вълна със сигурност е по-мотивиращо, отколкото да приеме голямата вероятност, че първият му филм ще бъде и последен. Тъй като, както писа Серж Дане, *Новата вълна извърши едно романтично отвлечение на френското кино*. Този легендарен момент, в който неколцина млади иконоборци усмяха за миг да постигнат световна слава, заснемайки собственото си поколение, ще очарова още дълго време. Репликата на Жан-Пол Белмондо в *До последен дъх: Мога ли да се извика в умивалника?*, със сигурност откриваше нови хоризонти. Днес те по-скоро са се затворили. Режисьорите, които не са забравили уроците на Руш или Маркер, имат свободата да ги преоткрият.

Можем да гледаме с пренебрежение тези, които снимат банално пощенски офис в Северна Франция или класна стая в третокласна прогимназия. Но можем също да приемем тези сюжети, като добавим към тях онова, което очакваме от автори с претенции, че принадлежат към Новата вълна. И когато сме свършили своята работа, можем да си спомняме за Новата вълна най-вече заради нейната безкрайна и всеотдайна любов към седмото изкуство.

(1) Висше училище за кино, наследило Institutum за висши кинематографски изследвания (Idhec).

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Мила Атанасова

ПАЛЕСТИНА

Място, което плаче

Джон Бъргър*

НЯКОЛКО ДНИ след като се върнахме от това, което доскоро си мислехме, че ще стане бъдещата Палестинска държава, и което в момента е най-големият затвор (Газа) и най-голямата чакалня в света (Западният бряг на река Йордан), аз имах сън.

Бях сам, прав, гол до кръста, в пустиня от песъчлива глина. Нечия ръка взимаше от земята шепи пръст и ме замеряше по гърдите. Жестът беше изпълнен с почит, а не с агресивност. Преди да ме докосне, пръстта или чакълът се превръщаха в парчета разкъсана тъкан, вероятно памук, които се увиаха като превръзки около торса ми. После тези късове тъкан отново се преобразуваха и се превръщаха в думи, изречения. Които не бяха написани от мен, а от самото място.

Като си спомням този сън, изразът „одрана земя“ постоянно ми се върти в главата. Този израз описва място или места, където всичко както в материален, така и в нематериален смисъл, е било изчистено, ограбено, изметено, издухано, прогонено, всичко, освен горката земя, която можеш да пипнеш с ръка.

* В западното предградие на Рамала има малък хълм, наречен Ал-Рабуех, в края на улица „Токио“. Поетът Махмуд Даруиш е погребан близо до върха на хълма. Там няма гробище. (...) Именно на това специално място Даруиш е прочел някои от стиховете си за последен път – въпреки че никой не е предпологал тогава, че е за последен път. Какво означава думата *последен* в моменти на скръб?

Отидохме до гроба. Има надгробен камък. Изровената земя е още гола, опечалени хора са положили отгоре малки букети от зелено жито – както се казва в едно от стихотворенията му. Има и червени анемони, късове хартия, снимки.

Искаше да го погребат в Галилея, където е роден и където все още живее неговата майка, но израелците не позволиха.

По време на погребението десетки хиляди души се събраха тук, в Ал-Рабуех. 96-годишната му майка се обърна към тълпата: *Той е син на всички вас*, каза тя.

От коя сцена говорим, когато си спомняме наскоро починали или убити скъпи същества? Думите ни сякаш отекват в по-настоящ момент от този, в който по принцип живеем.

* Пусамел. Наскорно публикува *Om A go Xukc*, Издателство L'Olivier, Paris, 2009 г.

Момент, който може да се сравни с този, когато правим любов, когато сме изправени пред неизбежна опасност, когато взимаме безвъзвратно решение, когато танцуваме танго. Нашите траурни думи не отекват на сцената на вечността, а може би в малка пристройка на тази сцена.

* На пустия сега хълм се опитах да си спомня гласа на Даруиш. Имаше спокоен глас като на пчелар:

Каменна кутия, където живеете и мъртвите се движат в суха глина. Като пленени пчели във вощната пита на кошер и при всяко стесняване на обсадата. Те изоставят цветовете и обявяват гладна стачка. И призовават морето да им посочи аварийния изход.

Като си спомних гласа му, изпитах нужда да седна на голата земя, на зелената трева. Така и направих.

На арабски Ал-Рабуех означава „хълм, покрит със зелена трева“. Думите му се върнаха там, откъдето идват. И нищо друго. Ето какво споделят 4 млн. души.

На съседния хълм, на 500 метра отук, има бунище. Гарвани описват кръгове наоколо. Дена ровят в боклуците. (...)

* Минаха месеци, всеки със своята порция от лоши предзнаменования и мълчание.

Днес бедствията се събират в безименна делта, която ще има име, едва когато след време бъдещите географи я нарекат някак си. Днес друго не можем да направим, освен да се опитаме да вървим по тъжните води на тази безименна делта.

* Газа – най-големият затвор в света – се превръща в касапница. (...) Ден и нощ по въздух, вода и суша израелските отбранителни сили хвърлят фосфорни бомби и артилерийски снаряди, насочват радиоактивни оръжия GBU-39 и стрелят с картечници по цивилното население от 1,5 млн. души. (...) Чумата скоро ще последва кръвопролитие: в повечето от жилищата няма нито вода, нито електричество, в болниците няма лекари, медикаменти и генератори. Преди кръвопролитие имаше блокада и обсада.

Все повече гласове в света се надигат на протест. Но правителствата на богатите, които

черпят сили от своите международни медии и се гордеят с ядрените си оръжия, успокояват Израел, че ще си затворят очите за престъпленията, които извършват неговите Отбранителни сили.

* *Място, което плаче, нахлува в съня ни, е написал кюрдският поет Бежан Матюр, място, което плаче, нахлува в съня ни и никога не го напуска.*

* В Рамала съм, беше преди четири месеца в подземен паркинг, преустроен в ателие от малка група палестински скулптори, сред които е и скулпторката Ранда Мдах. Наблюдавам инсталация, измислена и създадена от нея, наречена „Пълет Тиатър“.

Представява голям барелеф три на два метра, издигнат като стена. На земята отсреща – три лица в пълен релеф.

Барелефът, състоящ се от рамене, лица и ръце, е направен от арматура от желязна тел, полиестер, стъквени влакна и глинени нишки. Повърхността му е цветна – тъмнозелено, кафяво и червено. Дълбочината на барелефа е почти същата като тази на бронзовите врати на Лоренцо Гиберти за батистерия във Флоренция, а умалените фигури и перспективите са изработени също толкова умело. (Никога не бих предположил, че този творец е толкова млад. Тя е на 29 г.) Стената на барелефа е като „плет“, който прилича на публиката в театър, гледана от сцената.

На сцената срещу стената се издигат три персонажа в цял ръст, две жени и един мъж. Те са направени от същите материали, но техните цветове са по-бледи.

Единият е съвсем близо до публиката, другият е на два метра от първия, а третият на два метра от втория. Носят всекидневни дрехи, които са решили да облекат онази сутрин.

Техните тела са завързани с въжета, които висят от три хоризонтални пръчки, спуснати от тавана. Това са марионетки; пръчките са дръжки, чрез които липсващи или невидими кукловоди движат марионетките.

Всички лица от барелефа гледат пред себе си и превиват ръце. Техните ръце са като кокошки. Безпомощни. Превиват ръце, защото не могат да се намесят. Лицата са в барелеф, а не триизмерни, така че не могат да влязат в реалния, материален свят, нито пък да се намесят. Те изобразяват тишината.

RAJIE COOK.
«Memories Preserved»
(2000)

Трите материални персонажа, осезаеми, вързани към въжетата на невидими кукловоди, са захвърлени на земята, с главата надолу и с крака във въздуха. Още и още, докато главите им се пръснат. Техните ръце, торсове, лица се сгърчват от жестоката болка. Болка, която няма край. Виждаме го по краката им. Още и още.

Можех да ходя между безсилните зрители на барелефа и жертвите, проснати на земята. Но не го сторих. От тази творба се излъчва сила, каквото не съм виждал в нито една друга. Тя си е присвоила земята, където се издига. Превърнала е в свещено полето между зрителите, поразени от ужас, и агонизиращите жертви. Трансформирала е пода на паркинга в „одрана земя“.

Тази творба бе като пророчество за положението в ивицата Газа днес.

* Гробът на Махмуд Дауиш на хълма Ал-Рабуех оттогава е ограден и покрит със стъклена пирамида по решение на палестинските власти. Вече не може човек да седне на земята до гроба на поета. Но неговите думи достигат до нас и можем да ги повтаряме многократно.

Имам още работа по географията на вулканите по оплакването на развалините от времето на Лот до Хиросима, сякаш никога не бях живял с жажда, която тепърва трябва да изпитам, може би Настоящото се е отдалечило, а Миналото се е приближило. Тогава хващам за ръка Настоящото, за да вървя по границата на историята и да избегна цикличното време с неговия хаос на планински кози. Как да спася своя утрешен ден? Чрез бързината на електронното време или чрез мудността на моя пустинен керван? Имам още работа, докато ми дойде краят, сякаш нямаше да видя утрешния ден. Имам работа за днешния ден, който не е дошъл. Затова слушам тихичко, тихичко, ускореното биене на сърцето ми...

LE MONDE DIPLOMATIQUE
Превод Лилия Герджикова

СЪДЪРЖАНИЕ

СТРАНИЦИ 2-3

Геополитическото положение на България в условията на световната финансово-икономическа криза от Евгений Гиндев

СТРАНИЦИ 4-5

Най-добрата защита според истинските либерали е нападението от Ерик Дюпен

СТРАНИЦА 6

Джордж У. Буш, президент, магистър по бизнесадминистрация от Ибрахим Вард

СТРАНИЦА 7

Войнствен обрат в Отава от Марк-Оливие Берер

СТРАНИЦИ 8-9

Сърцето на американското автомобилостроене спря да бие от Лоран Каруе; За коня на Никола Саркози от Лоран Бонели; Френски план за помощ от Мартин Булар

СТРАНИЦА 10

Годишнина с горчив привкус за еврото от Лоран Жак

СТРАНИЦА 11

Срещу официалната испанска история; Битка за републиканската памет от Жан Ортис

СТРАНИЦИ 12-15

ДОСИЕ: Близкият изток е разтърсен от войната в Газа. Тайният съюз между Израел и Иран от Аластър Кроук; Неочаквани превратности във войната срещу палестинците от Ален Греш; Колкото лъжата е по-голяма ... от Доминик Видал; В битката за Газа Голиат е евреин от Том Сегев; „Вече ни остана само търпението“ от Лейла Фарсак; Отвъд насилието в Близкия изток от Жан-Пиер Филиу

СТРАНИЦИ 16-17

Куба в търсене на нов социалистически модел от Жанет Абел

СТРАНИЦА 18

План „нулева заетост“ в Ардените от Тома Льомай

СТРАНИЦА 19

Опасни връзки в Южна Азия от Греъм Ушер

СТРАНИЦИ 20-21

Алжир вече не върва на обещания; В замъгленото огледало на малкия екран от Али Шибани

СТРАНИЦИ 22-23

„Монсанто“ превзема Буркина Фасо от Франсоаз Жерар; Когато едно убийство става държавен скандал от Бенсан Уатара

СТРАНИЦИ 24-25

Не всички колумбийци се казват Ингрид от Паола Ороско-Суел

СТРАНИЦИ 26-27

ДЕБАТ: Свобода, братство.... разнообразие? от Уолтър Бен Майкълс

СТРАНИЦИ 28-29

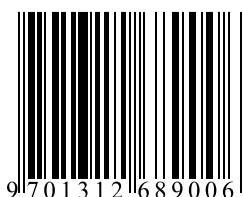
Съдебна власт и медии в българския преход от Радко Ханджиев; Нахлуването на частната телевизия в информационния свят. 1989 година: Една различна стена падна в Гърция от Корина Василуполу

СТРАНИЦА 30

РЕЦЕНЗИИ: Монументална биография на Марсел Пруст; „От царството Божие до царството на парите“; „Женският самоубийствен тероризъм“

СТРАНИЦА 31

Имаме ли право да критикуваме Новата вълна от Филип Персон

9 701312 689006